



ווי העמודים וחשוקיהם

ליקוט משיעורי וחידושי מורינו
הרב הגאון יצחק זילברשטיין שליט"א

51

טבת תשע"ח

**קובץ זכרון מיוחד לע"נ מרן ראש הישיבה
הגאון רבי אהרן יהודה לייב שטיינמן זצ"ל**

קובץ ווי העמודים וחשוקיהם

ליקוט משיעורי וחידושי מורינו
הרב הגאון יצחק זילברשטיין שליט"א

יוצא לאור על ידי ידידי כולל בית דוד
עבור תורמי ופרנסי הכולל

ירחון מס' 51 - טבת תשע"ח

🕯️ לזכרון עולם 🕯️

הלימוד בקובץ זה מוקדש
לעילוי נשמת

רבי יהושע אליקים ב"ר יוסף הכהן זצ"ל

**נלב"ע ביום ל' כסלו תשס"א
ת.נ.צ.ב.ה**

הונצח על ידי בנו ידידינו הנכבד

יצא לאור

על ידי ידידי כולל בית דוד

עבור התורמים הנכבדים השותפים הנאמנים לדבר ה' להחזקת הכולל

להארות והערות בדבר הקובץ

או לתרומות והנצחות עבור הוצאות הדפסת הקובץ

אפשר לפנות לפקס 03-5011422

או במייל parnasyom@gmail.com

תוכן הענינים

קדוש ונקי

הנהגות והוראות ממרן ראש הישיבה זצ"ל

יא	איזה שאלה הטרידה את מרן ראש הישיבה זצ"ל קודם הכרעות חשובות.....
יב	כיצד אדם יכול לעורר עליו את שערי רחמים.....
יב	החינוך הטוב ביותר הוא הדוגמא האישית.....
יג	קידוש השם כזה, מכפר על עון חילול השם.....
יג	וכי רוצח שצודק, לא נקרא רוצח?!
יד	למה כתוב "ויקה איש", "ויקה בת", ולא כתוב שעמרם נשא את יוכבד.....
טו	מרן ראש הישיבה זצ"ל המליץ להקדים את כניסת השבת, כדי לעצור את המגיפה.....
טז	שיחת מרן ראש הישיבה זצ"ל על הזכות של התושבים להקדים את השבת.....
טז	בזכות כיבוד השבת אפשר לזכות לעשירות.....
יז	מעת שאדם מתחיל לכבד את השבת, כבר לא יהיה בגיהנום.....
יז	רשב"י התפעל רק מאדם שמכבד את השבת.....
יח	כבוד השבת הגדול מלבד שמוסיפים להכניסה גם ללמוד הלכותיה.....
יט	כמה פעמים צעקה אשת עובדיה עד שנושעה.....
כא	סגולה לזכות למתיקות התורה.....
כב	לכל צרה יש זמן, והכל יכול להתהפך ברגע אחד.....
כג	בעיירה של פעם הרופאים היו 'סנדלרים', ולמרות זאת לא היו יותר מחלות.....
כד	רק התורה הקדושה הצילה את עם ישראל בימי המן.....
כה	במה להתחזק?! בהתמדת התורה, ולהתרחק ממחלוקת.....
כה	עד היכן רוצה הקב"ה בתשובת רשעים.....
כו	השכן קיבל היתר לבנות מטר אחד, ובנה 4 מטרים.....
כח	כשאדם לא ממלא את תפקידו אין כל בטחון שישאירו את מה שיש לו עכשיו.....
כט	הסגולה הגדולה לשידוכין הוא "לוותר".....
כט	עיקרו של החינוך הוא הענקת אהבה לחניך, וזה יכול כל אחד לעשות.....
ל	לאחר שתבנה יהיו לך שכנים חדשים שלא הכרת.....
ל	אין זה פלא, כי הגשם מראה מי הם הצדיקים.....
לא	במה אפשר להתחזק בזמן הנורא שיש סכנה מפיוגועים.....
לא	כמה שיעור הצדקה שחולה צריך לתת כדי להתרפאות.....
לא	עצה ליום הדין ממרן ראש הישיבה זצ"ל.....
לב	האדם אינו יודע מה טוב לו, ולכן אין לדחוק את השעה.....

הערות הלכתיות ממרן ראש הישיבה זצ"ל

לג	נודע שהס"ת שנפל היה פסול מעיקרו, האם יש לצום	סימן א
לד	חולה סוכרתי האוכל עוגה האם יברך	סימן ב
לד	הערה ממרן ראש הישיבה זצ"ל	
לה	במה להתחזק בתורה, או בבין אדם לחבירו	סימן ג
לו	שאלה: כשאפשר להשקיע בכישרוני ובבינוני, את מי לעדיף	סימן ד
לז	מי נקרא תלמיד מוצלח	סימן ה
לז	תרומה לישיבות, או למוסדות בעלי תשובה - מה עדיף	סימן ו
לח	האם אפשר לברך על סמך אומדנא שיש בעצרת ששים ריבוא	סימן ז
לט	האם צריך לראות את כל הששים רבוא, או שאפשר לברך גם כשאינו רואה את כולם	סימן ח
מא	בירך בדרום אפריקה ברכת האילנות בתשרי, האם יכול שוב לברך את הברכה בניסן בא"י	סימן ט
מג	לברך שהכל, ולכוון להוציא את החלב שיהיה מותר לאכול רק בעוד חצי שעה	סימן י
מד	למה מי שמקיים מילי דברכות הוא חסיד	סימן יא
מד	שאלה: האם מותר להדק בשבת את הקשר האחרון של הציצית שנרפה?	סימן יב
מד	קשר את רוב הקשרים בערב שבת והאחרון בשבת	
מה	שאלה: כהן הרגיל בהיגוי ליטאי כיצד יעלה לדוכן במקום שההיגוי היא אחרת?	סימן יג
מו	כשהעירוב התקלקל, היה הגוי מביא את הצ'ולנט לכל בני העיירה	סימן יד
מז	כשהמה עושה מלאכה בפסיק רישא, וזה מתוכנן על ידי הבעלים מערב שבת	סימן טו
מז	איך יתכן לומר שאדם עוזב את ביתו המואר ומלא בכל טוב, וקובע דירתו במקום חשוך	סימן טז
נ	אבל שיום השביעי הוא ראש חודש, האם ראוי להקימו קודם הלל, כדי שיאמר הלל בציבור	סימן יז
נא	האם למחלל שבת עצמו מותר לבשל ביו"ט לצורך עצמו	סימן יח
נב	נעשה בר מצוה ביום טוב שני של פסח, ויש לו רק כזית אחד של מצה	סימן יט
נב	לגנוב חמץ מאביו העבריין לפני הפסח, כדי שיתייאש וימכרנו לגוי וישיבנו אחר הפסח	סימן כ
נד	שנים עומדים לאכול חמץ בפסח, לאחד מהם יש ילדים	סימן כא
נה	להתלמד לתקוע בשופר, כאשר זה יפריע ללימודים	סימן כב
נו	היכן יניח את החנוכיה, סמוך לפתח למעלה מעשרה, או בחלון למטה מעשרה	סימן כג
נז	אדם הנגוע בע"ז, ברור שלא ניתן לנתקו לגמרי ממנה	סימן כד
נח	ראובן הולך לעבוד ע"ז, ושמעון הולך להישבע לשקר, את מי יפריש קודם	סימן כה

נט	בעל תשובה שרוצה להתחזק במצוה אחת, במה יתחיל	סימן כו
ס	עשיר קמצן שיש לו אשה צדקנית, האם יבקשו ממנה צדקה כי אשתו עלולה למות	סימן כז
ס	אמא שצויתה על בנה שלא יעסוק בלכידת נחשים	סימן כח
סב	לאיזה בית ספר ישלחו את הילד בינתיים, לחילוני או למוסלמי	סימן כט
סד	האם ראוי לילד מאומץ בהגיעו לגיל עשרים לגלות מי הוריו	סימן ל
סה	לעשות את הפדיון פטר חמור בזמן, או לאחרה כדי שיהיה ברוב עם	סימן לא
סו	איך מניחים תכשיטים על פטר חמור, והלא הוא אסור בהנאה	סימן לב
סח	בכמה צריך לפדות את הפטר חמור, כפי שווי של חמור בשוק, או כפי מה שמשלמים על פטר חמור	סימן לג
ע	אב, ובנו רשע, נהרגו בתאונה, האם לא לקבור הבן עם אביו	סימן לד
עא	מציעים לי בחור שקוראים לו 'יונה', וגם לאשתי קוראים 'יונה',	סימן לה
עב	שאלה: מי שלא עשה פרוזבול, האם יכול לקחת קצבאות מביטוח לאומי	סימן לו
עב	ביקשו שיקח נוסע נוסף, ואם יתפס הם ישלמו את הקנס, והנהג נתפס על מהירות	סימן לז
עג	למה המוצא מעות הרי אלו שלו, אולי זה נפל מאשה	סימן לח
עה	העשיר הופתע לגלות שבמדרשייה לומדים שלושים בחורים בלבד	סימן לט
עט	לרפאות צרעת בזמן הזה באמצעות הקרנות	סימן מ
פ	קציצת בהרת על ידי הקרנות	
פ	אלמנה המבקשת משכניה שלא יעזבוה לבד בימי ההפצצות	סימן מא
פא	רב הקהילה נדהם לגלות שאל כרכרת הסוסים הצטרפו עוד שני מתפללים	סימן מב
פג	הגבאי היה אחוז תדהמה כששמע את סיבת אמירת הקדיש של האורח...	סימן מג
פד	האם לקבל למוסד של חרשים, ילד שכנראה לא ישמור מצוות	סימן מד
פה	להנתח אצל הרופא המומחה הגאווה, או אצל הפשוט הענו	סימן מה
פו	להמשיך להתרים את האברכים, או לשגר שליחים לגבירים בחו"ל	סימן מו
פז	לממן ישיבות בין הזמנים על ידי עריכת סקר שוק, כשזה יגרום צער לבעלי עסקים אחרים	סימן מז
פט	לפתוח מדרשייה על שם הכלב, ולקרוא לו - "זכרון איגור"	סימן מח

מעשה חושב

צג	עשינו כל שנה מסיבת חנוכה בעזרת נשים, עד ששמענו על החלום הנורא	סימן א
צו	האם להעדיף לעשות סיור בטחוני עם מכונית המונעת על ידי דיזל	סימן ב
צז	לדחות את הברית ליום ראשון בגלל שבני המשפחה יחללו שבת	סימן ג

סימן ד	הזוג הלכו בליל שבת כעשר שעות מחוץ לתחום ברגל כדי להגיע לשבת ברכות	צט
	האם היה מותר להם להמשיך ללכת בתוך העיר • האם האשה צריכה להוסיף נר כל שבת	
סימן ה	הדירה שלנו צפופה, האם נשכיר ונשכור, או כדאי להתאמץ ולקנות דירה אחרת	קד
סימן ו	סמינר קבע חדר מיוחד עבור לימוד תורה לבנות, האם יש בו קדושת בית המדרש	קז
סימן ז	לשכור דירה לאבי שחי עם גויה, כשהשוכר לא יודע מכך	קי
סימן ח	נכנס בשבת לבית כנסת עם בגדי מלצר של מסעדה הפתוחה בשבת, ואומר קדיש לע"נ אביו	קיג
סימן ט	אברך הלומד בקול רם, ויש אברכים המתלוננים שמשום כך אינם שומעים את החברותא	קטו
סימן י	הכהנים נזכרו באמצע נשיאת כפים שלא בירכו קודם, מה יעשו	קיז
סימן יא	לדחות את הסיום ליום היארצייט, ולפטור את התענית בסעודת הסיום שנערוך	קיט
סימן יב	כשמתפללים על חולה ושומע דרך הטלפון, האם יזכירו את שמו	קכא
סימן יג	נדר שלא לשוח עם התפילין, והוריד את התפילין כדי לשוח, האם כשמלבישם יברך שוב	קכג
סימן יד	בתי התינוקת בוכה שהיא חוששת לחיי אביה, האם לחשוש שזה דברי נביאות שניתנה לקטנים	קכה
סימן טו	להתקין בחצר מצלמות דמה, ולכתוב "מקום זה מצולם 24 שעות ביממה"	קכז
סימן טז	לתת מכספי הת"ת שמיועד עבור נזקקי הישיבה, לצורך ערב גיבוש לחיזוק קבוצה של "בני עליה"	קכט
סימן יז	ברצוני שבאופרוף שלי לא יזרקו סוכריות על החתן, כי זה מטריד את המתפללים	קלא

כסאות למשפט

קלה	גזל סופגניות בחנוכה, בימי "מבצע", כמה ישיב
קלט	שבר כלי יקר ששוה שש מאות שקל, וקנה בקבוקי שמן במבצע של שקל אחד והחזירם למדפים
קמ	הישיבה קנתה כרטיסי טיסה לבחורים, ובעקבות הסבל שעברו, קיבלו פיצוי כרטיס נוסף
קמג	להתקין מזגן מעל מרפסת סוכה של השכן שהוציאו ברשות
קמה	מי ישלם את הצריכה המשותפת שהעיריה גובה כתוצאה מפיצוץ בצינור, השוכר או המשכיר
קמז	עטלפים מגיעים לדקל של חברי, ואוכלים את התמרים ומלכלכים את חצרי
קמט	יהודי פגע ברכבו של נכרי, והנכרי נפצע, האם חייב לשלם בדיני ישראל
	יהודי שחבל בממונו של גוי • ישראל שחבל בנכרי לגבי ארבעה דברים • ישראל שחבל בנכרי לגבי נזק

שולחן חנוכה

סימן א	חרש שאינו שומע ומדבר, מי ידליק את נרות חנוכה בביתו	קנז
סימן ב	אלמנה שמנגנת את הברכות, האם חתנה יכול להיות שם	קסא
סימן ג	אלמנה שאינה רוצה להדליק בעצמה, ורוצה שבנה ידליק בשבילה	קסא
סימן ד	ללמוד בחנוכה את הדפים העוסקים בחורבן הבית	קסב
סימן ה	להדליק נר חנוכה בחדר גדול כדי לכבד אנשים חשובים, סמוך לחדר שבו מתפללים בקביעות	קסג
סימן ו	איש מד"א היכן ידליק נרות חנוכה	קסד
סימן ז	כשיש חשש שבתוך חצי שעה יקראו לו למקרה דחוף, ויצטרך לכבות את הנרות	קסה
סימן ח	לברך שהחיינו על מנורה חדשה כשהגביר הבטיח לתת לו מנורת כסף	קסז

פניני חנוכה

קסח	מה הנס שהטהורים והצדיקים ועוסקי תורה נצחו, וכי היפך הטבע שהם ינצחו
קסח	המלחמה כנגד הזדים נמשכת עד היום
קסט	היוונים נלחמו בקרן השור, כוונתם להזיק, ללא שום רווח
קע	המלחמה הראשונה של יון היתה שלא לעשות את המצוות בשמחה

אנחנו וצאצאנו

שאלה א	להכין פתילות לבד, או שיקנה פתילות מוכנות, ובזמן הזה יוכל ללמוד	קעא
שאלה ב	להדליק בחנוכה של כסף, או בחנוכה מזכוכית שאני מאד מחבב	קעג
שאלה ג	הנוסע במטוס כל הלילה, האם ידליק שם נר חנוכה בפנס	קעד
שאלה ד	למכור את ההדלקה בבית הכנסת בכסף למרבה במחיר, או בדפי גמרא, לכבד לומדי תורה	קעה
שאלה ה	התחילו למכור את העליות בדפי גמרא, ולפתע קם גביר והכריז שלושים אלף דולר!!!	קעה
שאלה ו	היוצא מביתו עם סוכריה בפיו, האם צריך לברך שוב כשיוצא מהבית	קעו
שאלה ז	מכר שמן קנולה, וכתב עליו "שמן למאור" והקונה חשב שזה שמן זית למאור	קעז
שאלה ח	להצטלם על רקע נרות חנוכה	קעז
שאלה ט	לחנך קטן במצות מעשר כספים	קעח
שאלה י	להשמיע קלטת של הספדים בחנוכה	קעט
שאלה יא	כיבד את המלווה בהדלקה בבית הכנסת, האם יש בזה רבית	קעט
שאלה יב	לזה שקנה מפטיר עבור המלווה שלו, האם יעלה לתורה	קפ





סיפר מו"ר ראש הכולל שליט"א קהילה אחת ביקשה ממני להכנס למו"ח מרן הגרי"ש אלישיב זצ"ל, ולבקש ממני תיקון מה לעשות, כי יש בקהילתם הרבה חולים.

מו"ח זצ"ל השיב לי תשובה מזעזעת, בקהילה זו מזלזלים בכבודו של מרן ראש הישיבה בעל אילת השחר זצ"ל, ואמרו בשבת (דף קיט ע"ב) כל המבזה תלמידי חכמים אין לו רפואה למכתו, אין מה לעשות, אין תרופה למכתם.

קדוש ונקי



הנהגות, הוראות, והערות הלכתיות
מרבן של ישראל
מרן ראש הישיבה בעל אילת השחר זצ"ל

מלוקט מספרי מו"ר ראש הכולל שליט"א

יחד עם כל בית ישראל אנו מבכים מרה את עלייתו
בסערה השמימיה של רבן ישראל המנורה הטהורה

מרן ראש הישיבה

הגאון רבי אהרן יהודה ליב שטינמן זצ"ל

אשר היה קדוש מרחם, ודבק כל ימיו בתורה הקדושה,
והעמיד תלמידים הרבה, ובחכמתו הרבה העמיד לגיונות
של תלמידי חכמים, ובנוסף לקדושתו הגדולה, היה סמל
של נקיות, כל ימיו החדיר בתלמידיו ובכל שומעי לקחו,
את הוותרנות, ושמויתור לא מפסידים, היה חסיד המתחסד
עם קונו בתפילתו, ומדקדק בהלכה על כל קוצו של יו"ד.

אוי נא לנו כי בעוונותינו הרבים חסרנו את הצדיק

הנהגות והוראות ממרן ראש הישיבה זצ"ל



איזה שאלה הפרידה את מרן ראש הישיבה זצ"ל קודם הכרעות חשובות

באחד הכנסים שבו היו אמורים להתכנס גדולי ישראל, כדי לדון בהכרעות חשובות, קודם הישיבה, נכנסתי למרן ראש הישיבה זצ"ל וסיפר לי, שאברך תלמיד חכם שאל אותו שאלה, והיא מטרידה אותו, שבחובת הלבבות (שער אהבת ה' פ"ו) כתוב שסיפר אחד מהחסידים על אחד מהיראים, שמצאו ישן באחד המדברות, ואמר לו: אינך ירא מן האריה, שאתה ישן במקום הזה, אמר לו אני בוש מאלקים, שיראני ירא זולתו.

ולפי זה הקשה האברך, איך אצל יעקב אבינו קודם שהלך ללבן הארמי כתוב, 'ויקח מאבני המקום וישם מראשותיו', וכתב רש"י עשאן כמין מרזב סביב לראשו, שהיה ירא מפני חיות רעות, וקשה איך יתכן שהחסיד יתבייש לפחד מהחיות ולא עשה מרזב סביב לראשו, ויעקב אבינו בחיר האבות פחד מהחיות, ועשה מרזב לראשו.

היה לי תירוץ לומר למרן ראש הישיבה, אך שתקתי וחיכיתי שמרן ראש הישיבה ישיב, והוא אמר שיתכן שיש הבדל בין קודם מתן תורה ללאחר מתן תורה.

ויש לבאר על פי דברי האור החיים הק' (שמות יד כז) השואל מהו הרעש הגדול מקריעת ים סוף, אחרי שמצינו בחולין (דף ז ע"א) שרבי פנחס בן יאיר בקע את נהר גינאי, ומתרץ כי כל הרעש הגדול סביב הנס של קריעת ים סוף היה בשל העובדה שהנס נעשה קודם מתן תורה, אמנם לאחר מתן תורה אכן אין בזה כל חידוש, כי בכלל התנאים שהתנה ה' על כל מעשה בראשית, להיות כפופים לתורה ועמליה, ולעשות כל אשר יגזרו עליהם, וממשלתם עליהם כממשלת הבורא ברוך הוא.

ואם כן יתכן שלמרות שיעקב אבינו גם בקע את הירדן, וכוחו היה גדול מאד, מכל מקום היה צריך לעשות גם קצת השתדלות בדרך הטבע, כיון שזה היה עדיין קודם מתן תורה.



כיצד אדם יכול לעורר עליו את שערי רחמים

אמרו חז"ל (מגילה דף יב ע"ב) שלכן נקרא מרדכי הצדיק בן קיש, שהקיש על שערי רחמים ונפתחו לו. ובשם הגר"א ז"ל (סידור אבני אליהו על השכיבנו) מובא, שאמר לפרש כיצד מרדכי הקיש על שערי רחמים, עפ"י מה דאיתא בחז"ל (שבת דף קנא ע"ב) תניא רבן גמליאל ברבי אומר, ונתן לך רחמים ורחמך והרבך, כל המרחם על הבריות מרחמין עליו מן השמים, וכל שאינו מרחם על הבריות אין מרחמין עליו מן השמים, ע"כ.

ומבאר הגר"א שני שערים הם האחד בלב השמים, והשני בלב האדם, וכשהאדם פותח שערי לבו לרחם על הבריות נפתחים שערי שמים לרחם עליו, יעו"ש.

ואמר על כך מרן ראש הישיבה זצ"ל מגיעים אנשים בעת צרה ומבקשים להתחזק בהנהגת מדה טובה שתעורר עליהם רחמים, ונפשם בשאלתם באיזו מידה להחזיק, והעצה הראויה היא שראוי להיות דבוק במדת החסד והרחמים, וזה על פי דברי הגר"א, שע"י שאדם פותח את ליבו למען הבריות נפתחים למענו שערי שמים.



החינוך הטוב ביותר הוא הדוגמא האישית

בכנס שהתקיים בבני ברק להורי בנות הסמינרים דברו כל מיני יועצים שנתנו עצות ורעיונות שונים איך להצליח בחינוך הילדים.

כשעלה מרן ראש הישיבה זצ"ל לשאת את דבריו, פתח ואמר: איני שולל את כל הרעיונות ששמענו פה, כל עצה היא טובה ומצוינת, רק צריך לדעת איך ליישם אותה. לי אין מה להציע אלא דבר פשוט, אם האב הוא טוב וירא שמים, והאמא היא טובה ויראת שמים, גם הבן והבת יהיו כך, אמנם בכלל כלל יש יוצא מן הכלל, אבל באופן כללי זה הכלל.

ההורים שירדו אחר כך, אמרו, שמכל שלל העצות והרעיונות ששמעו, המסר החזק היה דבריו של ראש הישיבה, כי החנוך הטוב ביותר הוא הדוגמא האישית של ההורים.



קידוש השם כזה, מכפר על עון חילול השם

בשלהי שנת השמיטה האחרונה, עשו תהלוכה גדולה של חקלאים גבורי כח ברחוב חזו"א, ומו"ר הגאון רבי יצחק זילברשטיין שליט"א עלה לביתו של מרן ראש הישיבה זצ"ל, וממרפסת ביתו דיבר וחזק את החקלאים היקרים גבורי כח, שזכו לקדש שם שמים. רעד עבר בקהל כאשר מו"ר שליט"א עבר לפני התיבה, וקיבל עול מלכות שמים יחד עם כל הקהל, בהשתתפות מרן ראש הישיבה זצ"ל.

המעמד היה קידוש השם גדול, ומרן ראש הישיבה זצ"ל התבטא אחר כך באזני מו"ר שליט"א שקידוש השם גדול כזה, מכפר על עון חילול השם.



וכי רוצח שצודק, לא נקרא רוצח!?

אל מרן ראש הישיבה זצ"ל נכנס יהודי, והשיח את לבו, הוא התחיל לספר על צרה שפקדה את ביתו, הוא לא גמר אם הצרה הראשונה, והחל לספר על עוד צרה, ועוד צרה, כאשר הסיפור שלו מלווה בבכי נורא, הוא מלא צרות כרמון.

הוא בא להתייעץ למה אירעו לו הצרות, ולהתברך שהצרות יעזבו אותו. השיב לו מרן ראש הישיבה זצ"ל צרות משונות כאלו, אולי פעם פגעת במישהו? לא, השיב, מעולם לא פגעתי באדם, מרן ראש הישיבה שאל אותו פעם שניה ושלישית, והוא בשלו, מעולם לא פגע באדם.

אמר לו ראש הישיבה, שב כמה רגעים, ותנסה להזכר, הוא ישב וחשב, ופתאום אמר, הו, נזכרתי במשהו, פעם פגעתי במישהו קשות, אבל אני הייתי הצודק...

מרן ראש הישיבה שבדרך כלל הוא שלו רגוע וננוח, הרים את קולו, ואמר בכאב נורא. "ראובן ושמעון היו מסוככים, ראובן היה הצודק במאה אחוז, ומרוב צדקתו, הוציא אקדח וירה בשמעון שלא צודק, האם משום שהוא צודק, הוא לא נקרא רוצח!?"

פגיעה ביהודי היא שפיכות דמים, וגם אם אתה צודק, השופך דמים נקרא רוצח. שאלת למה הקב"ה מביא עליך צרות משונות כאלו, הנה התשובה, עליך

לפייס את אותו אדם, והקב"ה ירחם עליך. והוסיף מרן ראש הישיבה זצ"ל בכאב, "יש היום כל כך הרבה בעיות וצרות משונות, אם אנשים יפגעו פחות בזולת, ויוותרו יותר, הם יכולים לחסוך מעצמם את כל הצרות הללו".



למה כתוב "ויקח איש", "ויקח בת", ולא כתוב שעמרם נשא את יוכבד

בחור נכנס אל מרן ראש הישיבה זצ"ל, וביקש ברכה לרגל נשואיו בחודש הקרוב, מרן ראש הישיבה בירכו, ולפני שהבחור התחיל לצאת, קראו שוב ואמר לו: בפרשת שמות כתוב: "וילך איש מבית לוי, ויקח את בת לוי", כלומר איש רגיל לקח בת ונישאו, למה לא ציינה התורה מי לקח ואת מי לקח, הרי מדובר כאן בשני גדולי הדור שנישאו, עמרם ויוכבד, ולמה סתמה התורה בשמות הנישאים.

והשיב, התורה סתמה זאת במכוון, שהרי כתב הרמב"ם (תשובה פ"ה ה"ב) שכל אדם ראוי להיות צדיק כמשה רבינו^א, התורה בא ללמדנו, משה רבינו לא נולד בגלל שאביו עמרם ואמו יוכבד, גם אדם רגיל שהוא מבית לוי, ואשה רגילה שהיא בת לוי, כשיתנהגו בקדושה וטהרה כמו עמרם ויוכבד יכולים להוליד בן כמו משה רבינו.

כל אדם שהולך להקים בית בישראל צריך לדעת שיתכן שמבית זה יכול לצאת מושיען של ישראל או גדול הדור, ומה רבה האחריות שעליו, למרות שלפעמים זה נראה גם איש פלוני מבית פלוני, אי אפשר לדעת כלום.

ציונים והוספות

א. [הרמ"א (יו"ד סימן פא ס"ז) פסק לא יניקו תינוק מן הכותית, אם אפשר בישראלית, דחלב כותית מטמטם הלב, ובביאור הגר"א הביא לזה ראייה מדברי המדרש (שמו"ר א כה) וכי אסור לו למשה לניק מחלב הנכרית, לא כן תנינן בת ישראל לא תניק בנה של כותית, אבל כותית תניק בן ישראל ברשותה, אלא למה אמרה כן לפי שהחזירתו למשה על כל המצריות להניק אותו ופסל את כולן, ולמה פסלן אמר הקדוש ברוך הוא הפה שעתידי לדבר עמי יניק דבר טמא, והיינו דכתיב (ישעיה כח) את מי יורה דעה וגו', למי יורה דעה לגמולי מחלב וגו' . ולכאורה ראייתו של הגר"א צריכה ביאור, וכי כל תינוק הוא משה רבינו, ויש לומר כן, כל תינוק יש לו את האפשרות להיות כמשה רבינו, ולכן לא ינק מכותית, כדי שלא לחסום לו את האפשרות הזאת .



מרן ראש הישיבה זצ"ל המליץ להקדים את כניסת השבת, כדי לעצור את המגיפה

לפני שנים ספורות, היו כמה אסונות רצופות לא עלינו בשכונתנו רמת אלחנן, וכשעלינו למרן ראש הישיבה זצ"ל ושאלנו אותו במה אפשר להתחזק כדי לעצור את המגיפה, ואמר שיש להתחזק בתוספת שבת, ולקבל שבת ברמת אלחנן עשר דקות קודם הזמן הרגיל, והיינו חצי שעה קודם השקיעה.

וכמו שכתב בפרי מגדים (או"ח א"א סימן רנו) שראוי לקבל שבת על כל פניו חצי שעה קודם בין השמשות..., והמוסיף מחול על הקודש מוסיפין לו חיים. וכך מובא גם ב"רמזי השבת" הכותב ש'המרחיב גבולות השבת ומצמצם שעות החול, יצמצם לו השי"ת גבול צרותיו'. והבן יהודע, (שבת דף קיח ע"ב) כתב שדברי הגמרא 'המענג את השבת נותנים לו נחלה בלי מצרים', מוסבים על המוסיפים תוספת שבת.

כמו כן כתבו הספרים שהמזיקים נוצרו בבין השמשות, וע"י תוספת השבת אנחנו מבטלים את כוחם. ובספר חסידים (סימן אלף קע) כתב: 'למה הרוחות מחבלין ערב שבת, לפי שאין הרוחות בגיהנום, פי' רוחות של רשעים במיתתן הם מזיקים, כמו כל תולדות קין שמתו נעשו נשותיהן מזיקין, וניתן להם רשות להזיק למחללי שבתות, או אם היו עצבין בשבת, או אם אינו מתעדן בו, לכן תחלואי רוחות בשבת, ולכך סמך שיר של פגעים לשיר של יום השבת, ולכך אומר בשבת יקום פורקן ובריות גופא, ולא ביום טוב. ונשמות שמזיקין אין לאדם רפואה ברפואות בני אדם יותר, כי אם בוראו'.

עלינו אז ללשכת הגזית אל מו"ח מרן הגרי"ש אלישיב זצ"ל ושאלנו אותו, שמא יש חשש להחמיר יותר מכל תושבי בני ברק, ולהקדים את זמן הדלקת נרות שבת בעשר דקות לפני הזמן של כולם, השיב מרן: 'הרי בפתח תקוה קבלו עליהם להקדים בארבעים דקות לפני השקיעה. ובני ברק קרובה מאד לפתח תקוה, אם כן מותר גם בבני ברק לקבל לפחות עשר דקות לפני הזמן הרגיל', ובירך בחום את מי שיעשה כך, ואמר שבודאי ינצל מכל מרעין בישין. וזכורני, שמו"ר הגאון רבי יחזקאל אברמסקי זצ"ל סיפר לנו שלפני שעבר לישיבת נוברהרדוק, אמר לו בעל 'ערוך השלחן' שבנוברהרדוק מקבלים שבת שעה לפני הזמן, וזאת כדי שהעגלונים לא יכנסו לחילולי שבת.



שיחת מרן ראש הישיבה זצ"ל על הזכות של התושבים להקדים את השבת

בחורף תשס"ו זכתה שכונת רמת אלחנן לארח בקרבה את מרן ראש הישיבה זצ"ל, שבא להביע את הערכתו לתושבי השכונה על שקיבלו עליהם להקדים את זמן קבלת השבת ב-10 דקות, ועמדו בכך בס"ד.

מו"ר שליט"א אמר למרן ראש הישיבה זצ"ל שזה לא היה קל לאנשי הקהילה לשמור על התקנה, ולמרות זאת התחזקו בכך, ומדובר בקהל גדול של אנשים נשים וטף, שכולם מקדשים שם שמים באהבה ומקבלים את השבת בזמן שנקבע על ידי הרבנים.

מרן ראש הישיבה זצ"ל בירך את הקהל בחום רב, ואמר שראויים הם לברכה על כך, ושהשבת שהיא מקור הברכה מברכת בעצמה את כל מי שנוזהר בשמירתה.

בזכות כיבוד השבת אפשר לזכות לעשירות

והוסיף מרן ראש הישיבה זצ"ל הגמרא במסכת שבת (דף קט ע"א) אומרת: 'בעא מיניה רבי מרבי ישמעאל ברבי יוסי, עשירים שבארץ ישראל במה הן זוכין? אמר לו בשביל שמעשרין, שנאמר עשר תעשר, עשר בשביל שתתעשר. שבבבל במה הן זוכין [היות ובבל אינה חייבת בתרומות ומעשרות]? אמר לו בשביל שמכבדין את התורה. ושבשאר ארצות במה הן זוכין, אמר לו בשביל שמכבדין את השבת'.

נמצא שכשיש לאדם עשירות, על-כרחך יש לזה סיבה. אין עשירות סתם! לכן הסביר רבי ישמעאל כי בארץ ישראל זכו לכך בזכות המעשר, ובבבל בשביל שמכבדין את התורה, ובשאר ארצות בזכות שמכבדין את השבת.

רואים כמה גדולה היא מצוות כיבוד השבת, שהרי יש הרבה מצוות גדולות בתורה, כמו מצות ציצית, מצות תפילין, ועוד, ובכל זאת חז"ל לא אומרים שהן מביאות לעשירות.

ואע"פ שבדרך כלל הקב"ה לא משלם שכר בעולם הזה, אלא הצדיקים מקבלים את השכר לעולם הבא, וכאן ג"כ בודאי שמקבל שכר גם בעולם הבא, אבל משמע כי אפילו שמקבל גם בעולם הבא, זוכה גם בעולם הזה לשכר גדול. עשירות מופלגת שכזו לא יכולה לבוא על האדם אלא בזכות שמכבד את השבת.

מעַת שאדם מתחיל לכבד את השבת, כבר לא יהיה בגיהנום

והוסיף מרן ראש הישיבה זצ"ל ראיתי שהחפץ חיים מביא בספר 'שם עולם' (ח"א, סוף פרק ד) בשם גדול-הדור אחד, שרוצה לחדש חידוש גדול מאד.

הרי ידוע ומפורסם הוא שאדם ששמר שבת, אפילו אם יש לו ח"ו עבירות שצריך לקבל עליהם גיהנום, בשבת הוא אינו נמצא בגיהנום. ועד כמה ששמר יותר על השבת, כך מתחשבים בו בענין הגיהנום. ולמשל, אדם שהקדים לקבל את השבת שעה קודם, אזי משעה לפני שבת כבר אין לו גיהנום.

ומצטט החפץ חיים מגאון אחד חידוש גדול עוד יותר, שמהזמן שמתחיל לעסוק בצרכי שבת, ואפילו ביום שישי בבוקר, יוצא כבר מן הגיהנום.

החידוש שבכך הוא משום שבפשטות אנחנו היינו מבינים שרק הזמן הקרוב לשבת, יכול להיחשב כבר כשבת, ולכל היותר מפלג המנחה אפשר להבין שנחשב כמו שבת, אבל ביום שישי בבוקר?!

אבל הגאון ההוא אומר שאפילו בבוקרו של יום שישי, כיון שהתחיל להכין צרכי שבת, כבר לא יהיה לו גיהנום. והחפץ חיים מביא את זה, ומשמע שזה דבר המתקבל על הדעת, אפילו שלא מצינו את זה בגמרא ולא במדרשים, בכל זאת מעצם העובדה שהחפץ חיים, רבן של ישראל, מביא את דבריו של אותו גאון, משמע שהם דברים נכונים.

לפי זה, אדם שיש לו עבירות, והוא צריך להיות בגיהנום, ואולי אפילו שנים עשר חודש, בכל זאת כיון שמיום שישי בבוקר החל לעסוק בצרכי שבת, לא יהיה לו גיהנום מהזמן ההוא! עד כדי כך!

ולא מצאנו דבר זה בשאר מצוות, ומוכח מכאן שמצוות השבת היא מיוחדת מאוד.

רשב"י התפעל רק מאדם שמכבד את השבת

עוד הוסיף מרן ראש הישיבה זצ"ל מצינו במסכת שבת (דף לג ע"ב) שהגמרא מביאה את הסיפור עם רבי שמעון בן יוחאי שהיה במערה שנים עשרה שנה, יחד עם בנו רבי אלעזר, וכשיצאו ראו אנשים שזורעים, התפלאו כיצד מניחין חיי עולם ועוסקין בחיי שעה, וכל מקום שנתנו בו עיניהם, מיד נשרף. יצתה בת קול ואמרה להם, להחריב עולמי יצאתם? חזרו למערתכם.

חזרו רשב"י ובנו למערה, וישבו שם שנה נוספת. והנה, לאחר מכן נחה כבר דעתו של רבי שמעון, אבל כנראה שלא לגמרי, והנה לפתע הוא רואה יהודי זקן רץ עם שתי חבילות הדסים לכבוד שבת, כדי להריח בהם.

שאל אותו רשב"י מדוע הוא זקוק לשתי חבילות, והשיב - אחת כנגד זכור ואחת כנגד שמור. אמר רבי שמעון לרבי אלעזר בנו, רֵאָה כמה מחבבין ישראל את המצות, ואז נחה דעתם.

אם נתבונן בדבר נראה שרשב"י לא התפעל מיהודי המניח תפילין, או ממי שלובש ציצית; מה גרם לו להתפעלות? - יהודי המחבב את השבת.

כשראה את היהודי המעניק שימת לב מיוחדת לכבודה של השבת, היה זה בעיניו של רשב"י כל כך שווה-ערך עד שנחה דעתו.

לפי זה, איזה אושר יש לאדם כשנותנים לו אפשרות לכבד את השבת! אושר שבאמת אי אפשר לתארו! ועוד זוכים בשל כך לעשירות מופלגת!

כבוד השבת הגדול מלבד שמוסיפים להכניסה גם ללמוד הלכותיה

ובענין זה של כבוד השבת, צריך להוסיף מה שכתב ה"ערוות דבש" (ח"ב דרוש א), ודבריו מובאים בהקדמת המשנה ברורה להלכות שבת, וז"ל:

'ובפרט בענין שבת קודש אשר הזהרתי ואמרתי כל פעם ופעם, מי שלא למד הלכות שבת על בוריין פעמיים ושלוש, לא יוכל להמלט שלא יקרה לו חילול שבת, הן דאורייתא והן דרבנן, וענין שבת הוא מאוד לנו למחסה בגלות, עכ"ל.

ובאמת היה רצוי מאד ללמוד הלכות שבת, כמו שכותב היערוות דבש שמי שלא למד הלכות שבת על בוריין "פעמיים ושלוש", לא רק פעם אחת, אלא אפילו פעמיים ושלוש, לא יוכל להמלט שלא יקרה לו חילול שבת, הן דאורייתא הן דרבנן, אפילו איסור דאורייתא!

כבוד השבת הגדול ביותר הוא שמלבד שיקדימו להכניס את השבת, ילמדו הלכות שבת כדי לקיימה כהלכתה, ולכל הפחות פעמיים ושלוש, כמו שאומר היערוות דבש, ולחזור על זה.

אני רואה שהיהודים כאן רוצים מאד לכבד את השבת, ואשרי חלקכם! והקב"ה יעזור שתראו להוסיף עוד, ולעשות כמו שהיערוות דבש אומר שכל אחד ישתדל ללמוד הלכות שבת.

כי יש בהלכות שבת ענינים קשים מאד, ולמשל הלכות בורר, הרי כמעט כל דבר קשור לענין של ברירה, ואם אדם לא לומד הלכות בורר - קרוב מאד שיכשל, ויש עוד הרבה דברים שאפשר להכשל בהם, ואם לא ילמד - לא יידע.

וממילא זה דבר גדול מאד, שכל אחד ישתדל ללמוד הלכות שבת, ואפילו אם למד כבר שלוש פעמים, יכול ללמוד פעם רביעית וחמישית, כי אם היערות דבש אומר פעמיים-שלוש, אפשר גם ארבע וחמש פעמים.

ואין הכוונה ללמוד כל היום רק הלכות שבת, אלא להקצות בכל יום אפילו רק עשרה רגעים או רבע שעה ללימוד הלכות שבת.

והרי חז"ל אומרים אם שמרו ישראל שתי שבתות מיד נגאלים, ממילא יכול להיות שעל ידי כך נזכה. אני לא יודע אם נזכה כ"כ מהר שיהיה שתי שבתות בכל כלל ישראל, אבל אפילו אם חלק גדול מכלל ישראל ישמרו שבת, על ידי שילמדו את הלכותיה כראוי, בודאי שתהיה בזה תועלת גדולה לקרב את הגאולה האמיתית.



כמה פעמים צעקה אשת עובדיה עד שנושעה

כל מי שנושא איזה תפקיד ציבורי אפילו קטן, או אפילו שאינו נושא שום תפקיד, אלא שמעורב קצת בין הבריות, ונושא קצת בעול הציבור, יודע שאחת הבעיות הקשות של הדור, הם הבנות שמתבגרות ומשוועות לשידוך, לא משנה כרגע מה הסיבה לבעיה הזו, ואיך נוצר הבעיה, אך הבעיה, היא כאובה מאד, כאשר מאות בנות, זועקות 'אנא ה' הושיעה נא', וקולן הולך מסוף העולם ועד סופו.

לפני כמה שנים, הגיע אל מו"ר הגאון רבי יצחק זילברשטיין שליט"א מכתב כאוב שעליו חתומות מורות ותלמידות בסמינר, ובו הן מביעות את הצער הגדול, שהם עומדות ומתבגרות, ושידוך אין, ובקשו עצה מה לעשות, ומה עליהם לפעול, כדי לראות את ישועתם.

המכתב היה כאוב מאוד, ואפשר היה לראות זאת בכל מילה ומילה שהועלתה על הכתב. המורות והתלמידות גוללו שם את מסכת היסורים העוברת על הבנות, שחלקן אף הגיע לגיל מבוגר, ומבוגר מאוד, ועדיין לא מצאו את השידוך המתאים.

כשראה מו"ר שליט"א את המכתב הכאוב, קם ונסע אל לשכת הגזית, הוא הלשכה שממנה יצאה הוראה לישראל, חמיו מרן הגרי"ש אלישיב זצ"ל, שיאמר, מה עליהם לעשות כדי לראות את הישועה. כאשר נכנס מו"ר שליט"א אל הקודש

פנימה, שטח את כָּאָבּ הבנות, בתחילה ניסה מרן זצ"ל ברוב ענוותנותו להתחמק, ושאל, מי אני שיוכל לענות על שאלה קשה זו?!

אך כשאמר מו"ר שליט"א למרן זצ"ל שאני בא כעת בשליחות של עם ישראל, והצער של הבנות הוא נורא, והן עומדות מצפות בכליון עיניים לתשובת בהירה מלשכת הגזית, אמר מרן זצ"ל: "הדבר היחיד שאני יכול להציע לבנות אלו, הוא, להתפלל, להתפלל, ולהתפלל!"

כשחזרתי עם תשובת מרן הגרי"ש זצ"ל, ומסרתיה לבנות שכתבו את המכתב, פרצו אלה בבכי, ואמרו: "כבר יבש פינו מלהתפלל! כל הזמן אנחנו עומדים ומתפללים, והישועה ממאנת לבוא".

כמה ימים לאחר שובי ממרן הגרי"ש, נכנסתי לביתו של מרן ראש הישיבה זצ"ל, וסיפרתי לו על המכתב ותשובתו של מו"ח זצ"ל, וגם את תשובתן של הבנות שאמרו שפיהן כבר יבש מלהתפלל.

במקום לענות תשובה, נגש מרן בעל האילת השחר אל ארון הספרים שבביתו, והוציא נביא-מלכים, ופתח שם את פרק ד', שם מסופר על אשת עובדיה הנביא עם הנס שקרה לה עם פך השמן בזכות אלישע הנביא, אך זה הסוף של הסיפור, אולם בפסוק הראשון נאמר: 'ואשה אחת מנשי בני הנביאים צעקה אל אלישע לאמר, עבדך אישי מת, ואתה ידעת כי עבדך היה ירא את ה', והנִשָּׂה בא לקחת את שני ילדי לו לעבדים'. והנה, אמר לי מרן זצ"ל, האם מישהו יודע כמה פעמים צעקה אשת עובדיה, כמה פעמים התחננה לפני שנושעה מצרתה?

התשובה על שאלה זו מופיעה ברד"ק בשם התרגום. 265 פעמים צעקה האשה. אל אלישע!!! והוא רמוז בתיבת 'צעקה' שהוא בגימטריא 265 וכך כותב התרגום: "עוד מאתן ושתין וחמשא זמנין צווחת אתת עובדיה כהאי גוונא, ולא הווה משגח, ולא ידעה מה למעבד, עד דאזלא לבי קבריה" וכו' [עוד 265 פעמים צווחה אשת עובדיה כך, ולא השגיח בה אלישע, ולא ידעה מה לעשות, עד שהלכה לבי ת הקברות וכו'].]

האם אפשר היה להאמין שהאשה צעקה כל כך הרבה פעמים? וצריך לומר, שאם היא צעקה 265 פעמים, ואז נענתה (ע"י שהלכה לקבר בעלה וחזרה לאלישע שעשה את הנס עם אסוך-השמן), לא היה שייך שתיענה לפני כן. דהיינו, אם היתה צועקת רק 264 פעמים, עדיין לא היתה נענית!!! נמצאנו למדים, שגם לאחר 264 תפילות וצעקות, אם עדיין לא נענים, צריך להמשיך ולהתפלל בפעם ה-265, והנה לפתע הכל בא על מקומו בשלום, והנס הגדול מתרחש לנגד העיניים.

יש בחז"ל שטוענים שהיא המשיכה לצעוק עוד מספר פעמים כמנין 'לאמר', 271 תפילות.

מֶרֶן בעל אילת השחר הוסיף שרבינו הגר"א, כותב שאין תפילה אפילו אחת שבה ריקם, וכל תפילה שאדם מוציא מפיו פועלת בשמי-שמים, וגם אם התועלת לא תהיה על הדבר שביקש, הרי שהתפילה תפעל על דברים אחרים.



סגולה לזכות למתיקות התורה

הכל רוצים לזכות לא רק בעצם לימוד התורה אלא גם לטעום משהו מנופת צוף מתיקותה, אותה נעימות של 'לקח טוב נתתי לכם' שליוותה את בני הדור הקודם בכל צרותיהם והעמידתם על הרגליים בכל עת ובכל מצב.

משאת חייו של כל בן תורה היא לשבת ליד הגמרא וליהנות מהלימוד. שיהיה דף הגמרא ערב ומתוק, כמו מאכל טעים ואהוב שלא צריך לשכנע אותך שתאכלנו עד גמירא.

הרבה תורה יש, ברוך ה', בדור זה שבו אנו מצויים. בתי המדרשות מלאים, הישיבות מתקשות לקלוט את כל המתדפקים בשעריהן, בני התורה יגעים בתורתם ובעבודתם עד השעות הקטנות של הלילה, מתאמצים להבין כל מילה, עמלים על כל דיבור ברש"י ובתוספות, אבל ההנאה האמיתית מהלימוד - היא לפעמים מהם והלאה.

אמנם יש רבים הזוכים לכך, וטועמים ממתיקות תורתנו הקדושה, אבל מן העבר השני יש מקהל הלומדים, המביטים עליהם בקנאה גלויה, קנאת סופרים אמיתית, ואינם מוצאים את הדרך לזכות למתיקות של ממש בלימוד.

אמר מרן ראש הישיבה זצ"ל הטעם לכך היא שאין להם מתיקות התורה, כי פשוט אינם מכוונים בברכת 'והערב נא'.

והוסיף הרי בכל בוקר ובוקר, אנו מתפללים על דבר זה. מה היא ברכת 'והערב נא... את דברי תורתך בפינו', אם לא תפילה על נעימות בלימוד. 'והערב נא', פירושו שהתורה תהיה עריבה ומתוקה עלינו, ואז נוכל להגות בה בכל עת שנרצה, בין אם יהיה 'מצב רוח' או לא, בין אם תהיה לנו פרנסה בשפע ובין אם חלילה נהיה במצב כלכלי גרוע, שהרי אדם המחבב חפץ מסויים או פעולה פלונית לא יתחשב בנסיבות הזמן והמקום אלא יגיע אליו ויתעסק בו תדיר.

יש לנו אפוא תפילה מיוחדת על עניין העריבות בתורה, וכולנו אומרים אותה מדי בוקר בבוקרו. מדוע בכל זאת לא מזדמן להיתקל בהרבה בני תורה שהתפילה הזו מסייעת בידם לקבל חשק אמיתי בלימוד עד כדי כך שדברי האמוראים והתנאים יהיו חלק מדמם וחלבם?

הסיבה לכך היא חוסר כוונה בברכת 'והערב נא'.

ומהסיבה שבאמת אין מכוונים כראוי בברכה זו, כי את ברכות השחר אנו אומרים מספר דקות לאחר שמתעוררים מן השינה, כאשר המוח והלב עדיין לא מיושבים כל צרכם וממילא הברכות יוצאות מפינו בלא כוונה, ואם גם בכל יתר הברכות במשך היום קשה לנו לכוון את דעתנו, הרי בברכות השחר הבעייה היא בכפליים.

כך יוצא שאנחנו מפסידים בידיים את התפילה הנפלאה הזו של "והערב נא", וזו אחת הסיבות המובהקות לכך שאין אנו חשים בנעימות התורה.

ואמר מרן ראש הישיבה זצ"ל שהעצה לכך היא להתיישב מעט בדעתו לפני אמירת הברכות. דהיינו, אחר שקם ממיטתו ועשה את ההכנות לתפילה ישקיע מעט מחשבה מה הוא הולך לעשות בזה הרגע, ועד כמה ברכה זו חשובה ומכרעת לכל עלייתו בתורה, ואז יברך ויתפלל "והערב נא", ובטוח הוא שתערב עליו תורתו מכאן ואילך.



לכל צרה יש זמן, והכל יכול להתהפך ברגע אחד

אמר מרן ראש הישיבה זצ"ל אחת הסיבות העיקריות המונעת מן האדם להתמודד עם הבעיות והצרות המתרגשות לפתחו, היא כשהצרה תוקפת אותו נראה לו שהצרה תשאר אצלו לעולמים.

אילו היה יודע שזה דבר זמני שבעוד זמן מה יעבור, היה לו הרבה יותר קל להתגבר על כך.

אמר הוסיף מרן ראש הישיבה זצ"ל הדבר אינו כך, ולכל התלאות של האדם יש סוף ויש גבול.

וראיה לכך, שרש"י בתחילת פרשת יתרו כותב 'יתרו חותן משה' - "כאן היה יתרו מתכבד במשה, אני חותן המלך, ולשעבר היה משה תולה הגדולה בחמיו, שנאמר וישב אל יתרו חותנו".

ויש להתבונן, מה בא הפסוק ללמדנו בכך שבתחילה היה משה מתכבד בחמיו, ועתה המצב הוא להיפך? מה באפשרותנו ללמוד מכך?

ואמר מרן זצ"ל שבא ללמדנו שכל המצבים שהאדם נמצא בהם - יכולים להתהפך מן הקצה אל הקצה, כמו שאנו רואים אצל משה, שמתחילה לא ידעו מגדלותו ואיש לא הכיר ו, עד שכשנצרך לדבר-מה היה צריך לומר 'אני חתנו של יתרו', ולא עבר זמן קצר עד שהתהפך המצב מן הקצה אל הקצה, ויתרו היה אומר 'אני חותנו של משה'.

וכך הוא, גם בכל התלאות העוברות על האדם בחייו. היום פלוני שולט עליו, ולמחר מתהפך הגלגל לאידך גיסא. היום יש צרה וצער, ולמחרת הכל אחרת!

ולכן אין לאדם להתפעל ממצבו הנוכחי בו הוא שרוי, כי הדברים משתנים ומתהפכים במהירות.

אם בני אדם ישימו על לבם דבר זה, הם ימנעו מעצמם משרים נפשיים, ולא יחששו ממצבים קשים ולא יפלו ברוחם ח"ו, ביודעם שלכל צרה יש זמן, וכעבור תקופה הכל יתהפך לטוב.

ויש להוסיף על כך ששמעתי ממו"ר הגר"י אברמסקי זצ"ל בדרך צחות 'לא לעולם חוסן', בהתכוונו 'לא לעולם חותן', כי יש מקרים, כמו זה שראינו כאן אצל יתרו, שהחותן נזקק לחתן...



בעיירה של פעם הרופאים היו 'סנדלרים', ולמרות זאת לא היו יותר מחלות

בעיירה של פעם, אמר הגאון רבי אהרן לייב שטיינמן, לא היו רופאים גדולים. אלה שהתמצאו ברפואה היו לכל היותר בגדר 'סנדלרים' היודעים לחבוש תחבושות פה ושם למרוח משחה. וכי בגלל זה היו בעיירה יותר מחלות? לא.

יהודים ידעו את הכתובת לאן צריך לפנות. מסופר על הבעש"ט שכאשר בא אליו פעם יהודי וביקש ממנו שייתן לו כתובת של רופא למחלה מסויימת, שלח אותו לעיירה רחוקה. קיבץ האיש את שארית כספו כדי לשכור עגלה שתסיע אותו לשם. בבואו לעיירה, החל לחקור ולהתעניין על אותו רופא ונידהם לשמוע שאין כאן זכר לא לרופא ולא למרפא, אפילו חובש אין כאן.

"אז למי אתם הולכים כשיש לכם חולה?" שאל. "אנחנו מתפללים אל הקב"ה", השיבו יהודי העיירה.

חזר האיש במר נפשו אל הבעש"ט וסיפר לו גופם של דברים ולאיזה רופא פונים בעיירה זו תוך שהוא מביע טרוניה בפני הצדיק על ששלח אותו לחינם למקום כל כך רחוק.

השיב לו הבעש"ט: לרופא ההוא רציתי שתלך. לרופא כל בשר.



רק התורה הקדושה הצילה את עם ישראל בימי המן

במסכת מגילה מסופר שכאשר בא המן לקיים את ציווי המלך ולהרכיב את מרדכי על הסוס, מצא את מרדכי לומד עם ילדי ישראל את מסכת קמיצה, ואמר להם שהלימוד הזה הקדים את עשרת אלפים השקלים שלו, דהיינו שלבד מכך שהלימוד בתורת קמיצה נחשב כמקריב מנחה, היתה זו הזכות הגדולה של היהודים באותה תקופה כדי להינצל מהגזירה האיומה בימי מרדכי ואסתר.

מרן ראש הישיבה זצ"ל אמר, שאם היו שואלים אותנו בזכות מה ניצל העם, היינו משיבים שהצום בן שלושת הימים של כל העם היהודי עמד לזכותם.

אבל בגמרא במסכת מגילה (דף טז ע"א) נאמר טעם אחר, שאמרו אמר להו [המן] אתא מלי קומצי קמחא דידכו, ודחי עשרה אלפי ככרי כספא דידי. דהיינו הנס היה בזכות לימוד התורה של תינוקות של בית רבן שלמדו הלכות קמיצה.

אם הגמרא כתבה זאת, סימן שהדבר אמת שלימוד התורה של מרדכי עם התשב"ר דחה את אלפי הככרות של המן, ולא הצום של ג' ימים שכל ישראל צמו והתחננו על נפשם הם שגרמו לנס ההצלה, אלא לימוד התורה הוא שגרם לנס ההצלה, וזאת יש להודיע לכולם, כי אין השי"ת חושק בנו רק כאשר אנו חושקים בתורה.

כיצד דווקא המן הצליח להגיע להכרת האמת הצרופה

והוסיף מרן ראש הישיבה זצ"ל לכאורה יש להבין, כיצד המן הרשע צורר כל היהודים שרצה להרוג את כל היהודים, הצליח להגיע להבנה דקה כזו, שדווקא לימוד התורה הקד' היא שהצילה את עם ישראל.

והשיב, את ה'ביקור' אצל מרדכי עשה המן לאחר שמזלו התהפך וליבו כבר נשבר לרסיסים, ומי שמגיע למצב כזה של שבירה, גם אם יהיה גוי גמור ורשע מנוול כהמן, יש בידו האפשרות לראות את אור האמת הצרופה.

ברגע זה, כאשר האדם נופל מגאוותו, או-אז הוא מבחין בבירור באותה אמת שרק לפני זמן קצר ניסה להילחם נגדה בשצף קצף, בחירופין ובגידופין.



במה להתחזק?! בהתמדת התורה, ולהתרחק ממחלוקת

בהספד שנשא הגאון רבי צבי גרינהויז, לזכר בנו, הבחור המופלג שמואל-יואל ז"ל, סיפר שנכנס בקודש פנימה, לבית מרן ראש הישיבה זצ"ל, כדי לשאול על מה לעורר את הציבור.

ומרן זצ"ל אמר שיש לחזק את 'העולם' בשני דברים עיקריים, להתמיד בלימוד, ולהתרחק ממחלוקת.

כי היצר הרע מפתה אותנו בטענתו שהדיבורים בענייני המחלוקת לא יוצרים את המחלוקת, שהרי היא קיימת ועומדת, ואני רק מתעניין בפרטי הדברים, מה אמר פלוני ומה השיב לו אלמוני, ומה רע בכך?...

יתכן אמנם שאין זה יוצר את המחלוקת, אבל זה פוגע באדם עצמו, שלא רק באותו זמן מתבטל בלימודו, אלא שכל לימודו של אחר מכן, כבר אין לו את אותו ערך, שהיה לו לולי שהיא מתערב ועוסק במחלוקת.



עד היכן רוצה הקב"ה בתשובת רשעים

יעויין בגר"א שעשרה נסיונות ניסה הקב"ה את בלעם עד שנהרג, כי אין הקב"ה מתחיל בנפשות, אלא, כפי שמצאנו גם בפרשת נגעים, המכה מתחילה בנגעי הבית, אחר כך בבגד, ורק בסוף, משלא שב האדם, פוגע הנגע גם בנפשות.

גם אצל בלעם הרשע, למרות היותו רשע, שלח הקב"ה 'התראות' ע"י האתון, ובכל זאת לא למד בלעם את שהיה צריך ללמוד מכך, ואז פגעה בו יד ה'.

וראיה לכך שרוצה הקב"ה בתשובת רשעים, ופותח להם פתח כדי שישבו אליו בכל לבבם, אפשר ללמוד מן העובדה שהאתון של בלעם היא אחד הדברים שנבראו בבין השמשות של בריאת העולם.

אמר על כך מרן ראש הישיבה זצ"ל, שרואים מכאן שגם לאחר שכל הברואים כבר היו בעולם, וכל הבריאה היתה מסודרת דבר דבור על אופן, היה דבר אחד שהטריד עדיין את מנוחתו של הקב"ה, ומה הוא? - האתון, האמצעי שעל ידו אולי יחזור בלעם בתשובה.

רשע-מרושע שכמוהו, שכל ביאתו אל בלק לא היתה אלא כדי לקלל את ישראל, וגם לגביו חושב הקב"ה מחשבות כיצד לקרבו ולהחזירו בתשובה שלימה לפניו.



השכן קיבל היתר לבנות מטר אחד, ובנה 4 מטרים

יהודי ניגש אלי, וסיפר לי, נתתי לשכני רשות להרחיב את אחד מצדדי דירתו במטר אחד. והנה, רק נתנו לו, לשכן ההוא, אצבע אחת, והוא חטף את כל היד, והרחיב את הצד ההוא בלא פחות מ-4 מטרים!!!

המצב הגיע עד כדי כך שלאחר ההרחבה הגדולה - שתי הדירות ממש נושקות אחת לשניה, וכמובן שמדובר בעוולה נוראה, ההופכת את חיינו של השכן לבלתי-נסבלים.

שאלתי אותו 'האם אני הרב הראשון שהינך ניגש אליו בשאלה זו?' והלה השיב בשלילה, וסיפר שכבר היה בביתו של מרן ראש הישיבה זצ"ל ונועץ עמו בצרה שנקלעה לפתחו.

כששאלתי מה השיב לו מרן זצ"ל, השיב לי שמרן זצ"ל לא התעלם מהעוולה הגדולה שעשה השכן, אבל 'התשובה שקיבלתי בפועל היתה בנוסח - "נו, אז מה כבר קרה, יהיה לך קצת פחות עולם-הזה!"

דהיינו, הגאון ראש הישיבה הציע לו שיקח את עצמו בידיים, יתגבר על כעסו, ויותר לשכנו, ויחשוב שבכך יהיה לו קצת פחות עולם-הזה, מה שכמובן יאפשר לו ליהנות יותר ויותר מחלקו בעולם הבא.

האדם שפנה אלי, הדגיש שאמנם הוא מתכוון לציית לקול חכמים, ולמלא את דבריו של מרן זצ"ל במלואם, ולוותר לחבירו, אבל הוא ביקש ממני שאדריכנו כיצד

'להסתכל על הענין', או במלים אחרות 'כיצד אפשר להגיע למצב שבו אתנהג כפי שהורה ראש הישיבה, וארגיש טוב'...

היהודי סיפר לי עוד, במר-ליבו, שבעוד שהוא מרגיש את עצמו מושפל ושפוף מול מעשהו של השכן, הרי שאותו שכן שהרחיב - הולך בגב זקוף, ביהירות כזו, וכאילו צוחק על כולם, 'והדבר הזה מקשה עליי עוד יותר את נשיאת המצב כמות שהוא'.

והנה, על מה שהשכן ההוא צועד לו 'מנופח' מגאוה ויהירות, השבתי ואמרתי לו, משל למה הדבר דומה, לאדם כפרי שיצא עם בנו הקטן לשדות, ללמדו פרק בקציר החטים. צועד הבן בין משעולי השדות, ורואה לפתע שבולת גבוהה, קמה וגם ניצבה, ומתנשאת על חברותיה בגובהה.

פונה הבן אל אביו ואומר: ראה אבא, איזו שבולת יפה יש כאן. כשאמרת לי בבית לקצור רק את השבלים הטובות, התכוונת מן הסתם לשבולת זו!

האב שתק ולא אמר מאומה.

לאחר כמה מטרים נתקל הבן בשבולת שפופה וכפופה, מטה-ליפול, וניראית כמי שראשה באדמה. כאן פונה הילד הקטן לאביו, ואומר: הלא לבטח תגיד שזו היא שבולת לא טובה ולא פוריה, שאין כל טעם בקצירתה.

תפסו האב לבנו, ויאמר לו: עכשיו, אחרי שראית את שני הצדדים, גם את השבולת הגבוהה, וגם את זו השפופה, כדאי שתדע שהגדרותיך אינן מדוייקות, בלשון המעטה, וההיפך הוא הנכון.

השבולת הגבוהה אינה שווה מאומה, וריקנית היא, אין היא נושאת בתוכה שום דבר, ולכן יש לה כוח להתרומם כל כך מעל פני האדמה, ולהתנשא ביהירות שכזו על פני כל השיבולים האחרות.

אבל, שבולת זו שכביכול ראית אותה ב'קלונה', כשהיא שפופה ומטה-ליפול, דוקא שבולת זו מליאה היא ב'סחורה', מליאה וגדושה היא, ומתוך שאין בה כוח לשאת את כל הגרעינים שבתוכה, היא מתכופפת ארצה.

והגם שבני-אדם שאינם מבינים בחיטים יכולים לההביל את יכולותיה, ואולי אף לדרוך עליה, אבל צריך אתה לידע שדוקא השבולת הזו - יש בה כל טוב שבעולם.

פניתי אל האיש ואמרתי לו, שגם הוא צריך להרגיש כמו המשל הנ"ל. למרות שהשכן שעשה שלא כדין, והרחיב את דירתו פי כמה וכמה מהמותר לו, מהלך

ביהירות ובקומה זקופה, הוא עושה זאת משום שהוא ריקן, ואין לו הרבה סחורה לשאת על גבו.

אבל אתה - שהחלטת לשמוע לדברי חכמים, ולהרגיש 'קצת פחות עולם-הזה', דוקא משום זה הינך כפוף ושפוף, כי הינך נושא את המטען היקר והכבד הזה שנקרא לציית לדברי חכמים, ולוותר...



כשאדם לא ממלא את תפקידו אין כל במחון שישאירו את מה שיש לו עכשיו

לביתו של מרן ראש הישיבה זצ"ל הגיעו בני זוג נכבדים מבני ברק. הבעל הוא תלמיד חכם מופלג, משכמו ומעלה, נושא במשרה תורנית בישיבה, אך בשל כישוריו המגוונים, הוא מתעסק גם בצרכי ציבור רבים, כך שמתוקף כל תפקידיו אלה כמעט ואינו מצוי בביתו...

ולעקרת הבית שלו זה הפריע.

אין הכוונה שהתלמיד חכם ההוא אינו עושה חסד בביתו. פשוט וברור שכאשר הוא מגיע הביתה, הוא מתנהג כפי שהתורה מצווה עליו והליכותיו עם בני ביתו הן בצדק וביושר, וכמובן שאין הוא פוגע באף אחד, אלא אדרבה משתדל לעזור ולסייע כפי יכולתו לכל בני הבית. אבל במציאות הוא לא נמצא הרבה זמן בבית.

האשה טענה שאצל הוריה לא היה כדבר הזה. "היה לי אבא רגוע, שלאחר שעות הלימוד שלו שהה בבית, ואמא שלי יכלה לשוחח עימו כאוות נפשה, להשיח בפניו את אשר עם ליבה, והייתי מעוניינת שגם בעלי ילך בדרך זו וינצל את כישוריו הגדולים למען בני הבית, ולא יהיה עסוק כל היום וכל הלילה..."

מרן ראש הישיבה זצ"ל האזין לדברים ברוב-קשב, ולאחר מכן פנה אל האשה ואמר:

גם את רואה שלבעלך יש כישורים מיוחדים שבעזרתם הוא יכול להיות אחד מעמודי התווך של הציבור, לכוון ולהדריך את הקהל, ולעשות דברים שאף אחד אחר לא יעשה במקומו. וכי כישורים אלה ניתנו לו חינם?

ברור שלא. הכוחות הגדולים הללו הושפעו עליו כדי שיוכל למלא את תפקידו בעולם. אני יכול לומר לו שיפסיק לשמש בתפקידיו הציבוריים, ואין עמדי ספק שהוא יציית לי, אבל מי יודע אם לעת כזאת הגעת למלכות...

נקודת הבחירה, לא ניטלה מבעלך. הוא יכול להחליט לפרוש, כדרישתך, מכל התפקידים שלו, ולשהות יותר זמן בבית.

אבל מי יודע אם אז יישאר לך בעל! האם הינך רוצה להיות אלמנה צעירה ח"ו?! ואפילו שלא נלך כל כך רחוק, והבעל ימשיך לתפקד, מי אומר שדמותו תהיה כפי שהוא עכשיו, בשיא כוחו ובמלוא רעננותו ועם כישורים שכאלה... כי כאשר אדם לא ממלא את תפקידו ואינו מגשים את שמצפים ממנו, אזי אין כל בטחון שישאירו בידיו את מה שיש לו עתה.



הפגולה הגדולה לשידוכין הוא "לזוטר"

תלמיד חכם מופלג נכנס אל מרן ראש הישיבה ומירר בבכי על כך שיש לו כמה בנות והוא אינו מצליח לשדך אותן. 'ניסינו כבר את כל הסגולות ואת כל ההצעות, והעסק פשוט 'תקוע'. אנחנו מרגישים שיש כאן משהו, ואין אנו יודעים מה לעשות', תינה הת"ח את צערו בפני מרן ראש הישיבה זצ"ל.

השיב לו מרן ראש הישיבה: לא נביא אני ולא בן נביא. אבל יודעני מה שחז"ל אמרו לנו, והם אמרו שהקב"ה הבטיח שיזכור לרחל את הוויתור הגדול שוויתרה לאחרונה, במוסרה לה את סימניה.

הרי לנו, מה גדול כוחו של וויתור, והקב"ה בעצמו הבטיח שהוא זוכר את זה... תתחנכו גם אתם במידת הוויתור, והקב"ה יעזור.

וראה זה פלא. כל בני המשפחה, בשומעם את הדברים, החליטו להקדיש תשומת לב לענין הוויתור, ו'עבדו' על כך. ותוך זמן קצר היתה שם ישועה גדולה בענין השידוכין.



עיקרו של החינוך הוא הענקת אהבה לחניך, וזה יכול כל אחד לעשות

מרן ראש הישיבה זצ"ל שאל, איך יתכן, שהקב"ה הטיל על בני זוג צעירים משימה כה כבידה של חינוך ילדים? הרי לכאורה מדובר באומנות כה גדולה, להיות מחנך! האם כל בני-זוג יכולים לעמוד בכך?!

והשיב, שרואים מכאן שעיקרו של החינוך הוא הענקת אהבה לחניך, ודבר זה מסוך בדמם ובבשרם של כל זוג הורים באשר-הם, ההורים אינם צריכים ללכת ללמוד קורסים של חינוך, יש להם רק להקדיש מזמנם לטובת הילדים, ולהעניק להם ולהראות להם את האהבה שהקב"ה בחסדו הגדול נתן לכל הורה שיאהב את ילדיו, ורק צריך להראות זאת לילדים.



לאחר שתבנה יהיו לך שכנים חדשים שלא הכרת

יהודי הגיע למרן ראש הישיבה זצ"ל ושאלו עצה כיצד לנהוג. עומדות לפניו כעת שתי אפשרויות, או לבנות ולהוסיף חדר לדירתו, או למכור את הדירה, ולקנות דירה יותר גדולה במקום אחר.

השיב לו מרן זצ"ל שעדיף למכור את הדירה ולקנות דירה במקום אחר, מאשר לבנות, משום שכל העוסק בבנין מתמסכן, וגם שזה שיש בזה הרבה עגמת נפש, וזה יכול להוציא את האדם מהלימוד למשך הרבה זמן.

אמר לו אותו יהודי, לבי מושך אותי יותר לבנות, כי בבנין שלי שאני גר בה כעת יש לי שכנים טובים, ואני כבר רגיל להם, ואיני לי כח להתרגל לשכנים חדשים, ומי יודע אם יהיו שם שכנים טובים כמו שיש לי עכשיו. השיב לו מרן זצ"ל בחכמתו הרבה, לאחר שתבנה, יהיה לך בבנין שכנים חדשים שלא הכרת עד עכשיו!!!



אין זה פלא, כי הגשם מראה מי הם הצדיקים

סיפר מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א, באחד השנים, לא היה גשם, והכריזו מטעם הבד"ץ לומר בשומע תפילה 'ועננו', באותו יום שלחו אותי להיות הש"ץ במנחה במנין של החזו"א שאלתי את מרן החזו"א האם לומר 'ועננו', והשיב, למה צריך לאמרו, עוד ירד גשם, ועוד באמצע חזרת הש"ץ התחיל לרדת גשם חזק, לאחר התפילה נגשתי אל החזו"א ואמרתי כזה מופת? וחיך.

מרן ראש הישיבה זצ"ל אמר, שאין זה פלא, והיא גמרא מפורשת בכתובות (דף ה ע"א) 'ומעשה ידיו מגיד הרקיע', מעשה ידיהם של צדיקים מי מגיד, הרקיע, ומאי ניהו מטר. ופירש"י שהרקיע מעיד עליהם לבריות שהם צדיקים, שמתפללין על הגשמים ומטר יורד.

כב

במה אפשר להתחזק בזמן הנורא שיש סכנה מפיגועים

כשהיה בירושלים זמן קשה של פיגועים שאלו את מרן ראש הישיבה זצ"ל במה אפשר להתחזק?

והשיב שאיתא בגמרא בסנהדרין (דף צח ע"ב) שאלו תלמידיו את רבי אלעזר מה יעשה אדם וינצל מחבלו של משיח, יעסוק בתורה ובגמילות חסדים. ויש לדקדק בדברי הגמרא שלא כתוב 'למד תורה, אלא יעסוק בתורה, היינו להתייחס ללימוד התורה לפחות כמו לעסק, כמו שאדם שיש לו איזה חנות, אינו סוגר את חנותו אפילו ליום אחד, ולא כל דבר קטן גורם לו לסגור את חנותו, כך בן תורה הלומד, צריך שלא להחסיר יום אחד בלימוד, אלא באונס כזה שבעל החנות היה סוגר את חנותו.

כמו כן בעל חנות אם היו באים אליו לקוחות ובזמן הזה היה משוחח בטלפון על דא ועל הא, היה הלקוחות עוזבים אותו להמשיך לנהל את השיחות והיו עוברים לקנות בחנות המתחרה, גם אדם העוסק בתורה, צריך שיהיה ראשו ורובו מונח בתורה, ולא להפנות את לבו לדברים אחרים.

כג

כמה שיעור הצדקה שחולֵה צריך לתת כדי להתרפאות

חולה בא אצל מרן ראש הישיבה זצ"ל ואמר לו שרוצה לתרום צדקה כדי שזה יהיה לו זכות כדי להתרפאות ממחלתו, ושאל כמה צדקה יתרום, האם אלף דולר מספיק, ומרן זצ"ל ענה שלא, וכאשר אמר עשרת אלפים דולר, אישר מרן את הסכום, כי צדקה שאינו מרגישו, אינו נחשב כצדקה שיכול להציל את האדם, אלא צריך צדקה שהוא מרגיש שנחסר. וכל אחד לפום דרגא דיליה.

כד

עצה ליום הדין ממרן ראש הישיבה זצ"ל

מרן ראש הישיבה רבם של ישראל בעל איילת השחר אומר: כל הסגולות עלולות להתבטל בגלל הגאווה, כי השי"ת אמר תועבת ה' כל גבה לב, אבל יש מצוה אחת שהעושה אותה לא מתגאה, והיא עניית אמן, וכוחה גדול מאד, כי

הגה"צ ר' אלי' לופיאן אמר בשם גדולי עולם, שכדאי היה לברא את העולם בשביל "ברוך הוא וברוך שמו" וכל שכן "אמן" שגדול יותר, ויותר גדול "איש"ר" וא"כ האומר "אמן" לא מתגאה והיא ערכה חשובה.



האדם אינו יודע מה טוב לו, ולכן אין לדחוק את השעה

סיפר לנו הרב בנימין גרוס שליט"א מחשובי אברכי כולל בית דוד, לפני כמה שנים הייתי עסוק בקניית דירה, ראיתי הרבה דירות שחלקם התאימו לי יותר, וחלקם התאימו לי פחות, והדבר הטריד אותי מאד.

לאחר ריצות ממושכות היתה לי הצעה של דירה שראיתי אותה, והיא דווקא מאד התאימה לי, ורציתי לקנותה, אבל נתעוררו כמה קשיים עם המוכר בקשר למוכר זה.

באותו זמן התקיימה ברית מילה לאחד האברכים בכולל, שמרן ראש הישיבה זצ"ל שימש בה כסנדק, לאחר הברית נגשתי למרן ראש הישיבה זצ"ל וספרתי בקצרה על הקשיים ובקשתי ממנו ברכה, שזה יגמר בטוב.

מרן ראש הישיבה זצ"ל השיב לי, אדם אינו יודע מה טוב בשבילו, ואינו צריך לדחוק את השעה בדברים אלו, ויש לעשות השתדלות אבל לא לדחוק, כי אדם אינו יודע מה טוב לו.

וסיפר לי, שהיה איזה אברך שחשק מאד לקנות אופנוע, וברוך השם לאחר מאמצים 'זכה' וקנה את האופנוע, כמה ימים לאחר מכן, נסע בכביש ונהרג, כשקנה את האופנוע, היה בטוח שזה טוב בשבילו, והוא אדם מאושר, אבל לא ידע שזה קירב את מיתתו. [העומדים בסביבה שמעו סיפור מחזק, אבל אני ידעתי שמרן זצ"ל סיפר לי את הסיפור כי אני הכרתי את המקרה מקרוב].

והשי"ת יעזור לך, שתמצא את הדירה המתאימה לך, שהיא באמת שלך, ולא מה שאתה חושב שהיא שלך, וברוך השם לאחר זמן קצר, מצאתי דירה אחרת שאני גר בה עד היום.



הערות הלכתיות ממרן ראש הישיבה זצ"ל

סימן א

נודע שהפ"ת שנפ"ל היה פסול מעיקרו, האם יש לצום

מעשה בישיבה שנפל שם ספר תורה, בני הישיבה שמאד נבהלו על המקרה המצער שקרה להם, מהרו ושלחו לבדוק את הספר תורה, ונודע שהספר תורה פסולה, ובאו ושאלו את מו"ח מרן הגר"ש אלישיב זצוק"ל האם כשנודע שהספר תורה פסול, האם הם צריכים לצום?

תשובה

השיב מו"ח זצוק"ל אם הס"ת פסול, יש לנהוג רק את עיקר הדין, שרק זה שהפיל יצום, ולא כל הרואים. ובפרט שהצום יגרום לביטול תורה, ומי שיוכל לפדות את צומו בצדקה, יפרוק בצדקה.

וכתב על כך מרן ראש הישיבה זצ"ל במה שדן מרן גאון דורנו זצ"ל על ישיבה שנפלה שם ספר תורה פסול, אם צריך לצום. ופסק שם שרק מי שנפל הספר מידו צריך לצום.

והנה מעשה שהיה כן לפני עשרות שנים, בישיבת פוניבז' לצעירים, שבשמחת תורה נפל ספר תורה פסול, ודנו בזה מרן הגר"ש רוזובסקי זצ"ל עם שאר התלמידי חכמים שהיו שם. ובאיילת השחר (זבחים דף סב ע"א) הבאנו ראייה שחייבים בכבודו של ספר תורה פסול, ששנינו בברייתא 'אותו היום נפגמה קרן מזבח, והביאו בול של מלח וסתמוהו, ולא מפני שכשר לעבודה אלא שלא יראה מזבח פגום'. הרי שחשו לכבודו של מזבח אע"פ שהיה פסול, הרי שיש דין לכבד מזבח פסול, ויש ללמוד זה, דס"ת פסול דינו כספר תורה כשר, לגבי חיוב הנהגת כבוד.

כשבא מו"ר אל מרן ראש הישיבה זצ"ל, שאלו מו"ר שאולי הראיה מהמזבח פסול שיש לכבדו, נאמר רק בספר תורה שהיה כשר ונפסל, דומיא דמזבח שהיה כשר ונפסל, אבל אם נמצא שהספר תורה היה פסול מתחילתו, כגון שהיה חסר שם איזה אות, אולי בזה אין צריכים לכבדו, כי נתברר כעת שהספר תורה לא היה לו קדושת ספר תורה מתחילתו, וכבר מתחילה לא היתה לו שעת הכושר.

או שמא כיון שקראו בו ובירכו עליו ברכות התורה, אף שהיה בטעות יש לו קדושה, וגם בזה צריך לצום.

מספר מו"ר שליט"א שמרן ראש הישיבה זצ"ל בתחילה נטה לומר שגם ספר תורה כזה צריך לכבד, אך לבסוף נסתפק קצת בזה, והתחיל לסרוק במוחו כמעט את כל הש"ס למצוא ראיה לזה, ולבסוף הדבר נשאר בספק, האם גם ספר תורה כזה יש לכבד.

סימן ב

חוליה פוכרתי האוכל עוגה האם יברך

אדם הסובל ממחלת סכרת קשה ולא יכול להתאפק ואוכל עוגה למרות שהיא מסכנת את חייו האם יברך?

תשובה

מו"ח מרן הגרי"ש אלישיב זצוק"ל השיב לי ברכה ראשונה יברך, וברכה אחרונה אל יברך. וטעמו הוא, שברכה אחרונה אל יברך, כי המאכל מסכן חייו והוא איסור גמור עבורו, ואין זה מברך אלא מנאץ. ודומה למבואר בשו"ע (או"ח קצו ס"א) אכל דבר איסור, אעפ"י שאינו אסור אלא מדרבנן אין מזמנים עליו ואין מברכים עליו לא בתחילה ולא בסוף ולכן גם בענייננו לא יברך בסוף, אולם ברכה ראשונה יברך, משום שמסתבר שפירור אחד קטן אינו סכנה עבורו, ולכן מאחר וגם על פירור אחד מברכים תחילה יברך, משא"כ ברכה אחרונה שהיא רק על שיעור כזית מסתבר שכמות כזאת מסכנת אותו, לכן אל יברך.

הערה ממרן ראש הישיבה זצ"ל

בספר קב ונקי (סימן סב) דן בחוליה סכרת שאכל עוגה המזיקו אם חייב בברכה, ומביא בשם גאון דורנו לחלק בין ברכה אחרונה שצריך כזית וזה סכנה, ועובר על ונשמרתם לנפשותיכם ואין לברך כמו באכל דבר איסור, אבל ברכה ראשונה שחייבים גם על כל שהוא יברך שזה לא מסכן אותו.

ועלה בדעתי להעיר על כך, שאם נאמר שאם אכל משהו שאינו מזיק חייב לברך, יש סברא שגם אם אכל כזית מדבר המזיק שצריך לברך ברכה אחרונה, כיון שכל גרגיר מצד עצמו אינו מזיק, נמצא שאכל כזית של הרבה גרגירים שכל אחד מצד עצמו אינו מזיק.

ולא דמי לאוכל סם המות שודאי לא יברך, כיון שכל חלק ממנו אינו ראוי לאכילה ואין לו שם אוכל, אבל כאן כל משהו בפני עצמו שם אוכל עליו, ואם כן כשאוכל כזית גם יתחייב לברך ברכה אחרונה, שכל גרגיר בפני עצמו מקרי אוכל, והוא אכל הרבה גרגירים שכל אחד מהם נחשב אצלו לאוכל.

ולא דמי לאוכל מאכל אסור, שהתם לא מבעי לרבי יוחנן הסובר שחצי שיעור אסור מן התורה, הרי כל משהו בפני עצמו אסור, ואפילו לר"ל הסובר שחצי שיעור מותר מן התורה, מכל מקום מדרבנן אסור, ומלבד זה לא דמי דהתם גם לריש לקיש זה דבר שאסור, רק שגזירת הכתוב שלא מחייב על פחות מכזית, אבל כאן דהטעם הוא משום שמזיקו, וכל גרגיר בפני עצמו אינו מכלל דבר מזיק.

אך בעיקר הסברא יש לומר שגם ברכה ראשונה אינו יכול לברך, שאף שכשאכל משהו חייב לברך, כיון שאינו מזיקו. מכל מקום כשאכל הרבה, כל משהו מזיק לו, וגם המשהו הראשון, וכעין זה מצינו בתשובות רע"א (סימן עו) לענין שבועה על נבילה שחילא על חצי שיעור, ומכל מקום כתב שאינו חייב רק כשאכל חצי שיעור, אבל כשאכל שיעור שלם לא, כיון שחייב מצד איסור נבילה, ואין איסור שבועה חל על איסור נבילה ומדייק זאת מלשון הרמב"ם, יעו"ש. והאריך בזה בקהילות יעקב (שבועות סימן יט). הרי שאפילו שבשעה שאכל חצי שיעור עבר על איסור שבועה, מכל מקום אחר כך כשהוסיף ואכל עוד חצי שיעור ומצטרף לכזית נמצא שלמפרע לא עבר על השבועה.

ולפי זה גם בעניננו אם אכל כזית מאכל המזיקו, נמצא שלמפרע כל משהו מזיקו, וגם המשהו הראשון הזיקו, ולכן אינו יכול לברך גם ברכה ראשונה.

אמנם בתוס' הרא"ש (שבועות דף כד ע"ב) מבואר שאם יאכל כזית חייב על השבועה, כיון כשאכל חצי שיעור עבר כבר על האיסור, ולא אמרינן שפקע איסורו למפרע, ולדבריו סברא זו אינה, ויש לומר שיכול לברך על משהו אע"פ שכשימשיך ויאכל הרבה נמצא שהכל היה אוכל מזיק. עכ"ד של מרן ראש הישיבה זצ"ל.

סימן ג

במה להתחזק בתורה, או בבין אדם לחבירו

בקהילתנו חלו כמה תושבים רח"ל, ואנו רוצים לערוך עצרת חיוזק, במה להתחזק בתורה או שמא יש להעניק עדיפות לענינים שבין אדם לחבירו?

תשובה

בני הקהילה באו ושאלו שאלה זו את מרן ראש הישיבה זצ"ל, והשיב להם, מקובלנו, שכאשר יש צרות רח"ל, העצה היעוצה היא להתחזק במצוות, ובמיוחד בעניינים שבין אדם לחבירו. להיות נושא בעול עם חבירו, ולהרגיש את האהבה לשני - באמת.

ואף הביא ראיה לדבריו מתוך דברי הגמרא האומרת ש'ואהבת לרעך כמוך' - זה כלל גדול בתורה. הרי שהבין-אדם לחבירו הוא העיקר, והוא הראש והראשון לכל החיזוקים האחרים.

סימן ד

שאלה: כשאפשר להשקיע בכישרוני ובבינוני, את מי לעדיף

תשובה

מרן ראש הישיבה זצ"ל אמר, אינני מחבב במיוחד רק את התלמידים הכישרוניים, כי אין בטוח שדווקא מהם תצא תורה, ומעולם לא דחיתי את התלמידים החלשים בכשרונות.

והסביר דבריו, נאמר במסכת סוכה (דף כח ע"ב) שמונים תלמידים היו לו להלל, הגדול שבכולם רבי יונתן בן עוזיאל, והקטן שבהם רבן יוחנן בן זכאי, והנה, כשהרמב"ם מונה את סדר מעתיקי השמועה, הרי הוא מונה הלל ושמאי שקבלו משמעה ואבטליון, ורבן יוחנן בן זכאי ור' שמעון בן הלל הזקן קבלו מהלל ושמאי.

הרי שהקטן שבתלמידי הלל, הוא זה שזכה להיות מעתיק השמועה לעם ישראל. הרי לפנינו שלא תמיד הכישרוניים הם אלו שהציבור מקבל מהם, אלא אדרבה, רבן יוחנן בן זכאי שהיה הקטן שבין תלמידי הלל, הוא זה שזכה להיות ממוסרי התורה.

וכעין זה כתוב ברבנו יונה (אבות א' א') ובית הלל אומרים מלמדין לכל אדם, לפי שאינכם יודעים איזה מהם יכשר, וכה הוא מעשה הלל, שכנס לכל תלמידיו, ואמר להם תלמידי יש כאן כולכם? אמרו לו הן, אמר להם אחד מתלמידיו, כולם כאן חוץ מקטן שבהם, אמר להם יבא הקטן, שעתיד הדור להתנהג על ידו, והביאו לו את רבן יוחנן בן זכאי, עכ"ל.

סימן ה

מי נקרא תלמיד מוצלח

ראש הישיבה שעברו אצלו אלפי תלמידים, ויש לו כהיום אלפי תלמידים מרביצי תורה, ושואל האם זה נחשב להצלחה.

תשובה

מרן ראש הישיבה זצ"ל אמר, שתלמיד מצליח נקרא, תלמיד כזה שלאחר לימודו מלמד את הרבים הלכות ודינים, כמבואר בגיטין (דף סא ע"א) רב כהנא הוה קאזיל להוצל, חזייה לההוא גברא דהוה שדי אופיי [מקלות] וקא נתן תמרי, אזל קא מנקיט ואכיל. א"ל: חזי מר דבידאי שדיתניהו, א"ל: מאתריה דר' יאשיה אתה, קרי עליה: וצדיק יסוד עולם. ופירש"י מאתריה דר' יאשיה אתה, לפיכך אתה בקי בדינין לפי שהוא דורש לרבים ומודיען, עכ"ל.

והוסיף מרן ראש הישיבה זצ"ל שאחד מגדולי ישראל זכה לכבוד גדול בשעת פטירתו, לפי שהיה דורש לרבים ומודיען הלכות.

סימן ו

תרומה ליישובות, או למוסדות בעלי תשובה - מה עדיף

אני תורם מזה שנים רבות להיכלי הישיבות באמריקה, אבל לאחרונה באו אלי ראשי מוסדות לבעלי תשובה וביקשו שאסייע גם להם.

שאלתי היא, האם ראוי להעביר את רוב תרומותי למוסדות אלה, שהרי אם אתרום פחות ליישובות, לא יקרה לכאורה שום דבר מיוחד, בני התורה ימשיכו ללמוד ולהגות בתורה, רק התנאים הגשמיים שלהם אולי ישתנו מעט. אבל אם אתרום לאלה המתעסקים עם בעלי תשובה, הרי לכאורה אני מציל בכסף זה יהודים רבים מהעבירות החמורות ביותר בתורה?

תשובה

שאלה זו הגיעה לפתחו של מרן ראש הישיבה זצ"ל והשיב לגביר, "וכי מה הינך חושב, שההתערות דקדושה שיש כיום לבעלי תשובה, יורדת מן השמים סתם כך?! הרי כל המהפך שאנו רואים בתנועת התשובה בא לעולם רק בזכות זה שבבית מדרש פלוני יושב כעת בן תורה ויגע בלימודו בצנעה, אם תפחית את תרומותיך לבני היישובות, לא יהיו לנו בעלי תשובה..."

ביום ראשון ל' אדר ראשון, א' דר"ח אדר שני תשע"ד התקיימה עצרת גדולה שכל גדולי ישראל ובראשם מרן מנהיג דורינו זצ"ל הורו להשתתף בה כדי לקדש שם שמים.

על פי הערכות השתתפו בעצרת יותר מששים רבוא מעם ישראל, וברכו את הברכה בפומבי 'ברוך אתה ה' אלוקינו מלך העולם חכם הרזים'. כמבואר במסכת ברכות (דף נח ע"א): תנו רבנן הרוואה אוכלוסי ישראל אומר 'ברוך חכם הרזים', שאין דעתם דומה זה לזה ואין פרצופיהן דומים זה לזה, [והקב"ה הוא חכם הרזים, ויודע מה שבלב כל אלו. רש"י].

והארכנו בזה בקובץ ווי העמודים (מס' 4) על כל הנדונים שהיו בברכה זו, ולמעשה על פי הערכת השלטונות היו בעצרת כשישים רבוא, ומרן ראש הישיבה זצ"ל בירך ברכה זו. לפנינו שני נדונים שבהם הורה מרן ראש הישיבה זצ"ל כיצד לנהוג בברכה זו.

סימן ז

האם אפשר לברך על סמך אומדנא שיש בעצרת שישים ריבוא

יש להסתפק הרי אין אדם בעולם שיודע מדויק האם באמת יש בעצרת שישים רבוא או לא, וגם המומחים שמעריכים זאת, אין זה אלא אומדנא, האם אפשר לברך ברכה זו על פי אומדנא.

צדדי הספק: בגמרא ובשו"ע מבואר שצריך שיהיו שם שישים רבוא, ולכאורה אם יש ספק אם יש שישים רבוא, אי אפשר לברך שספק ברכות להקל, מאידך, אולי כל הברכה הזאת נתקנה על פי אומדנא, שהרי כיצד אפשר לספור שישים רבוא, ואם כן כשחז"ל תקנו ברכה זו, יתכוונו לברך ברכה זו רק על פי אומדנא, וזה די כדי לברך ברכה זו?

תשובה

לכאורה היה ניתן לומר שמועיל אומדנא, שהרי אי אפשר לספור עם רב כל כך, ואפילו אם אפשר לספור הרי אסור לספור, כמו שכתוב 'כי תשא את ראש בני ישראל', 'ולא יהיה בהם נגף' ואפילו אם רוצה לספרם על ידי מחצית השקל, או בכל צורה אחרת, הרי דעת הרמב"ן (במדבר א ג) והתוס' רי"ד (יומא דף כב ע"ב) וברד"ק (שמואל ב, כד א) דאסור לספור את ישראל אפילו על ידי דבר אחר,

כשהוא שלא לצורך מצוה, ורק לצורך מצוה מותר לספרם על ידי דבר אחר. ובשו"ת שבט הלוי (ח"ו סימן כ וח"ט סימן לה) כתב שכן הוא סוגיית דעלמא.

ואף שלגבי בן זומא היה אפשר לדחות שהיה חכם גדול והיה יכול לשער שיש ששים רבוא, [כמו שמסופר על המהרי"ל דיסקין שידע לשער כמה עליהם יש בעץ], מכל מקום הרי חז"ל תקנו ברכה זו לכל אחד, ולא דווקא לחכמים גדולים כבן זומא.

שאלו שאלה זו את מרן ראש הישיבה זצ"ל, שאפשר לברך גם כשאין יודעים את המספר המדויק, אלא שיש אומדן מאנשים מוסמכים שיש ששים רבוא.

וכן אמר מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א שאין צריך לדעת את המניין המדויק, ודי באומדנא, והוסיף שעל פי הסברא אמורים להשתתף בעצרת כזו ששים רבוא, [והוסיף שבעצרת הקודמת שהתקיימה בכ"ט שבט תשנ"ט היה צריך לברך בלא שם ומלכות, כי היה ספק אם יש ששים רבוא, אבל כעת מסתמא יהיו], וכיון שאלו שיודעים לאמוד את האנשים יאמרו שיש ששים רבוא אפשר לברך.

סימן ח

האם צריך לראות את כל הששים רבוא, או שאפשר לברך גם כשאין רואה את כולם

יש להסתפק האם אפשר לברך גם כאשר אינו רואה את כל הששים רבוא, או שמא צריך לראות את כל הששים רבוא ביחד.

צדדי הספק: לכאורה הלשון בגמרא ובשו"ע היא הרואה ששים רבוא ביחד, משמע שצריך לראותם, מאידך הרי קשה מאד לראות ששים רבוא, ואולי כל הברכה נתקנה גם כשאין רואה אותם בפועל, ודי שרואה את מקצתם?

תשובה

לכאורה יש לדון שאלה זו בכל ברכות הראיה, האם צריך לראות, או שדי בידיעה, והנה בברכות (שם דף נח ע"א) מבואר שרב ששת אף שהיה סגי נהור בירך על המלך כשעבר לידו.

אולם בשערי תשובה (סימן רכז סק"ה) כתב שדין זה נאמר רק במלך, כי הברכה היא שחלק מכבודו, אבל אין מברכים על הראיה, אבל אין ללמוד מזה לשאר ברכות שמברך על הראייה ולא על הידיעה. ובמקור חיים (לחיות יאיר קיצור הלכות שם סי"ג) כתב, שלכן בדרך רב ששת, משום ששמע קול סוס דוהר ומרכבה מרקדה, וחצוצרות התרועה כתכסיסי מלכים, ולכן אין ראיה לשאר ברכות דראיה.

והנה בענינו לא מביא לשיטת המקור חיים אפשר לברך גם כשאנו רואה את כולם, שהרי שומע את הקולות, ויודע שיש כאן ששים רבוא, אלא יתכן שגם לשערי תשובה אפשר לברך בענינו, שגם הברכה 'חכם הרזים', היא הברכה להקב"ה, שמברכים אותו, ואם כן אינו צריך לראות את כולם, ובפרט שיש לומר כשרואה את מקצתו הרי זה כרואה את כולו.

ולכאורה היה ניתן להוכיח שאפשר לברך גם כשאנו רואה את כולם, שהרי בן זומא בדרך את הברכה כשעמד על גב מעלה בהר הבית, ואין ניתן לראות ציבור גדול כזה, מהגבהה נמוכה כזו, אמנם היה אפשר לדחות, שכן זומא ראה את כולם, כי הר הבית היה מקום קטן, אלא שכל ישראל עמדו שם בנס, ולכן היה יכול לראותם, וכמבואר במלבי"ם (ברכות שם) שהיו עומדים שם בנס, והוא אחד מניסי המקדש. מכל מקום יתכן שכיון שתקנו חז"ל ברכה זו לכל אחד, משמע שגם במקום שאי אפשר לראות את כולם, אפשר לברך.

והנה מבואר בנדרים (דף כד ע"ב) נדרי הבאי, אמר קונם אם לא ראיתי בדרך הזה כעולי מצרים. וכן פסק בשו"ע (יו"ד סימן רלב ס"ד) נדרי הבאי כיצד, כגון שאמר קונם ככר זה עלי אם לא ראיתי כיוצאי מצרים. והקשה בט"ז (סק"ז) בגמרא ובטור כתוב אם לא ראיתי 'בדרך הזה' כיוצאי מצרים, ונראה דמוכרח לגרוס כן, מדפריך בגמרא על קורת בית הבד והא הוה בשכור מלכא, ולא פריך על כיוצאי מצרים והא אפשר שראה כן, דהא איתא בשו"ע (או"ח סימן רכז ס"ה) הרואה ששים רבוא מישראל ביחד, אלא על כרחך לומר דמה שהוא אומר בדרך הזה, היינו שמפורסם הוא שלא היו שם ס' רבוא באותו דרך, אבל לגירסא דכאן קשה מגמרא שזכרנו^א.

ציונים והוספות

^א. וביד שאול (ידות נדרים שם) תירץ שזה אפשרי, אך כיון שלא שכח, לכך קרינן לזה נדרי הבאי. ובמחנה לוי (שבועות דף כט ע"א) תירץ שכשאמר כעולי מצרים, היינו כפי כל העולים, כולל נשים והטף, והערב רב, וזה היה מספר גדול מאד מאד, שאי אפשר לראותם.

ולכאורה משמע מדברי הט"ז שלגבי ברכת 'חכם הרזים' צריך לראות את כולם ביחד, שאם לא כן היה יכול לתרץ, שבאמת אי אפשר לראותם יחד, ולכן הוי נדרי הבאי, ולגבי הברכה אין צריך לראותם יחד.

אלא שבירושלמי (נדרים פ"ג ה"ב) מקשה על המשנה, ולמה הוי נדרי הבאי, וכי לא איפשר שלא עבר בה כעולי מצרים. אלא כן אנן קיימין בראייה אחת. ומביא ראייה לזה, שלוליינוס מלכא כד נחת לתמן, נחות עימיה מאה ועשרים ריבויין. אלא אכן אנן קיימין בראייה אחת. [ווראה מה שכתב בזה שיירי קרבן שלפי זה לא קשה קושית הט"ז].

לאור דברי הירושלמי, מוכרח שאי אפשר לראות אוכלוסי גדולה כזו כששים רבוא, והאומר שראה את כולם, הרי זה נדרי הבאי, ועל כרחך שהברכה שתקנו חכמים על הרואה ששים רבוא, היינו אף כשרואה מקצתם.

למעשה אמר מרן ראש הישיבה זצ"ל שמסתבר שאין צריך לראות את כל הששים רבוא, אלא די בראיית מקצתם, אם יש אומדן שיש ששים רבוא אפשר לברך.

וכן הורה מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א שמסתבר שאין צריך לראות את כולם, אלא די שיראה את חלקם ויחוש שהוא מוקף בששים רבוא.

סימן ט

בירך בדרום אפריקה ברכת האילנות בתשרי, האם יכול שוב לברך את הברכה בניסן בא"י

אני גר בדרום אפריקה, שם האילנות מלבבים בתשרי, והסכימו הפוסקים וכן נוהגים למעשה בעירנו לברך ברכת האילנות בתשרי. כעת אני לומד כאן בישיבה בארץ ישראל, ובישיבתנו הקדושה מעמד ברכת האילנות הוא מעמד הוד, אנו נוסעים לשדה שמחוץ לעיר, ואומרים תפילות קודם הברכה כידוע מבעלי הקבלה, שיש תיקון גדול באמירת הברכה, וגם אני רוצה להשתתף במעמד נשגב זה.

שאלתי היא, האם אני יכול להשתתף במעמד ולברך שוב ברכת האילנות, למרות שכבר ברכתי בתשרי, או שמא כיון שכבר בירכתי בתשרי וברכה זו מברכים רק פעם אחת בשנה, אני לא יכול שוב לברך?

תשובה

ברכת האילנות כתב בב"ח (או"ח סימן רכו) שמברכים רק פעם אחת בשנה, ואינו כמו שאר ברכת הראיה שמברכים מל' ל' יום, והטעם כתב בפמ"ג (משבצ"ז סימן רכו סק"א) כי מדרך הטבע ידוע, שמאחר שהתחילו ליגדל, יהיו הולכים וגדלים וליכא שמחה רק בראייה הראשונה. וביאר בתורת חיים (הגהות על סימן רכו) שלכן אין מברכים רק פעם אחת בשנה, דהברכה אינה דווקא על האילן שלפניו אלא על כלל האילנות, והראיה שאינו חוזר ומברך על כל אילן ואילן, כמו שתקנו שהחיינו על כל מין ומין בפני עצמו, וכיון שמברך על כלל האילנות, לא שייך לחזור ולברך שוב לאחר ל' יום.

ובשו"ת מטה לוי (סימן י) הוסיף לבאר הטעם, שעיקר הברכה היא, לברך להשם יתברך שמחדש בטובו את פני האדמה בכל שנה, הלכך אין לו מקום רק בפעם בשנה, ואף שיש אילנות שמלבלין פעמיים בשנה, מכל מקום כלום גדלו והצליחו ועשו פרי מחמת כח האביב, אלא שבכח הזה גדלו שתי פעמים, והתורה קראה לניסן, אביב, ולתשרי, תקופת השנה. עוד כתב, שתחילת השנה לענין זה הוא ט"ו בשבט, ואם אחד היה בתשרי במדינה שהאילנות מלבלין אז ובירך, כשמגיע ניסן יכול לברך שוב, אך יזהר שלא יברך שוב בתשרי. וכן פסק בשערים המצוינים בהלכה (סי' ס סק"א).

ונראה שאף אם לא נאמר שהשנה מתחילה בט"ו בשבט לגבי ברכת האילנות, מכל מקום יכול לברך עוד פעם בניסן, שהרי אנו קיי"ל שהעולם נברא בניסן, ולענין בריאת העולם הולכים אחר ארץ ישראל, ואם כן בבריאת העולם הפריחה היתה בניסן, וחצי שנה לאחר מכן היתה פריחה בדרום אפריקה, ואם כן מה שבירך בדרום אפריקה ברכת האילנות בתשרי, בירך על השנה הקודמת, שמה שאנו ברכנו בניסן תשע"ד ברכת האילנות, הם ברכו חצי שנה יותר מאוחר בתשרי, ואם כן כעת כאשר הוא נמצא בארץ ישראל, יכול כבר לברך ברכת האילנות על השנה הזו, ולאחר מכן כשיהיה בדרום אפריקה בתשרי לא יברך שוב, כי על השנה הזאת כבר בירך בארץ ישראל.

ונראה שאף שהסברא נכונה ומתקבלת, מכל מקום מפני שאנו מדמים נעשה מעשה, ולכן הטוב ביותר, שיבקש מאחר להוציאו ידי חובתו.

והשיב מרן ראש הישיבה זצ"ל סברא זו שלענין ברכת האילנות קיי"ל שהבריאה התחילה בניסן, ובדרום אפריקה כשמברכים בתשרי, מברכים על השנה

הקודמת שכבר בירכו בארץ ישראל בניסן, היא סברא נכונה, ולכן נראה שהבחור יכול כאן בארץ ישראל ברכת האילנות, ושוב לא יברך בתשרי בדרום אפריקה.

תשובת מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א צריך לברך עוד פעם כעת בחודש ניסן, והטעם כי ארץ ישראל זה עיקר העולם, והכל הולך אחר ארץ ישראל.

סימן י

לברך שהכל, ולכוון להוציא את החלב שיהיה מותר לאכול רק בעוד חצי שעה

מי שרוצה לאכול גלידה חלבית, אך היות ואכל בשר לפני כחמש וחצי שעות, יהיה מותר לו לאכול רק בעוד חצי שעה, התעורר בשאלה, האם יכול לכוון לפטור את הגלידה החלבית בברכת שהכל שמברך כעת על דבר פרווה, למרות שאסור לו כעת לאוכלו, רק בעוד חצי שעה, או שאי אפשר לכוון לפטור?

שאלה נוספת שאפשר להסתפק בזה, מה הדין ביהודי שהקפיא חמץ בערב פסח, ומכר את כל המקפיא לנכרי, כדי שמיד במוצאי פסח יוכל לאכל לחם [עקב כך שהמצות קשות עליו לעיכול, וצם כמעט כל הפסח], בשביעי של פסח אחר הצהרים חצי שעה קודם השקיעה, נטל ידיו למצה, וחשב גם שמיד לאחר השקיעה הוא יוכל לאכול לחם, האם אפשר לפטור בפסח את הלחם שיאכל במוצאי פסח, או שמא כיון שלא היה יכול לאוכלו בשביעי של פסח, אין יוצא בברכתו?

תשובה

כתב הפרי מגדים (או"ח סימן רו א"א סק"ח) מי שבירך על דבר מאכל בשעה שהיה המאכל אסור עליו, כגון המברך על מאכל בערב של יום תענית וכיוצא בזה, אם המתין בלא היסח הדעת, עד שהמאכל יותר עליו כגון עד סוף התענית יכול לשתות. וכן משמע במשנ"ב (שם ס"ק כו). והוא הדין בשאלה זו, כיון שבעוד חצי שעה הגלידה תהיה מותרת לו, יכול כבר עכשיו לכוון להוציאה בברכתו.

אמנם מרן ראש הישיבה הגאון בעל אילת השחר שליט"א צידד (גליון 'פרי חיים') כי אם בירך אדם שהכל על שניצל, והיה בדעתו לפטור גם את כוס המים שלפניו, אלא שבשעת הברכה לא היה צמא, אך ידע שלאחר אכילת השניצל יצמא למים, לא נפטרו המים בברכת שהכל שבירך, היות ובשעה שבירך לא היה צמא,

ונמצא שלא היה לו אז חיוב ברכה על המים [שהרי רק השותה מים 'לצמאו' מברך על מים], ורק עכשיו כשנעשה צמא, נתחדש לו חיוב ברכה על המים, ואם כן היאך יפטרו בברכה הראשונה, וממילא יש לצדד שיהא צריך לחזור ולברך עליהם.

ויש לחלק שבשתי מים כשאנו צמא, המים כעת פטורים לגמרי מהברכה, ולכן הברכה אינה חלה עליו, אבל בגלידה חלבית, או בברכה בתענית, המאכל חייב בברכה, אלא שארי' הוא דרביע עליה שאנו יכול לאכלו, ולכן גם נפטר בברכה.

סימן יא

למה מי שמקיים מילי דברכות הוא חסיד

נאמר במסכת בבא קמא (דף ל ע"א) 'האי מאן דבעי למהוי חסידא... אמרי לה לקיים מילי דברכות', והקשה מרן ראש הישיבה זצ"ל הרי מי שלא נזהר במילי דברכות הרי הוא אינו הגון ולפעמים אף רשע, ומדוע המקיים נקרא חסיד? ונאמרו בזה תשובות הרבה, ותירץ מרן זצ"ל דיש היכי תמצא של ספיקות בברכות שרק חסיד יכול לטרוח ולברך כזאת.

סימן יב

שאלה: האם מותר להדק בשבת את הקשר האחרון של הציצית שנרפה?

תשובה

מו"ח מרן הגרי"ש אלישיב זצ"ל השיב לי במכתב וז"ל: 'ע"ד [על דבר] השאלה אם מותר לקשור בשבת את הציצית שנרפה קשר אחרון, אין אני רואה היתר בדבר, נהי דהציציות קשורות בבגד ע"י קשר עליון, אבל הוא הלוא מעונין ורוצה בהקשר התחתון בכדי שעל ידו יתוקן ויעמיד הי"ג כריכות'. עכ"ל.

קשר את רוב הקשרים בערב שבת והאחרון בשבת

סיפר הרב מאיר דינר שליט"א, ששאל את מרן ראש הישיבה זצ"ל מה הדין אם קשר את רוב הקשרים בערב שבת, ואת הקשר האחרון קשר בשבת האם הציצית כשרה?

והשיב לו: דמכיון שהקשר הראשון נעשה כהלכתו, שוב אפילו אם נאמר דקשר העשוי בשבת פסול, כאן בנדוננו כשר, דמדאורייתא בקשר הראשון סגי.

אך יש להעיר שמסתבר שעבר על מלאכת מכה בפטיש מאחר והמנהג לעשות את כל הקשרים אם כן תיקן את הציצית שעשאה כפי ההידור וכמנהג, אך הציצית כשרה כי סוף סוף היתה כשרה לפני הקשירה.

סימן יג

שאלה: כהן הרגיל בהיגוי ליטאי כיצד יעלה לדוכן
במקום שההיגוי היא אחרת?

תשובה

כתב השו"ע (או"ח סימן קכח סל"ג): מי שאינו יודע לחתוך האותיות, כגון שאומר לאלפי"ן עייני"ן, ולעייני"ן אלפי"ן וכיוצא בזה, לא ישא את כפיו. וכתב המשנ"ב (ס"ק קכ): אם כל בני עירו קוראין כך מותר לישא כפים שם באותו מקום. ומטעם זה כתבו האחרונים דבזמננו שרוב בני עמנו אין יודעים להבחין בין הברת העי"ן לאל"ף ממילא מותר לישא כפיו, וי"א עוד דבמדינת רוסיא שרגילין הרבה לקרוא שבולת אף דכלל אנשי המדינה יודעים ההפרש שבין שי"ן ימנית לשמאלית מ"מ מותר לישא כפיו.

עוד יעוין בשו"ת אור לציון (ח"ב פ"ח שאלה ו): שכתב: האם בן ספרד יכול לישא כפיו אצל ציבור מבני אשכנז, וכן להיפך, אף שאין מבטא האותיות דומה? תשובה: מותר לישא כפים אצל ציבור שמבטא האותיות אצלם שונה ממבטאו של הנושא כפיו, ובלבד שהציבור מכיר ורגיל לשמוע מבטא זה, אבל אם נמצא בציבור שאינו מכיר מבטא זה, לא ישא כפיו.

והנה כתב מרן ראש הישיבה זצ"ל בספרו אילת השחר (במדבר ו כג) וז"ל: שמעתי מיהודי ישיש, ר' אלי' טוביה ז"ל [למד אצל החפץ חיים בתחילת יסוד הישיבה בראדין] שהחפץ חיים נסע לאחר הפסח לורשה לצורך הדפסת המשנה ברורה, ונזדמן לו ליסוע עמו עד לידא, והחפץ חיים אמר בדרך הרי אצטרך לשהות בחג השבועות בורשה, ואיך אברך ברכת כהנים בהיגוי ליטאי מאחר שמדברים שם בהיגוי פולני, אולי גם אני צריך לדבר בהיגוי זה.

וְרֵא'ט הִנֵּל אָמַר לוֹ שְׁבִסְפֵר מִסּוּיִם כְּתוּב שֶׁהִיגוּי שֶׁל הַפּוֹלָנִים הוּא שִׁיבוּשׁ וְלֹא צָרִיךְ לַחֲשׂוֹשׁ לַזֶּה, וְהַחֲפֵץ חַיִּים לֹא הִתְיַחֵס לַמִּשְׁכָּח בִּסְפֵר הַהוּא, וְאַחֲכַי נִוְדַע לוֹ שֶׁמִּחְבֵּר הַסֵּפֶר הִי' מִשְׁכִּיל וְהִבִּין שֶׁמִּשּׁוּם כֵּךְ הַחֲפֵץ חַיִּים לֹא הִתְיַחֵס לַזֶּה [וְשִׁמְעֵתִי מִנֶּכֶד הַחֲפֵץ חַיִּים הִרְצָה זֶקֶס ז"ל שֶׁהַחֲפֵץ חַיִּים הִי' אֹמֵר הִרְבָּה פַעֲמִים תִּיבַת אֶתְּהָ מִלְעִיל וְלֹא מִלְרַע, כְּדִי לְהוֹצִיא מִלֵּב הַמִּשְׁכִּילִים] וְלַמַּעֲשֵׂה הַחֲפֵץ חַיִּים בִּירֵךְ בִּרְכַת כֹּהֲנִים בַּהִיגוּי לִיטָאִי, וְיִדּוּעַ שֶׁהִיגוּי הַלִּיטָאִי קָרוֹב מְאֹד לַמִּבְטָא הַתִּימָנִי.

וְהִנֵּל'ל סִיפֵר שְׁבִאוֹתוֹ נִסְיַעַה הַבַּחֲיִין בְּדַבָּר פֶּלֶא, דְּבִרוּסִיָּא לִפְנֵי מַלְחַמַת הָעוֹלָם הָרִאשׁוֹנָה הִי' בְּכָל פֶּרֶשֶׁת דְּרָכִים צֶלֶב שֶׁהִגּוּיִם הָיוּ מִשְׁתַּחֲוִיִּים לוֹ בַּעֲבֹרֵם לִידוֹ, וְהַחֲפֵץ חַיִּים נִרְדָּם בְּנִסְיַעַה וּבִדְרֵךְ שֶׁהִעֲגִלָּה מִיִּטְלָטְלַת הִיָּה נֵעַ רֹאשׁוֹ הִנָּה וְהִנָּה אֲבָל כִּשְׁהַתְּקַרְבּוֹ בְּסִמִּיכוֹת לְהַצְלָב, רֹאשׁוֹ שֶׁל הַחֲפֵץ חַיִּים עֲמַד יֶשֶׁר וְלֹא זֶז כְּלוּם, וְאַחֲרֵי שֶׁעֲבָרוּ מִקּוֹם שֶׁל הַצֶּלֶב שׁוֹב נִעֲנַע עִם הָרֹאשׁ, וְהַכֹּל הִי' בְּתוֹךְ הַשִּׁינָה, דִּשְׁמָרוּ עֲלֵיו מִשְׁמִים שֶׁלֹּא יִרְאֶה כִּמְשַׁתַּחֲוִיָּה לְצֶלֶב ח"ו, עַכ"ד.

וְנִרְאֶה שֶׁבְּפּוֹלִיִן לֹא הָיוּ רִגְלִיִן כָּלֵל בַּהִיגוּי הַלִּיטָאִי, וְלִכֵּן הִסְתַּפֵּק הַח"ח אִם לִישָׂא שֵׁם כָּפִים בַּהִיגוּי לִיטָאִי, אֲבָל בִּימֵינוּ שֶׁכִּמְעַט בְּכָל הַמְּקוֹמוֹת רִגְלִיִּים לִשְׁמוּעַ הִיגּוּיִים שׁוֹנִים, אֵינֶן חֲשָׁשׁ.

סִימָן יָד

כִּשְׁהַעֲרִירֹב הַתְּקַלְקֵל, הִיָּה הִגּוּי מִבִּיָּא אֶת הַצִּיּוֹלָנִט לְכָל בְּנֵי הָעִירָה

סִיפֵר מִרְיָם רֹאשׁ הִשְׁיִיבָה זַע"ל, כִּי בַעֲרִירָה בְּרִיִּסְק הִיָּה אֲבִיו הִרְבָּ נָח צָבִי זַע"ל מִמוֹנָה לְבִדּוֹק אֶת הָעִירֹב, וְהִיָּה נֹסֵעַ כָּל עֶרֶב שָׁבַת עִם סוֹס וְעִגְלָה סָבִיב הָעִיר לְבִדּוֹק אִם הָעִירֹב תִּקֵּן. וְהִרְבָּה פַעֲמִים הִיָּן צָרִיכִים לְתַקֵּן אֶת הָעִירֹב מִפְּנֵי נַעֲרִים גּוֹיִים שֶׁהָיוּ מְקַלְקְלִים אֶת הָעִירֹב בְּכוֹוֹנָה, וְאִפִּילוֹ בְּשָׁבַת עֲצֻמָּה הִיָּה קוֹרָה שֶׁהָיוּ מְקַלְקְלִים הִגּוּיִים אֶת הָעִירֹב, וְהָיוּ צָרִיכִים לְקַרֹּא לַגּוֹי שֶׁהִיָּה יוֹדֵעַ לְטַפֵּס עַל עֲמוּדֵי חֲשֵׁמֶל שִׁתְּקֵן אֶת הָעִירֹב.

וְהִיָּוִת שֶׁהַחֲמִין שֶׁל בְּנֵי הָעִיר הָיוּ מוֹנַחִים בְּתַנּוּר הָאוּפָה, כִּשְׁהִיָּה הָעִירֹב מְקוֹלְקֵל הָיוּ מִבְּקָשִׁים מִגּוֹי שִׁיבִיָּא אֶת הַחֲמִין לְבֵית, כִּי הוּא שָׁבוֹת דְּשָׁבוֹת בְּמִקּוֹם צוֹרֵךְ גָּדוֹל.

אמנם יש להעיר, שכתב המשנ"ב (סימן שכה סק"ס) שאין להתיר שבות דשבות לכתחילה רק בצורך גדול או לדבר מצוה. כגון להביא התבשיל החם שהוכן לסעודת שבת. והנה אף שמותר להביאו לכתחילה, מכל מקום משמע מהמשנ"ב שהיתר זה אינו חלק לגמרי.

ובראה שיתן לנכרי קצת מהצ'ולנט, ואז נחשב שהגוי הביא את הצ'ולנט לצורך עצמו, וממילא נהנה מזה גם הישראל, ואם כן אולי אין להתיר שבות דשבות בלבד כשאפשר ליתן לו מעט.

סימן טו

כשבהמה עושה מלאכה בפסיק רישא, וזה מתוכנן על ידי הבעלים מערב שבת

כהיום בכל רפת מוצמד לכל פרה שבב, וכשהיא נכנסת לחליבה יש מכשיר שקולט את השבב, ומיד מכניס את הפרטים של הפרה למחשב, ולאחר החליבה נכנסים גם הפרטים גם החלב הפרה נתנה, ואת כל נתוני החלב, ונשאלה השאלה, האם יש בזה משום איסור משום שביתת בהמתו, כשבהמה עושה מלאכה מאיליה דרך הילוכה בפסיק רישא, כאשר זה מתוכנן על ידי הבעלים מערב שבת.

תשובה

והשיב מרן ראש הישיבה זצ"ל נראה שאין בזה איסור, כי כל איסור שביתת בהמתו היא גזירת הכתוב, כי מה שייך שהבהמה עושה מלאכה והבעלים יעבור על איסור, וכיון שהיא גזירת הכתוב אין לך בו אלא חידושו, כאשר הבהמה עושה מלאכה ממש, ולא כאשר היא עושה זאת בדרך הילוכה אף שהוי פסיק רישא. [ויעוין עוד בזה בארוכה בקובץ ווי העמודים מס' 17 מעמוד כג ואילך].

סימן טז

איך יתכן לומר שאדם עוזב את ביתו המואר ומלא בכל מוב, וקובע דירתו במקום חשוך

בשיעור הקבוע אצל מרן ראש הישיבה זצ"ל, כשהגיעו למסכת עירובין (דף כו ע"ב) תמה מרן זצ"ל איך יתכן שיהודי שיש לו בביתו כל טוב בשר

ודגים וכל מטעמים, ומניח חתיכת לחם או תבלין וכדומה, כשיעור ב' סעודות בסוף התחום, אנו אומרים שדירתו היא במקום העירוב ולא בבית שלו, הרי בביתו המואר יש לו הכל, ושם מונח חתיכת מאכל במקום חושך ושממה, ואיזה סברא היא שעזב את ביתו ודירתו היא שם? והתינה אם תחומין דרבנן, י"ל שקבעו כן אף שהוא נגד הסברא, אבל למ"ד תחומין דאורייתא היאך יכול להיות כזה דבר וצ"ע?

תשובה

בטור (סימן תח) כתב וז"ל: מפני שתחומין דרבנן הקילו בהם, והתירו למי שצריך לילך ד' אלפים לרוח אחת שיתן עירובו לסוף אלפים. וכן כתב בלבוש, וכתב באליה רבה שלפי זה נראה שלמאן דאמר תחומין דאורייתא לא מהני עירובי תחומין, והקשה שמכמה מקומות בש"ס משמע שעירוב תחומין מועילה גם למ"ד תחומין דאורייתא, ותירץ שדבריהם נאמרו רק בעירוב בפת, אבל למ"ד תחומין דאורייתא, מועיל רק כשעירב ברגליו. אך הביא שמשמע בכמה מקומות, שגם לשיטות תחומין דאורייתא, מועיל עירוב בפת, ולכן כתב שלשיטה זו יתכן שיש איזה רמז בפסוק.

וקושיא זו כבר הוקשה הרמב"ן (דף יז ע"ב) ותירץ שלדברי האומר תחומין דאורייתא, או שהעירוב הלכה למשה מסיני, או חכמים סבורין כיון שדעתו בכאן, ואמר תהא שביתתי במקום פלוני עשאו ביתו, ומשם אני קורא אל יצא איש ממקומו, וכדאמרינן להלן דף עג ע"א, אנן סהדי דאי מתדר לה התם טפי ניחא ליה, והוה ליה מקום פיתא ולינה ומהתם משחינן ליה, נמצאו העירובין בין ברגליו בין בפה בין בפת כולם דבר תורה הם.

וכשהראו את הקושיא לפני מרן ראש הישיבה זצ"ל, אמר שנכון, אך מכיון שפירשו בזה סברא ששם קונה ביתו, עדיין צריך להבין טעמו.

ונראה בביאור תירוץ הרמב"ן, ששם בגמרא נאמר בעא מיניה רבי חייא בר אבין מרב ששת, בני בי רב דאכלי נהמא בבאגי [בית אושפיזא בבקעה] ואתו ובייתא בבי רב [לנים בבית המדרש, ובתוך אלפיים אמה] מבי רב משחינן להו [אלפיים אמה, דהיינו ממקום לינה], או מבאגא משחינן להו [היינו מקום פיתא] אמר ליה משחינן מבי רב. ומקשה הגמרא והרי נותן את עירובו בסוף אלפיים אמה, ואתי וביית בביתה, דמשחינן ליה תחומא מעירוביה, אמר ליה, בההיא אנן סהדי, ובהדא אנן סהדי, [בנותן עירובו בסוף אלפיים] אנן סהדי דאי מיתדר

ליה התם נחא ליה. ופרש"י: הואיל והוא צריך ללכת מחר לאותה הרוח, אי הוי ליה, הלילה הזה בית דירה ללון במקום העירוב, טפי הוה נחא ליה, עכ"ל. ובהדא [בני בי רב] אנן סהדי דאי מייתי להו ריפתא לבי רב, נחא להו טפי יעו"ש.

מבואר בגמרא דאנן סהדי שכל המניח עירוב תחומין בסוף אלפיים אמה, אילו היו מביאים לו בית דירה ללון במקום עירוב, טפי נחא ליה. וזהו כוונת הרמב"ן שאמנם יש לו בבית שבעיר בשר ודגים וכל טוב, בכל זאת אם היה אפשר להביאם למקום עירובו טפי הוי נחא ליה, לכן אותו מקום נחשב שהוא שובת שם, כי היה נחא אילו היה מביא את הבשר ודגים למקום העירוב.

ועדיין צריך לבאר את הגמרא מאי איכפת לי בזה, שאילו היה אפשר להביא לו למקום העירוב את מיטתו שיישן שם, היה טפי נחא ליה, סוף סוף אי אפשר לו להביאו לשם, ואם כן למה המקום שהניח בו העירוב הוי דירתו, סוף סוף הוא לן בביתו.

ויש להסביר זאת ע"פ דברי האבני נזר המוכאים בספר שם משמואל (לך לך שנת תרע"ה) שבכל מקום שדעתו של אדם משתוקק לשם, נחשב כי הוא שם, והביא ראיה ממה ששנינו בעירובין דף מט ע"ב היה מכיר אילן או גדר ואמר שביתתי בעיקרו קונה שם שביתה כאילו היה שם בפועל. וכן הוא בכל ישראל אפילו יושבי חו"ל מאחר שכל תפילתם היא דרך ארצם ומתפללין תמיד על עליית ישראל לארצנו ולטעת אותנו בגבולנו, נחשב כאילו כולנו שם, עכ"ד.

וכן מבואר במשנה מסכת כלים (פ"ז מי"ג) כל שבים טהור חוץ מכלב המים מפני שהוא בורח ליבשה דברי רבי עקיבא. וביאר הברטנורא (שם) שכל שאר בריות שבים אין אחד מהם בורח ליבשה כשבאים לצוד אותם, אלא כלב הים בלבד. כלומר כיון שבשעת הסכנה כלב הים בורח ליבשה ששם הוא מרגיש בטוח, הרי אפילו שכרגע הוא נמצא בים, בכ"ז נחשב כבריות שביבשה ומקבל טומאה. הרי חזינן שהוא נחשב לפי המקום שרוצה להיות שם. ואם כן גם בעניננו כך מאחר ואנן סהדי דאי מיתדר התם נחא ליה, הרי זה נחשב כאילו גר במקום העירוב.

הצעת את ביאור הדברים לפני מרן ראש הישיבה זצ"ל ואמר: נכון הדבר שיש חשיבות גדולה למקום אשר רוצה להיות שם, בכל זאת עדיין צ"ב איך מקום זה הופך להיות דירה, בה בשעה שיש לו דירה מלאה כל טוב בביתו, ולכן עדיין צריך ביאור.

ועל הראיה שהבאתי מכלב הים, השיב מרן זצ"ל מהספר חסידים (סימן תתשלא) שכתב: לפי שנשמת האדם המדברת אינה מתה לפיכך יחלום החי מן המת, אבל הבהמה שמתה אין לה נשמת החכמה, לפיכך לא יחלום אדם מבהמה שמתה או נשחטה, עכ"ד.

ולכאורה כוונת מרן זצ"ל שאין ראיה מכלב הים כיון שאין לו חכמה ובחירה, שכל מה שהבהמה עושה אינה עושה על פי בחירתה אלא על פי תכונתה הטבעית. משא"כ אדם שעושה דבר ע"פ בחירתו מנין לנו שכשדעתו על מקום פלוני אף על פי שלא נמצא שם נקרא שהוא שם, וצ"ע.

סימן יז

אבל שיום השביעי הוא ראש חודש, האם ראוי להקימו קודם הלל, כדי שיאמר הלל בציבור

קיי"ל שאין אומרים הלל בבית האבל, וכמבואר במשנה ברורה (סימן קלא סק"כ) והוסיף שם, שבראש חודש, המתפללים אינם צריכים לאמרם לאחר שחזרו לביתם. אמנם באורחות רבינו (ח"ד אבילות אות סה) הביא שבעל הקהילות יעקב הורה למתפללים לאמרו בחדר אחר לאחר התפילה.

ויש להסתפק באבל ביום השביעי, האם ראוי לנחמו קודם הלל, ואז אין עליו כבר דין אבילות ויכול האבל לומר את ההלל בציבור עם כולם, או שמא אין ראוי לנהוג כן?

תשובה

בפתחי תשובה (יו"ד סימן שעו סק"ב) הביא בשם כתבי הרב הגדול מהר"ר דניאל זצ"ל שאם אירע לאבל יום ז' בר"ח, יאמר הלל אחר יציאה מבית הכנסת שאז אינו אבל.

ומשמע שאין מקימים את האבל מאבילותו קודם ההלל, ואולי הטעם הוא שאסור להפסיק בין התפילה להלל. אך צ"ע כיון שהניחום וההקמה הוא לצורך אמירת הלל, ועוד שהרי אם לא יקימו את האבל לא יאמרו כלל את ההלל, ואם כן עדיף להפסיק ולהקימו ולומר את ההלל, מאשר לא יאמרו אותו כלל.

ומעשה שהיה בזמן שמרן ראש הישיבה זצ"ל ישב שבעה על אשתו, והיום השביעי היה ראש חודש, והסתפק שאולי כדאי להקימו לאחר שחרית, קודם הלל כדי שיוכל לומר הלל בציבור, וכן סובר הדעת קדושים, ולמעשה נהג, שלא אמר הלל עם הציבור, אלא לאחר התפילה, הלך למנין אחר ושם אמר הלל עם הציבור וגם קיבל עליה לתורה, וכן כתב לנהוג בכל בו על אבילות (עמוד 283) בשם השאילת שלום (תנינא סימן רח).

סימן יח

האם למחלל שבת עצמו מותר לבשל ביו"ט לצורך עצמו

הקשה מרן ראש הישיבה זצ"ל כתב המשנ"ב (סימן תקיב סק"ב) בשם האחרונים שהמומר לעכו"ם או לחלל שבת בפרהסיא דינו כעכו"ם לכל דבר, ואסור לבשל או לעשות מלאכה עבורו ביו"ט כדין עכו"ם.

וחקר מרן זצ"ל האם לו עצמו מותר לבשל ולעשות מלאכה לצורך עצמו, האם לחומרא דינו כעכו"ם והרי הוא כמבשל לצורך עכו"ם, או שכלפי עצמו ממה נפשך לא שייך לאסור.

ואמר פשוט שהמומר כלפי עצמו ודאי מותר לו לבשל, שהרי גם הוא מחויב בסעודת יו"ט דהא חייב בכל המצות כישראל, וא"כ בודאי דהותר לו לבשל לצורך אוכל נפש ושמחת יו"ט שלו, והכא נמי דשרי לן לתת לו רשות לבשל באש או בגז שלנו לצורך עצמו.

אך קשה שלפי זה מסתבר דכשם שמותר לו לבשל לעצמו כך מותר לישראל אחר לבשל עבורו, דהא גם הוא כישראל, ומכל מקום הותר לצורך סעודת יו"ט שמחויב בו ככל ישראל, וא"כ קשה על דברי המשנה ברורה שכתב שאחרים אסורים לבשל עבורו?

תשובה

השיב על כך מו"ח מרן הגרי"ש אלישיב זצוק"ל, דגם למומר אסור לבשל לצורך עצמו, משום שהוא ישראל לחומרא, ואסור לישראל לבשל לצורך גוי, והרי המחלל שבת בפרהסיא דינו כגוי, ואם ירצה לשמוח בשמחת יו"ט יבשל מערב יו"ט או יאכל צונן. והרי המנחת פתים (יו"ד סימן קנא) נדחק בזה איך מותר לרב המסדר קידושין להטעים מהיין של הכוס לחתן מחלל שבת בפרהסיא. שהרי הוא אוסר את היין כיון נסך.

סימן יט

נעשה בר מצוה ביום טוב שני של פסח, ויש לו רק כזית אחד של מצה

יש לו רק כזית אחד של מצה, ונעשה בר מצוה ביום טוב שני של פסח, מתי יאכלנה ביום טוב ראשון שהוא אז עדיין קטן, אבל מקיים מצוה שחיובה לשאר אינשי הוא דאורייתא, או שמא יאכלנה ביום טוב שני כשיהיה גדול למרות שהיו"ט מדרבנן?

תשובה

שאלו שאלה זו למרן ראש הישיבה שצ"ל, והשיב תלוי מי בא לשאול, אם האב בא לשאול מתי לתת לקטן את הכזית מצה, צריך להשיב לו שיתנו לו ביום הראשון, כי אז הוא עדיין חייב בחינוך, וזריזין מקדימין למצוות, אבל אם הקטן בא לשאול מתי לאכול את הכזית מצה, יש ליעץ לו שיאכלנו ביום השני, כי ביום הראשון אין לו עדיין חיוב, ורק אביו חייב בחינוכו, וביום השני, יש לו כבר מצוה דרבנן.

סימן כ

לגנוב חמץ מאביו העברייך לפני הפסח, כדי שיתייאש וימכרנו לגוי וישיבנו אחר הפסח

ראובן הוא "עברייך" המחזיק חמץ בפסח, כגון וופלים בונבוניירות וגם בקבוקי ויסקי, ואם ישארו בידו יעבור על "בל יראה" וגם על איסור של אכילת חמץ שעבר עליו הפסח, והוא אינו רוצה למכור את חמצו כלל.

האם מותר לבנו שמעון לגנוב ממנו את חמצו לפני הפסח, ומן הסתם יתייאש ממנו, ושמעון ימכרנו לגוי ויזכה בו הגוי, דהחמץ בידו הוא לאחר יאוש, והוי יאוש ושינוי הרשות, דמהני, כמבואר בשו"ע (חו"מ סימן שנג ס"ג), וישיב לראובן את חמצו לאחר הפסח, וכך נמצא שראובן לא עבר בפסח על איסורים, וחמצו לא נאסר בהנאה?

תשובה

בחשוקי חמד עמ"ס יבמות (דף סו ע"ב) כתבנו כמה צדדים להתיר לגנוב, א. שהגניבה היא לתועלת הגנב, ואף שאסור לגזול לתועלת, מכל מקום מותר לגנוב על מנת להציל מהפסד מותר דהוי כמשיב אבידה. ב. כל האיסור לגזול על מנת להצילו, הוא מפני הצער שמצער, ואם כן יתכן שדוקא כשגזול להציל את רכושו, אסור לעשות כן כשגורם לו צער, אבל בענינו שעושה כן להפרישו מאיסור חמץ, יתכן שמותר, כי מותר לצער אדם כדי להפרישו מחטא. ג. כיון שגונב על מנת לשלם לצורך מצוה.

הצעת את השאלה לפני מרן ראש הישיבה זצ"ל ואמר שישרים דרכי ה' צדיקים ילכו בם, ואין זה דרך ישרה ללכת בה.

וייתכן שכוונתו היא רק באופן כזה שהוא כעין הוראה כללית, ועלול לצאת מזה תקלה, ואנשים עלולים לגנוב ולהנות מהגניבה, אבל באופן פרטי, כאשר הבי"ד יזהירו אותו שיעשה כן רק לשם שמים ושלא יהנה מכך כלל, אולי יודה שהדבר מותר.

וכעין מה ששמעתי ממו"ח מרן הגרי"ש אלשיך זצ"ל לגבי מעשה שהיה באשה שבערב שבת הבחינה שהתכשיט היקר שבעלה קנה לה מתנה לפני כמה שבועות נעלם, היא סיפרה זאת לבעלה, הבעל כעס מאד וטען שהיא לא יוצלח והיא בבחינת 'מאבדת מה שנותנין לה', והיה חשש גדול שבשבת קודש תובער אש המחלוקת בביתם.

בנם בן השמונה עשרה ראה את המצב, וביום שישי אחר הצהריים רץ לחנות תכשיטים אשר בה קנה האב את התכשיט לאמו, וקנה תכשיט זהה לאותו תכשיט שהיה לאמו, והניח אותו במקום גלוי לעין, לאחר כרבע שעה אמו שמחה מאד על גילוי התכשיט ופייס אביו את אמו על החשד השוא שחשדה, והשכינה חזרה לביתם.

ושאל הבן: לויתי את הכסף מחבר, ואין לי אפשרות להחזירו, ואינני יכול לספר לאבי מה קרה, האם מותר לי להוציא את דמי התכשיט מאבי בלי ידיעתו, או שמא זה גזל ואסור?

והשיב מו"ח זצ"ל על פי הסברות הנ"ל שאם לא היתה כל אפשרות אחרת להציל את השלום בית, מעיקר הדין הדבר מותר, שעושה כן להציל את אביו

מחטא, יעוין במש"כ בחשוקי חמד עמ"ס בכורות (דף ה ע"ב), ואם כן אולי אף בענינו אם יעשה כן על פי הוראה מפורשת של בי"ד יהיה מותר, וצ"ע.

לסיכום: נראה שמותר לבן לגנוב חמץ לפני הפסח, מאביו העברייך, כדי שיתייאש וימכרנו לגוי, וישיב את החמץ לאביו לאחר הפסח. אולם זוהי הוראה מיוחדת במינה וצריך עבודה רשות בית דין.

סימן כא

שנים עומדים לאכול חמץ בפסח, לאחד מהם יש ילדים

עומדים לפניו שני אנשים שהולכים לאכול חמץ בפסח במזיד ר"ל, לאחד מהם יש ילדים, והשני רווק ויכול להפריש רק את אחד מהם מהחטא, את מי יפריש?

תשובה

מבואר בתוס' ביבמות (דף ב ע"א ד"ה אשת אחיו) שנחלקו רבותינו הראשונים, בכל האיסורים שבתורה שהם בעונש כרת, האם רק הוא נכרת, או גם זרעו. דעת רש"י שבכל מקום שיש כרת, אף זרעו נכרת, וזהו החילוק שיש בין עונש כרת לעונש מיתה בידי שמים, ואילו דעת ריב"א היא שרק בכרת של עונשי עריות זרעו נכרת, ולא שאר האיסורים שיש בהם כרת.

נמצא שלשיטת רש"י, שבכל איסור שיש בו כרת זרעו נכרת, אף האוכל חמץ בפסח, זרעו נכרת, ולפי זה אם עומדים לפניו שני אנשים שהולכים לאכול חמץ בפסח ר"ל, ויכול להפריש אחד מהם, ולאחד מהם יש ילדים ולשני אין ילדים, יקדים להפריש מחטא את זה שיש לו ילדים, כדי להציל אף את זרעו.

והנה במנחת חינוך (מצוה רלט) כתב שבכל מצוות תוכחה, יש גם מצוה של לא תעמוד על דם רעך דלא גרע מטובע בנהר דעובר על לא תעמוד, וגם והשבות לרבות אבדת גופו עאכו"כ דאם יכול להציל מן העבירה דהוא אבדת נפשו וגופו ר"ל בודאי חייב להחזירו למוטב ולהצילו, יעו"ש. נמצא שאם יש כאן אחד שיש לו כמה ילדים, ונגזר עליהם שיכרתו, יש מצוה של לא תעמוד על דם רעך להציל את כולם מעונש זה, ויתכן שהוא קודם להצלה לפני אחד שיש לו פחות ילדים.

וכן לפי שיטת הריב"א, אם רואה שני אנשים שהולכים לחטוא בעריות, ויכול להפריש רק אחד מהם, יפריש את זה שיש לו ילדים.

הצעת את דברי לפני מרן ראש הישיבה זצ"ל, שאולי יש להעדיף את מי שיש לו ילדים, ולא קיבל את דברי, ואמר דהנה מצינו במסכת סוטה (דף כ ע"א) יש זכות תולה לה, ואם כן אין זה הכרח דיש להפריש את זה שיש לו ילדים, כי אולי יהיה לו זכות וינצל גם כשיאכל חמץ בפסח, אבל יש להקדים מה שחז"ל הורו לנו במסכת הוריות (דף יג ע"א) כהן קודם ללוי, כי קדושתו גדולה יותר.

סימן כב

להתלמד לתקוע בשופר, כאשר זה יפריע ללימודים

באחד מבתי הספר בחולון, שלומדים בה ילדים ממשפחות אשר הם בראשית דרכם להתקרב לתורה ומצוות, בחודש תמוז הגיע ילד למנהל התלמוד תורה, וביקש ממנו עזרה היכן אפשר לקנות שופר, המנהל שאל אותו בשביל מה אתה צריך שופר, אמר לו הילד, אבי כבר חזר בתשובה לפני כמה שנים, והשנה הוא נוסע לראש השנה לאומן. אמי מתחילה כעת להתקרב, והיא רוצה להיות בראש השנה במלון בים המלח, והודיע לי, שאני צריך לנסוע עמה, לפי רוח הדברים אני חושש מאד שלא יהיה שם שופר, ולכן לקחתי את כל החסכוניות שלי, שאני צובר כמה שנים, ואני רוצה לקנות שופר.

לאחר קניית השופר, ביקש מהמנהל, שידאג לו לאדם שיוכל ללמד אותו לתקוע בשופר, כדי שיוכל לדעת איך לתקוע, כאן התעורר המנהל בשאלה, הזמן היחיד שיש לי ללמד את הילד לתקוע בשופר היא בזמן הלימוד, האם ראוי לבטל את הילד מהלימוד, בשביל ללמדו לתקוע בשופר?

תשובה

מרן ראש הישיבה זצ"ל סיפר לי, שכשהיה נער בן שתים עשרה, רצה להתלמד לקרוא בתורה עם הטעמים, אך בזמן הזה, היה יכול גם לשקוד על תלמודו, והסתפק האם ראוי להתלמד לקרוא בתורה בטעמים, על חשבון ההתעלות בתורה.

מרן ראש הישיבה שגר אז בבריסק שאל שאלה זו את המו"ץ הגאון רבי שמחה זעליג ריגל, וענה לו שעדיף להתלמד בקריאה בטעמים, למרות שבזמן הזה אתה יכול להתעלות בלימוד. מאידך הגאון רבי משה סוקולובסקי זצ"ל, דעתו היתה שללמוד ולהתעלות בלימוד עדיפה.

סיים מרן ראש הישיבה שמעתי לעצת רבי משה, ושקדתי על תלמודי, וסיים בחינך, אבל גם לקרוא בתורה בטעמים אני יודע כהיום.

ובראה שבענינו תקיעת שופר היא דאורייתא [ולקטן היא מצות חינוך של מצוה דאורייתא], ובזה מסתבר שגם רבי משה יודה, שעדיף להתלמד לתקוע בשופר, למרות שהדבר כרוך בביטול תורה אצל התלמיד.

סימן כג

היכן יניח את החנוכיה, סמוך לפתח למעלה מעשרה, או בחלון למטה מעשרה

אדם הגר בקומה ראשונה ויש לו מרפסת עם מעקה בגובה כשבעה טפחים, ומהמרפסת יש לו דלת כניסה לסלון הבית, והוא מסתפק היכן ידליק נרות החנוכה, שאם יניחם על המעקה במרפסת, יהיה לו מעלה שמדליק למטה מעשרה, דאמרינן בשבת (דף כא ע"ב) נר חנוכה מצוה להניחה בתוך עשרה. אך אין לו את המעלה של המדליק משמאל לפתח שהוא מסובב במצוות, הנאמר בגמרא (שם דף כב ע"א) נר חנוכה מצוה להניחה בטפח הסמוכה לפתח משמאל כדי שתהא נר חנוכה משמאל ומזוזה מימין. מצד שני יכול להדליק בפתח הכניסה לסלון, אך המעקה של המרפסת מסתיר את הנרות, ולכן צריך להניחם בגובה למעלה מהמעקה, ואז מרויח את המעלה שהוא מסובב במצוות, אך מפסיד את המעלה של ההדלקה למטה מעשרה, היכן ידליק את החנוכיה?

תשובה

לכאורה היה נראה שידליק על המעקה במרפסת, למטה מעשרה, והטעם שהרי כתב השו"ע (או"ח סימן תרעא ס"ו) מניחו למעלה מג' טפחים, ומצוה להניחו למטה מי' טפחים, ואם הניחו למעלה מי' טפחים יצא, וכתב המשנ"ב (ס"ק כז) דאיכא פרסום הנס טפי כשהוא למטה, דדבר העשוי לאור אין דרך להניחה כ"כ

למטה. וא"כ ההדלקה למטה מעשרה היא מעלה בעצם ההדלקה, משא"כ כאשר מדליק בפתח משמאל, מרויח מעלה חיצונית שהוא מסובב במצוות, אך אינו מעלה בעצם ההדלקה.

אולם יתכן שעדיף שידליק בפתח הסלון ולא על המעקה במרפסת, והטעם שהרי כתב הבית יוסף (סימן תרעא ד"ה מצוה להניחה) שהרי"ף והרמב"ם השמיטו את דברי הגמרא שמצוה להניחה למטה מעשרה, משמע שהם סוברים שאין ההלכה כן, [וסיים הב"י שלענין מעשה נראה שצריך להניחה בתוך עשרה, כיון שלחלק מהראשונים מצוותה בתוך עשרה, ולהרי"ף והרמב"ם מצוותה בין בתוך עשרה בין למעלה מעשרה, הילכך למיעבד כמצותה אליבא דכולי עלמא עדיף דהיינו בתוך עשרה].

כמו כן כתב השערי תשובה (סק"ג) שהאליה רבה הביא בשם סדר היום שמצוותה למעלה מעשרה טפחים עד י"ח טפחים, שכן גובה של מנורה י"ח טפחים, ובמחזיק ברכה כתב כיון שהרי"ף והרמב"ם השמיטו הא דאמרי צריך להניח למטה מעשרה, מסתמא דין חנוכה כסוכה ומבוי, וכן כתב הרמ"ע בספר אלפסי זוטא.

לאור זאת נראה כיון שמעלה זו שלמטה מעשרה היא נתונה במחלוקת הראשונים, ומאידך המעלה שלהניחה משמאל לפתח כדי שיהא מסובב במצוות, היא מעלה הכתובה בגמרא ואין עליה חולקים, אולי עדיף שיניחנה שם. (ויעוין עוד מש"כ השער ציון שם סק"ל).

ושאלו את מרן ראש הישיבה זצ"ל למעשה איך לנהוג בזה, ואמר שהוא נוהג להדליק בפתח הפונה לחדרו ולא על המעקה, כי כן היה נוהג החזו"א זצ"ל שלא הניח את נר החנוכה על המעקה, אלא הניחו על פתח חדרו מעל המעקה.

סימן כד

אדם הנגוע בע"ז, ברור שלא ניתן לנתקו לגמרי ממנה

תלמיד חכם העוסק בקירוב רחוקים, והוא מצליח, נתקל ביהודי המושרש בדעות כוזבות ובמשיכה לעבודה זרה ר"ל, ונראה שאי אפשר לנתקו לגמרי ממנה, אך ניתן להמעיט אותו ממנה, אבל לגמרי לנתקו לא ניתן, ובפרט שאביק ביה טפי, ויש לו קשרים עם אנשי כמורה והם רוצים לתת

לו משרת כומר, האם יטפל בו עד כמה שאפשר, כדי להמעיט את עוונותיו?

תשובה

כתב מרן ראש הישיבה זצ"ל בספרו אילת השחר (על התורה שמות כי תשא) הגרי"ז מבריסק זצ"ל שאל בשם אביו הגר"ח זצ"ל על הפסוק שאמר אליהו הנביא (מלכים א יח) עד מתי אתם פוסחים על שתי הסעיפים, אם ה' הוא האלקים לכו אחריו, ואם הבעל, לכו אחריו. איך מותר לומר על הבעל לכו אחריו, וכי אדם האוכל נבילות וטריפות ולפעמים אוכל בשר כשר, האם מותר לומר לו, אם אתה אוכל נבילות וטריפות תמשיך כל הזמן לאכול, וכי בגלל שאוכל מעט אפשר לומר לו שיאכל כך כל הזמן? והשיב הגר"ח זצ"ל דבענייני אמונה אם מאמין בע"ז, ועובד אותה במעט, אזי נחשב לעובד ע"ז, ולא נרויח מאומה אם נפרישו במעט, כי העוסק במעט בע"ז, דומה לכולו ע"ז ואין בזה צד קולא אם נפרישו במעט. לאור זאת היה נראה להשיב על השאלה הנ"ל, שאין ענין לטפל בו, מאחר ולפי הנראה אין בזה תועלת.

הצעת את השאלה והתשובה לפני מרן ראש הישיבה זצ"ל שליט"א ולא הסכים לדברי, ואמר שאין ללמוד הלכה מאגדה. וגם אין ללמוד דבר מדבר, ואולי בעניננו אם נשפיע עליו במעט, יושפע מכך הרבה, ואין להחליט עליו שבודאי לא יעזוב את הע"ז.

סימן כה

ראובן הולך לעבוד ע"ז, ושמעון הולך להישבע לשקר, את מי יפריש קודם

כשעומדים לפנינו שני אנשים, אחד הולך לעבוד ע"ז בסתר, והשני הולך להישבע לשקר בב"ד, ויכול להפריש רק אחד. את מי יעדיף להפריש?

תשובה

לכאורה היה נראה שיש להעדיף להפריש את ההולך לע"ז שהוא מג' עברות חמורות, שעליהן נאמר יהרג ולא יעבור.

אלא שמרן ראש הישיבה זצ"ל הראה לשערי תשובה (שער שלישי אות מה) שכתב וז"ל: ונכתבה אזהרת השבועה לשקר אחר אזהרת עבודה זרה, יען וביען כי השבועה לשקר נמצא בכנפיה עון חילול השם יתברך, ואמרו רבותינו זכרונם לברכה (ילקוט משלי תתקטו) בענין מה שכתוב (משלי ל ח - ט) ראש ועושר אל תתן לי הטריפני לחם חקי, פן אשבע וכחשתי ואמרתי מי ה', ופן אורש וגנבתי ותפשתי שם אלקי, השניה קשה מן הראשונה... רצונו לומר כי עון הנשבע לשקר בבית דין, חמור מעונש העובד עבודה זרה בסתר, מפני חילול השם, יעו"ש.

ויעויין בספר שובי השולמית (סימן ט) שציין לדברי כד הקמח (ערך חילול השם) שם מבואר שאם עבד ע"ז בפרהסיא ודאי שיש בזה חילול השם, אך כשעובד בסתר, אין בזה חילול השם. וביאר שם שמקורו של הרבינו בחיי הוא מהשערי תשובה הנ"ל, ששבועת שקר בבית דין שהוא בפרהסיא, חמור יותר מע"ז בסתר, ש"מ שבע"ז בסתר אין חילול השם, יעו"ש.

סימן כו

בעל תשובה שרוצה להתחזק במצוה אחת, במה יתחיל

בעל תשובה שמתחיל להתקרב, ומסכים לקיים מצוה אחת, באיזה מצוה יתחילו לחזקו, בהלכות שבת החמורה, שיש בזה איסור סקילה, או בטהרת המשפחה שיש באיסורו כרת?

תשובה

מרן ראש הישיבה זצ"ל שאל שאלה זו את מו"ח מרן הגרי"ש אלישיב זצ"ל והשיב לו שיש להקדים את טהרת המשפחה משני טעמים:

א. המצוה נוגעת לשתיים לשואל ולרעיתו. ויעויין במסכת כריתות (דף טז ע"א): 'אם אמרת בנדה שיש שתי אזהרות שהוא מוזהר על הנדה והנדה מוזהרת עליו, תאמר בשבת שאין בה אלא אזהרה אחת'.

ב. טהרת המשפחה כרוכה בכפיית יצר והיא עדיפה על השבת שהיצר לא כופהו כל כך עליה, והרי טעינת שונא קודמת לפריקה, כעין המבואר במסכת ב"מ (דף לב ע"ב) 'כדי לכוף את יצרו עדיף'.

סימן כז

עשיר קמצן שיש לו אשה צדקנית, האם יבקשו ממנה צדקה כי אשתו עלולה למות

ראובן עשיר קמצן, אינו מסוגל לתת צדקה, ויש לו אשה צדקנית, העושה גמילות חסדים, אך אינה יכולה לרפאותו ממחלת הקמצנות, אך העשיר כיון שהוא מתבייש בקמצנותו, הוא מבטיח כסף לצדקה, אך אינו משלם.

אשתו הגיעה אל הרב, ובקשה ממנו שלא יבקשו צדקה מבעלה שהרי נאמר בראש השנה (דף ו ע"א) אין אשתו של אדם מתה, אלא אם כן מבקשין ממנו ממון ואין לו, שנאמר 'אם אין לך לשלם למה יקח משכבך מתחתך', ופירשו התוספות (ד"ה א"כ) דמיירי בנדר, כמבואר בשבת (דף לב ע"ב) דתניא ר' נתן אומר בעון נדרים מתה אשתו של אדם. ואם כן היא מפחדת שתמות, האם היא צודקת?

תשובה

הצעת שאלה זו קמיה דמרן ראש הישיבה זצ"ל, והשיב לי: לא יתכן שהאשה תמות בגלל חטא הבעל, ואם האשה מתה, זה רק בחטאה, אלא שאם הבעל זכאי, גם אם אשתו חטאה לא יענש הבעל, כי אם בנודר ואינו מקיים, ולכן אין לה לחוש אם היא זכאית, שיבואו הגבאים ויתרימו אותו, אולי בכל זאת ישלם, ולא יקופחו העניים והיא לא תמות.

סימן כח

אמא שציוותה על בנה שלא יעסוק בלכידת נחשים

לוכד נחשים הוזעק ע"י דיירי בנין ללכוד נחש שחדר לחצר ביתם, הלוכד הגיע ותפס את הנחש שהיה ארסי במיוחד, הניחו בתוך קופסא סגורה, ולקחו עמו במכוניתו, כדרך לוכדי הנחשים שמחזיקים בביתם את הנחש כדי לחלוב את ארסו ולהפיק ממנו את תרופת ה'נסיוב'.

כשהגיע לביתו ורצה לקחת עמו את הנחש, נוכח שהנחש אינו בקופסא, והבין שכנראה במהלך הנסיעה הנחש הצליח להשתחרר מהקופסא ונמצא אי שם במכונית, מכיון שהשעה היתה מאוחרת והלוכד היה עייף, נעל את המכונית ופנה לביתו לשינת הלילה.

לפנות בוקר העירו צלצול הטלפון כאשר מעבר לקו מדברים מבית חולים, ומיידעים אותו שמכוניתו נגנבה הלילה, והגנב הוכש ע"י הנחש אשר נמלט מהקופסא, ודורשים מהלוכד שיודיע איזה סוג נחש זה, כיון שהגנב נמצא בסכנת חיים ויש לתת את התרופה הנגדית המתאימה.

כאשר שמעה על כך אמו של לוכד הנחשים ציוותה עליו שיחדול ממקצוע מסוכן זה, האם צריך לשמוע בקולה למרות שזו פרנסתו או לאו?

תשובה

לכאורה עצם ההתעסקות בלכידת הנחשים לצורך פרנסה היא מותרת, שהרי רשאי אדם להסתכן עבור פרנסה כמבואר בנודע ביהודה (יו"ד מהדו"ת סימן י' וז"ל: "ועכשיו אני אומר אפילו איסורא איכא [להתעסק בציד], שהרי כל העוסקים בזה צריכין להכנס ביערות ולהכניס עצמם בסכנות גדולות במקום גדודי חיות, ורחמנא אמר ונשמרתם מאוד לנפשותיכם, ומי לנו גדול ואומן בקי בצידה יותר מעשו, שהכתוב העיד עליו ויהי עשו איש יודע ציד וכו', ופוק חזי מה אמר הוא על עצמו הנה אנכי הולך למות וגו', ואין מקרא יוצא מידי פשוטו שהיינו שהוא מסתכן בכל יום בין גדודי חיות וכן פירשו הרמב"ן, ומעתה איך יכניס עצמו איש יהודי למקום גדודי חיות רעות?! ואף גם בזה מי שהוא עני ועושה זו למחייתו, לזה התורה התירה כמו כל סוחרי ימים מעבר לים, שכל מה שהוא לצורך מחייתו ופרנסתו אין ברירה, והתורה אמרה ואליו הוא נושא את נפשו, ואמרו רז"ל מפני מה זה עלה בכבש ונתלה באילן ומסר עצמו למיתה לא על שזכו כו', אבל מי שאין עיקר כוונתו למחייתו, ומתאות לבו הוא הולך אל מקום גדודי חיות ומכניס עצמו בסכנה, הרי זה עובר על ונשמרתם מאוד... עכ"ל.

וא"כ כיון שכיבוד אב משל אב (יו"ד סימן רמ ס"ה) לכאורה אין הבן צריך להפסיד פרנסתו, ויתכן שיש בזה גם התעסקות בדבר מצוה שהרי מביא בזה תרופות לחולים, וא"כ אולי אסור לו לשמוע בקול אמו וכעין מה שכתב המהר"ם מרוטנבורג (ד"ב סימן כח, ובנדמ"ח ח"ב סימן קעט) וז"ל: "וששאלת אם האב יכול לעכב על ידי בנו מלעלות לארץ ישראל, כיון דקיי"ל מצוה לעלות, וכתב אני ה' דבכל דבר מצוה לא ישמע לו דכבוד המקום קודם", עכ"ל.

הצעת את הספק לפני מרן ראש הישיבה זצ"ל, והורה שצריך לחדול מעיסוקו. ויעוין בספר חסידים (סימן שמ) שכתב: "אם האב והאם מתענים והבן חושב איך לבטל מהם הענויים, והבן מתענה או מדבר אני מתענה אם אתם מתענים, והבן יודע שאביו ואמו עצבים על שמסגף נפשו..., אסור לו לענות נפשו ממה שאביו ואמו מצטערים בתעניותיו...".

ויעוין בשו"ת תורה לשמה (סימן ערב) שדן לגבי מי שציווה לבנו שלא ילך במקום סכנה, אם מותר לבן להפליג בים לצורך פרנסתו. ומסיק שם שבזמנים שיש סכנה בים, אסור לו להפליג בים מפני ציווי אביו. ומשמע שיש חיוב לשמוע בקול ההורים שלא להכנס לסכנה אפילו כשיפסד פרנסתו מחמת כך. ויעוין עוד בשו"ת שרגא המאיר (ח"ד סימן לד).

סימן כט

לאיזה בית ספר ישלחו את הילד בינתיים, לחילוני או למוסלמי

מעשה, באשה מוסלמית שברחה מבעלה עם ילדיה, ורוצה להנשא ליהודי. האשה התחילה בתהליך גיור, ולהפתעתם התגלה כי אמה היתה יהודיה שנשאה לערבי, ובטעות חשבה עצמה למוסלמית.

האשה שמחה מאד, ורצתה לשלוח את ילדיה למוסדות תורניים, אך דא עקא, שהילדים מדברים רק ערבית, וכל נסיון להכניס אותם בבית ספר תורני נתקל בהתנגדות של המנהל, שאמר 'קודם שידברו עברית וידעו משהו בסיסי'.

כעת עומדות לפני הפעילים המסורים שמטפלים במשפחה שתי אפשרויות, האפשרות הראשונה, לרשום בנתיים את הילד הגדול לבית ספר בישוב ערבי באזור, תוך תקווה שבמשך השנה ילמד עברית בבית, וגם קצת מושגים ביהדות. והיא האמינה להבטחת המנהל בבי"ס התורני שאז יקבל את הילד.

האפשרות השניה, לרשום את הילד לבית ספר חילוני, אך מי יודע איזה ארס יחדירו בו בשנים אלו, ולכאורה עדיף יותר שילמד בבית ספר ערבי, כשהוא יודע שהוא שונה מהם והוא יהודי, מאשר ילמד בבית ספר יהודי, ויחשוב שזה כל היהדות. כמו כן בית ספר הערבי נשמרת הפרדה וצניעות, והוא פחות ישתלב בחברה החילונית בעיר, מה יעשו?

תשובה

נאמר ברמב"ם (עדות פ"א ה"י) המורדין הכופרים פחותין הן מן העכו"ם, שהעכו"ם לא מעלין ולא מורידין ויש לחסדיהן חלק לעולם הבא. ואלו [המורדין הכופרין בהשי"ת] מורידין ולא מעלין, ואין להם חלק לעולם הבא. עכ"ל. נמצא שבית ספר יהודי אשר מלמדים את התלמידים לכפור במציאות השי"ת, גרוע הוא מבית ספר של נכרים.

למעשה פסק מו"ח מרן הגרי"ש אלישיב זצ"ל שחייבים להוציא את הילדים משני בתי הספר [מבלי לחקור מי מהם גרוע יותר] ולמצוא להם מסגרת אפילו פרטית בבית, אשר בה ילמדו לשון הקודש ואמונה בהשי"ת ותורה ומצוות. וביאר את דבריו, שכל החינוך המוסלמי כולו שקר, ואף שמבואר ברמב"ם שהכופרים גרוע יותר, מכל מקום לגבי חינוך, בזה לא מיירי הרמב"ם כיון שכולו שקר.

ומרן ראש הישיבה זצ"ל, הוסיף, מעשה שהיה, באשה אחת בעיר ברלין שנפלה לפני שני אחים יבמים, אחד מהם היה משומד שיצא מדת ישראל, והשני היה כופר בה' ובתורתו, מחלל שבת וכל קדשי ישראל בפרהסיא. והנה המשומד גר בעיר קעניגסבערג שהיה קל להגיע אליו, והכופר היה בעיר פטרסבורג אחרי כיבוש הבולשביקים ואי אפשר היה להגיע אליו, ונחלקו גדולי ישראל האם אפשר להסתפק בחליצת המשומד, או שיש להשתדל שהכופר יחלוץ לה^א.

והוסיף מרן ראש הישיבה זצ"ל, שבתוס' בסנהדרין (דף עב ע"ב ד"ה ישראל) מבואר, שמומר לעכו"ם אינו נחשב בן ברית. אך למעשה בענייננו דעתו שיש להוציא את הילדים משני בתי הספר ולמצוא להם מסגרת כשרה.

ציונים והוספות

ב. צדדי הספק: שכתב המרדכי (יבמות פ"ד רמז כט, הו"ד בבית יוסף אבהע"ז סי' קנז ד"ה כתב רב) שרב יהודאי גאון פסק, על יבמה שנפלה לפני מומר, שפטורה מן החליצה ומן היבום אם אין יבם אחר, ורש"י בתשובה כתב שלא סומכים על זה כלל, שישאל אף על פי שחטא הרי דינו כישאל לכל דבר, ואם קידש קידושיו קידושין, ולכן חולץ ולא מייבם, והר"ם הביא ראייה לדברי הגאון, אולם כתב כשהגיע מעשה לידו לא מלאו לבו לחלוק על דברי רש"י, אך שאלו אותו כשיש לה שני יבמים אחד מומר והוא הגדול, והשני קטן שומר תורה ונסע מהמדינה, האם המומר יכול לחלוץ כדי שלא תשאר עגונה, והשיב שאינו יכול לחלוץ וצריך להחמיר כדברי הגאונים.

ובשו"ע (אהע"ז סי' קנז ס"ד) כתב, נפלה לפני יבם מומר, יש מי שמתיר אם כבר היה מומר כשנשאה אחיו ואין לסמוך עליו. והרמ"א כתב שאם עברה ונשאת בלא חליצה, כי לא ידעה שהיה לה יבם, ואח"כ נודע שיש לה יבם מומר לא תצא, ואם היו לה שני יבמים, אחד מומר והוא הגדול, ואחד קטן והוא ישראל, לא תחלוץ אלא מן הישראל, ואפילו בדיעבד חליצת המומר אינה מועילה. ולכאורה בענייננו שאח אחד הוא משומד, לשיטת הרמ"א אפילו בדיעבד אין חליצתו חליצה.

אלא שעדיין יש מקום להקל בנידון דידן ולומר, מאחר שגם האח השני הוא כופר בכל, מחלל שבת וכל קדשי ישראל א"כ הרי הוא כמומר לעבודה זרה בכל דבר. ואם כן ממה נפשך יכולה לקבל חליצה מהמשומד, דלשיטת רש"י וסיעתו חליצת מומר כשרה, ולשיטת הגאונים גם האח השני אינו זוקק וא"כ אין נפקא מינה ממי תחלוץ.

וכן הוא דעת הרוגוצ'בר שכופר בכל התורה ומחלל שבת, הרי הוא כמומר גמור גם לענין חליצה ויבום. ולכן התיר שהמשומד יחלוץ, כדי להתיר את האשה מכבלי העגון. שמומר לכל התורה לא עדיף ממשומד שיצא מדת ישראל ושניהם שווים לכל מיני פסלות, יינם יין נסך וכו'. ולכן טוב יותר לבחור את הרע במיעוטו. אך בשו"ת מהרש"ם (ח"ג סי' ה) האריך בדבר זהובהמשך דבריו מביא בשם כמה מספרי האחרונים, שמומר לחלל שבת הרי הוא כמומר לכל התורה רק מדרבנן וא"כ ודאי שזוקק הוא לחליצה.

סימן ל

האם ראוי לילד מאומץ בהגיעו לגיל עשרים לגלות מי הוריו

ילד מאומץ שלא יודע מי הם הוריו, אך יודע שהם יהודים כשרים, וגם הוא כשר לחיתון, וטוב לו אצל הוריו מאמציו. האם ראוי לו בהגיעו לגיל עשרים (שאפשר לו אז לגלות את הוריו) לגלותם בפנקסי הממשלה כדי שיוכל לקיים מצות כיבוד אב ואם?

תשובה

נאמר במסכת ברכות (דף לה ע"ב) בא וראה שלא כדורות הראשונים הדורות האחרונים, דורות הראשונים היו מכניסים פירותיהם דרך טרקסמון כדי לחייבן במעשר... יעו"ש, הרי ששבח גדול הוא לאדם המשתדל להכנס לחיוב במצוות הגם שיוכל להפטר מהם, וא"כ בעניננו ראוי שיחפשם כדי לקיים מצות כיבוד אב ואם, אלא שאם הדבר יבלבל אותו וכעת טוב לו, אינו חייב, כי לא חייבים לבזבז יותר מחומש עבור קיום מצות עשה, ובפרט שכעת הוא פטור ממנה, ובפרט שהם הרחיקוהו כל יכבדם. אבל אם לא יבולבל, וגם למאמציו זה לא איכפת, מסתבר שמצוה עליו לגלותם כדי שיוכל לקיים מצות כיבוד אב ואם. והוא חייב גם מהתורה לכבד את מאמציו בתור הכרת הטוב, ואם הוריו מאמציו מתנגדים צ"ע.

הצעת את הדברים לפני מרן ראש הישיבה זצ"ל ואמר דאפילו אם הבן לא יתבלבל גם אז העצה הטובה היא לא לגלות מי הם הוריו, מאחר ונאמר במסכת קידושין (דף לא ע"ב) "אמר ר' יוחנן אשרי מי שלא חמאן", ופרש"י אשרי מי שלא חמאן שאי אפשר לקיים כבודם ככל הצורך והוא נענש עליהם, אם כן בן זה שלא מכיר את הוריו אשרי לו, ומה לו להיות חכם יותר מר' יוחנן, וכיון שהוא מעיד שאי אפשר לקיים כבודם והוא יענש עליהם למה לו לגלותם עדיף יותר להשאיר במצב שאינו יודע מי הם, שלא יענש.

ונבאר קצת הדברים: כיבוד אב ואם הוא בגדר פירעון חוב, כמבואר בחיי אדם (כלל ס"א), שאדם שאינו מקיים כיבוד אב ואם, מותר לקרותו רשע, כי הוא בגדר לזה רשע ולא ישלם, כי כל אדם בעל חוב להוריו על שהביאוהו לעולם וטיפלו והשקיעו בו, ובנידוננו שהם ברחו ממנה, הרי הדבר דומה למלוה שהלוה

כסף ללוה וברח ממנו, שאין הלוה חייב לרדוף אחריו למוצאו. ואם כן אשרי לה שהוריה דאגו לה שלא תצטרך לחפשם ולכבדם, והרי אשרי אדם שלא מכיר את הוריו ולא יענש על העדר מצות כיבוד.

ולכאורה יש לעיין שאמרינן במנחות (דף מא ע"א) שבעידנא דריתחא עונשים על מי שהיה יכול לקיים מצוה ולא קיים, כמו מצות ציצית שאם אין לו בגד של ד' כנפות פטור מציצית, אבל בעידנא דריתחא מענישין על מי שאינו מכניס עצמו למצוה, וא"כ גם בכיבוד אב, הרי בקל יכול לברר מי הם הוריו, ומפקיע עצמו מהמצוה.

וי"ל שיתכן שמה שענשינן בעידנא דריתחא, דוקא במצות עשה שיכול לקיימם בקל, ואין חשש שיעבור עליהם, כגון מצות ציצית וכדומה, אבל בכיבוד אב, שיותר מאשר יקיים את המצוה יעבור עליה, שלא יקיימה כראוי, אולי בזה עדיף שלא יכניס עצמו למצוה, ולא יקיימה, כדי שגם לא יעבור עליה.

ושאלתי את גיסי מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א האם אין ענין שתברר מי הם הוריה, כדי שתדע למי היא מתייחסת, והרי נאמר ויתילדו על משפחתם (במדבר א יח) ופרש"י שהביאו ספרי יחוסיהם, ואם כן אולי גם כאן יש ענין שתדע מי הם הוריה שתתייחס אחריהם.

והשיב לי גיסי, שמכיון שהיא יודעת בעדות ברורה שהוריה כשרים לבוא בקהל, ויודעת מהו הייחוס שלהם, לא צריכה לדעת מי הם ההורים, וסגי בכך שיודעת את דרגת הייחוס^א.

סימן לא

לעשות את הפדיון פטר חמור בזמן, או לאחר

כדי שיהיה ברוב עם

ב"ה זכינו ופנה אלינו יהודי חשוב, כדי לקיים את פדיון פטר חמור בעיר חולון כדי לזכות את ישראל, בקשנו ממנו, לקיים את הפדיון במסגרת הבי בי רב המתקיים זה שנים רבות בעיר חולון ביום ג' ו' אייר, כי ביום זה האנשים אינם הולכים לעבודתם, ויש סיכוי שישתתפו הרבה אנשים

ציונים והוספות

ג. דברינו אמורים באופן שאינו יכול לצאת תקלת יחוס, שקודם הנישואין יבררו היטב שאין אח נושא אחותו, או שאר קרובים.

אשר ביום יום אינם זוכים כל כך ללמוד, וכך על ידי קיום המצוה הנדירה הזאת, אפשר לקרבם יותר אל התורה והמצוות, וגם מעמד המצוה יתקיים ברוב עם. אך השאלה היא, כי החמור נולד בא' ניסן, ונמצא שאם הפדיון יהיה בו' אייר יעברו כשלושים וששה ימים לאחר לידתו, וכתב הרמב"ם (ביכורים פ"ב) שיש להקדים פדייתו מיד ועד ל' יום, ולאחר מכן אם לא פדהו, עובר עליו מדרבנן, אמנם דעת השו"ע שאינו עובר עליו, אך כתב שעל כל פנים יש להקדים פדייתו ככל האפשר שלא להשהות המצוה. נשאלת השאלה, האם בשביל הגדלת התורה בבר בי רב, כדאי להמתין עם הפדיה ולאחריה אפילו יותר משלושים יום. ומה עוד שבאותו יום יש יום חופשה, ויש סיכוי שישתתפו יותר אנשים.

ולכאורה מדברי הגמרא בראש השנה (דף לב ע"ב) משמע שזריזים מקדימים עדיף מאשר ברוב עם, ששנינו: העובר לפני התיבה ביום טוב של ראש השנה, השני [בעל המוסף] מתקיע, ובשעת הלל הראשון [בעל השחרית] מקרא את ההלל.

ומקשה הגמרא מאי שנא שני מתקיע משום דברב עם הדרת מלך, [שבמוסף יש יותר אנשים], אי הכי הלל נמי נימא בשני, משום דברוב עם הדרת מלך, אלא מאי שנא הלל דבראשון משום דזריזין מקדימין למצות, תקיעה נמי נעביד בראשון, משום דזריזין מקדימין למצות, אמר רבי יוחנן בשעת השמד שנו. הרי שמעלת הזריזות חשובה יותר, מאשר מעלת ברוב עם. אך אולי כשיש בזה גם מימד של לימוד תורה, לאנשים שאינם מחוברים לתורה, אפשר לאחר משהו ברוב עם?

תשובה

השיב מרן ראש הישיבה זצ"ל כיון שלדעת השו"ע אין איסור לאחר, אלא שיש להקדים הפדיון פטר חמור משום זריזים מקדימים למצוות, באופן כזה שאם יאחרוהו יהיה בזה תוספת אידשקייט, שגם אנשים שבכל ימות השנה טרודים על המחיה ועל הכלכלה, ומעמד כזה יכול לקרבם לתורה, אפשר לאחר עבור זה את הפדיון.

סימן לב

איך מניחים תכשיטים על פטר חמור, והלא הוא אסור בהנאה

נהגו בכל תפוצות ישראל לקשט את החמור בתכשיטים, כדי לחבב את המצוה, אכן ההר צבי בספרו רשמי שאלה כתב וז"ל: נסתפקתי במה

שנוהגין להניח על הפטר חמור תכשיטין ליפותו, והא אסור בהנאה והרי זה כמשתמש בפטר חמור ואסור לעבוד בו.

תשובה

מִרְן ראש הישיבה זצ"ל השיב שאין בזה איסור הנאה, שאין האדם נהנה מזה, אלא מניחים התכשיטים עליו לחיבוב המצוה, משום 'זה קלי ואנוהו'. [ואין בזה איסור עבודה, שעבודה היא כאשר צריך להביא את הסכין השחיטה לבית המקדש, אבל הכא אין צריך להביא את התכשיטין ממקום למקום, אלא מניחין עליו את התכשיטין לחיבוב המצוה].

וּמִרְן מִרְן הגר"ח קניבסקי שליט"א השיב, אמרו חז"ל קול ומראה וריח אין בהם משום מעילה, וכאן ההנאה היא רק מן המראה של החמור, שהחמור נראה יפה, ואף שמעילה אין בהם אבל יש בהם איסור דרבנן, מכל מקום בעניננו נראה שגם איסור דרבנן אין בו, כיון שהתכשיטין באים לכבוד שם שמים.

עוֹד נראה שיש ענין גדול בלבישת תכשיטים על הפטר חמור, והיא ממש חלק מהמצוה, וכמו שכתב באור החיים (שמות יג יד) 'והיה כי ישאלך'. פירוש בשעה שיראה בנך ענין פדיון בכור אם ישאלך אתה חייב לומר לו, אבל בלא שאלה אין חיוב אלא בליל פסח. ולזה דקדק לומר מחר פירוש אפילו למחר דהיינו כל זמן שיהיה, ואמר לאמר פירוש שתהיה כוונתו בשאלה שתאמר אליו אז הוא שתשיכּוּ בדרך האמור. נמצינו אומרים כי פסוק זה שלא בליל פסח נאמר, אלא במצות קדושת פטר רחם, ואין צורך בהגדה זולת על ידי שאלה. ורבותינו ז"ל (מכילתא) אמרו כנגד ד' בנים וכו' זה דרך דרוש, עכ"ד.

כְּלוּמֶר שביאר באור החיים הקדוש, שעיקר השאלה שהפסוק מדבר כאן, היא בעת פדיון הבן, שאם הבן שואל את אביו בשעת פדיון הבן, איזה שאלה בעניני הפדיון, מצוה על אביו לספר לו ביציאת מצרים. ולכאורה כיון שנזכר בפסוק גם פדיון פטר חמור, אם כן גם בעת קיום מצות פטר חמור, אם הבן שואל את אביו, בענין צריך לספר לו על יציאת מצרים.

ויעוין גם בספורנו (שם) שביאר את הפסוקים, והיה כי ישאלך בנך, מה זאת. פדיון פטר חמור, שהוא בהמה טמאה ולא תחול עליה קדושת הגוף, ועריפת פטר חמור אם לא תפדה. ותשיב לו בחוזק ידם של מצרים הוציאנו ה', כאמרו ותחזק מצרים על העם באופן שלא יכולנו לשאת נכסינו בעגלות כמנהג מצרים, והוצרכנו לשאת בחמורים, ונעשה בהם נס שהספיקו לזה בכמו רגע, וחלה עליהם איזו קדושה ראויה לפדיון.

מבואר בדבריהם, וכן משמע בפסוק שמצוה זו של פדיון פטר חמור, היא אחד מהמצוות, שצונו הבורא יתברך כדי שנזכור יציאת מצרים, וכן מפורש בחינוך (מצוה כב): משרשי מצוה זו, כדי שיזכרו היהודים לעולם הנס שעשה להם האל ביציאת מצרים. שהרג כל בכוריהם שנמשלו לחמורים.

והנה אמרו בגמרא בבכורות (דף ה ע"ב) אמר ר' חנינא שאלתי את ר' אליעזר בבית מותבא רבא, מה נשתנו פטרי חמורים מפטרי סוסים וגמלים, אמר ליה, שסייעו ישראל בשעת יציאתם ממצרים, שאין לך כל אחד ואחד מישראל שלא היו עמו תשעים חמורים לובים טעונים מכספה וזהבה של מצרים. ואם כן יתכן שזה מקור המנהג להניח תכשיטין על החמור, כדי לזכור את הנס של יציאת מצרים, שכמו שאז ביציאת מצרים הניחו עם ישראל, את התכשיטים והכסף והזהב שהוציאו ממצרים, על חמוריהם, לזכר זה אנו מניחים את התכשיטים על הפטר חמור שהוא זכר לאותו יציאה, ויתכן עוד שיש בזה דבר פלא כדי לעורר את הבן לשאול את אביו למה עושים כן, ואז יהיה מצוה על אביו לספר לו את הנס של יציאת מצרים ואיך שהקב"ה הוציאם בניסים גדולים ועוד עם חמורים טעונים כסף וזהב.

ולדברינו לא רק שאין בזה עבודה על החמור, אלא שזה חלק מהמצוה, כדי לעורר את הנס של יציאת מצרים שהיא הטעם לכל המצוה של פטר חמור. ויתכן עוד לבאר על פי זה, שנתקשו הפוסקים מה הטעם שמניחים על התינוק תכשיטים בפדיון הבן, ויתכן שמקור המנהג, שהרי גם על הבנים והבנות שמו את התכשיטים והבגדים, כדכתיב (שמו ת ג, כב) 'וְשָׂאֵלָה אִשָּׁה מִשְׁכָּנָתָהּ וּמִגֵּרַת בֵּיתָהּ כָּלִי כֶסֶף וְכָלִי זָהָב וְשִׁמְלֹת וְשִׁמְתָם עַל בְּנֵיהֶם וְעַל בָּנֹתֵיהֶם'. וכיון שגם הבנים לקחו את התכשיטים והשמלות, לכן מניחים גם בפדיון הבן תכשיטים כדי לעורר את הנס הזה, ועל ידי זה ישאל הבן, ויספרו לו בנס של יציאת מצרים.

כשאמרו למרן ראש הישיבה זצ"ל תירוץ זה, אמר שהוא דבר נחמד, ויכול להיות, שזה הטעם שמניחים את התכשיטים על החמור.

סימן לג

בכמה צריך לפדות את הפטר חמור, כפי שווי של חמור בשוק,

או כפי מה שמשלמים על פטר חמור

המציאות כהיום בשוק, שהחלקאים אינם מגדלים חמורים, ולכן אם נולד לחלקאי חמור, הוא מחפש להתפטר ממנו, שהוא אוכל ואינו עושה, שאין

ממנו שום תועלת, והיחידים שקונים היום חמורים הם רק נכרים, ומחירו הוא קטן ביותר, לפעמים אפילו מאה שקל לא ישלמו עבורו, מאידך כאשר יש פטר חמור, אז מחירו נוסק לגבהים, כי רבים חפצים לקנותו כדי לקיים את המצוה הנדירה הזאת, אולם מיד לאחר קיום המצוה בו, מחירו נופל פלאים, בחזרה למצב ששווים שאר החמורים.

ויש להסתפק כאשר פודים את החמור בשויו ולא בשה, כמה צריך לתת לכהן, האם כפי המחיר ששוה חמור בשוק, דהיינו לא יותר ממאה שקל, או כפי ששוה פטר חמור קודם קיום המצוה, והוא לפחות אלפיים שקל?

לכאורה היה מקום לומר שזה תלוי במחלוקת האחרונים לגבי המזיק אתרוג שכאשר צריכים לקנותו כפרי כדי לעשות ממנו ריבה, אינו שוה בשוק אלא חמש שקל, אך בערב סוכות משום הידור המצוה, משלמים עליו 100 דולר, מה הדין כאשר אחד הזיקו, האם צריך לשלם אתרוג כפי השווי בשוק, או שצריך לשלם כל ה-100 דולר.

נאמר במסכת בבא קמא (דף עח ע"ב) בעי רבא הרי עלי עולה והפריש שור, ובא אחר וגנב, מי פטר גנב נפשיה בכבש לרבנן, או בעולת העוף לרבי אלעזר בן עזריה. דתנן הרי עלי עולה יביא כבש, רבי אלעזר בן עזריה אומר יביא תור או בן יונה, מי אמרין שם עולה קביל עילויה, או דלמא מצי אמר ליה אנא מצוה מן המוכר בעינא למיעבד? בתר דאיבעיא הדר פשט גנב פטר עצמו בכבש לרבנן, בעולת העוף לר' אלעזר בן עזריה.

הרי שמוכח מהגמרא, שדבר שאינו שוה לבעלים, מצד עצמו, כמו קרבן שאינו יכול למכרו בשוק, אלא שצריך אותו רק בשביל קיום המצוה, יכול הגנב להחזיר לו גם דבר פחות, ובלבד שיוכל לקיים את המצוה.

ומסוגיא זו הוכיח המהר"ם מינץ (סימן קיג) שראובן שקנה אתרוג מהודר בדמים יקרים, ושמעון איבדו שמשלם לו רק דמי אתרוג כשר שיוצא בו ידי חובתו, ורק מה שהאתרוג שוה יותר לאחר החג מחמת גדלו צריך לשלם לו.

אולם בשו"ת חכם צבי (סימן קכ) חלק עליו, וכתב שקרבן שאני, כיון שאי אפשר למכרו, ורק שיש לו חיוב להקריב עולה, לכן הגנב יכול לפטור עצמו בכבש, אבל באתרוג הידור דמים לו, ויכול למוכרו אף שעילוי דמיו הוא מחמת הידור מצוה אין בכך כלום, תדע דאילו גנב ספר תורה מחבריה והוא שוה אלף זוז מחמת הדורו בקלף יפה ודיו נאה ולבלר אומן היעלה בדעת שיפטור הגנב עצמו בס"ת שאינו הדור שאינו שוה אלא חמשים זוז,

הואיל ויוצא בו ידי חובת מצות ועתה כתבו לכם את השירה הזאת הא
ודאי ליתא.

תשובה

השיב מרן ראש הישיבה זצ"ל, נראה שאין צריך לפדותו אלא כפי שווי בשוק,
ולא כפי מה ששוה עבור המצוה, ואינו דומה למחלוקת האחרונים לגבי
אתרוג, שהתם מיירי לגבי דיני נזיקין, שכיון שהזיקו אתרוג שלגביו הוא שוה 100
דולר צריך לשלם לו מה שהיה יכול להרויח עליו, כיון שהיה יכול למכרו ולקבל
עליו סכום זה, אך כשאנו באים לדון, לגבי שווי האמיתי של החפץ, לענין פדיה,
שווי האמיתי אינו אלא כפי שהוא שוה בשוק, מחמת עצמו, ולא מחמת כמה
שמוכנים להוסיף עליו עבור קיום המצוה.

סימן לד

אב, ובנו רשע, נהרגו בתאונה, האם לא לקבור הבן עם אביו

אב ובנו רשע, נסעו יחד, ור"ל נהרגו בתאונת דרכים. קשה להפריד לגמרי
את חלקי הגוף של הבן מאביו. האם להתאמץ להפריד כל חלקי הבן
ולקברם לחוד, כדי לא לקבור רשע ליד צדיק, ומבואר בשו"ת חת"ס (י"ד
סימן שמא) שהוא איסור תורה, והיא הלכה למשה מסיני כמבואר ברש"י
בסנהדרין (דף מו ע"א), או שמא אין צריך להתאמץ?

תשובה

נאמר בתרגום יונתן בן עוזיאל (פרשת ויחי ג) שעשו בא לערער על קבורת יעקב
במערת המכפלה, וחוששים בן דן חתך ראשו ונתגלגל לתוך מערת המכפלה.
וצ"ע, וכי מותר לקבור בן רשע אצל אביו הצדיק?

והשיב על כך מרן ראש הישיבה זצ"ל בספרו אילת השחר (פרשת ויחי) אולי בזכות
שכיבד את אביו זכה להיקבר שם, או שמא כיון דנפל שם לא רצו
להוציאו.

לפי זה גם בעניננו אם הבן הרשע כיבד את אביו ונפל שם, אולי מותר לקבורו
שם. וצ"ע למעשה. [גיסי הגר"ח קניבסקי שליט"א השיב בירושלמי (נדרים פ"ג
ה"ח) אמרו שלעתיד לבא כשישבו הצדיקים יבוא עשו לישב עמהם עד שהקב"ה
יוציאו. ואיך ישב שם כנראה שיש בו מעלות, ובשביל המעלות האלו סגי שראשו
ישאר במערת המכפלה].

סימן לה

מציעים לי בחור שקוראים לו 'יונה', וגם לאשתי קוראים 'יונה',

הציעו לבתי חתן מיוחד בעל מדות טובות, המנצל את זמנו ללימוד התורה, כששאלתי את השדכן מה שמו של הבחור אמר לי 'יונה', אמרתי לו הרי גם לאשתי קוראים 'יונה', אמר לי א. תשאל רב, ב. לחתן יש שם נוסף, קוראים לו 'יונה יעקב', ואולי אין בזה שאלה.

שאלתי היא, האם יש טעם להתחיל בבירורים על הבחור, או שמא כיון שרבי יהודה החסיד כתב להקפיד על חתן וחמיו, וכלה וחמותה, הוא הדין בחתן וחמותו?

תשובה

בספר שבעים תמרים (תורת העולה אות ז הו"ד בדרכי תשובה סימן קטז ס"ק נו) כתב, דע כי יש כמה שמות השווים לאיש ואשה, כגון שמחה וכיוצא, אם שם החתן דומה לשם חמותו, או שם הכלה דומה לשם חמיה, נראה דאין לחוש, דלא נאמר בספר חסידים ובצוואתו באזהרה, רק שמו כשם חמיו, ושמה כשם חמותה, משא"כ בזה, ואין לגבב חומרות ולהמציא טעמים להחמיר יותר ממה שנוזכר בפירוש בצוואה, עיי"ש באריכות.

ויש להוסיף לזה טעם לשבח, על פי מה שאמר החזו"א (פאר הדור ח"ד עמ' צ) שרבי יהודה החסיד חשש משום עין הרע, דלא ילכו חתן וחמיו ביחד ברחוב ויאמרו הנה שני יענק'אלך הנה שני ברל'ך. טעם זה שייך רק כששמו כשם חמיו, דאדם רגיל לילך עם חמיו, אך כששמו כשם חמותו, או ששם הכלה כשם חמיה אין חשש, דאין אדם הולך עם חמותו, ואין אשה הולכת עם חמיה.

ומרן ראש הישיבה זצ"ל הוסיף, שאין זה אותו שם, כי החתן קרוי על שם יונה הנביא, והחמות קרויה על שם עוף הקרוי 'יונה', ויש להוסיף שגם בהגיה אין זה אותו שם כי לזכר קוראים 'יוֹנָה', ולנקבה 'יוֹנָה'.

ומכל מקום גיסי מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א נטה קצת להחמיר בזה, כי יש אומרים שהטעם שרבי יהודה החסיד אסר לינשא לחתן וחמיו, וכלה וחמותה שיש להם שם דומה, כדי שלא יכשלו הבנים בקריאת שם אבותיהם, ואם כן גם בעניננו, אם החתן יהיה קרוי בשם חמותו, ואשתו תקרא לו בשמו, הרי שהיא תקרא לו בשם אמה, והוסיף שאין ראוי לעשות שידוך שאשה לא תוכל לקרוא לבעלה בשמו.

ומכל מקום נראה שאם כל השידוך הולך למישרים, בשביל זה אין צריך לעכב את השידוך, כי בהרבה בתי אבות, אין האשה קוראה לבעלה בשמו אלא קוראה לו 'אבא', והבעל קורא לה 'אמא', ויש לזה סמך ממה שמבואר בשבת (דף קיח ע"ב) אמר רבי יוסי מימי לא קריתי לאשתי אשתי..., אלא לאשתי ביתי. וכן נהג המהרי"ל, כמבואר בכנסת הגדולה (אבהע"ז סימן א סק"א) שדרך העולם שהזיווגין אין מזכירין שמותיהן כשקורין זה את זה. ובענינו, שיש לחתן עוד שם והוא קרוי 'יונה יעקב', לכו"ע אין חשש בזה, ואפשר לגשת לשידוך ללא פקפוק.

סימן לו

שאלה: מי שלא עשה פרוזבול, האם יכול לקחת קצבאות מביטוח לאומי

תשובה

מרן ראש הישיבה זצ"ל סיפר למו"ר שליט"א שלפני שבע שנים היה בביתו של מרן הגרי"ש אלישיב זצ"ל, ומרן הגרי"ש דן מה הדין באדם שלא עשה פרוזבול, האם מותר לו לקחת קצבאות מהביטוח לאומי, שהרי הביטוח לאומי, אינו נותן קצבאות רק למי שמשלם במשך כל השנים, ונמצא שהתשלום עבורם הוא כעין הלוואה, שלבסוף מקבל את הכסף בחזרה, ואולי אם לא עשה פרוזבול, אסור לו לקבל את הקצבאות שהם כהחזר על התשלום ששילם במהלך השנים.

מרן ראש הישיבה זצ"ל סיפר, שמרן הגרי"ש בעצמו אמר שאין בזה כל חשש, שהלוואה יש להחזיר לפי מה שהמלוה הלווה, אבל בביטוח לאומי, כיון שהשלטונות יכולים ביום בהיר להחליט שהם מפחיתים מהסכום שהם נתנו עד עכשיו, או שנותנים יותר, זה עצמו מראה שאין זה הלוואה, ולכן אין חשש גם למי שלא עשה פרוזבול, לקחת מהביטוח הלאומי.

סימן לז

ביקשו שיקח נוסע נוסף, ואם יתפס הם ישלמו את הקנס, והנהג נתפס על מהירות

משפחה עצרה מונית ובקשה שתסיע אותה למקום פלוני. אמר הנהג יש כאן נוסע אחד מעל המותר ואינני מוכן להסיע אתכם. אמרו לו בני

המשפחה אם יתפסו אותך שוטרים, ויקנסו אותך אנחנו נשלם את סכום הקנס, הנהג הסכים ונסע. במהלך הנסיעה עבר הנהג על המהירות המותרת, ועקב כך עצרו שוטר, השוטר הטיל עליו קנס עבור הנסיעה המהירה. לאחר הטלת הקנס הבחין השוטר שהוא מסיע חמישה אנשים במקום ארבעה, הטיל עליו השוטר עוד קנס עבור הסעת נוסעים מעל המותר. כעת תובע הנהג מהמשפחה לשלם את הקנס על הסעת נוסעים מעל המותר כפי שהתחייבו, והמשפחה טוענת לולי שנסעת במהירות מעל המותר, לא היו תופסים אותך?

תשובה

השאלה הובאה לפני מרן הישיבה זצ"ל, והשיב לו שמסתבר שלא צריכים לשלם, מאחר והוא זה שהזיק לעצמו ע"י הנסיעה המהירה. ואילו היה נוסע במהירות המותרת לא היה נתפס.

הביא כעין ראייה לכך ממסכת בבא מציעא (דף צג ע"ב) שם נאמר: רועה שהתגרה בלסטים מזוין, ועקב כך בא הלסטים וגנב ממנו חייב לשלם. ואף על פי דרועה הוי כשומר שכר שפטור על גניבת לסטים, בכל זאת חייב, כי הרי זה כמי שהובילם למקום גדודי חיות. כך גם בענינו הנהג הוא שגרם במעשיו להוביל את המונית למקום שנמצאים שוטרים שהרי הם מגלים ע"י מצלמות את מהירות הנוסע, ועל ידי כך גילו את מספר הנוסעים שהם יותר מהמותר ולכן הם פטורים.

ובראה דבדיני שמים חייב, כי הוא פיתה את הנהג ועל ידו שילם קנס וכעין מה שנאמר במסכת ב"ב (דף כב ע"א) שלא טוב לאדם שע"י יענש פלוני, כך גם בענינו ואולי צריכים לפצותו על ההפסד כדי שלא יענשו. ויעוין גם במסכת שבת (דף קמט ע"א) כל מי שחברו נענש על ידו אין מכניסים אותו במחיצתו של הקדוש ברוך הוא. ויעוין גם בקצות החושן (סימן לב סק"א) שיש כמה מיני גרמא שנפטר מתשלומין אפילו בדיני שמים, ואילו עונש ודאי אית ליה אפילו בגורם דגורם והוא פשוט.

סימן לח

למה המוצא מעות הרי אלו שלו, אולי זה נפל מאשה

מעשה באשה שהלכה בחוף הים, ולקחה עמה כסף רב, והנה אירע שפתחה את הארנק, ונפלה לה סכום כסף גדול, והתחיל לעוף ברוח לכיון הים, והאשה שראתה את כספה עף לכיון הים, צעקה במר נפשה, או וי

תראו כמה כסף הפסדתי, שעף ברוח ולא אוכל להחזירו, היו שם נשים זריזות, שראו את המעשה וקפצו לים, והצילו את הכסף, וכשהאשה ביקשה מהם את הכסף אמרו לה, הרי כבר שמענו אותך מתייאשת ואנו זכינו בכסף?

בכסף הקדשים (סימן רסב ס"ה) כתב שאשה נשואה, אפילו שנושאת ונותנת בתוך הבית לא הוי יאוש, כיון שבעלה לא נתייאש, והטעם שאין שום תועלת לאיש במה שאשתו תתייאש, ולא ניחא ליה שתתייאש כדי שתחפש עוד ועוד.

וכן כתב בנחלת אליהו (בבא מציעא אות פז) בשם הגאון ר' יצחק אלחנן זצ"ל שבאה לפניו אשה שאיבדה כסף ביריד, ופסק להחזיר לה את זה, כיון שמה שקנתה אשה קנה בעלה, ולגבי ידידה הוי יאוש שלא מדעת, כיון שלא ידע מזה, והוא הדין בעניננו, הוה יאוש שלא מדעת, וכולן צריכים להחזיר לה את המעות.

ויש להעיר שא"כ איך נאמר בגמרא בבא מציעא (דף כא ע"ב) מעות מפוזרות הרי אלו שלו, משום דרבי יצחק דאמר אדם עשוי למשמש בכיסו בכל שעה ושעה. וא"כ ודאי נתייאש, הרי יתכן שהמעות נפלו מאשה, ואף שנתתיאשה, מ"מ בעלה לא נתייאש, ואולי הוה יאוש שלא מדעת?

תשובה

השיב מרן ראש הישיבה זצ"ל דבאמת כל הדין דרב יצחק הוא על סמך "רוב" דאי אפשר לומר דבודאי כבר משמש בכיסו, רק קיים רוב שכבר משמש בכיסו משום דאדם עשוי למשמש בכל שעה, וממילא גם לענין זה נקטינן דנפל מרוב בני אדם שהם הבעלים עצמם על הכסף ולא מאשה. אך זה דוחק [ואולי כוונתו שלפי זה יצא דבמקום שנשים עוסקות הן העוסקות במסחר, המעות מעות מפוזרות, אין זה שלו].

ויותר היה נראה לתרץ, שכשאדם נותן כסף לאשתו כבר לא חושב שיחזור אליו מזה כלום, וממילא כבר ברגע שנותן לה מתייאש, ופעם כשנתן הבעל לאשתו כסף הרי היה בשביל לקנות קצת בצל וכו', והיה מובן דבכסף מועט על כל פנים, בודאי כבר מתייאש מהרגע שנתן לה, ושפיר הוי יאוש מדעת.

מהתירוץ השני של מרן מאור עינינו, יוצא שלשה חידושים לדינא,

א. שגם אם הבעל מצפה לתמורה עבור כספו, דהיינו שנתן לאשה את הכסף כדי שתקנה בצל, מכל מקום כיון שכבר נתייאש מהכסף עצמו, הוי יאוש והנוטל יכול ליטלו לעצמו.

ב. כל מה שמבואר בגמרא שהמוצא מעות הרי אלו שלו, היינו בסכומים קטנים, שיש לומר שגם אילו נפל מאשה, היתה מתייאשת, אבל אם מצא סכום גדול, אולי הוי כעין המעשה של ר' יצחק אלחנן, ששם ראינו שפסק שהבעל לא מתייאש, אך אולי יש לומר שכשמצא סכום גדול של כסף, באמת אפשר לסמוך על הרוב, במקום שהאנשים אינם מוסרים לנשיהם סכומים גדולים כאלה, ומסתמא נפל מאיש והרי אלו שלו.

ג. במקום שהנשים עוסקות במסחר, והכסף בידן ולא מקבלות אותו מבעליהן, יש להשיב להן מעות מפורות.

סימן לט

העשיר הופתע לגלות שבמדרשייה לומדים

שלושים בחורים בלבד

מעשה בגביר נכבד מחו"ל, שנדבה רוחו לפתוח מדרשייה לנוער מתקרב באחת מערי ארצו. רצונו היה לאסוף בחורים רחוקים מתורה, ולקרוב לתורה על ידי הלימוד במדרשייה.

פנה העשיר אל פעיל-קירוב שנתברך בכושר שכנוע, ואמר לו: "על כל בחור שתצליח לאסוף מן הרחוב, ולהביאו למדרשייה, אתן לך אלף שקל! לאחר שיירשם הבחור ויימנה על לומדי המדרשייה, תפנה אל השליח שלי בארץ, והוא יתן לך את הסכום".

בחלוף כחצי שנה מפתחת המדרשייה, רכז-הרישום, שכאמור הוצק חן בשפתותיו, הצליח לרשום למדרשייה שישים בחורים! כשעל כל בחור, קיבל משליחו של העשיר את שכרו.

ביום מן הימים הגיע העשיר הנדיב לארץ, וביקש לבקר במדרשיית הנוער. נכנס אחר כבוד להיכל המדרשייה, והופתע לגלות, שנוכחים במקום רק מחצית ממניין הלומדים, דהיינו שלושים נערים בלבד. תמה בפני עמיתו הרכז: "והיכן השלושים הנוספים?".

"היו כאן שישים נרשמים - השיב הרכז - אך לא כולם 'שרדו'. מחצית מהנערים חזרו לסורן, זה אחר שבוע-שבועיים, זה אחר חודש..."

"אם כן למה רימיתני?" - התרעם העשיר - "כיצד הצהרת על שישים, הרי לא היתה כוונתי לכל סתם בחור שיעבור פה לביקור של יום או יומיים, אלא לנרשם שילמד בדרך קבע במדרשייה, לכל הפחות לפרק זמן ממושך..."

הפעיל השיב לעומתו: "וכי לימוד תורה של כמה ימים ושבועות, או שמירת שבת אחת - קלה היא בעיניך? אנו עשינו את שלנו, ומה שלבסוף חזרו הנערים לסורם, אינו נוגע לפעולות הנדרשות מעמנו..."

עם מי הצדק?

תשובה

בעל 'מפעל התשובה' הגדול ביותר בעולם, היה אברהם אבינו ע"ה - "עמודו של עולם, שהיה עומד וקורא בקול גדול לכל העולם, להודיעם שיש שם אלוה אחד לכל העולם. והיה מהלך וקורא ומקבץ העם מעיר לעיר ומממלכה לממלכה, וכיון שהיו העם מתקבצים אליו ושואלים לו על דבריו, היה מודיע לכל אחד ואחד כפי דעתו, עד שיחזירוהו לדרך האמת, עד שנתקבצו אליו אלפים ורכבות!" (רמב"ם ע"ז פ"א).

וכפי שמעידה עליו התורה בתחילת פרשת לך לך (בראשית יב ה) "וְאֵת הַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר עָשׂוּ בְּחֶרֶן" [וית נפשתא "דשעבדו לאוריתא". תרגום אונקלוס], ומבאר רש"י [את הלשון אשר 'עשו']: "שהכניסם תחת כנפי השכינה, אברהם מגייר את האנשים, ושרה מגיירת הנשים, ומעלה עליהם הכתוב כאלו עשאוה".

ומה קרה לבסוף עם כל הגרים, והלא מצינו שיעקב אבינו ירד למצרים עם שבעים נפש, ולא מצינו שהיו עוד יהודים חוץ מבני יעקב? השיב על כך המשך חכמה (בראשית כא לג) בשם פרקי דרבי אליעזר (פכ"ט) שאותן הגרים שהכניס אברהם אבינו תחת כנפי השכינה, כולם חזרו לסורן.

אם כן קשה, אם בסופו של דבר לא יצא כלום מכל אותם הגרים, למה בכלל מזכירה זאת התורה, והרי כל מעלת אברהם אבינו היה שעשה חסד עם האורחים, ובינתיים לימדם אמונה, והרי לכאורה התוצאה הסופית היתה, שמכל אותם גרים, לא נותר כלום?

ותירין מרן ראש הישיבה זצ"ל בספרו אילת השחר (פרשת לך לך) שהתורה באה ללמד כאן לימוד השכל גדול, שיהודי שעמל על מצוה, ולבסוף לא יצא מזה כלום, אינו צריך להצטער על כך, ולא יאמר לשוא עמלתי, כי הוא עשה מה שצריך, וכמו שאברהם אבינו עמל כל ימיו להחזיר אנשים תחת כנפי השכינה ולבסוף לא יצא מזה כלום, אף על פי כן אינו צריך להצטער.

וכן אמרו בשם הגאון רבי ישראל סלנטר זצ"ל: "אָאיד דארף טעהן, נישט אויפטעהן", [יהודי צריך לעשות לא לפעול]. כלומר אין הקב"ה מבקש מיהודי תוצאות, אלא מעשים, שיעשה מצוות, שיעשה מעשים טובים, גם אם אינו רואה מזה תוצאות, כי זה לא תפקידו.

ומוסיף מרן ראש הישיבה זצ"ל לספר: שמעתי שבאו למרן הגרי"ז מבריסק זצ"ל, וסיפרו לו על מוסד שעסק בלימוד לתלמידים 'קשים', שלבסוף הלומדים שם התקלקלו רח"ל.

תגובת הגרי"ז היתה: "הרי בזמן שלמדו, הם קראו קריאת שמע, שמרו שבת, למדו תורה וכו', אז בוודאי שיש בזה ריוח".

לאור הדברים, היה מקום לטעון גם בשאלתנו, שצודקים דברי הרכז, משתי סיבות:

א. שאכן זכה להביא נערים רחוקים למדרשייה לזמן מה, ובזמן זה שמרו תורה ומצוות [ברמה מסוימת], והגם שהדבר לא החזיק מעמד זמן רב, מכל מקום כבר למדנו שאף בזה יש רווח ותועלת!

ב. הרכז לא התחייב 'לשמור' על הנערים לבל יעזבו את המדרשייה, אלא רק לרשם למדרשייה, והרי עשה את כל המוטל עליו, [וכידוע אין זה פשוט כלל לשאוב נער מהרחוב ולרשמו למדרשיית קירוב]. אף שיקבל שכר בשמים על כל פעולה, אך דיני ממונות שאני.

אולם נראה דמדברי קודשו של מרן ראש הישיבה זצ"ל, אין ראיה לנידונו, כי אמנם קיימת מעלה עצומה בעשיית נפשות, ולו לזמן מועט, אף אם לבסוף יחזרו חלילה לסורן כפי שראינו שמשבתת התורה כל כך את אברהם אבינו על כך. אך כל זה לגבי קבלת שכר בשמים, שהקב"ה משלם שכר גם על הרצון, וכמו שמצינו בקידושין (דף מ ע"א) חשב אדם לעשות מצוה ונאנס ולא עשאה מעלה עליו הכתוב כאילו עשאה .

ובודאי אדם שישכור רכז להביא נערים, ויחשוב לעשות את המצוה, ולבסוף נאנס, בשמים יהיה לו שכר, אבל כאן בעולם שהנדון לגבי דיני ממונות אין העשיר צריך לשלם לו אפילו פרוטה אחת.

והטעם שיש הבדל בין 'שכר שמים' לבין 'התחייבות ממונית', כי בהתחייבות ממונית, עלינו להתחקות תמיד אחר כוונת המתחייב, ובענינו, בוודאי שכוונת העשיר היתה להתחייב בתשלום גדול כל כך, דווקא עבור הבאת תלמידים שילמדו בדרך קבע במדרשיה, לפרק זמן סביר, בו ייחשב הנער כתלמיד מן המניין. [ונראה שמשך פרק זמן זה הוא לפחות שלושה חודשים].

ואף שלשון העשיר היתה 'תלמיד שיירשם למדרשיה', ברור שלא התכוון לכל 'בר בי רב דחד יומא'. ואמנם גם בכך יש זכות עצומה [שכן 'כל העוסק בתורה אפילו יום אחד בשנה, מעלה עליו הכתוב כאילו עסק כל השנה כולה'. (חגיגה דף ה ע"ב)], אך לא עבור זכות זו התכוון העשיר לשלם כל כך הרבה.

ולכן נראה, שמן השמים יקבל הפעיל שכר עצום על כל נער שהביא למדרשיה הקירוב, ולו לזמן מועט בלבד [ואף אם לבסוף יחזור הנער לסורו], אמנם, את הכסף שקיבל עבור בחורים שלמדו לפרק זמן קצר במדרשיה, עליו להשיב לעשיר! כי העשיר שילם את הכסף על מנת שישארו, ולא כדי שיבואו לזמן קצר, ולאחר מכן יחזרו לסורם.

כשהובאו דברים אלו לפני מרן ראש הישיבה זצ"ל, ראשית שיבח מאד את הגביר, שנדבה רוחו להוזיל מכספו לקרב לבות ישראל לאבינו שבשמים, ובעיקר שיש לו "השגה להבין להוזיל ממון רב על דבר כזה".

והוסיף ואמר שלכאורה אברהם אבינו הצילם מעבודה זרה, שזה לא כל כך שייך בזמננו, אך חילול שבת חשוב כעבודה זרה.

ולגבי עצם הדין תורה אמר, שהרכז לא צריך להשיב את הכסף, כי לו יצוייר, שהיו חוזרים לסורן לאחר עשרה דורות, האם היה תובע את הכסף? ! בוודאי שלא. אם כן גם כאן אפילו אחר כמה שבועות, אין צריך להשיב את הכסף, וכלשונו הק': "ער האט זיי געראטעוועט, און נאכער זענן זיי אוועק, האט דאס נישט מיט איהם". [הוא הרי הצילם, ומה שעזבו לאחר מכן, אין זה נוגע אליו]. והוסיף, על דרך משל, אם אחד הציל אדם שנטבע בים, ולמחרת חזר ונטבע ומת, האם לא נחשב מה שהצילו בתחילה? !

שאלו הגרמ"י שניידר שליט"א ומה יהיה אם היו רק "יום אחד", האם גם כן מספיק, שאין צריך להחזיר את הכסף, ואמר שזה לא, ואמר בדרך צחות שאין זה נפש.

סימן מ

לרפאות צרעת בזמן הזה באמצעות הקרנות

מרן ראש הישיבה בספרו אילת השחר (על התורה, תזריע, עמ' פד) הביא את המסופר בספר תולדות אדם שפעם אחת זרחה צרעת קטנה על הרגל של ר' זלמלע מוולז'וין והרופא אמר שצריך לחתכה, והגר"ז אמר שיש לה מראה בהרת ולדעתי איסור לאו של קציצת בהרת נוהג גם בזה"ז, יעו"ש, וכתב על כך האילת השחר שכנראה דסבר דאע"פ שאין בזה"ז כהן הראוי לראות נגעים מ"מ אסור לקצוץ בהרת.

ועוד ציין שם לדברי השאילת יעב"ץ (ח"א סימן קלח) שכתב דנגע שהוא בודאי מראה טמא, אין צריך שהכהן יטמאהו אלא מעצמו הוא טמא, וכתב על כך דדבריו מחודשים דבפשוטו אפי' נגע שבודאי טמא לא נטמא עד שיאמר לו הכהן שהוא טמא, יעו"ש.

ויש להסתפק מה הדין כאשר יש לאדם נגע בזמן הזה, ולפי כל הסימנים יש לזה דין של צרעת, והרופא אומר שהנגע הזה הוא ממאיר, האם מותר לרפאות את הנגע על ידי הקרנות הממיתות את הנגע [כשאין בזה חשש של פיקוח נפש אם לא יעשו כן], או שגם באופן זה יש חשש של קציצת בהרת?

תשובה

שאלתי שאלה זו את מרן ראש הישיבה זצ"ל, והשיב לי, יתכן שאין איסור אלא בקציצה ולא בהקרנה.

ובמהרש"ם (ח"ג סימן ר) כתב לדון דבזמן הזה לא שייך האיסור של קוצץ בהרת, כיון דאין לנו כהן מיוחס, וציין לחינוך (מצוה קעב) שכתב דמצות מצורע נוהג בכל זמן שיש חכם לראות הנגעים, וברמב"ם (פ"י מטומאת צרעת) כתב דכל האיסור של קוצץ בהרת הוא בגלל שלא מראה אותו לכהן, א"כ בזה"ז לא שייך איסור זה, יעו"ש. ולדבריו בענינו בלאו הכי אין חשש, וכל דברינו אמורים לפי שיטת הגר"ז שיש איסור קוצץ אף בזמן הזה.

קציצת בהרת על ידי הקרנות

כשעושה הקרנות וגורם שהנגע יטהר, שמעתי ממרן ראש הישיבה זצ"ל שהדבר מותר, ויתכן שסברתו היא על פי הרשב"א שאם לא מתכוון לטהר הבהרת והוא לא נקצץ מיד אין איסור של קציצת בהרת.

ואם הבהרת תתייבש מההקרנות מיד, צ"ע אם עדיין מטמא בנגעים, ואם לא נטהר, צ"ע אם מותר לעשות את הטיפול לשיטות שיש איסור בזמן הזה.

סימן מא

אלמנה המבקשת משכניה שלא יעזבוה לבד בימי ההפצצות

התעוררה שאלה בימי מלחמת המפרץ כשרבים מהתושבים עזבו את בתיהם ועברו למקומות אחרים. בבנין בו גרו עשר משפחות, החלו בעלי הדירות לנטוש את הבנין עד שנותרה שם אלמנה זקנה ועוד משפחה אחת.

האלמנה פנתה לשכנה האחרונה וביקשה שאל יעזבו אותה לבד. האם המשפחה היתה חייבת להישאר, או שמא יכולה לומר "חייך קודמים"?

תשובה

טוב יעשו השכנים אם ישארו עמה, כי צדקה תציל ממות, ואין לך צדקה גדולה מזו, אבל אינם חייבים בכך, ואין זה דומה לנכה הנ"ל, כי השכנה לא נמצאת בסכנה, כי יש לה מקלט ויכלה לחיות בו לבד.

ומרן ראש הישיבה זצ"ל השיב, כאשר, אילו היה זה בנו היה נשאר עמו, ראוי לו להישאר גם עבור האלמנה.

והוסיף שלרבי אלחנן וסרמן הי"ד היה דרכו לצאת מגיא ההריגה, אלא שבנו ר' נפתלי שבר רגלו, והחליט ר' אלחנן להישאר עמו ונספה על קידוש ה', הרי שמותר גם בשעת הסכנה הגדולה להישאר עם בן, וכך גם עם אלמנה.

סימן מב

רב הקהילה נדהם לגלות שא"ל כרכרת הפוסים הצטרפו עוד שני מתפללים

מעשה שהיה בתלמיד חכם שנשלח לאחת המדינות הרחוקות לשמש כרב-קהילה בקהילה יהודית מסויימת. כבר בשבת הראשונה, הבחין בשני מתפללים שמגיעים ברכבם לתפילת שחרית בבית הכנסת, רח"ל.

ניגש לדבר עם האחד, והלה הצטדק: 'אני גר בקצה העיר במרחק הליכה של שעה מבית הכנסת, ולבוא ברגל מביתי הרחוק, זה לא שייך לאור מצב בריאותי, אך גם לוותר על תפילת השבת בבית הכנסת ושמיעת קריאת הפרשה זה לא שייך'... התלמיד חכם השתומם לכמה רגעים, וניסה להסביר לאיש כי נסיעה ברכב כרוכה באין-ספור חילולי שבת בפרהסיה, וזו מצוה הבאה בעבירות חמורות, אך המתפלל נותר בשלו: 'מה הרב רוצה לומר, שלא אגיע לבית הכנסת?! מעולם לא ביטלתי תפילת שבת בציבור, וכך גם אמשיך לנהוג, כי אני גר בין המון גויים, ובמה אחשב ליהודי אם לא בהגיעי לבית הכנסת בשבת...'.

הרב הרגיש שלנסות להמשיך לשכנעו כי נוהג שלא כדין, זה לא שייך, כי מדובר בעם הארץ שטועה לחשוב שאף קיימת מצוה בנסיעתו...

הוגעתי את מוחי, מספר רב-הקהילה, מה ניתן לעשות, כיצד אוכל מנוע את חילול השבת הנורא? והנה, באחד מימות השבוע, בעודי מהלך לתומי ברחובות העיר, הבחנתי בעגלה הרתומה לשני סוסים, ולצידה עומד עגלון גוי, ממתין לנוסעים או להעמסת סחורות.

הרהרתי לעצמי, אולי כדאי לדאוג לכך שאותם מתפללים יגיעו לבית הכנסת בשבת בעגלת הסוסים... אמנם שנינו במסכת ביצה (ל"ו:) "אין רוכבים על גבי בהמה", אך בכל זאת, חשבתי בליבי, שכיון שאיסור הרכיבה בקרון הוא רק מדרבנן, ומאידך הנסיעה ברכב כרוכה בחילולי שבת רבים האסורים מדאורייתא, ממילא עדיף שיגיעו השניים בקרון; בדומה למסופר על רבי ישראל מסלנט זצ"ל, שיעץ לסוחרים מחללי שבת, שבמקום לכתוב ביד ימין יכתבו ביד שמאל, כדי למעט בחומרת האיסור.

פניתי אפוא אל העגלון, ושאלתי אותו האם יוכל להגיע מידי שבת אל ביתם של שני המתפללים הנ"ל, ולהביאם לבית הכנסת, ולאחר התפילה להחזירם לביתם. הגוי השיב בחיוב, ונקב במחיר.

כעת חזרתי אל השניים, וייעצתי להם לשכור את שירותיו של העגלון הנכרי, ולהגיע לבית הכנסת ב'כרכרה הנכבדה', במקום בנסיעה ברכבם. הם הסכימו, וכך אכן היה.

אלא, שכעבור כמה שבתות, הגעתי לבית הכנסת, ולהפתעתי גיליתי, כי על ספסלי הכרכרה, לא יושבים שני המתפללים בלבד, אלא הצטרפו אליהם שניים נוספים...

שאלתי את שני הנוסעים החדשים, 'הלא הייתם מגיעים בהליכה רגלית, ומה פתאום הצטרפתם לנסיעה בעגלה?'

והם השיבו: 'כשגילינו כי 'הסעת בית הכנסת' של כבוד הרב, עוברת ממש מתחת לביטנו, אמרנו לעצמנו, מדוע שלא נצטרף גם אנו; נגיע מהר יותר לתפילה, ונוכל להספיק לומר פסוקי דזמרא במתינות ובנעימה... ולכן 'עלינו טרמפ' לנסיעת חברינו בעגלת הסוסים...'

לנסות להשמיע בפני אנשים מהסוג הזה 'טענות הגיוניות', שההיתר היה רק לשניים שהיו מגיעים בנסיעה ברכב, ולא להם, זה לא יועיל, כי בוודאי יטענו 'אם מותר להם, אז למה לנו יהיה אסור?!', ומשכך, בא הרב והעלה את השאלה:

כאמור לעיל, הפעלת הנסיעה בעגלה, לא נועדה אלא על מנת להמעיט בחילול השבת, אבל כעת, שאני רואה שמגיעים שניים נוספים (שהיו מגיעים ברגל), שמא עלי להפסיק את ה'הסעה' המיוחדת?...'

תשובה

הצעת את השאלה לפני מרן ראש הישיבה זצ"ל, והשיב כדלהלן: עד שרב הקהילה שואל אם להניח לארבעה לנסוע או לבטל את ה'הסעה', יש לפקפק בעיקר עצתו להחליף את הנסיעה ברכב בנסיעה בעגלת סוסים, שהיא עצמה אסורה ועלולה לגרום למכשולים גדולים [כפי שראינו שאכן אירע]... והוסיף מרן ראש הישיבה זצ"ל להראות לי את דברי 'לקט הקמח' (המודפס בשו"ע יו"ד סו"ס קלח), יעו"ש.

הבנתי מדברי מרן ראש הישיבה זצ"ל, שרבי ישראל מסלנט לימד את הסוחרים לכתוב ביד שמאל, כי הם יחידים, ולא יבואו ללמוד מכאן היתר לכתוב בשינוי בשבת, אבל חטא (אפילו קל) שנעשה ברכים, על פי הוראת רבני המקום, באופן שקיים חשש שיבואו גם אחרים להיכשל באיסורים, הוא חמור מאוד, וממילא אין להנהיגו אפילו כשהמטרה היא להציל מאיסורים חמורים יותר.

ולכן, לא היתה דעתו של מרן זצ"ל נוחה מעצת רב הקהילה להסדיר לבני הקהילה חילול שבת 'כשר' יותר על ידי נסיעה בעגלה בפרהסיה, למרות שנסיעה זו כרוכה באיסור קל יותר מאשר בנסיעה במכונית.

ויש לציין עוד לדברי ה'עקידת יצחק' (פר' וירא שער כ), שכתב כי החטא הגדול, אשר יעבור עליו איש איש מבית ישראל בסתר, ושלא לדעת הרבנים וברשות בית דין, חטאת יחיד הוא, ובעל העוון ימות על ידי בית-דין של מעלה או מטה, וכל ישראל נקיים. ומאידך, החטא הקטן, כשיסכימו עליו דעת הרבים, והדת נתנה בבתי דיניהם שלא למחות בו, הנה הוא עוון פלילי וחטאת הקהל כולו, ולא ניתן למחילה אם לא בפורענות הקהל.

סימן מג

הגבאי היה אחוז תדהמה כששמע את סיבת

אמירת הקדיש של האורח...

באחד הבתי כנסיות הופיע בבוקר בהיר אחד יהודי שאינו נוהג לפקוד את בית הכנסת בכל ימות השנה מלבד ביום הכיפורים. המתפללים הופתעו לראותו מגיע לתפילת שחרית עטוף בטלית ועטור בתפילין...

כשהגיעו לקדיש יתום, נעמד האיש ואמר את הקדיש בסילודין, כשדמעות ממלאות את עיניו. האנשים מסביב הבינו שכנראה נפטר לו קרוב ולכן פקד סוף סוף את בית הכנסת, כדי לומר קדיש לעילוי נשמת המנוח.

לאחר התפילה ניגש הגבאי, ואמר לו בסבר פנים יפות: 'ברוכים הבאים, אנו כל כך שמחים לראותך כאן...', והמשיך הגבאי להתעניין, 'נפטר אצלכם מישהו?'

האיש השיב בחיוב, 'הכלב שלי שבק חיים אתמול... ערכנו לו מסע קבורה מיוחד, והחלטתי להשתדל להגיע לפחות בשלושים הימים הראשונים למותו לומר לזכרו קדיש...'

הגבאי, שהיה אחוז תדהמה, החליט לשתוק ולא לומר מאומה לאיש, כדי שלא לדחותו מלהגיע להיכל ה', אך לאחר מכן פנה לשאול: האם ניתן להרשות לאיש לומר קדיש לזכרו של הכלב, ואם כן, האם ניתן לענות 'אמן יהא שמיה רבה' על קדיש שכזה?...

תשובה

מרן ראש הישיבה זצ"ל השיב, שניתן להניח ליהודי התועה לומר קדיש, וניתן לענות אחריו אמן, משום שהכוונה המוטעית שבליבו, שהקדיש יהיה לזכר כלבו, אינה מעניינת אותנו והיא כמאן דליתא, ומאחר והוא אינו מתכוין חלילה לזלזל בכבוד שמים, אלא עושה זאת מתוך תמימות, ולמעשה הוא אומר דברי שבח וקידוש שמו יתברך, ממילא יש לכך שם של קדיש.

ולכן, יש לקרבו וללמדו את המשמעות האמיתית של הקדיש, ולהשתדל לקרבו ולהשיבו אל אבינו שבשמים, ובזה יתגדל ויתקדש שמו יתברך!

סימן מד

האם לקבל למוסד של חרשים, ילד שכנראה לא ישמור מצוות

הורים חפשים שעדיין לא שומרים שבת ומצוות, רוצים להכניס את ילדם החרש למוסד מסויים, כדי שילמד שם שפת חרשים. שאלו את ההורים מה יעשו לאחר שהילד יגמור את הלימוד במוסד, אמרה שאחרי שילמד במוסד דיבור ויצירת קשר עם העולם, היא תוציא אותו ממסגרת תורנית זו, ותכניס אותו למסגרת חילונית, האם לקבלו למוסד זה?

תשובה

בשו"ת דברי חיים (אבה"ע ח"ב סימן עב) דן בדבר החרשים שנולדו כך, ואינם שומעים ואינם מדברים, אך כאשר ברבות הימים הם הולכים לשקוד וללמוד בבית הספר של חרשים הם לומדים לשון וכתב עברי ואשכנזי, וכשיוצאים משם יודעים המה להתפלל ומבינים היטב בלשון אשכנזי, ומבינים דבר המדברים אליהם כמעט בהכרה ובחיתוך הלשון, וגם הם מדברים בלשון עלגים קשה עד למאד לפעמים, אבל ביכולתם לדבר באופן כזה שהשומע יודע ומבין מה שמדברים ומה שהמה מבקשים.

וכתב, שאם הם מדברים קצת, ואפילו בלשון עלגים, הוי בגדר מדבר, והוי כפקחים, יעו"ש. ויעוין גם במהרש"ם (ח"ב סימן קמ) ובשו"ת צמח צדק (הקדמון סימן עז) מש"כ בנידון כזה.

ויעוין עוד בתשובות והנהגות (ח"א סימן תשע) שהביא את דברי הדברי חיים הנ"ל, וכתב שיתכן שאם מדבר בתנועת שפתיו באופן ברור יותר, כמו היום שכמה בתי ספר התקדמו והדיבור יותר בהיר, עד שרוב בני אדם יכולים לשוחח עמו ולהבין היטב, עדיף מרמיזה בעלמא, אולי דינו כבן דעת.

הצעת את השאלה לפני מרן ראש הישיבה זצ"ל ואמר שהחרש עתה פטור מהמצוות, ולא יענש על מה שהוא יחלל שבת, והוא פטור מתורה ומצוות, אולם לאחר שילמדוהו ליצור קשר בדיבור ושמיעה, יהיה כפקח ויתחייב במצוות, אך לא יקיימם, אם כן אנחנו מכשילים את הילד, ואסור ללמדו שמיעה ודיבור, ולהפכו לפיקח.

סימן מה

להנתח אצל הרופא המומחה הגאווות, או אצל הפשוט הענו

אני צריך לעבור ניתוח, ועומדים לפני שני אפשרויות האחת, לבצע את הניתוח אצל רופא הנחשב למומחה גדול, אבל הוא גם בעל גאווה.

האפשרות השניה היא, לעבור את הניתוח אצל רופא הנחשב כאיש מקצוע, אבל לא בדרגה של הרופא הראשון, ומאידך רופא זה מוכר כאדם עניו, וכמי שמכניע את עצמו לפני כל אדם.

תשובה

שאלה זו הגיעה לפני מרן ראש הישיבה זצ"ל ושאל את היושבים לפניו מה הם אומרים, והשיבו, שמסתמא המומחה עדיף יותר, ומה איכפת לנו מגאווות.

אבל מרן ראש הישיבה זצ"ל אמר שאי אפשר לומר כן, הרי על אדם בעל גאווה שכזה אומר הקב"ה 'אין אני והוא יכולין לדור בכפיפה אחת', ובמלים אחרות: השם יתברך אינו נמצא איתו! ואם ה' אינו איתו, איך אפשר להצליח?

ואילו הרופא השני, הגם שאינו מגיע לדרגתו המקצועית של הראשון, אבל הקב"ה נמצא איתו! ואם הקב"ה כאן, הרי ההצלחה תאיר פנים בעזרת השם!

סימן מו

להמשיך להתרים את האברכים, או לשגר שליחים לגבירים בחו"ל

לאחרונה התחילו להתרים רבות את האברכים על כל מיני אסונות שקרו בעם ישראל, וככל שהאסונות מתרבים, כל ההתרמות עולות ורבות, וכיצד אפשר להמשיך ולתבוע מציבור האברכים, שהוא-עצמו ציבור עני מאוד, שיתרמו כסף למגביות הנערכות חדשות לבקרים?

עלתה הצעה לשגר שליחים לגדולי הנדבנים בחו"ל, המשופעים בממון רב, כדי שהם יקחו על עצמם את המגביות הללו, ויתנו ביד רחבה למימון הכספים והעלויות הענקיות לאחזקת האלמנות והיתומים?

תשובה

השאלה הגיעה לפני מרן ראש הישיבה זצ"ל ואמר להם תדעו לכם שהצרות שיש בעם ישראל הוא הרבה יותר ממה שאנשים חושבים, רח"ל.

ואם כן באיזה כוח נוכל לעצור את הצרות אלו, אם לא בכוחה של צדקה, המצילה ממוות?! אדרבה ואדרבה, טען מרן ראש הישיבה זצ"ל, ככל שהצרות מתרבות ומצוקותיהם של עמך בית ישראל מחריפות והולכות, זה הזמן להתחזק יותר ויותר במצוות הצדקה, ולתמוך ביתומים ובאלמנות, ומה פתאום להעביר את הזכויות הללו לנדיבים הגדולים?

אם כל אדם ידע שבכך שהוא תורם לאחזקת יתומים ואלמנות, הוא תורם בעצם לעצמו, ומרחיק בכך את מלאך המוות שלא יכנס לביתו-הוא - יהיה לו יותר קל למצוא את 'הכסף המיותר' שבארנקו ולתורמו למשפחות הללו, שלמענן נערכות המגביות.

והביא ראיה לזה מדברי הגמרא בבבא בתרא (דף יא ע"א) המספרת 'על בנימין הצדיק שהיה ממונה על קופה של צדקה. פעם אחת באתה אשה לפניו בשני בצורת, אמרה לו רבי פרנסני.

'אמר לה, העבודה שאין בקופה של צדקה כלום. אמרה לו, רבי אם אין אתה מפרנסני הרי אשה ושבעה בניה מתים. עמד ופרנסה משלו. והגמרא ממשיכה לספר ש'לימים חלה ונטה למות, אמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה, רבש"ע

אתה אמרת כל המקיים נפש אחת מישראל כאילו קיים עולם מלא, ובנימין הצדיק שהחיה אשה ושבעה בניה ימות בשנים מועטות הללו? מיד קרעו לו גזר דינו. תנא הוסיפו לו עשרים ושנים שנה על שנותיו.

ושאל מרן זצ"ל, מדוע מספרת הגמרא שהמעשה התרחש 'בשני בצורת'? מה הנפ"מ שיש לנו מכך? ותירץ, ללמדנו שהיתה זו מסירות נפש גדולה מצידו של בנימין הצדיק, שגם בשני בצורת, כאשר הפרוטה כלתה מן הכיס, עם כל זאת פרנס את האשה, ולכן זכה למה שזכה.

גם אנחנו, המשיך ראש הישיבה, מצויים במצב של שני בצורת, שהרי גם לנו אין כבר פרוטה לפרוטה, ומהגמרא רואים שדוקא מכאן תצמח הישועה ואריכות הימים.

סימן מז

לממן ישיבות בין הזמנים על ידי עריכת סקר שוק, כשזה יגרום צער לבעלי עסקים אחרים

ארגון 'זכנו' מאגד בתוכו כמאה וחמישים ישיבות בין הזמנים מכל רחבי הארץ, ולומדים שם כ-15,000 לומדים.

לצורך החזקת הישיבות שמגיעה להון עתק, הפקנו בשנתיים האחרונות במשותף הגרלה [מכירה סינית] וראינו בזה בס"ד הצלחה גדולה בהשגת סכומים גדולים שהועילו לריבוי ספסלי בית המדרש ברוך השם.

היות שהוצאות ההגרלה עולות למאות אלפי שקלים, חשבנו לכסות הוצאות אלו באופן הבא: גבאי ישיבות בין הזמנים ברחבי הארץ חילקו דפי שאלות [סקר] למאות אברכים מכל הארץ בדף זה היו שאלות על האיכות והאמינות של מוצרי החשמל והביגוד בביתם. [כמה שנים יש להם את המכשיר, וכמה פעמים היה צריך לתקנו וכו'] וכן על מוצרי תינוקות וכו'.

מתוך התשובות שהגיעו [כ-620 שאלונים] אנו מנסים לקבוע איזה מכונת כביסה או מזגן וכו' הינם הכי אמינים בשוק [כאלו שאין בהם כמעט תיקונים ואנשים מרוצים מהם] ו'למכור' את תוצאות אלו לחברה שהמוצרים שלה קיבלו את הציון הגבוה ביותר תמורת סכומי כסף נכבדים שיוקדשו להוצאות ישיבות בין הזמנים.

בשאלון זה יש גם שאלות על מוצרים נוספים כקפה ושתייה קלה וכו' בכדי לקבוע מה סוג השתייה או הקפה שרוב האנשים מעדיפים. כמו"כ יש שאלות על חברות תחבורה ציבורית איזו חברה מקפידה לעמוד בלוח זמנים והנהגים מתנהגים יפה אל הנוסעים.

שאלתנו היא, האם מותר לערוך סקר כזה, כדי לממן את ההגרלה בישיבת בין הזמנים, למרות שיתכן שעל ידי זה ינזקו שאר בעלי העסקים, או שמא אין זה מן הראוי לעשות כן?

ברצוננו להוסיף, שכוונתנו לפרסם חברה אחת בלבד, זו שהציבור היה מרוצה במיוחד מהמוצרים שלה, בלי להזכיר כלל את התוצאות של מוצרי החברות האחרות ואפילו לא להזכיר את שמותם, רק את העובדה שיותר אנשים מרוצים ממוצרי חברה מסוימת.

האם ראוי לעשות את הסקר הזה, או שמא כיון שיש בזה נזק בעקיפין לשאר החברות אין זה ראוי?

תשובה

יעויין בספר חפץ חיים (רכילות כלל ט סעיף י) שכתב : אם רואה שאחד רוצה לרמות את חבריו... בשווי המקח, כגון שהחפץ שוה חמשה זהובים והמוכר רוצה ליקח ממנו ששה, צריך לומר לו. אבל אם ההונאה היא פחות משתות אפשר דאין לומר לו, כיון שיתכן שהמוכר לא עובר עבירה. ובסקר שווקים ברוב המקרים אין המוכרים עוברים על איסור הונאה, ונמצא שמזיקים אותם על לא עוול בכפם.

ואפילו במקום שאין איסור כלל, כגון שמפרסמים היכן המקום הזול ביותר, שמסתבר שאין בזה איסור, מכל מקום פרסום סקר זה יגרום צער לבעלי עסקים אחרים, ואין ראוי לבני תורה להחזיק תורה, על ידי גרימת צער לאנשים אחרים, והקב"ה יעזור לכם לממן את הישיבות בהיתר ולא באיסור בנחת ולא בצער לא שלכם ולא של בעלי עסקים אחרים, שלא עלו בסקר.

השאלה הועברה גם למרן ראש הישיבה זצ"ל, ואמר שיש להביא על כך ראייה ממסכת עירובין (דף סד ע"א) שם נאמר שרב נחמן שיבח מאמר חז"ל, אמר ליה רבא, מאי טעמא אמר מר הכי, האמר רבי אחא בר חנינא מאי דכתיב 'ורועה זונות יאבד הון', כל האומר שמועה זו נאה וזו אינה נאה, מאבד הונה של תורה, אמר ליה [ר ב נחמן] הדרי בי.

ופירש המהרש"א דזו נאה נמי לא יאמרו, ומשום דמשמע מיניה דיש אחרות שאינן נאות. כלומר שכיון שאומר על מאמר אחד שהוא נאה, מזה משמע שיש מאמר אחר שאינו נאה. כמו כן אם מפרסמים על מישהו שהוא טוב, יש בזה משמעות לישנא בישא על אחרים, ואינו ראוי.

סימן מח

לפתוח מדרשיה על שם הכלב, ולקרוא לו - "זכרון איגור"

פעיל "לב לאחים" מארה"ב ביקר בארה"ק בעיצומה של המלחמה בעזה. הוא ביקש לבקר בשדרות ולצאת יחד עם הרכז המקומי לפעילות.

כאשר נסע יחד עם הרכז לביקור בית נשמעה לפתע אזעקה שחייבה אותם להיכנס למרחב מוגן תוך שניות ספורות.

הם הסיטו באופן מיידי את הרכב לשולי הדרך ושניהם קפצו החוצה ורצו לפתח בניין סמוך. בדרכם שמו לב כי תוך כדי העצירה המהירה פגע הרכב בכלב קטן ודרס אותו.

בינתיים ניצלו את ההזדמנות ונכנסו לבקר בבית שתיים מהמשפחות הגרות בבניין אליו נכנסו. כשיצאו מביקור הבית ראו בני משפחה מהבית הסמוך העומדים ליד הכלבלב המת ומבכים אותו מרה. הם ביקשו לשוחח עם בני המשפחה ולהתנצל לפנייהם על ה"נזק" שגרמו להם בשגגה. הפעיל אף הוציא מכיסו שטר של מאה דולר והציע לפצות אותם שיוכלו לקנות כלב חדש.

בני המשפחה הופתעו והתפעלו מאד מהיחס, הזמינו אותם לעלות לביתם ונכנסו לשיחה ארוכה. כשבסיומה סידר להם הרכז אברך שיבוא ללמוד פעם בשבוע.

יום אחד התקשר אבי המשפחה אל הרכז ואמר שיש לו בקשה. המשפחה רוצה לפתוח "מדרשה" שיתקיימו בה חוגים ליהדות וילמדו בה תורה. הם רוצים להנציח על המדרשה את שם הכלב שנדרס - איגור, ולקרוא למדרשה "זכרון איגור". תדהמתו הייתה כה גדולה עד שלא ידע איך להגיב על ההצעה. מה היה עליו לענות להם?

תשובה

אם בני המשפחה מתעקשים לתת למדרשה שם של כלב, אולי מותר. והוא על פי דברי התוס' ישנים במסכת יומא דף ט. וז"ל: אמר רבי יוחנן בן תורתא... בפסיקתא (רבתי פ"ד) מפרש שנתגייר על ידי פרה^א. עכ"ל, הרי שאין זה גנאי לקרא לרבי יוחנן, על שם התורתא, מאחר ועל ידה נתגייר, כך יתכן שאין בזיון לקרא למדרשה על שם כלב, כיון שעל ידו חזרה המשפחה בתשובה.

ויעוין גם בירושלמי סוף תרומות באחד שחלק כבוד לכלבו משום שהציל את אשתו, והושיב את הכלב בראש השלחן ליד חכם, כהכרת הטוב. ומצינו גם במסכת גיטין (דף נו ע"א) שחמיו של רביע עקיבא נקרא "כלבא – שבוע" הרי שאין בזה בזיון.

הצעת את השאלה לפני מרן ראש הישיבה זצ"ל, והשיב מרן זצ"ל: מה אכפת לנו איך הם יקראו לבית המדרש? ... יקראו באיזה שם שיקראו, העיקר מבחינתנו הוא להגדיל תורה ולהאדירה, שיקום במקום בית מדרש, שיפיץ תורה וקדשה, ובו יתקיימו שעורי תורה לילדים, לנער ולמבגרים, ויתקרבו בני המקום לשמירת תורה ומצוות...

ציונים והוספות

ד. מספר במדרש (פסיקתא רבתי י"ד): מעשה שהיה בחסיד אחד שהיתה לו פרה אחת, והיה חורש בה בכל יום ויום, וכשהגיע יום השבת מניח אותה. לימים, ירד אותו צדיק מנכסיו, ולא היה בידו כלום, עד שמכר פרתו לגוי אחד. הגוי חרש בפרה ששת ימים, אך ביום השבת רבצה הפרה ולא רצתה לעשות מלאכה. הכה אותה הגוי וחבט בה, אך לא הועיל לו כלום. הלך הגוי לבית החסיד שמכר לו את הפרה, ואמר לו: "ששת ימים עבדתי בה, וביום השבת הוצאתי אותה לחוץ לחרש בה, ורבצה, ולא רצתה לעשות שום מלאכה; בוא וטול פרתך והשב את כספך!".

הבין אותו חסיד מפני מה אינה עושה מלאכה, לפי שהיתה למודה לנוח ביום השבת. נגש החסיד לפרה ולחש באזניה: "אוי פרה פרה, כשהיית בידי, כיהודי השומר את השבת הקדושה, לא העבדתי אותך ביום השבת, אך עכשיו גרמו לי עוונותי, ומכרתי אותך לזה הגוי. בבקשה ממך, עשי רצון אדוניך". כיון שאמר לה כך, עמדה ובקשה לעשות מלאכה.

נבהל הגוי ושאל את היהודי: "הגד לי, שמא כשפת אותה? לא אניח לך עד שתגיד לי מה עשית לה או מה אמרת באזניה!" היהודי הצדיק ספר לגוי את האמת, וחזר בפניו על המלים שהשמיע באזני הפרה. לשמע הדברים נדהם הגוי ונזדעזע. נשא קל-וחרמר בעצמו ואמר: "מה פרה זו שאין לה לא דעת ולא תבונה, הכירה את בוראה, אני שבראני הקב"ה בצלמו ובדמותו, ונתן לי דעת ובינה, לא יהא ראוי לי להכיר את בוראי?!". מיד נתגיר, והיה ירא שמים, וזכה ללמוד תורה, עד שנקרא "רבי יוחנן בן תורתא". שמו של חכם זה נקרא על שם הפרה, משום שפרה זו גרמה לו להתגיר ולהיות "גיר שנתגיר כקטן שנולד".

"מַעֲשֵׂה חוֹשֵׁב יַעֲשֶׂה אֶתְּהָ כְּרֹבִים"

(שמות כו לא)

'מעשה חשב', מחשבה קדושה של אדם

'יעשה אותה כרובים', עושה אותו למלאכי עליון

(חת"ס הקדמה למסכת חולין)

מעשה חושב



שאלות שנשאל מורינו ורבינו ראש הכולל
ותשובות שהשיב עליהן

סימן א

עשינו כל שנה מסיבת חנוכה בעזרת נשים, עד ששמענו על החלום הנורא

לכבוד הרה"ג רבי יצחק זילברשטיין שליט"א

כל שנה בחנוכה אנו עושים מסיבה משפחתית, המסיבה היא לכל המשפחה המורחבת, וכמובן שיש מחיצות בין הגברים והנשים, וגם כמה מבני המשפחה מקבלים על עצמם להיות מוסיף והולך בלימוד התורה, שהיא המלחמה העיקרית שהכריזו היוונים נגד עם ישראל להשכיחם תורתך, ובמשך כל השנה הם מוסיפים בלימודם בשעות הפנאי עוד מסכתות, ואת הסיום הם עושים במסיבה זו.

מכיון שהמשפחה ברוך ה' מורחבת, אנו עושים את המסיבה בעזרת נשים של בית הכנסת שבשכונתנו, העזרת נשים היא גדולה, ויש שם מקום לכל המשפחה.

לאחרונה שמענו סיפור שהתפרסם באשדוד מעשה נורא עם חלום, וזה גרם לנו הרהור שני אם כדאי לעשות את המסיבה בעזרת נשים:

ומעשה שהיה כך היה כפי שסיפר בעל המעשה [הערת המערכת: קבלנו את הסיפור מהמשפחה, והתקשרנו לבעל המעשה ושמענו זאת ממנו מכלי ראשון], היינו קבוצה שהתפללנו שחרית בימי החול בבית הכנסת שיש בו כמה מנינים, התפללנו באחד המנינים, והיינו נשאים לאחר התפילה לפטפט בבית הכנסת על דא ועל הא, וכדרך שיחה בטילה שיש בה גם שחוק וקלות ראש.

גם בשבת בשולחן שישבנו לא מנענו עצמנו מלדבר באמצע התפילה, כמובן שגם היינו מתפללים, אבל בכל זאת גם היו דיבורים באמצע התפילה, כמובן לא במקום שאסור לדבר.

אתנו בקבוצה היה יהודי חולני בעל יסורים, שסבל על מחלות שונות, ובין היתר הכליות שלו לא תפקדו, והיה עובר כל כמה ימים דיאליזה, אני מאד עזרתי לו, וגם טפלתי בו, ובין היתר הייתי עוזר לו להגיע לבית הכנסת ומעלה אותו עם כסא גלגלים לבית הכנסת, והייתי מושיב אותי לידי, ולאחר התפילה היה נשאר בבית הכנסת לפטפט עמנו.

היהודי הלך לעולמו בחודש מרחשוון תשע"ז, בחודש תמוז לפני כחצי שנה, חלמתי שהוא הגיע לבית הכנסת והתיישב לידי היכן שהיה יושב

בחיים חיותו, אמרתי לחברים שישבו מסביבי, תראו איזה אורח הגיע אלינו, ומיד פניתי אליו ושאלתי אותו איך הפצעים שהיו לך בפנים עדיין נשארו עליך [פצעים מיוחדים של חולי דיאליזה], והרי המתים מרקיבים בקבר.

ואז אמר לי, זה מה שיש לי בפנים נקראים פצעים??? בא תראה מה זה פצעים, ואז הוא פותח את החליפה, ומראה לי איך שבטנו מלא פצעי כוויות, כמו אדם ששפכו עליו מים רותחים, ואומר לי זה פצעים!!! ופצעים אלו יש למי שמדבר בבית הכנסת, או באמצע התפילה.

אתה יודע שהייתי בעל יסורים גדול, וכשהגעתי למעלה מחלו לי על הכל, חוץ מעל העון הזה של דיבור בבית הכנסת ובפרט באמצע התפילה, וכל גופי מלא בכויות אלו בגלל החטא הנורא של דיבור בבית הכנסת, לאחר מכן שאלתי אותו עוד שאלה פרטית, שזה לא נוגע לענין זה, ונעלם.

התעוררתי בבוקר וזכרתי את החלום כאילו זה קרה עכשיו, ומאז ברוך השם בשולחן שלנו הפסיקו כל הדיבורים באמצע התפילה, עד כאן המעשה.

בעקבות זה, החלטנו שלא לקיים השנה את המסיבה בעזרת נשים, כי אמנם המסיבה שלנו היא ברובה דברי תורה, אבל בכל זאת גם מדברים שם דברים בטלים, ובפרט אצל הנשים שזה אצלם יותר מפגש משפחתי והעברת חוויות.

אמנם עזרת נשים קדושתו קלה יותר מאשר בית כנסת, אבל בכל זאת בעזרת נשים זה, מתפללים פעם בשבוע ערבית, וגם בראש חודש המנין השני מתפלל שם, ומביאים לשם ספר תורה.

שאלתנו היא, השנה ברוך השם העברנו את המסיבה לאולם, אבל ברצוננו לדעת כיצד עלינו לתקן את החטא הנורא שעד היום היינו עושים מסיבות בעזרת נשים, ואנו רוצים להקריא את מכתבו של הרב בעת המסיבה, במה שהרב יורה לנו להתחזק?

תשובה

יקבלו על עצמם שלא לדבר בבית הכנסת דברי חול, ובפרט בשעת התפילה, ויותר טוב אילו היו יכולים לבטל לגמרי את המסיבה, שאינו מוסיף יראת שמים, ולהפכו לסעודת מצוה עם דברי תורה ושירות ותשבחות.

מקורות ונימוקים

ישמע שוועתכם, ויקבל לרצון את תשובתכם.

ובכלל יש לדעת שאם מסיבה זו מביאה קלות ראש, ואינה מוסיפה יראת שמים, ויש שם דיבורי הבל, ואולי גם חמור מזה שיש שם דיבורי לשון הרע ורכילות, ומי שבאה למסיבה זו אינה יוצאת ביתר יראת שמים אולי להיפך, עדיף ביטולו של המסיבה מאשר קיומו, וכתב החיד"א בספרו עבודת הקודש (סימן ט) לא יוציא ימים האלה המקודשים בשחוק וקלות ראש, כי בימי נסים שחייבים להודות לשמו יתברך במקום הודאה איך יחטא ואשם, ולמי שיש לו לב יספיק זה, עכ"ד. והיה עדיף לעשות את המסיבה לגברים לבד, ושם ידברו דברי תורה, ולנשים לבד ויביאו רבניות שידברו לפנייהם בדברי תורה וצניעות, וזה יביא לתועלת גדולה יותר.

אך במסיבה כזו שמדברים בה דברי תורה, וגם הנשים מקשיבות, הרי שזו אינה 'מסיבת' חנוכה, אלא סעודת מצוה מלווה בשיעור תורה, ויעוין ברמ"א (או"ח סימן תרע ס"ב) ונוהגין לומר זמירות ושבתות בסעודות שמרבים בהם, ואז הוי סעודת מצוה. ובביאור הלכה (ד"ה ונוהגין) הוסיף בשם המהרש"ל שראוי שהשמחה תהא מעורבת ובלולה בשמחת תורה, ולא ח"ו בשחוק וקלות ראש.

אם בכל השנה העון של דיבור בבית הכנסת חמור, הרי שבחנוכה זה חמור שבעתיים, וכמבואר בדרושי הצ"ח (דרוש לה) כי עיקר כוונת היונים היה כתבו לכם על קרן השור שאין לכם חלק באלקי ישראל, ורצו שלא תהא השכינה שורה בישראל, ובאמת באותו זמן נעשה בית המקדש ע"ז, שהרי שקצו אבני מזבח ועשו בו תקרובות ע"ז, ומסתמא נסתלקה השכינה משם...

ואם כן בימים הללו ראוי ליתן לב לתקן כל הדברים הגורמים לשכינה שתסתלק מישראל, שזה היה כוונת היוונים, והנה בעוונותינו הרבים בעת הגלות, אפס מקום להשראת השכינה, כי חרב בית מקדשנו והקב"ה ברחמיו השאיר לנו שארית, וכתוב ואהיה להם למקדש מעט אלו בתי כנסיות, ושם השכינה שורה, ואלו המדברים בבית הכנסת אין לך מורד במלכו של עולם בהיכלו ולפניו גדול מזה, וזה מטמא אויר הקדוש דוגמת היונים שטימאו המזבח, כי זה מעמיד צלם בהיכל, עכ"ד.

ולכן כידוע שדרך התשובה היא, עזיבת החטא, וידוי, וקבלה לעתיד, ועזיבת החטא וקבלה לעתיד, כולל גם התחזקות בעון הזה לא רק במסיבת חנוכה אלא בכל השנה, להקפיד שלא לדבר בבית הכנסת דיבורי חול, ובפרט באמצע התפילה, ובעזרת השם הקב"ה

סימן ב

האם להעדיף לעשות סויר בטחוני עם מכונית המונעת על ידי דיזל

לכבוד הרה"ג רבי יצחק זילברשטיין שליט"א

קהילתנו כמו עוד קהילות יהודיות אחרות ברחבי העולם, נמצאות תחת סיכון מתמיד מפני פיגועי טרור, בהתייעצות עם גורמי בטחון מקצועיים מקומיים, החליט בשעתו בית הדין להתיר לארגון השומרים היהודי המקומי להפעיל מכונית בשבת לצורך סויר.

המלצת בית הדין היתה להעדיף שימוש בנהג נכרי, אפשרות שנוסתה לפרק זמן קצר, אולם המלצה זו נדחתה בשל העלויות הגבוהות.

לאחרונה הטילו כמה תלמידי חכמים ספק בנחיצותו של חילול שבת, שכן לא מדובר במציאות ודאית של פיקוח נפש, אלא במציאות בטחונית מסופקת.

ראינו מה שכתב כת"ר שליט"א בספרו תורת היולדת (פי"ג הערה ז) שבמקרה של פיקוח נפש, יש להעדיף שימוש במכונית המופעלת על ידי מנוע דיזל. וז"ל שם: מנוע דיזל אין בו כלל הצתות, הפעלתו מתבצעת ע"י דחיסת אויר בכח רב בבוכנות. דבר היוצר חום גבוה וכשהדלק (סולר) מוזרק פנימה נגרם פיצוץ.

שאלתנו היא, האם רשאים אנו לעשות שימוש מעשי בפסיקתו של כת"ר ועל מנת למעט בחילול שבת לעשות שימוש במכונית המונעת על ידי מנוע דיזל?

תשובה

מכונית המונעת על ידי דיזל היא אמנם קלה יותר מבנזין, אבל בכל זאת יש בה מלאכה דאורייתא, ולכן יש לחפש עצה שיהודי לא יסע רק נכרי, וצריך למעט בסעודות שבת, ואפילו לקדש על חלות, ובחסכון של הסעודות יממנו את הנכרי, כדי שהשבת לא תחולל באופן תמידי.

מקורות ונימוקים

מאחר ותלמידי חכמים הטילו ספק שכת"ר הציע נסיעה במכונית דיזל, היא בנחיצות הענין, וגם העצה אמנם קלה יותר מאשר נסיעה במכונית

הוא לציבור שאין להם ספר תורה, כי אם חומשים. וגם אנו נאמר: גנאי הוא לציבור, שלא יכול לממן נהג גוי שימנע חילול שבת.

אך אם בכל זאת אי אפשר לממן זאת, העצה היא לעשות תקנה בקהילה שכל אחד יוריד איזה מאכל מסעודות שבת, שמעיקר הדין די בסעודת שבת בכסא דהרסנא, [ובמקום לאכול בשר בקר או בשר עוף, אפשר לאכול כנפיים, ובמקום דגים, אפשר לקנות קופסת סרדינים וכדו'] ואת הכסף שיחסך יתנו למניעת חילול שבת, ואם עדיין זה לא מספיק, אפשר גם לקדש על חלות, ומסתמא מה שיחסכו מהיין ומשאר המנות בסעודת שבת, יהיה די לממן את הסיורים על ידי גוי, כדי למנוע חילול שבת באופן תמידי, כשביל ספק רחוק של סכנה.

בנוזין, אבל בכל זאת גם בנסיעה במכונית דיזל יש מלאכות דאורייתא, אמנם פחות מאשר נסיעה במכונית בנוזין, אבל עדיין מדובר בחילול שבת תמידי, ואם יש ספק בנחיצות החילול שבת לא תועיל הנסיעה במכונית המונעת על ידי דיזל, שיש בו מלאכה דאורייתא.

ולכן העצה היא, היות והסיורים הם לצורך שמירה על הקהילה וזה מאד לא רצוי שיהודי יחלל שבת בשביל הקהילה, כשאפשר לעשותו על ידי גוי, ורק בגלל עלויות גבוהות בוטל העצה, ובפרט שהרי אמרו חז"ל אין ציבור עני, [יעוין בגיטין (דף ס ע"א): אין קוראים בבתי כנסיות בחומשים, אף אם הם עשויים בגלילה כספר תורה, משום כבוד הציבור שלא יראה כעניות, ואין ציבור עני, ומבאר שם הרשב"א שגנאי

סימן ג

לדחות את הברית ליום ראשון בגלל שבני המשפחה יחללו שבת

לכבוד הרה"ג רבי יצחק זילברשטיין שליט"א

משפחה שמתחילה להתקרב לשמירת תורה ומצוות, כאשר כל המשפחה המורחבת עדיין אינם שומרים תורה ומצוות, וברוך השם נולד להם בן בשבת, והברית אמור להיות בעזרת השם בשבת הבאה.

המשפחה המורחבת היא קטנה, ולכן יש שם התרגשות גדולה מהולדת הבן, והם מתכוונים להגיע לשמחת הברית, אך זה עלול לגרום לחילולי שבת גדולים, האם בכל זאת לקיים את הברית בשבת, או אולי באופן זה עדיף לדחות את הברית?

תשובה

יעשו את הברית בשבת לבני משפחה מצומצמת שלא יחללו שבת, וביום ראשון יעשו את הסעודה הגדולה למשפחה המורחבת.

מקורות ונימוקים

אף דלהלכה לא קיי"ל כר"ת בזה (ב"י או"ח סי' תקכו), היינו דאין דוחין המצוה מחשש דילמא יצמח מזה חלול שבת, הא אילו ידענו בוודאי שהמצוה גוררת חלול יו"ט שאין בו צורך, מוטב לבטל המצוה בשב ואל תעשה שלא לבא לחלל שבת ודאי בקום ועשה, ואף שידענה דאין לדמות כל כך קבורת מת ביום טוב - אף דאיכא ג"כ עשה ול"ת - למילה ביום השמיני, דאולי חביבה מילה דנכרתו עליה י"ג בריתות, ועוד כמה חילוקים, מכל מקום אין נראה לחלק בזה.

גם מו"ח מרן הגרי"ש אלישיב זצ"ל הורה שאם החילול שבת יהיה המוני בפומבי ובפרהסיא, יש בזה חילול השם גדול, ואסור למוהל למול בשבת.

אמנם בענינו שהמשפחה מתחילה להתקרב והם מבינים את החומרא של חילול שבת, רק שחשוב להם שבני משפחתם יבואו לברית, העצה לכך היא, שיוודעו למשפחה שהברית יהיה ביום ראשון, וממש סמוך לשבת יזמינו רק את המשפחה הקרובה שהם בטוחים שלא יחללו שבת, ויאמרו שברוך השם כעת התברר שאפשר למול

בשנ"ת שבט הלוי (ח"ד סימן קלה) כתב שאם הדבר קרוב לודאי שיתרבה חלול שבת ע"י קיום הברית בשבת קודש מוטב לדחות את המילה למחר, דהרי אפילו באיזמל לצורך מילה אין מחללין ודוחין המילה, מכל שכן כשיש חילול שבת של הבאת התינוק וצילומים וכיו"ב, וכעת ראיתי גם להגאון מהרש"ג (ח"ב סו"ס קכד) שכתב כדברינו.

ומה שתלמיד חכם אחד השיג עלי, דשאני איזמל דאיכא חלול שבת בגוף מצות מילה, שלא התירו במכשירין, משא"כ חלולי שבת אלה שלא שייכים לעצם המצוה של הבאת תינוק ואיזמל וכו', לא ניתן לדחות המצוה עבור זה, לבבי לא כן ידמה, וכדמות ראי' מה שכתבו התוס' וראשונים (ביצה דף ו ע"א, שבת דף קלט ע"ב) בשם ר"ת לאסור קבורת מת ביום טוב שני בזמן הזה, דילמא יצוו לנו הגוים לכתוב ולעשות מלאכה בשבילם, כיון שרואים שמחללים יום טוב בקבורת מת. הרי אף דבעצם קבורה ביום טוב ליכא חשש חלול אנו מדחים המצוה מחשש חלול אחר שלא בשעת המצוה, אף דגם בקבורה בו ביום איכא עשה דקבר תקברנו ביום ההוא ולא דלא תלין.

את התינוק בשבת, ויעשו סעודת ברית קטנה, וביום ראשון יעשו סעודת ברית המוני, לכל המשתתפים ונותני המתנות, ויאמרו להם שהברית היה אמנם אמור להיות ביום ראשון, אבל לבסוף התברר שאפשר לעשותו בשבת, אבל בכל זאת כדי שלא לאכזבם, הם עושים את הסעודה ביום ראשון.

סימן ד

הזוג הלכו בליל שבת כעשר שעות מחוץ לתחום ברגל כדי להגיע לשבת ברכות

לכבוד הרה"ג רבי יצחק זילברשטיין שליט"א

מעשה בחתן וכלה שלאחר חתונתם שכרו דירה בירושלים, והשבת שבע ברכות שלהם התקיימה בבני ברק, מסיבות אונס גדול הם מצאו עצמם כחמישים דקות לפני שבת עוד בירושלים, והם התכוונו להשאר בירושלים כדי שלא להגיע לספק חילול שבת.

אביה של הכלה כשראה שכל האורחים נמצאים ורק החתן והכלה אינם, התקשר אליהם לברר היכן הם נמצאים וכששמע שהם עדיין בירושלים כאשר כל המנות והאורחים כבר נמצאים בבני ברק, הוא ממש לקח את זה ללב, והתחנן להם שלא יביישו אותו.

בעקבות השיחה הקשה החליטו למרות השעה המאוחרת לצאת לדרך ולהגיע לבני ברק, הם עצרו מונית ערבית ושאלו אותו אם יוכל להגיע לבני ברק עוד לפני השקיעה, הנהג אמר להם שבשעה זו אין פקקים, והם יכולים להגיע לכניסה לבני ברק לפני השקיעה.

למעשה היו פקקים ביציאה מירושלים, וכמה דקות לפני השקיעה, הם היו עדיין בשער הגיא מרחק של ארבעים ק"מ מבני ברק, הם ירדו שם, הניחו את המזוודות בצד הדרך, והתחילו ללכת רגלי לבני ברק.

הדרך ארכה כעשר שעות, והם הגיעו בשלש וחצי לפנות בוקר לבני ברק.

בעקבות הסיפור התעוררו בבית מדרשנו בכמה שאלות, ובעיקר התעורר ויכוח הלכתי מה היא הדרך הטובה ביותר שהיה עליהם לנהוג במקרה זה, ורצינו לשמוע את הכרעת כת"ר בזה.

א. היה הרבה שטענו שהיה מותר להם להמשיך עם המונית עד לבני ברק, גם לאחר השקיעה, היות ויש כאן בזיון גדול לכל האורחים שהגיעו לכבוד שבת שבע ברכות, והפסד של כל האוכל, והשבתת שמחת חתן וכלה, ואף שבנסיעה עם הנכרי יש איסור תחומין, הלא בהליכה רגלי, יש גם איסור תחומין.

היו שטענו, שאמנם היה מותר להם ללכת רגלית, יותר מ"ב מיל, כדי שלא להשבית את השמחה, ולמנוע דאגה מיותרת למצבם, אבל בכל זאת נסיעה לאחר השקיעה היא פרצה גדולה, למרות שמדובר בנכרי, וטוב עשו שהלכו ברגל.

והדעה השלישית היתה, שאמנם להשאיר לבד באמצע הדרך, זה בגדר סכנה מערבים או סתם שודדים וכדו', אבל בדרך מירושלים לבני ברק פרוסים עשרות ישובים יהודים, והיה אליהם להגיע בנסיעה או רגלי, עד מקום ישוב הקרוב ביותר, ושם לשבות כל השבת, למרות השבתת שמחת שבע ברכות, ולמרות שכל המשפחה תכעס עליהם, ועלול לצאת מזה מחלוקת מאד גדולה.

ב. שאלה נוספת שהסתפקנו, לאחר שהם כבר הגיעו לבני ברק, האם היה מותר להם ללכת יותר מארבע אמות בבני ברק, היות והם הגיעו מחוץ לתחום, ואולי כיון שהם הלכו כדי למנוע בזיון גדול וביטול שמחת חתן וכלה, הוי שוגג, ומותר להם ללכת בכל העיר.

ג. שאלה נוספת שהסתפקנו, האשה לא הדליקה נרות באותה שבת, האם חייבת להדליק נר נוסף כל ימי חייה, או שמא זה נחשב בגדר אונס ופטורה?

תשובה

א. העצה העדיפה היא להמשיך לנסוע עם הנכרי עד לבני ברק, ב. לאחר שלא עשו כן, מותר להם להמשיך ללכת בתוך העיר, כיון שבהליכתם הצילו עצמם מפיקוח נפש, ג. אין האשה חייבת להדליק נר נוסף, כיון שלא היה לה מקום להדליק נרות בזמן.

מקורות ונימוקים

<p>הנה אם היה להם ישוב קרוב בתוך התחום, בוודאי שזו היתה העצה הטובה ביותר, לרדת שם, ולהשאיר בישוב הסמוך לכל השבת, אך מכיון שאין ישוב סמוך למקום שהם ירדו שם, ולהשאיר שם כל הלילה הוא בגדר סכנה, ונשאר רק העצה אם לצאת מחוץ לתחום רגלי, או להמשיך לנסוע עם</p>	<p>שאיין ישוב קרוב בתוך התחום, בוודאי שזו היתה העצה הטובה ביותר, לרדת שם, ולהשאיר בישוב הסמוך לכל השבת, אך מכיון שאין ישוב סמוך למקום שהם ירדו שם, ולהשאיר שם כל הלילה הוא בגדר סכנה, ונשאר רק העצה אם לצאת מחוץ לתחום רגלי, או להמשיך לנסוע עם</p>
---	---

הנהג הערבי עד בני ברק, ונראה שהעצה להמשיך לנסוע עם הנהג הערבי עדיפה, וזאת בצירוף כמה סניפים, וכדלהלן:

א. נכרי מובילו – כתבו התוס' (עירובין דף מג ע"א ד"ה הלכה) פסק רשב"ם דמותר ליכנס בספינה מבעוד יום בערב שבת אפילו שהספינה הולכת חוץ לתחום בשבת, דספינה ממילא אזלא ואיהו לא מידי עביד. והוסיפו, ועוד רצה רשב"ם להתיר ליכנס בקרון בשבת ונכרי מוליכו חוץ לתחום, יעו"ש שר"י חולק.

ומשמע מדברי הרשב"ם שיש מקום להקל, כשנכרי מוליכו חוץ לתחום שאין בזה איסור תחומין, כיון שהוא לא עשה כלום, אלא הנכרי מובילו.

אמנם יעוין במג"א (סימן שה סק"י) שכתב, שכן כתב המהרי"ק (שורש מו) אבל מהרל"ח (סימן כח) כתב שהרא"ש חולק על הרשב"ם, וסובר שיש בזה איסור תחומין, וראיה מספינה דאסור, וכמו שכתוב בסימן רמח, ועסי' ת"ה ס"ז.

ב. כשנייד אין קונה שביתה – יש לצרף גם את דעת הרמב"ן והרשב"א שהביא בביאור הלכה (סימן תד ד"ה ממקום שפגע) בשמם, שאם לא עמד בשעת בין השמשות, אלא נסע, אין איסור תחומין בשבת, כיון שאם הוא נייד ולא עומד,

אינו קונה שביתה, וסיים בביאור הלכה, אמנם מכל הפוסקים דסתמו בזה וכן מלשון הש"ס דקאמר במהלכת ברקק, משמע דאפילו דרך הלוכה קנה שביתה, וצ"ע למעשה.

ג. רכב גבוה מעשרה – אם הרכב גבוה יותר מעשרה טפחים, יש צד היתר נוסף, שלמעלה מעשרה אולי אין איסור תחומין, וכמו שכתב השם אריה (אבהע"ז סימן לג) שבעגלות הגבוהות מעשרה טפחים, האיסור קל יותר, כי הוא ספק בגמרא (עירובין דף מג ע"א) אם יש תחומין למעלה מעשרה, וכן כתב בטוב טעם ודעת (קמא, סימן קצב). וכעין זה סיפר לנו תלמיד חכם אחד בשם החזון איש זצ"ל שהורה לו שכשצריך לנסוע בשבת חוץ לתחום לפקוח נפש יסע במכונית גבוהה מעשרה טפחים, כי יתכן שאינו עובר על איסור תחומין. ויעוין עוד בחשוקי חמד עמ"ס עירובין (דף מג ע"א) מה שכתבנו בזה.

ד. אמירה לנכרי במקום צער הותרה – ויעוין במה שהבאנו במלכים אומניך (עמוד קכה) בשם האבני נזר (או"ח סימן קיח סק"ה) שאמירה לנכרי במקום חולי וצער הוי בגדר הותרה ולא דחויה, ולכן גם כן שהתחיל לנסוע בהיתר ונאלץ להמשיך לנסוע גם בשבת, יוכל להמשיך את נסיעתו ע"י הנכרי עד לב"ב.

לסיכום: לכתחילה בוודאי היה ראוי להם להתקשר קודם השבת

להודיע למשפחתם את שאירע ולהרגיעם. ומשלא עשו כן לפני השבת, היו רשאים לומר לגוי שיתקשר לגוי אחר בב"ב [כגון לערכי של עזר מציון] ויבקש שילך להורים ויודיע להם שבני הזוג נאלצו להישאר בירושלים.

אך לעצם השאלה, נראה שלאור המצב, שעמד בפניהם או לרדת בכביש סואן, עם חשש להיתקלות עם עוינים וכו', או להמשיך בנסיעה, יש להעדיף להמשיך לנסוע ע"י הגוי מהסיבות דלעיל.

האם היה מותר להם להמשיך ללכת בתוך העיר

לגבי השאלה השניה לאחר שהגיעו לבני ברק אם היה מותר להם להמשיך עד לאולם שם נערך השבע ברכות, או שהיה להם להכנס לתוך העיר, ושם להשאר ולא לזוז מארבע אמות, כדין היוצא חוץ לתחום שאין לו אלא ארבע אמות.

לכאורה אפילו אם נחשבים כאנוסים, מכל מקום היה אסור להם להמשיך יותר מד' אמות, וכמו שכתב בשו"ע (או"ח סימן תה ס"ה) מי שהוציאוהו חוץ לתחום לסטים או רוח רעה או שאר כל אונס, אין לו אלא ארבע אמות. שאפילו היוצא באונס מחוץ לתחום, גם כן אין לו אלא ארבע אמות.

אמנם כתב השו"ע (או"ח סימן תז ס"ג) שהיוצא להציל נפשות ישראל

מיד עכו"ם, יש לו אלפיים אמה לכל רוח. ויש להסתפק מה הדין כאשר אינו יוצא להציל אחרים, אלא יצא מחוץ לתחום כדי להציל את עצמו, האם גם באופן זה יש לו אלפיים אמה לכל רוח.

לפני שנים רבות עלתה שאלה זו, וכשהצעתי את הספק לפני מרן בעל הקהילות יעקב זצ"ל אמרתי לו שלכאורה יש להוכיח שגם היוצא מחוץ לתחום להציל את עצמו, יש לו אלפיים אמה לכל רוח.

שכתב בשו"ע (או"ח סימן רמח ס"ד) היוצאים בשיירא במדבר..., פוסק עמהם לשבות, ואם אחר שיהיו במדבר לא ירצו לשבות עמו, יכול ללכת עמהם חוץ לתחום, מפני פיקוח נפש, ואם נכנס לעיר אחת בשבת, מהלך את כולה, ואפילו הניחוהו מחוץ לעיר ורוצה ליכנס לעיר, מותר, דכיון דלדבר מצוה נפק יש לו אלפים אמה לכל רוח.

וחוץ לתחום כתב במשנה ברורה (ס"ק לא-לב) דהיינו אפילו חוץ ל"ב מיל, עד שיגיע למקום שאין שם שוב חשש סכנת נפשות, ויפרד מהם וישבות שם, ויש לו משם אלפים לכל רוח, והטעם דכיון דבאונס יצא חוץ לתחום מפני פיקוח נפש, וגם מתחלתו ברשות נפק, ע"כ לא הוי כשאר יצא חוץ לתחום, דאין לו אלא ד' אמות, וכתב המג"א דדוקא כשהלך לדבר מצוה גמורה.

אפשר לעשות בדרך היתר, אבל זה לא בקל, יכול לעבור על איסור.

ובענינו אילו היה נכנסים למקום ישוב, היה אסור להם להמשיך, אבל במקום שהם נמצאים במקום סכנה, ועדיין לא הגיעו למקום ישוב, אלא שהיו יכולים לסטות בדרך ולהגיע לישוב אחר, בזה כיון שהם הולכים בהיתר לברוח מהסכנה, מותר להם להמשיך למחוז חפצם, ואינם חייבים לסטות וללכת למקום ישוב.

האם האשה צריכה להוסיף נר כל שבת

לגבי השאלה השלישית אם צריכה להוסיף כל שבוע נר נוסף, כי לא הדליקה נרות בשבת הראשונה, בענין זה יש להקל מכמה טעמים, א. שהיתה אנוסה, ב. שזו שבת הראשונה שלה, ויעוין בקובץ ווי העמודים (מס' 50 עמוד יב) מה שכתבנו בזה.

אמנם בענינו נראה שבלאו הכי אין צריכה להוסיף כל שבת נר נוסף, שהקנס הוא למי שהיה יכול להדליק ולא הדליק, אבל הכלה גם אם רצתה להדליק לא היתה יכולה, כיון שהיתה בדרך, ולא היה לה בית, והרי זה דומה לאשה שהיתה במדבר ללא בית, ולא הדליקה נרות, שגם אם היתה רוצה להדליק לא היתה יכולה, ועל מה יקנסוה.

הרי שאף שאדם זה יצא מחוץ לתחום כדי להציל את עצמו, בכל זאת אינו דינו כדין היוצא באונס, אלא דינו כדין היוצא להציל מפני פיקוח נפש, שאף שיצא מחוץ לתחום, יש לו אלפיים אמה לכל רוח. ומרן בעל הקהילות יעקב אמר שזו ראייה נכונה.

וגם בענינו, החתן והכלה לכאורה יצאו בהיתר ולדבר מצוה, אף שהיה מאד מאוחר, מכל מקום כיון שיש משפחה שלימה שממתינה להם, והנהג אמר להם שאפשר להגיע, אף שאי אפשר לסמוך עליו כי חזקתו משקר, "אשר פיהם דיבר שווא", מכל מקום בשו"ע (שם) כתב שאם הנכרי אמר לו שישבות יכול לסמוך עליו, אף שחזקתו משקר.

ולאחר שכבר הגיעו למקום סכנה היה צריכים להמשיך ללכת, ולא להשאר שם, ונמצא שהליכתם היא עבור הצלתם ממקום סכנה, ואף שהיו יכולים לסטות ממקום הליכתם, לעבר ישוב קרוב, ולמעט בהליכתם, בזה כבר לא נתחייבו, כי ההולך מפני פיקוח נפש, אף שאפשר להציל עצמו בדרך קלה יותר, מכל מקום כתב במשנ"ב (סימן תסו סק"ב) שמותר לעבור על איסור כשיש סכנה, אם רק אפשר שרפואה זו תועיל לו, ואין בקל לעשות בדרך היתר. מבואר מדבריו שבמקום סכנה, גם אם

סימן ה

הדירה שלנו צפופה, האם נשכיר ונשכור, או כדאי להתאמץ ולקנות דירה אחרת

לכבוד הרה"ג רבי יצחק זילברשטיין שליט"א

יש לנו ברוך השם אחד עשר ילדים, והקב"ה גם חנן אותנו בדירה משלנו באיזור טוב, אך הדירה היא קטנה בעלת שנים וחצי חדרים בלבד, אנחנו איך שהוא מסתדרים בשינה, אבל אשתי טוענת שמאד צפוף בדירה, כי בלילה לאחר שאנו פורסים את המטות, בקושי יש מקום לעבור.

ישבנו ובדקנו לפי התקציב החודשי שלנו, וגם דברנו עם מתווכים, ויצא לנו, שתי אפשרויות סבירות.

א. האפשרות הטובה ביותר היא, להשכיר את הדירה, ולשכור דירה יותר גדולה, וההפרש של השכירות הוא לא גדול, ואנו יכולים לעמוד בזה.

ב. למכור את הדירה, ולקנות דירה יותר גדולה, ואת ההפרש שבין הדירה הקטנה לגדולה, ניקח הלוואה מהבנק ונחזיר כל חודש, אפשרות זאת פחות עדיפה, אבל לדברי המתווך, כלכלית זה יותר משתלם, כי שכירות זה לזרוק כסף לפח כל חודש.

ג. האפשרות השלישית, שהיא פחות מקובלת על אשתי, להשאר בבית שלנו, למרות הצפיצות, ולמרות הקושי הגדול, ולקבל את זה באהבה?

תשובה

הטוב ביותר להשאר בדירה למרות הצפיפות, ואם זה בלתי נסבל, עדיף להתאמץ ולקנות דירה, כי אז מקיימים מצות מזוזה מדאורייתא לכל השיטות.

מקורות ונימוקים

<p>הגאון רבי רפאל ברוך טולידנו זצ"ל רבה של מקנס במרוקו, היה אדם קדוש, אש שלהבת לעבודת הבורא, ובסוף ימיו עלה ממקנס ובא להתגורר בבני ברק.</p>	<p>סיפר הגה"צ רבי ראובן קרלנשטיין זצ"ל ששמע מבנו של רבי רפאל, שכאשר עלה אביו לארץ ישראל רכש דירת מגורים פרטית, הוא לא היה בעל אמצעים, אבל בכל זאת איך שהוא</p>
--	---

והנה אמרו במנחות (דף מד ע"א) השוכר בית בח"ל כל שלשים יום פטור מן המזוזה, מיכן ואילך חייב, אבל השוכר בית בא"י עושה מזוזה לאלתר משום ישוב דא"י.

וכתבו התוספות (ד"ה טלית) ששוכר חייב במזוזה מדאורייתא, ו'ביתך' לא בא למעט בית אחרים, אלא לכדרכא דאמר דרך ביאתך, והטעם שפטור בחו"ל כל שלשים יום, דעד שלשים יום לא נחשב לדירתו.

ויעוין במנחת חינוך (מצוה תכג סק"ב) שכתב שלא מבואר ברמב"ם אם שוכר חייב מדאורייתא או מדרבנן, ומדברי החינוך משמע שחייב מדאורייתא. שכתב שאם שכר בית בא"י ועברו שלשים יום ביטל עשה אם לא קבע מזוזה, מבואר דמן התורה חייב בשכירות, ורק בשלושים יום הראשונים פטור.

מאידך בתוס' (שם) בתירוץ השני כתבו, דמזוזה נמי מדרבנן, דתרי ביתך כתיבי, ואחד בא למעט ביתך ולא בית אחרים, ומה שאמרו מזוזה חובת הדר היא, לאו לחיובי שוכר מייתי לה, אלא לפטור את המשכיר.

וכן כתבו התוס' במסכת עבודה זרה (דף כא ע"א ד"ה הא), וכן הביא בשיטה מקובצת (בבא מציעא דף קא ע"ב) בשם הרא"ש והריטב"א, דמדאורייתא צריך שהבית יהיה שלו ושידור בו, ומדרבנן

הצליח להשיג את הסכום וקנה דירה, לאחר הקניה שיפצו אותה, וכאשר השיפוץ נגמר באו בני המשפחה ואמרו לו בשמחה ברוך ה' אפשר כבר להכנס לדירה, הוא שמח איתם יחד, אך אמר להם את הדירה הזו אשכיר, ובממון שנקבל אשכור דירה במקום אחר.

תמהו הנכדים ושאלו, למה ומדוע, וכי לא טוב יותר לדור בדירה פרטית?! השיב להם, במרוקן מעולם לא היה לי דירה משלי, תמיד גרתי רק בשכירות, אני פשוט מפחד לגור בדירה משלי.

שאלו אותו בני המשפחה איזה פחד יש לגור בדירה פרטית? שנית, אם הרב לא רוצה לגור בדירה משלו, אז למה הרב השקיע כל כך הרבה מאמצים לקנות דירה?

השיב להם רבי רפאל אני פוחד שמא אתחיל להרגיש כי כאן בעולם הזה הוא המקום הקבוע שלי, בדירה שכורה אני יודע שהדירה לא שלי, וכל דבר שאני רוצה לשנות בדירה אני צריך רשות מבעל הבית, לאחר שנה הבעל הבית מגיע ומבקש לפנות את הדירה וכו', כך יותר קל לי לחוש שאני כאן בעולם הזה במצב עראי, אבל אם אגור בדירה משלי אני פוחד שמא עוד אשלה את עצמי שכאן התכלית, ומתגוררים כאן לעולם. ועל השאלה השניה למה קניתי דירה, התשובה, כי רציתי לקיים מצות ישוב ארץ ישראל.

חובה לכל הדר בו, ואף על פי שאינו ביתו.

ולכאורה יש לעיין איך הגאון רבי רפאל ברוך טולידנו בגלל ההרגש שהוא רוצה להרגיש כאן עראי, ביטל מצות מזוזה שהיא מצוה תמידית, ולרוב שיטת הראשונים קיימו רק מדרבנן.

ולכאורה לפי זה ראוי לאדם לגור בדירה משלו, ולא בדירה שכורה, כדי לקיים מצות מזוזה מדאורייתא לכל הדעות.

ואולי עשה תנאי עם המשכיר, שהוא קונה חדר אחד במתנה על מנת להחזיר, וכמו שנהג האדר"ת (הובא בנפש דוד) כששכר בית, היה נוהג לקנות חדר אחד בקנין על מנת להחזיר כדי להתחייב מדאורייתא.

ויעוין ברש"י (דברים יא יח) שכתב 'ושמתם את דברי' - אף לאחר שתגלו היו מצויינים במצות, הניחו תפילין, עשו מזוזות כדי שלא יהיו לכם חדשים כשתחזרו. וכן הוא אומר (ירמיה לא, כ) הציבי לך ציונים.

וכן הסכים מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א שאם יתן לו המשכיר חדר במתנה על מנת להחזיר, יקיים בה מצוה דאורייתא לכל השיטות.

ויעוין בגור אריה (דברים יא יח) שהקשה, דהרי בלא טעם זה חייבים, דהא כל מצוה שהיא חובת הגוף חייבים בין בארץ בין בחוצה לארץ. ויש מפרשים, כי כאשר גלו בין האומות, ואין לישראל מקומות ובתים בפני עצמם, רק על דרך שאלה ושכירות, ואם כן לא יקיימו ישראל מצות מזוזה בגלות, שאין להם בתים מיוחדים*. ואם כן יהיו המצות עליהם חדשים כשיחזרו לארץ, לכך אמר שאף בחוצה לארץ יקנו להם בתים, כדי שיעשו מזוזה. כדי שלא יהיו נראים חדשים מזוזה ותפילין עליהם.

ולכן בעניננו אין ראוי לשכור ולהשכיר, כי על ידי זה לכמה שיטות, מבטלים מצות מזוזה מן התורה.

גם לקנות דירה יותר מרווחת אין כל כך ראוי, וכמו שסיפר הגאון רבי שמחה שלמה לוין, שסיפר לו יהודי, שהוא היה אחד השליחים שבאו לאביו הגה"צ רבי אריה זצ"ל בשליחות אחד מראשי השלטון להציע לו וילה בקטמון, שנכבשה אז מהערבים, ורבי

ציונים והוספות

א. וכן תפילין, מפני שצריך שלא יסח דעתו מן התפילין (מנחות לו ע"ב), דבימיהם דאגת וטרדת הגלות יותר, וגורם היה היסח הדעת. ובגלות גדול כמו שהיה להם, ראוי שיהיה פטורים מתפילין, כי אין לא יהיה להם היסח הדעת.

אריה זצ"ל סירב, ושוב חזרו ושלחו אליו שליחים להפציר בו, והסביר להם שימי שנותינו בהם שבעים שנה כו' וסוף האדם למות, איזו הרגשה יש לאדם שמוציאים אותו מוילה מפוארת היישר לקבר... זה בודאי איום ונורא.. אבל המעבר מביתי הרעוע לקבר הוא מעבר קרוב, ויותר קל לקבלו...

אמנם זה הרגשה של אדם גדול, ואם זה מפריע לשלום בית יש לעבור דירה, אבל כל זמן שאפשר להשאר בבית, ראוי להשאר שם, וידוע שכל הילדים שגרים בבית צפוף והורים שחיו בשלום, יצאו ילדים הרבה יותר מוצלחים ויראי שמים, מאשר ילדים שגרו בדירות מרווחות.

סימן ו

סמינר קבע חדר מיוחד עבור לימוד תורה לבנות, האם יש בו קדושת בית המדרש

לכבוד הרה"ג רבי יצחק זילברשטיין שליט"א

בסמינר בחו"ל [שם כל הבנות הם מעל בת מצוה] יש חדר מיוחד ללימוד תורה, כלומר בחדר יש רק ספרי קודש של תנ"ך והלכה, ובהפסקה נכנסות שם בנות כדי לעיין בהלכות, או ללמוד קצת תנ"ך, או לרכוש ידע בהלכות הנצרכות לנשים, כמו כן כשבת צריכה להכין איזה עבודה תורנית, היא יושבת שם ויש לה את כל הספרים שהיא צריכה עבור זה.

הנהלת בית הספר רצתה לקבוע שחדר זה יש לה מעמד כ"בית מדרש", ולכן רצתה לקבוע כללים שבחדר זה יש לנהוג קדושה לענין שיחת חולין, אכילה, ושתיה, וכדו'?

העיר להם תלמיד חכם אחד, שיש להסתפק בזה, כי יש לצדד שלמרות שזה נקבע כמקום לימוד לבנות, מכל מקום קדושת בית המדרש מקורו בחיוב תלמוד תורה של הלומדים, וכיון שאין חיוב תלמוד תורה לנשים אין בו קדושה, מאידך תלמיד חכם אחר אמר, שקדושת בית המדרש הוא בגלל שלומדים בו תורה, וכיון שהנשים לומדות שם, הוי מקום מיוחד לתורה, וממילא יש בה קדושה?

תשובה

מקום שמיוחד ללימוד נשים, יש בזה קצת קדושה, אף שאין לומדות שם ברבים אלא ביחידות, וראוי להשתדל להתנהג שם בכבוד ראש.

מקורות ונימוקים

ראשית יש לדון בכל חדר שיעורים בישיבה, בכל כיתה בתלמוד תורה, שלומדים שם תורת ה', האם יש לזה קדושת בית המדרש, וצריך לנהוג שם בכבוד ראש ובכל קדושת בית המדרש, ולהזהר מקלות ראש ומשיחת חולין.

ואולי גם בכל בית שיש בו חדר שמיוחד ללימוד תורה, ויש בו אוצר הספרים ומשמש רק ללימוד, ונקרא "חדר ספרים" יהיה לו קדושת בית המדרש.

והנה כתב בשו"ע (או"ח סימן קנא ס"ב) "א שמה ששנינו בקדושת בתי מדרשות, ר"ל של רבים דומיא דבית הכנסת, אבל יחיד הקובע מדרש בביתו לצרכו, אין לו קדושה כל כך.

וכתב במשנה ברורה (ס"ק יד) אבל אם הקדיש בית לצורך רבים לתלמוד בו, אפילו אם אין מתפללין שם כלל יש עליו קדושת בית המדרש.

והנה כתב בשו"ע (או"ח סימן קנא ס"א) שקדושת בית המדרש חמורה יותר מקדושת בית הכנסת, וכתב במגן אברהם (סק"א) צ"ע אי מותר לעשות מבית הכנסת בית המדרש ליחיד בביתו, ועיין סי' קנ"א ס"ב, ובסי' צ' סי"ח משמע דשרי.

וביאור דבריו, שבשו"ע בסימן קנ"א (הובא לעיל) כתוב, שיחיד

הקובע מדרש לביתו, אין לו קדושה כל כך, מאידך בסימן צ' כתוב דעדיף להתפלל בבית המדרש קבוע מבית הכנסת, משמע דקדושת בית המדרש עדיף מבית הכנסת, וכיון שכתב בסימן צ' סתם, משמע דמיידי אפילו בבית המדרש דיחיד.

למעשה כתב במשנ"ב (סק"א) בשם האליה רבה להחמיר בזה, וכן כתב בפמ"ג (שם סק"א) שלהתפלל מצוה יותר בבית המדרש של יחיד, דבמקום רנה שם תהא תפלה, אבל לגבי קדושה בית הכנסת של רבים חמור יותר מבית המדרש של יחיד, ואסור להוריד קדושת בית הכנסת לבית המדרש דיחיד, אף שעדיף להתפלל שם.

על כל פנים שמענו שגם כשיחיד קובע לו מקום ללימוד, יש לו קדושה, ויש למג"א צד לומר שקדושתו חמורה יותר מבית הכנסת של רבים שאין לומדים שם, ומיוחד רק לתפילה.

אמנם בשו"ת לבושי מרדכי (או"ח מהדו"ת סימן מ) כתב שתלמוד תורה של קטנים אין בו קדושה, כי עיקר הקדושה שיש בבית הכנסת הוא משום שאומרים שם דבר שבקדושה בעשרה, והשכינה שורה שם, וראיה לכך שבעזרת נשים גם כשמתפללים שם, אין בו כל כך קדושה, כי אין עושים שם דברים שצריך עשרה, ורק קדושה קצת

יש בו כיון שעל כל פנים עונות לדברים שבקדושה ששומעים מבית הכנסת.

וגם בית המדרש שאמרו שקדושתו חמורה יותר מבית הכנסת, אפילו שאין מתפללים בתוכו, מכל מקום בדרשה לרבים אומרים קדיש דרבנן, אשר על דבר זה העולם עומד, כמו שכתוב בסוף מסכת סוטה (דף מט ע"א) ואיכא דבר שבקדושה.

אבל בתלמוד תורה של תינוקות של בית רבן, שאינם בני מצוה, וגם שאין אומרים שם קדושה, לא שייך האי טעמא. וכן יש להוכיח קצת מלשון הרמב"ם (תלמוד תורה פ"ב ה"ז), ובשו"ע (יו"ד סימן רמה ס"כ), דקורין חדר שמלמדין לתינוקות בית הספר ולא בית המדרש.

אמנם בשו"ת מבי"ט (ח"ב סימן קעא) כתב, שתלמוד תורה יש בו קדושת בית המדרש, שחמור יותר מקדושת בית הכנסת, כי הבל פי תורת הקטנים עדיף שאין בו חטא, וגם לומדים שם הלכה, ויש בו קדושת תורה שבכתב ושבעל פה.

גם בשו"ת מהר"ש ענגיל (ח"ז סימן לא) כתב דבית המיוחד לתלמוד תורה דרבים בודאי יש בו קדושה אף אם אין

מתפללין שמה בצבור, ובפרט תלמוד תורה דתינוקות, שהוא הבל שאין בו חטא, ואף שאינם מחויבים במצוות אלא משום חינוך, מכל מקום על לימודם העולם קיים כמפורש במדרש (בר"ר פרשה סה כ) בזמן שקולן של תנוקות בתלמוד תורה אין ידי עשו שולטות על כל פנים יש בו קדושה חמורה.

ובספר חסד לאלפים (סימן קנא אות ד) כתב, הבתים שלומדין בהם התנוקות, יש להן קדושה אפשר יותר מקדושת בית המדרש, שהרי אמרו שהעולם עומד על הבל תשב"ר, שאינו דומה הבל שאין בו חטא להבל שיש בו חטא, ובודאי שיש שם השראת שכינה, וצריך לנהוג בהם כבוד.

הרי שהדבר ברור שדעת רוב הפוסקים שחדר שמיוחד ללימוד תשב"ר יש בו קדושה, וחדר שיעורים שמלמדים שם בחורים, לכו"ע יש בו קדושה. וגם חדר שאדם מיוחד בביתו ללימוד, אם הוא מיוחד רק ללימוד, ולא לעשות בו שאר דברים, יש בו גם קדושה.

ומעתה יש לדון בחדר המיוחד ללימוד נשים, אם יש בו קדושה, ואולי זה תלוי במחלוקת השו"ע והגר"א,

ציונים והוספות

ב. א"ר אבא בר כהנא לא עמדו פילוסופין [חכמים] בעולם כבלעם בן בעור וכאבנימוס הגרדי, נתכנסו כל עובדי כוכבים אצלו, אמרו לו תאמר שאנו יכולים לידווג לאומה זו, אמר לכו וחזרו על בתי כנסיות ועל בתי מדרשות שלהן, ואם מצאתם שם תינוקות מצפצפין בקולן, אין אתם יכולים להזדווג להם, שכך הבטיחן אביהן, ואמר להם הקול קול יעקב בזמן שקולו של יעקב מצוי בבתי כנסיות, אין הידים ידי עשו, ואם לאו הידים ידי עשו, אתם יכולים להם.

שכתב בשו"ע (או"ח סימן מז סי"ד) נשים
מברכות ברכת התורה. וכתב בביאור
הלכה (ד"ה נשים) שמבואר בב"י בשם
האגור הטעם שמברכות, דהא חייבות
ללמוד הדינים שלהם, ועוד דחייבת
לומר פרשת הקרבנות כמו שחייבת
בתפלה א"כ קאי הברכה על זה. אמנם
דעת הגר"א שגם כשלומדות אינם
מקיימים מצות תלמוד תורה, ומברכות
כמו כל מצות עשה שהזמן גרמא
שיכולות לברך עליהם.

ויעויין בשו"ת שואל ומשיב (מהדו"ק
ח"ב סימן כב) שהאריך אם מותר
לבנות עזרת נשים כשצריך לבנות
עמודים בתוך בית המדרש וזה מקטין
קצת את בית המדרש, ובתוך דבריו
כתב, דבית הכנסת של נשים מקרי ג"כ
קדושה דבאמת נשים חייבות בתפלה,
ואף דאסור לעשות מבית המדרש בית
הכנסת משום דבית הכנסת אין לומדים
שם, ואם כן עכ"פ הנשים אין לומדות
שם וא"כ גרע, יעו"ש שהתיר.

ואולי גם בענינו תלוי בזה, שלדעת
הב"י שחייבות בלימוד תורה,
אם כן מקום שמיוחד להם ללימוד, יש
בו קדושה, אולם לדעת הגר"א שאינם
מקיימות מצוה בלימודם, אולי אין בו
קדושה, אך יתכן שגם לשיטת הגר"א
יש בו קדושה, כי על כל פנים
כשלומדות יש להם שכר כאינו מצווה
ועושה.

על כל פנים שמענו מדבריו שלעזרת
נשים יש קדושת בית הכנסת כיון
שמתפללות שם ואינן לומדות שם,
ומשמע שאם היו גם לומדות שם, היה
לו קדושת בית המדרש, ואולי גם
בענינו מקום שמיוחד ללימוד נשים,
ואין לומדות שם ברבים אלא ביחידות,
יש בו קצת קדושה, כמו מקום שיחיד
הזמינו רק ללימוד.

סימן ז

לשכור דירה לאבי שחי עם גויה, כשהשוכר לא יודע מכך

לכבוד הרה"ג רבי יצחק זילברשטיין שליט"א

אני בעל תשובה וגר באזור של בני תורה, ואף אחד מהשכנים לא יודע
את עברי, אבי שעדיין לא חזר בתשובה גר בחו"ל והוא מאד רוצה לבא
לבקר אותי כאן בארץ ישראל, וביקש ממני לשכור לו דירה באזור שלי,
לאבי לא חסר כסף, והוא מוכן לשלם מחיר הגון, שהרבה יקפצו על
המציאה להשכיר לו דירה.

אך אם בעלי הדירה ישמעו את הקופה של שרצים שיש לאבי, שהוא
עדיין אינו שומר תורה ומצוות, ובעיקר שהוא חי עם גויה, מסופקני אם

אנשים יסכימו להשכיר לו דירה [שיחששו שמא ידבק הטומאה בביתם, וכמו שידוע שנשאר רושם במקום בין מקדושה ובין מטומאה].

שאלתי היא, האם בשעת השכירות צריך לגלות למשכיר על כך [מאד לא נעים לי לספר זאת, כי אף אחד בקהילה לא יודע שאבי נשוי לגויה], או כיון שאבי משלם הרבה יותר מהמחיר הרגיל, אין צורך לספר על כך?

תשובה

בדירה כזו שיהיה מדור לחטא גדול כל כך, שיהודי יחיה עם בת אל נכר, בוודאי שישרה שם טומאה נוראה, גם לאחר שיצאו משם, ולכן נראה שאסור לשכור דירה כזו של אנשים ישרים וצדיקים, ולטמא להם את הדירה, והנזק שיגרמו השוכרים לדירה בשבועיים שישהו שם, יהיה גדול יותר מהתשלום שיקבלו.

מקורות ונימוקים

ידוע ש'מקום גורם' קדושה או טומאה, דהיינו, שלמקום עצמו ישנה השפעה, מחמת המעשים שנעשו בו. וכפי שמובא בילקוט הגרשוני על המשנה (אבות פ"ג מ"ב): שניים שיושבין ואין ביניהן דברי תורה, הרי זה מושב לצים שנאמר "ובמושב לצים לא ישב". ולכאורה קשה, שהיה לו לומר הרי הם לצים, ומה זה מושב לצים? ותירץ שאם תראה שני תלמידי חכמים שיושבים ואין ביניהם דברי תורה, ותתפלא על זה - איך יתכן ששני תלמידי חכמים לא ידברו דברי תורה?! - על זה אמר שהסיבה לזה היא - 'הרי זה מושב לצים' - המקום שימש בעבר ללצים, ולכן זה גורם שיהיה קשה לדבר שם בדברי תורה, וכן דוד המלך ע"ה משבח את מי שלא ישב ב'מושב' לצים, ולא אמר עם לצים, כי הישיבה במקום שישבו שם לצים מזיקה!

כמו כן כתב בבית הלוי (פרשת נח) שאיתא במדרש שבדור המבול גם הבהמות קלקלו, הכלב הולך אצל זאב, התרנגול אצל הטווס, כדכתיב, "כי השחית כל בשר את דרכו". ולכאורה קשה הלא לבהמות אין בחירה ואין להם יצר הרע, ואיך יעשו דברים כאלה? ותירץ שאם האדם חוטא הרי הוא פועל במעשיו להשחית את העולם התחתון, ולא רק בבעלי חיים, אלא גם בדומם נעשה טבע חדש הגורם לשוכן בתוכם להיות להם נטיה לזה, וכמו שאמר הכתוב "ותבואו ותטמאו את ארצי", שעל ידי המעשים מטמאים את גוף הארץ.

וענין זה כל אדם יוכל להרגישו בחוש ממש, בכואו לאיזה מדינה אחרת, שהיא פרוצה באיזה פרט מהפרטים, ימצא גם בעצמו איזו נטיה והמשכה

לזה הפרט, יותר ממה שהיה לו כשהיה במדינה אחרת.

וזהו שאמר הכתוב "אבן מקיר תזעק וכפּיס מעץ יעננה", ודרשו בגמרא (תענית דף יא ע"א) שקורות ביתו של אדם מעידים בו. והיינו שממעשיו נעשה שינוי בעצי הבית, ולעתיד לבא יראו זאת בחוש, וכולם יראו על קורות הבתים את חטאיו. וזהו מה שכתבה המשנה שאדם עתיד ליתן דין וחשבון, מה צריך לחשבון לאחר הדין, אלא שדין, יענש על מעשיו, וחשבון שיעשו לו חשבון, כמה טימא את המקום שבו עשה את העבירה, ועל ידי זה נכשלו אחרים בעבירות כתוצאה מהעבירות שעשה, עכת"ד.

כמו כן הגה"צ רבי אליהו לופיאן זצ"ל סיפר שבימי נעוריו למד בשיבת "לומז'ה". בעיירה עמד בית חולים ישרן, עשוי מעצים. בית החולים היה "זקן" כל כך עד שגם זקני העיירה לא ידעו את גילו.

לא פעם קרה שחולה ששכב זמן ממושך בבית החולים הזה נחלה בימי מחלתו במחלות נוספות שלא חלה בהן מעולם. הדבר היה לפלא.

לבירור פשר התופעה המוזרה המתרחשת בין כותלי בית החולים, הזעיקה הנהלת בית החולים פרופסורים גדולים מוורשא. ישבו הללו וחקרו העניין והגיעו למסקנה שמרוב

יושנו של בית החולים נבלעו בקירותיו כמה סוגי מחלות מדבקות, ובעטיין נדבקים החולים השוהים בו במחלות נוספות.

מיד הרסו את כל הבניין. הוציאו את כל העצים שמהם בנוי היה בית החולים אל מחוץ לעיר ושרפום עד שלא נותר מהם כל זכר.

ודברים קל וחומר הם: אם במחלות הגוף הקירות סופגות את החיידקים עד שהם מדביקים אנשים שנמצאים שם, במחלות הנפש על אחת כמה וכמה.

ולכן אמר הגר"א לופיאן זצ"ל יש לידע שבבית שגרה משפחה שלא שמרה על "טהרת המשפחה" או שחיללו את השבת וכדומה, נולדים בבית נגעים גדולים ונבלעים בקירותיו מחלות רוחניות. ואם נכנסים לבית כזה יש לפחד שמא חס וחלילה, ידבקו בבאים אליו.

והנה בדירה כזו שיהיה מדור לחטא גדול כל כך, שיהודי יחיה עם בת אל נכר, ש'קנאים פוגעים בו', בוודאי שישרה שם טומאה נוראה גם לאחר שיצאו משם, ולכן נראה שאסור לשכור דירה כזו של אנשים ישרים וצדיקים, ולטמא להם את הדירה, והנזק שיגרמו השוכרים לדירה בשבועיים שישוהו שם, יהיה גדול יותר מהתשלום שיקבלו, ומסתמא אף אחד לא יסכים.

סימן ח

**נכנס בשבת לבית כנסת עם בגדי מלצר של מסעדה הפתוחה
בשבת, ואומר קדיש לע"נ אביו**

לכבוד הרה"ג רבי יצחק זילברשטיין שליט"א

בית הכנסת בו אנו מתפללים נמצא סמוך למסעדה הפתוחה בשבת
רח"ל.

בשבתות האחרונות מגיע לבית הכנסת אחד העובדים במסעדה, כאשר
הוא לבוש בבגדי העבודה של מלצר [עט תחוב בחולצתו ושאר הסממנים
המיוחדים להם] והוא קופץ תוך כדי עבודתו למעריב, כדי לומר קדיש על
אביו בבית הכנסת [הוא נמצא בתוך שנה לפטירתו].

כמו כן במנחה בשבת הוא שוב קופץ לבית הכנסת, ומתפלל מנחה
בבגדי המלצר, ומיד לאחר מנחה, הוא חוזר לסורו.

אנו המתפללים התרענו בפניו כי לא יתכן שיופיע בבית הכנסת עם
בגדים המוכיחים שהוא מחלל את השבת, אולם הוא אינו מתייחס
לדברינו וממשיך להופיע ולומר את הקדיש. האם מותר לענות אמן על
קדיש שיהודי אומר בצורה כזו?

תשובה

אף שאפשר לענות אמן אחר יהודי מחלל שבת, ויש מקום להקל
לצרפו למנין, מכל מקום כשעושה עבירה תוך כדי אמירת קדיש,
נראה שלכו"ע אין לענות אמן אחר אמירת הקדיש, ואולי גם עדיף
לצאת מבית הכנסת בשעת אמירתו לאות מחאה.

מקורות ונימוקים

ידוע שבשו"ת אגרות משה (או"ח ח"א סימן כג) הקיל לצרף מחללי שבת למנין, והביא ראיה שכל ענין המנין למדנו מהמרגלים והם היו מומרים, ומו"ח מרן הגרי"ש אלישיב זצ"ל אמר שראיית האגרות משה היא טובה, מכל מקום למעשה החמיר בזה שלא לצרפם.

אך בעניננו אין צריך לצרפו למנין, אלא השאלה אם עונים אמן אחר אמירת הקדיש. ויעוין בחשוקי חמד עמ"ס ברכות (דף ו ע"א) שהבאנו בשם שו"ת חלק לוי (סימן מז) על מחלל שבת בפרהסיא היורד לפני התיבה, והוא גבר אלים, והציבור יראים למחות בו

בפרהסיא, שלא יתפלל לפני העמוד, ובתוך דבריו כתב, שמותר לענות אמן אחר ברכותיו, שמחלל שבת בפרהסיא לא גרע מעכו"ם, והרמ"א כתב (סימן רטו ס"כ) דעונים אמן אחר ברכותיו של עכו"ם.

אמנם יתכן שיש לחלק, שדברי הרמ"א נאמרו לגבי ברכה, שאין צריך לברכו בעשרה, שאפשר לענות אמן אחר ברכותיו, אבל עניית אמן אחר קדיש שלו, שצריך לאומרו בעשרה, ונלמד מהפסוק "ונקדשתי בתוך בני ישראל", איך יהודי כזה שכל כולו חילול שבת, יכול לומר קדיש ולקדש את הקב"ה בתוך בני ישראל.

אמנם אילו היה יהודי שנכשל בחילול שבת עוד אפשר היה ללמד עליו זכות, ויעוין בחשוקי חמד עמ"ס עבודה זרה (דף סד ע"ב) על יהודי שחילל שבת, ובירך הגומל על נס שנעשה לו, לאחר זמן חזר בתשובה, ושואל האם צריך לחזור ולברך ברכת הגומל, כיון שבירכו בשעה שהיה עדיין מחלל שבת בפרהסיא?

והשיב מו"ח מרן הגרי"ש אלישיב זצ"ל, שכיון שהאיש הזה אינו רואה סתירה בין ברכת הגומל לשמירת השבת, ואם הוא מבקש לברך מוכח שהוא מאמין בהקב"ה, אלא שבילדותו הכניסו בו דעות כוזבות וכפרניות בענין השבת, לכן יצא בברכת הגומל שבירך בעודו מחלל שבת.

אבל בעניננו חמור יותר שכל המנין לבוש בבגדי שבת, והוא לבוש בבגדים שזועקים חילול שבת, ועוד יותר חמור מכך, שבשעת הקדיש הוא ממשיך לחלל שבת כשיש לו עט בכיסו.

וראיה לכך שכתב בשו"ת בית הלוי (ח"ב סימן א) שדעת הרמב"ם (שחיטה פ"ד ה"ח) שאם נגנב לו גדי ומצאו שחוט אסור לאכלו, ואף דקיי"ל רוב מצוין אצל שחיטה מומחין הן, ומהאי טעמא כשנאבד לו גדי ומצאו שחוט מותר לאכלו, ולמה בגנב אסור לאכלו, והרי זהו כלל גדול בכל התורה, דחשוד על איסור אחד, אינו חשוד על שאר איסורים?

והשיב שעיקר יסוד מה שאנו סומכים על השוחט הוא משום חזקת כשרות דכל ישראל הם בחזקת כשרים, וסובר הרמב"ם דלא אמרינן סברא זו, רק היכא דנוכל לומר דזה המעשה עצמו שאנו דנין עליו היה הכל על פי דין תורה בלי שום איסור, אבל היכא דבמעשה זו של אותה השחיטה עצמה עבר עבירה ועשה שלא כדין בזה ששחט אותה שוב אין לנו הוכחה גמורה דהשחיטה היתה כדין וכהלכות שחיטה, והא דקיי"ל דחשוד על איסור א' נאמן על שארי איסורים, זהו במעשה אחר, וכגון מי שחשוד על הגניבה ושחט בהמה של עצמו, דהשחיטה היא בהיתר שפיר סמכינן עליו דהא לא אבד

חזקת כשרות ידי' לגבי איסור נבילה, אבל השוחט בהמה גנובה דמעשה השחיטה הוא באיסור גניבה, שוב חיישין על אותו מעשה עצמו דלמא עשה בו עוד איסור אחר ושחט גם בלא ידיעת הלכות שחיטה ובלא בדיקת סכין. דהרוח שטות הנכנס להעובר עבירה בעת עשיית האיסור לא גדרו בו חכמים לומר עד פה יבא ולא יוסיף. ודעביד הא אכיל הא. ועל אותה שעה לא שייך בו חזקת כשרות כלל.

חזיבן מדברי הבית הלוי כשאדם עדיין נמצא בתוך העבירה, בתוך הרוח שטות, אין לו חזקת כשרות, גם בענינו גם בענינו אף שאפשר לענות אמן אחר יהודי מחלל שבת, ואפשר לצרפו למנין, מכל מקום כשעושה עבירה תוך כדי אמירת קדיש, נראה שלכו"ע אין לענות אמן אחר אמירת הקדיש, ואולי גם עדיף לצאת מבית הכנסת בשעת אמירתו לאות מחאה.

סימן ט

אברך הלומד בקול רם, ויש אברכים המתלוננים שמשום כך אינם שומעים את החברותא

לכבוד הרה"ג רבי יצחק זילברשטיין שליט"א

בכולל בו אני משמש כראש כולל, יש אברך הלומד בקול גדול מאוד [יותר מהרגיל גם ללומדים בקול], מאחר והוא ישן מעט, ואם לא ילמד בקול גדול הוא ירדם [וכך הוכח במציאות, שביקשו ממנו להנמיך את הקול והוא נרדם].

לעומת זה ישנם מספר אברכים שמתלוננים שהלימוד בקול של הנ"ל מפריע להם מאד להתרכז בלימודם, וזה מצב המביא אותם לידי ביטול תורה, כי הם לא יכולים ללמוד בחברותא, ואינם שומעים זה את זה.

ומצד שני ישנם מספר אברכים שטוענים שאדרבה יש להם תועלת גדולה מהלימוד בקול של האברך הנ"ל, שזה מוסיף לדעתם אווירה של 'ריתחא דאורייתא' בבית המדרש.

איך עלי לנהוג במקרה הנ"ל?

תשובה

עדיף לסדר שהאברך הלומד בקול, ישב במזרח, והאברכים שזה מפריע להם ישבו במערב, אבל אם אי אפשר, אז האברך שלומד בקול הוא המשנה, ויש לו לעבור ללמוד בבית מדרש אחר.

מקורות ונימוקים

אם יש אפשרות לסדר שכולם יהיו מרוצים, זה היה עדיף ביותר, דהיינו שהלומד בקול ישב בתחילת בית המדרש סמוך למזרח, ואברכים שהלימוד בקול מפריע להם, ישבו בסוף בית המדרש במערב, וכך הרעש יהיה קטן, זה הטוב ביותר, ואם האברכים מתנגדים לעבור מקום, אינם יכולים לטעון שלימודו מפריע להם, וילכו ללמוד בבית מדרש אחר.

וגדולה מזו כתב בחת"ס (יד"ד סי' ז) וז"ל: שאפשר שיש לרחק

חולה במחלת הנפילה מבית הכנסת מפני רכי הלב וקטנים שיסתכנו ח"ו בראותם נכפה כזה נופל בחוליו על הארץ. והדברים מחודשים, שהחולה שלא חטא ולא פשע, יאלץ להתפלל בביתו ולא בבית הכנסת כדי שלא להזיק לרכי הלב ולקטנים. והוא הדין בענינו.

אבל אם גם כשהם יושבים במערב זה מפריע להם כי לא שומעי את קול החברותא שלהם, וזה גורם להם לביטול תורה, הרי שממה נפשך יגרם כאן ביטול תורה, או שהאברך ירדם, או שהם ילמדו כל אחד בלי חברותא והם ירדמו.

נמצא שבענינו למרות שחלק מהאברכים נהנים מהלימוד, מכל מקום כיון שלחלק מהאברכים זה מפריע, והוא המשנה, שלומד בקול משונה, עליו לעבור לבית מדרש אחר, שם יוכל ללמוד כשזה לא מפריע לאחרים.

ונראה שהאברכים שלומדים כרגיל, והלימוד בקול גדול מפריע להם הם צודקים, כי אין לאדם ללמוד בקול משונה כאשר זה מפריע לאחרים, וכמו שכתב בשו"ע (או"ח סימן קא ס"ב) ולא ישמיע קולו [בתפילה], ואם אינו יכול לכוון בלחש, מותר להגביה קולו,

סימן י

הכהנים נזכרו באמצע נשיאת כפים שלא בירכו קודם, מה יעשו

לכבוד הרה"ג רבי יצחק זילברשטיין שליט"א

המעשה שהיה לנו בבית הכנסת הוא מאד מוזר, ואני מאד מתבייש שזה קרה אצלנו בבית הכנסת, אבל לצערי כך היה המעשה.

אחד המתפללים הקבועים הוא חיוב, ומשום כך הוא מתפלל לפני העמוד, הוא מתפלל מאד במהירות, כאשר המתפללים משתדלים להשיגו, וזה נראה כאילו הוא מנהל מרדף עם השעון.

היום בחזרת הש"ץ עלו שלשה כהנים לדוכן, וכשהחזן גמר "הטוב שמך ולך נאה להודות" קרא אחד המתפללים "כהנים", והחזן התחיל מיד "יברכך", והכהנים שהיו מבולבלים מהמהירות, החלו אחריו "יברכך" בלי לברך לפני זה. כשהגיעו ל"וישמך" תפס אחד המתפללים שהכהנים לא בירכו קודם.

וזה עורר מהומה בבית הכנסת מה יעשו הכהנים, האם יברכו כעת באמצע ברכת הכהנים את הברכה "לברך את עמו ישראל באהבה", ואם יברכו, האם לאחר הברכה ימשיכו מ"יאר", או שיחזרו ל"יברכך"?

תשובה

לא יברכו באמצע ברכת כהנים אלא ימשיכו בברכת כהנים, כי הברכה על נשיאות כפים היא רק הידור, וגם שאין ברכות מעכבות את המצוה.

מקורות ונימוקים

לכאורה אפשר לברך גם באמצע **והנה** כתב המאירי (סוטה דף לט ע"א) ברכת כהנים, וכמו לענין ומברכין [הכהנים] כל אחד קריאת מגילה שכתב במשנה ברורה מהם, "בא"י אמ"ה אשר קדשנו (סימן תרצב סק"ו) שאם נזכר באמצע בקדושתו של אהרן וצונו לברך את עמו הקריאה שלא בירך, יברך בין הפרקים¹. ישראל באהבה", ואף על פי שאין

ציונים והוספות

ג. וביאר בשער הציון (סק"ז) הטעם דלא חמיר מקריאת שמע דקיי"ל דבין הפרקים שואל מפני הכבוד. והנה בחשוקי חמד עמ"ס מגילה (דף ה ע"א) הבאנו שבספר אור החמה (לגר"ז קרויזר זצ"ל על השו"ע שם), הקשה דלא דמי לקריאת שמע שמותר שאילת שלום רק בבין הפרקים, דשאילת שלום לא

הברכה מעכבת, מכל מקום הידור מצוה הוא, ואחד מן החכמים שבח עצמו שלא נשא כפיו בלא ברכה.

ובדבריו מתורץ מה שאמרו בגמרא (שם) שאלו תלמידיו את ר' אלעזר בן שמוע במה הארכת ימים, אמר להן... ולא נשאתי כפי בלא ברכה. והקשה הריטב"א (מגילה דף כז ע"ב) לא ידענא מאי חסידותיה בהאי, דהא משמע דהאי ברכה חובה היא לכל כהן מברך? ודילמא היא גופה קמ"ל, דכל כהן המברך אותה, מתברך ומאריך ימים.

ולדברי המאירי מתורצת קושיא זו, שלדבריו ברכה זו היא הידור ואינה חובה, ורבי אלעזר בן שמוע מעולם לא ביטל הידור זה. וכעין זה כתב בביאור הגר"א (או"ח סימן קכח סעיף ג') שאין הברכה מעיקר הדין, וכדאיתא ולא נשאתי כפי בלא ברכה, ואם איתא [שהברכה היא מעיקר הדין] מאי רבותיה [איזה חסידות יש בזה שבירך].

והנה על קושיא זו נאמרו תירוצים רבים, ובשו"ת גינת ורדים (כלל א סימן ג') הביא תשובה שכתב המהר"ם חביב, ותירץ כמה תירוצים על שאלה

זו, ואחד התירוצים שרבי אלעזר בן שמוע היה מדקדק לומר הברכה קודם נשיאות כפים, כדי שתהיה עובר לעשייתו.

והקשה הגינת ורדים (שם סימן יד) כמה קושיות על תירוצו זה, ואחד מהם הרי טעם זה לא שייך אלא במצוה שעשייתה היא בנטילה או בלישה או בהנחה, ובזה שייך לומר שיהיה שתהא הברכה מוקדמת לעשיית המצוה, אמנם במצוה זו של ברכת כהנים שענינה היא בבטוי [כלומר באמירה], הרי על כרחו הוא מתחיל ומקדים הברכה קודם שישא כפיו, כי אם יתחיל לברך ברכת כהנים, שוב אינו יכול להפסיק ולעכב המצוה מפני שלא בירך עליה, ואם יגמור ברכת כהנים ואח"כ יברך, גם זה לא יתכן, שמכיון שכבר נגמרה המצוה שוב לא מצי לברוכי עלה.

ונראה בביאור דבריו, כי בשלמא במצוה שהיא במעשה, אם מברך באמצע המעשה, אין זה חשיב קלקול המצוה, אבל במצוה שהיא באמירה, אם מברך באמצע דהיינו שבאמצע אמירת המצוה, אומר דברים

ציונים והוספות

שייכי כלל לקריאת שמע, לכן אסור לשאול באמצע הפרק, משא"כ בברכת המגילה שהיא ממין המגילה למה תחשב להפסק? ועוד הרי מחוייב לברך על כל פסוק ופסוק ולמה יקרא עד בין הפרקים בלי ברכה? ונראה לתרץ דהברכה שיברך בין הפרקים תעלה לו גם על העבר, על כל מה שקרא עד עתה, כמו שבטלית קטן לא מברכים בבוקר עד שמברך על הטלית גדול, שברכתו עולה לו גם על הטלית קטן לשעבר. וכן בסוכה כתב השו"ע (סימן תרלט ס"ח) שנהגו שאין מברכים אלא בשעת אכילה, וכתב המשנ"ב (ס"ק מו) שהברכה על האכילה פוטרת גם את העבר.

שלא מענין המצוה, הרי הוא מקלקל את המצוה.

ולכאורה דבריו צריכים ביאור, דמאי שנא ברכת כהנים שאי אפשר לברך בין הברכות, מקריאת המגילה שגם היא מצוה שבאמירה, שאפשר לברך בין הפרקים.

ואולי אפשר להסביר את דבריו, על פי מה שכתב בהגהות רד"ל שלכן ברכה זו של ברכת כהנים שאני משאר ברכות המצוה, כיון שנשיאות כפים היא

ברכה בעצמה, וכמו שלא תיקנו ברכה על ברכת המזון, ועל מצות קידוש, ולכן לא שייך לברך ברכה, באמצע ברכה, משא"כ בקריאת המגילה אפשר לברך באמצע הקריאה.

נמצא שאם לא בירך קודם ברכת הכהנים, אינו יכול לברך באמצע, אבל יכול להמשיך, כיון שהברכה של ברכת כהנים אינה מעכבת, ובפרט לשיטת המאירי והגר"א שהיא רק הידור מצוה⁷.

סימן יא

לדחות את הסיום ליום היארצייט, ולפטור את התענית בסעודת הסיום שנערך

לכבוד הרה"ג רבי יצחק זילברשטיין שליט"א

אני מוסר שיעורים בדף היומי. במסגרת השיעור אנו אמורים לסיים ביום שישי י"ג כסלו את מסכת מכות, וכמובן שבסיום של מסכת אנו עושים סעודת סיום.

ביום ראשון ט"ו כסלו יש לי יארצייט של אבי, וכשספרתי על כך לבני השיעור, אמרו לי שאולי כדאי לדחות את הסיום והסעודה ליום ראשון, כי אז לא אצטרך לצום כפי שאני נוהג כל שנה לצום ביום היארצייט.

שאלתי היא כיצד לנהוג. א. האם לסיים ביום שישי, ולהתענות כמנהגי ביום היארצייט. ב. לסיים ביום ראשון ולאכול בסעודת המצוה. ג. לסיים ביום ראשון, שהסיום יהיה לעילוי נשמת אבי ז"ל, אבל לא לאכול בסעודת מצוה?

ציונים והוספות

ד. והיה מקום לומר שיחפש כהן שעדיין לא התחיל הברכה, והוא יוציא אותם בברכה, אבל זה אינו, כי מבואר בשו"ע (סימן קכח ס"ח) שכהן שלא עקר רגליו ברצה, אינו יכול לעלות לדוכן לנשיאות כפים.

תשובה

סעודת סיום אינה פוטרת את התענית, ורק למי שחלש, וזה מפריע ללימודו יכול להקל בזה, והטוב לעשות את הסיום בסוף היום, ואת הסעודה בערב, ואם אי אפשר יעשה את הסיום ביום היארצייט ולא יאכל שם, ויקח לעצמו מסעודת המצוה, ויאכלנו בלילה לאחר התענית.

מקורות ונימוקים

- בש"ך** (יו"ד סימן רמו ס"ק כז) הביא בשם מהרי"ל דביום שמת בו אביו או אמו דנהגו עלמא להתענות, אסור לאכול בסיום מסכתא, דהוי כמו דברים המותרים ואחרים נהגו בו איסור. וכן כתב בפמ"ג (משב"ז סימן תמד סק"ט). אמנם בשו"ת מהר"ם שיק (יו"ד סימן שסז) כתב, מאן דלומד ומסיים מסכת, דגדול תלמוד תורה כנגד כולם ומגינה ומצלי בין בעידנא דעסיק בה, ובין בעידנא דלא עסיק בה, בוודאי מצוה זו עדיפא, כי סעודה ושמחתה יש לה מקור מדאורייתא, כמו שהביא הש"ך (שם סי' רמו), וברמב"ן על הפסוק "ויחזו את האלקים ויאכלו וישתו", ודווקא אם הסיום בזמנו, וכמ"ש האליה רבה (סי' תקנא ס"ק כה) נראה דבכה"ג לכו"ע אותן הלומדים וכל שכן הרב שלהם דבו תליא הכל, מותרין לאכול בסיום.
- ולמעשה** אמר מו"ח מרן הגרי"ש אלישיב זצ"ל שמי שהתענית קשה לו, ומפריע לו בלימודו, מותר לו לסמוך על סיום מסכת כדי לפטור את התענית, כיון שהתענית הוא
- מנהג, ויהיה עילוי נשמה לנפטר מלימודו של בנו.
- נמצא** שהנהגה להתענות בכל שנה, אין לו לשנות ממנהגו ולאכול גם בסיום מסכת, אבל מי שהתענית קשה לו, ומפריע לו מלימודו, יכול לפטור את התענית בסיום מסכת.
- בנוסף** לכך יש עילוי נשמה גדול להורים כשבנם עושה סיום מסכת ביום היארצייט שלהם, וכן נהגו להוסיף בלימוד ביום זה לעילוי נשמתם.
- ולכן** היה נראה שהטוב ביותר אילו אפשר לעשות את הסיום בסוף היום קרוב לבין השמשות, ולעשות את הסעודה בערב, ואז יצא ידי שלושתם, גם יצום ביום היארצייט, וגם יעשה סיום ביום זה, וגם יוכל להשתתף בסעודת מצוה של הסיום.
- ואם** אי אפשר יעשה את הסיום ביום היארצייט ולא יאכל שם, ויקח לעצמו מהסעודת מצוה, ויאכלנו בלילה לאחר התענית.

סימן יב

כשמתפללים על חולה ושומע דרך הטלפון, האם יזכירו את שמו

לכבוד הרה"ג רבי יצחק זילברשטיין שליט"א

מובא בספרים כשמתפללים על חולה, אם זה לא בפניו יש להזכיר את שמו, אבל אם מתפלל בפני החולה, אינו צריך להזכיר שמו.

מה הדין כאשר אינו מבקר את החולה אלא דורש בשלוחו בטלפון, ומתפלל עליו תהלים דרך הטלפון כאשר החולה נמצא מעבר לקו, האם צריך להזכיר את שמו, כי מצד אחד זה בפניו, ומצד שני במציאות הוא במקום אחר?

תשובה

אין צריך להזכיר את שמו, כי הזכרת השם יכול לעורר דינים, וכיון שהוא עסוק בחולה, וידוע למי הכוונה, אין צריך להזכיר שמו.

מקורות ונימוקים

אמרו חז"ל בברכות (דף לד ע"א) אמר רבי יעקב אמר רב חסדא כל המבקש רחמים על חברו אין צריך להזכיר שמו, שנאמר "אל נא רפא נא לה" ולא קמדכר שמה דמרים.

והטעם שאין צריך להזכיר שמו, כתב

היעב"ץ הטעם שקמי שמיא

גליא, והקשה שבזוהר (וישלח דף קסט ע"א) איתא על הפסוק "הצילני נא מיד אחי מיד עשו", מכאן מאן דצלי צלותיה דבעי לפרשא מלוי כדקא יאות [מפסוק זה למדנו שהמתפלל צריך לפרט בקשתו היטב] "הצילני נא", ואי תימא דהא שזבת לי מלבן, [ואם תאמר שתצילני מלבן] "מיד אחי", ואי תימא קריבין אחרנין סתם אחין אקרון [ואם תאמר

ותירץ כיון שממילא כבר היה צריך להזכיר שמו של עשו, צריך

כבר לפרט את בקשתו, וכענין שאמרו במוסף של ראש השנה, שאם רק אמר ובתורתו כתוב דיו, ואם התחיל פסוק, צריך כבר לגמור את כל הפסוקים, וגם בעניננו אם אינו מזכיר שמו, אין צריך להזכירו, אבל אם מזכיר, צריך כבר לפרט את תפילתו היטב.

ובאדרת אליהו (למה"ר רבי רפאל עמנואל ריקי) כתב, שלכן אין להזכיר שמו של החולה, כי בהזכרת שמו של החולה מעורר את מדת הדין לבקר מעשיו, [וכעין זה כתב בחת"ס (נדרים דף מ"ע"א) שכתבו המקובלים כי יש בהזכרת שמו של החולה קצת התעוררות הדין על החולה, ויעוין בזה עוד בהערה להלן].

ולכן דווקא המבקש רחמים על חברו אין צריך להזכיר שמו, אבל המבקש רחמים על עצמו שיצילנו מידי רשע, אדרבה יזכיר שמו של אותו רשע, כדי שמדת הדין תקטרג עליו, וכמו שעשה יעקב שהזכיר שמו של עשו, הצילני נא מיד אחי מיד עשו. וכל זה דווקא אם ניכר מתוך מעשיו על מי מתפלל, אבל אם אין ניכר צריך להזכיר שמו.

ובמג"א (סימן קיט סק"א) כתב בשם המהרי"ל שהני מילי שאין

צריך שמו של החולה, כשמתפלל עליו בפניו, אבל כשמתפלל שלא בפניו, צריך להזכיר שמו. ולפי זה מובן למה יעקב הזכיר שמו של עשו, כי התפלל עליו שלא בפניו.

לאור דברי היעב"ץ והאדרת אליהו, נראה שאם מדבר עמו בטלפון, שניכר מתוך מעשיו, וקמי שמיא גליא על מי מתפלל, אין צריך להזכיר שמו, אבל לשיטת המג"א עדיין צ"ע אם נחשב למתפלל בפניו, כיון שמדבר עמו בטלפון.

והנה במרומי שדה (ברכות שם) כתב, שלא רק בעומד אצלו אין צריך להזכיר שמו, אלא גם בעסוק בו, וכמו בהא דמרים, שהיה אהרן מדבר עם משה אודותה [אף שלא היה ממש בפניה].

ולפי זה, אם מדבר עמו בטלפון, שעסוק בו, גם לדברי המג"א נחשב כפניו ואין צריך להזכיר שמו.

ציונים והוספות

ה. ולאור דבריו אלו פירש החת"ס את דברי הגמרא (נדרים דף מ"ע"א) כי אתא רב דימי אמר כל המבקר את החולה גורם לו שיחיה, וכל שאינו מבקר את החולה גורם לו שימות. [ומקשה הגמרא] מאי גרמא, אילימא כל המבקר את החולה מבקש עליו רחמים שיחיה, וכל שאין מבקר את החולה מבקש עליו רחמים שימות, שימות ס"ד? ! אלא כל שאין מבקר חולה אין מבקש עליו רחמים לא שיחיה ולא שימות.

ופירש, שכתבו המקובלים כי יש בהזכרת שמו של החולה קצת התעוררות הדין על החולה, אף על פי שמכל מקום קרוב לשכר ע"י התפלה, מכל מקום לפעמים איכא קצת הפסד על ידי הזכרת שמו. והיינו שהמבקר את החולה כשמתפלל בפניו שאין צריך להזכיר שמו אז טוב לו, ולכן נחשב לו שמתפלל עליו [רק] שיחיה, כי לא צריך להזכיר שמו, משא"כ מי שאינו מבקרו, מבקש עליו רחמים וכיון שאינו בפניו צריך להזכיר שמו בתפלתו, ולפעמים יארע לו הפסד בדבר, אף על פי שמתפלל עליו שיחיה.

סימן יג

**נדר שלא לשוח עם התפילין, והוריד את התפילין כדי לשוח,
האם כשמלבישם יברך שוב**

לכבוד הרה"ג רבי יצחק זילברשטיין שליט"א

בספר מעשה רב (אות יח) הביא בשם הגר"א, שההולך עם תפילין כל היום, מותר לעשות בהם משא ומתן, וגם אכילת עראי, אבל דברים בטלים אסור, ובמשנה ברורה (סימן לז סק"ז) הביאו וכתב, יש ליזהר שלא לדבר בתפילין דברים בטלים, דמלבד איסור דברים בטלים, הוא בא על ידי זה לידי היסח הדעת.

וכל זה כשהולך עם תפילין כל היום, אבל ההולכים עם תפילין רק בזמן התפילה, הזהירו הרבה מגדולי ישראל שלא לדבר בהם כלל שיחת חולין [אפילו לא דברים בטלים], ובקיצור שולחן ערוך (סימן י ס"א) כתב, הזהיר במצות תפילין לנהוג בהם קדושה, שלא לדבר בהם דברי הבליים ושיחת חולין, מאריך ימים, ומובטח שהוא בן עולם הבא, שנאמר (ישעיהו לח טז) ה' גִּלְיָהֶם [שנושאים עליהם שם ה' בתפילין] יִחְיוּ וְלִכְלֹ בָּהֶן חַיֵּי רוּחִי וְתִחְלִימֵנִי וְהִחְיֵנִי.

כשראיתי זאת קבלתי על עצמי בקבלה גמורה שלא לדבר עם התפילין שיחת חולין, בשבוע שעבר היה לי דבר נחוץ לשוח, והורדתי את התפילין על מנת שלאחר השיחה אחזור ואניח את התפילין.

כשבאתי להלביש שוב את התפילין הסתפקתי, שאולי כיון שקבלתי על עצמי שלא לשוח עם התפילין, אם כן השיחה היא הפסק, ואני צריך שוב לחזור ולברך על התפילין?

תשובה

**נראה שאינו צריך לחזור ולברך, כיון שהאיסור אינו מחמת התפילין,
אלא מחמת הנדר שקיבל על עצמו, וגם אם היה רוצה לא היה שח
כלל, וזה לא חשיב הפסק שמצריך ברכה.**

מקורות ונימוקים

כתב במשנה ברורה (סימן כה ס"ק מז) אם צריך לברך לכו"ע, דהא אין רשאי לילך חלצן [את התפילין] להכנס לבית בהם לבית הכסא ואדחי ליה, וכמ"ש הכסא, אפילו היה דעתו ללבשן תיכף, בסימן ס"ה, וכתב החיי אדם שהוא הדין

כשחולץ שצריך להפית, כיון דאסור להפית בהן צריך לחזור ולברך.

ולכאורה יש לומר שיש לחלק בין הפסק שאסור מן הדין, כגון להכנס לבית הכסא, לבין הפסק מאונס אחר, וכמו שציין המשנ"ב לעיין בסימן ס"ה, ושם כתב (סק"ב) לשיטת הרמ"א שאם שהה באונס בקריאת שמע וברכותיה כדי לגמור את כולה, צריך לחזור לראש. [אבל שהה בלא אונס אינו צריך לחזור לראש, והטעם, שאם לא היה אונס, הרי היה יכול לקרות, ולא הוי השתיקה ואפילו הדבור הפסק, אבל באונס חשיבא השהייה הפסק כיון שלא היה אז יכול לקרות], דווקא אם האונס הוא מחמת שהאיש אינו ראוי, כגון שהוצרך לנקביו או שהמקום אינו ראוי, כגון שמצא שם צואה או מי רגלים, והוצרך לשהות עד שיוציאום, אבל אונס אחר כגון מחמת ליסטים וכה"ג הוי כמו ששתק ברצון דלא חשיב הפסק.

ולכאורה גם בענינו היה מקום לחלק שאם זה הפסק לא מחמת איסור, אלא מחמת שהוא קיבל על עצמו כן, אולי לא חשיב הפסק, שהרי יכול להשאל על נדרו, ואז יוכל לשוח לצורך.

ומכל מקום יש מקום לומר שגם זה נחשב להפסק, וראיה לכך מהמבואר בשו"ע (או"ח סימן רע"א ס"ד) שמי שהתחיל בסעודה בערב שבת, וקיבל עליו שבת [אפילו בעוד היום

גדול (משנ"ב ס"ק יא)] אסור לו לטעום, ומקדש, ומברך שוב ברכת המוציא. והטעם לפי שהקידוש שבינתיים שהיה צריך לאמרו מפני שנאסר באכילה עד שיקדש, זה הוי הפסק, לפיכך צריך לברך שנית ברכת המוציא (משנ"ב ס"ק יז).

הרי למרות שקיבל עליו שבת בעוד היום גדול, והיה יכול להשאל על הקבלה, מכל מקום כיון שנאסר עליו לאכול בגלל הקידוש, צריך לברך שנית, והוא הדין בענינו.

אך יש לדחות, שהתם נאסר עליו לאכול את הלחם, אבל הכא האיסור אינו מחמת התפילין, אלא איסור צדדי, של נדר שקיבל עליו, ואולי משום הכי אינו צריך לחזור ולברך.

ויש להביא ראיה לזה, ממה שהסתפק בביאור הלכה (סימן מ"ח ד"ה וחזור) כשנכנס לאכול סעודת קבע וצריך להסיר את התפילין עד ברכת המזון, אם כשמלבישן צריך לחזור ולברך, שיש לומר שכמו דכשמסירן על דעת ליכנס בהם לבית הכסא צריך לחזור ולברך לכו"ע, דמפני שאין רשאי לילך בהם לבית הכסא אידחי ליה שעה זו ממצוה, ואם כן הכי נמי כיון דגזרו חז"ל שלא ילך בעת הסעודה בתפילין א"כ אידחי ממצוה, וצ"ע.

ונראה שלכן נשאר בצ"ע ולא פסק בסתמא שצריך לחזור, משום שיש צד לחלק בין אכילת סעודה,

ליציאה לבית הכסא, כי ביציאה לבית הכסא האדם לא היה ראוי להניח תפילין, והיה אסור לו להניחם, אבל כשאכל למרות שאסור להניח תפילין בשעת האכילה, אבל יש בזה גם קצת רצון, שהרי היה יכול שלא לאכול, או להמתין ולאכול אחר כך.

עצמם, שהאדם לא ראוי להניחם אז, כגון שיצא לבית הכסא, לכו"ע צריך לברך [עכ"פ לדעת המשנ"ב]. ואם רוצה לאכול, שאסור לו להניח אז תפילין, ומכל מקום אם היה רוצה לא היה אוכל, באופן כזה מצדד הביאור הלכה שצריך לברך, ואם האיסור אינו מחמת התפילין, וגם האונס היה מרצון שרצה לשוח כמו בענינו, נראה שאינו צריך לחזור ולברך.

נמצא שיש כמה דרגות בהפסק, אם ההפסק הוא מחמת התפילין

סימן יד

בתי התינוקת בוכה שהיא חוששת לחיי אביה, האם לחשוש שזה דברי נביאות שניתנה לקטנים

לכבוד הרה"ג רבי יצחק זילברשטיין שליט"א

ילדתי בת 3 וחצי ילדה מאד שמחה בס"ד, לאחרונה פתאום באמצע היום ללא כל מקרה מקדים, היא מתחילה לבכות שהיא רוצה את אבא, ו"למה אבא לא בבית?".

כשעניתי לה שאבא בכולל והוא יחזור בשעה הרגילה כמו תמיד, היא לא נרגעת ומתחילה להתעקש ולבכות, "לא, אני רוצה את אבא עכשיו, הוא לא יחזור אני יודעת".

גם כשחוזרת מהגן ישר מחפשת את אבא, ולא מוכנה להכנס לבית, אלא רוצה לחכות לו בחדר מדרגות.

מדובר בילדה פיקחית ומבינה, וההסטריה שלה מאד מלחיצה אותי, כמו שידוע שיש נבואה בקטנים, וכבר כמה פעמים ראינו את זה בילדה הזאת.

אני רוצה שהרב יברך את בעלי שיזכה לעסוק בתורה הקדושה עד מאה ועשרים שנה מתוך בריאות, ושהרב יגיד לנו מה לעשות, כי אני מאד מפוחדת מזה?

תשובה

אין ממשות בדבריה, וכדי לידע אם התנוקות אומרים דברי נבואה צריכים להיות חכם גדול, ובפרט שהבעל יושב בבית המדרש ולומד שזה מגנא ומצלא, ויותר מסתבר שהילדה נלחצה מדברים ששמעה, וצריכה לקחתה לטיפול להסרת פחדים.

מקורות ונימוקים

אמנם כתוב בגמרא בבא בתרא (דף יב ע"ב) א"ר יוחנן מיום שחרב בית המקדש ניטלה נבואה מן הנביאים, וניתנה לשוטים ולתינוקות¹. אבל לא כל מה ששוטה או תינוק אומרים זה נבואה. **ולא** מצינו כשאדם עומד בפרשת דרכים שישאל לתינוק מה לעשות, אלא שמצינו לפעמים בגמרא (חולין דף צה ע"ב) שאמרו לתינוק פסוק לי פסוקך, [וגם זה לא היה נכון, אלא שהכניסו לתינוק מהשמים פסוק זה, כדי למנוע מרבי יוחנן לצאת לחו"ל].

ובפרט שהבעל יושב ולומד בכולל, וכתב הערוך שבבגמרא (ב"ק דף כ ע"א) קראו לבית המדרש תחומא, והטעם שהוא תחומה של תורה, והיינו כמו שערי מקלט מגינים על ההורג בשוגג, כך גם תחום העיר מגינים עליו, וכמו שאמרו במכות (דף יא ע"ב) כשם שהעיר קולטת, כך תחומה קולט. וכך גם בתורה, כשם שהתורה מגנא ומצלא, כך הבית מדרש שהוא התחום של התורה מגנא ומצלא, ובוודאי שהבעל שיושב בתחום העיר, ולומד היטב, מוגן מכל רע.

והכלל בזה, שבוודאי רוב דברי שוטה ותינוק הם דברי שטות ואין להתייחס עליהם, ורק לפעמים יש ממשות בדבריהם וצריך להיות חכם גדול כדי לידע מתי זה.

והיותר מסתבר שהתינוקת שמעה שיחה מתבירה על פטירת אדם, והיא נלחצה מכך, ומאד ראוי לקחתה למומחה לגיל הזה כדי שיטפל בה להוציא ממנה את הפחדים.

ציונים והוספות

1. בספר משבצות זהב (עמוד קסג) כתב, שסיפר לו הרב הצ' ר' יעקב משה קורלנדסקי זצ"ל שהיה המנהל של ת"ת יבנה בירושלים [אביו של מוריניו הג"ר זלמן ליב זצ"ל], שבאותה שבת שבה היו מאורעות תרפ"ט בעיר חברון, ישב שוטה על מדרגות ת"ת מאה שערים במאה שערים, והיה מכריז כמה וכמה פעמים למה אתם יושבים כאן בהשקט, והרי בשעות אלו טובחים ושוחטים את הישוב היהודי בחברון, ולא היה מי שישגיח בדבריו.

סימן טו

להתקין בחצר מצלמות דמה, ולכתוב
"מקום זה מצולם 24 שעות ביממה"

לכבוד הרה"ג רבי יצחק זילברשטיין שליט"א

בחצר הבנין שבו אני משמש כועד בית הסתובבו בעבר אינשי דלא מעלי, אחד מדיירי הבנין הציע להתקין בחצר הבנין מצלמות אלקטרוניות, אך מאחר שעלות מערכת כזו עלולה להגיע לכמה אלפי שקלים, העלה הלה רעיון להתקין מצלמות דמה, שעולים שקלים בודדים, ולתלות שלט בכמה מקומות "מקום זה מצולם 24 שעות ביממה", כאשר המצלמות לא מצלמים בכלל, ובזה נחסוך אלפי שקלים.

היות ואני משמש כועד בית הטילו את 'המצוה' הזו עלי, אך חוששני שהנהגה כזו אינה לפי התורה, וכי בגלל חסכון כסף רשאי יהודי ירא וחדר לתלות שלט שקר? וכי אין ילדים עלולים להפגם ח"ו כאשר עוברים יום יום במקום כזה, וקוראים שלט שכולו שקר?

תשובה

מעיקר הדין מותר לכתוב אף שיש בזה שקר, אבל טוב יותר לכתוב "בחצר זה הותקנו מצלמות" וזה אכן אמת.

מקורות ונימוקים

<p>בחשוקי חמד עמ"ס בבא קמא (דף קג ע"א) כתבנו נדון דומה, כשאדם חושש מגנבים האם מותר לו לכתוב שלט 'כלב נושך בחצר', ולתלותו על פתח חצירו. כשאינן לו כלב?</p>	<p>'גונב דעת הבריות', ולכאורה יש בתליית שלט כזה גניבת דעת.</p> <p>ב. שקר, שתולה שלט שיש כלב בחצר, וזה שקר.</p>
--	---

<p>וכתבנו שלכאורה יש בזה שני איסורים, א. גונב דעת הבריות: כמו שאמרו בתוספתא (ב"ק פ"ז א) שבעה גנבים הן, הראשון שבכולם</p>	<p>והנה בשו"ת פני יהושע (סימן פד) כתב שאין איסור שקר אלא כשמוציא מפיו, או מראה בגופו, אבל כתיבה אפילו כשכתב בלא לב, לא מקרי</p>
---	--

משקר. וכן כתב המהרש"א בבבא בתרא (דף טו ע"א) שאין איסור בכתיבת שקר^ז.

והקשה בשו"ת אבן ישראל (ח"ט סימן קסו ז) שבתוס' בבבא בתרא (דף צד ע"ב ד"ה הכי השתא) מפורש דבשעת כתיבה עבר על מדבר שקר תרחק. וכן אמרינן בכתובות (דף יט ע"א) דעדים החתומים על השטר עוברים על שקר.

ויש להביא ראיה שמותר לכתוב שקר, כשמבקש להציל את ממונו, אף כשאין ודאות שיהיה לו הפסד, דאמרינן בבבא קמא (דף קג ע"א) הלוקח שדה בשם ריש גלותא אין כופין את המוכר למכור זימנא אחריתי... פשיטא, מהו דתימא מצי אמר ליה, מידע ידעת דאנא לנפשאי שקילנא. ופנחיא בעלמא הוא דקבעינא [להצלה נתכוונתי... שאם יצאו עסיקין אראה להם שהוא של ריש גלותא, רש"י] הרי שמותר לאדם לבקש מהמוכר שיכתוב בשטר שמוכר את השדה לריש גלותא, כשבאמת מוכר את זה לראובן כדי להימלט מעסיקין ואין בזה איסור, ואפילו שאין העסיקין נזק ודאי. ולכן נראה שאין איסור שקר בכתיבת כלב נושך בחצר, כדי להציל את ממונו.

וכן נראה שאין בזה גניבת דעת הבריות, כי הדוגמא המובאת בתוספתא, כשמסרב בחברו לארחו ואין בלבו לקרותו, והמרבה לו בתקרובות, ויודע בו שאינו מקבל, והמפתח לו חביות שמכורות לחנוני וכו' דברים אלו העושה אותם מכוין לגנוב את דעת חברו כאילו עושה לו ומטרתו היא שחבירו יגמול לו כחסדו והוא למעשה לא עשה עמו חסד, דבר זה נחשב לגניבה ואף על פי שלמעשה לא גונב בכ"ז שם גנב עליו שגונב דעתו כדי שייטיב איתו. אולם בענינו לא מתכוין בעל החצר לקבל ממישהו תגמול וגם לא יקבל אלא מסיר מעצמו נזק מהגנבים, בזה לא מסתבר שאסור.

והדרך הפשוטה היא לכתוב 'כלב נושך' ולהשמיט תיבת בחצר, עכ"ד שם בחשוקי חמד.

הרי שמעיקר הדין מותר לכתוב שלט כזה, אף שיש בזה שקר, ובפרט שאכן המקום מצולם על ידי הקב"ה, אבל בכל זאת כיון שבעיני העולם זה שקר, טוב יותר לכתוב "בחצר זה הותקנו מצלמות", וזה אכן אמת.

ציונים והוספות

ז. דאמרינן התם שיהושע כתב את שמונה הפסוקים של 'וימת משה', דאי לאו הכי הא הוה שקר דברי ר"י ואמרי לה ר' נחמיה, אמר לו ר"ש אפשר ס"ת חסר אות אחת, וכתוב 'לקוח את ספר התורה הזה', אלא עד כאן הקדוש ברוך הוא אומר, ומשה אומר וכותב, מכאן ואילך הקב"ה אומר ומשה כותב בדמיו. ומסביר המהרש"א שלכן לא מיחזי כשיקרא [שמשה כתב וימת לפני שמת], דכולה ס"ת עד וימת משה הקב"ה אומר ומשה אומר וכותב, וכאן מן וימת שינה שהקב"ה אומר, ומשה כותב ולא היה משה אומר, ומ"ה לא מחזי כשיקרא שהרי לא היה אומרה בשעת כתיבה כמו בשאר כל התורה, עכ"ד.

סימן טז

**לתת מכספי הת"ת שמיועד עבור נזקקי הישיבה, לצורך ערב
גיבוש לחיזוק קבוצה של "בני עליה"**

לכבוד הרה"ג רבי יצחק זילברשטיין שליט"א

בישיבתנו הקדו' קיים ת"ת [תומכי תורה] אשר נועד לכלל צרכי בחורי הישיבה, אשר כולל פעילות: תשלומים, ומלגות לבחורים שעושים את מבחני הישיבה, עזרה במלבושים לנזקקים, וקרן חתנים וכו'.

בישיבתנו מתקיים בכל שבוע חבורת "בני עליה" אשר קבלו על עצמם לחזק את לימוד העיון, והוא שבכל שבוע מגיע תלמיד חכם ומוסר חבורה בסוגיא הנלמדת בישיבה, וזה מפתח ומקדם את הבחורים בהבנה בלימוד וברוך השם הדר יצר רושם בישיבה, ואות כבוד למשתתפים בחבורה זו, וזה מחזק את לימוד העיון בישיבה, וראש הישיבה מאד שמח בזה.

והנה דבר זה יוצר מחויבות גדולה לבני הישיבה שמשתתפים בחבורה זו, משום שהתנאי לזה הוא, א. ללמוד טוב את סדר א', על מנת להיות בענינים, ב. קביעות שאי אפשר לבטל את החבורה וכל אחד מקריב מעצמו שלא ללכת לשום אירוע.

ומשום זה על לחזק את "בני העליה" רצינו לעשות בחנוכה ערב גיבוש לבחורים, משתי סיבות: א. כדי לחזק את בני החבורה, ולתת להם כח להמשיך לעשות חיל. ב. זה יביא לקנאת סופרים תרבה חכמה, וגם אחרים יצטרפו לזה.

בקשנו רשות מרבני הישיבה לתקצב את הערב הזה על ידי הת"ת, והם מעונינים בזה, אך מסופקים האם זה נחשב מכלל צרכי בני הישיבה, כי הת"ת מיועד בעיקר לצרכים הגשמיים של בחורי הישיבה, וגם שזה מיועד לקבוצה מסוימת של בחורים, ולא לכלל בחורי הישיבה?

תשובה

הת"ת מיועד לצורך מלבוש בני הישיבה, וגם התורה נעשית מלבוש לאדם בעולם הבא, ולכן ברשות רבני הישיבה יש מקום להקל באופן חד פעמי לתת תקציב לערב גיבוש זה, על מנת לחזק את החבורה להוסיף לשקוד על דלתי התורה, שיהיה להם מלבוש ראוי לעולם הבא.

מקורות ונימוקים

וכאשר ביקש מחברת הכנסת כלה, אמרו לו שמעולם לא הוציאו מעות אלא עבור הכנסת כלה, ואם מרן יפסוק שעליהם ליתן יתנו. וכתב להם תשובה ארוכה, ותמך יתדותיו על מדרש חז"ל על הפסוק 'ויתן אל משה ככלתו' מה כלה מקושטת בכ"ד תכשיטין, אף תלמיד חכם מקושט בכ"ד ספרים, ומלך פורץ גדר, ותלמיד חכם יש לו דין כלה ודין מלך, יעו"ש.

גם רבי עקיבא יוסף שלזינגר סיפר (ציצים ופרחים פרשת עקב) שהמהרי"ל דיסקין זצ"ל זימן אליו פעם כמה מסופרי הסת"ם שהיו בירושלים, והטיל עליהם לעבור מבית לבית ולבדוק את כשרות המזוזות בבתיים ואת שכרם צוה לתת להם מקופת בית היתומים, מקורביו שאלוהו מדוע קבע שכרם מקופת בית היתומים, ומה גם שהקופה דלה וחסרת אמצעים. השיב להם הרב, נאמר בתורה "וכתבתם על מזוזות ביתך ובשעריך" ומיד בפסוק שלאחריו מבטיחה התורה "למען ירכו ימיכם" שכרה של מצוה זו היא איפוא אריכות ימים, ובכן כדאי ומשתלם לקופת בית היתומים לסייע לקיום מצוה זו, למען יהיו בעלי הבתים מאריכים ימים ויהיו פחות יתומים במוסדותנו. [ויעוין בחשוקי חמד עמ"ס שבועות (דף כה ע"א)].

ואולי גם בענינו כיון שרבני הישיבה הם בעלי הבית על כספי הת"ת

הנביא ישעיה' (סד ה) מוכיח את ישראל על התורה והמצוות שעושים שלא בכוונה, ואומר להם וּכְבֹד עֲדִים כָּל צִדְקָתֵינוּ. וביאר החיי אדם (הקדמה) שכוונת התוכחה, לפי שמכל תורה ומעשים טובים, נעשה ממנו לבוש לנשמתו, לפיכך אמר הנביא שהבגד שאנו עושים בצדקותינו הוא רק בגד עדים, והיינו בגד קרוע, יעו"ש.

גם בזוהר הק' (ח"א דף סו ע"א) כתב, שכמו שהגוף שלנו הוא לבוש להנשמה, גם בעולם הבא הנשמה צריכה מלבוש, וזה נעשה מהתורה ומהמצוות שלנו, ולשונו "כמה דיהבי לנשמתא לבושא דמתלבשא ביה למיקם בהאי עלמא, הכי נמי יהבי לה לבושא דזהרא עלאה למיקם ביה בההוא עלמא...", ולבוש זה הוא הנקרא "חלוקא דרבנן" שמתלבשים בזה בעולם הבא.

גם שלמה המלך אמר עז והדר לבושה, ועוז היינו התורה כמו שכתוב ה' עוז לעמו יתן, ומהתורה נעשה מלבוש לאדם.

והנה בשו"ת משנת שכיר (לאחר המפתחות) הביא, שפעם אחת הגיע הגאון רבי יואב אבד"ק מטרסדורף אל פרשבורג לאסוף כספים לצורך ענין גדול, והחת"ס בעצמו היה מעורר הגבאים מכל החברות שיפשטו ידם במנה יפה לתמוך ידי הגאון הנ"ל,

וכל התורמים תורמים זאת על דעתם, והם מסכימים לתת מכספי הת"ת באופן חד פעמי לצורך הגברת לימוד תורה בישיבה, ורק ששואלים אם זה מותר מדין שינוי צדקה, אולי אפשר להסתמך על דברי החת"ס, שכיון שכספי הת"ת ניתנו עבור מלבושים, וגם התורה נעשה מלבוש לאדם יש מקום להקל.

שהתורה תהיה בשלימותה, וכמו שכתב שם החיי אדם, שלש תנאים שהתורה תהיה מלבוש שלם, א. שתהיה בכונת הלב. ב. שתהיה, רק לשם שמים, ולא לשום פניה וגאווה, או להראות צדקתו. ג. שלא יהיה מעורב בו שום ממון של גזל. ויעוין שם שכל זה נכלל בפירוש "בגד עדים".

אמנם בוודאי ת"ת שיתן לבחורים בגדים קרועים הם מועלים בתפקידם, והם צריכים ליתן להם בגדים טובים ומתוקנים, ולכן כדי לקחת כסף מהת"ת לצורך התורה יש לבחון

ומה שזה מיועד לקבוצה מסוימת אין זה פוגע בערכי הת"ת כי כל בחור אם ירצה יכול להצטרף לחבורה זו, וגם צרכי הת"ת לא מיועדים לכלל הבחורים, אלא לנזקקים לזה.

סימן יז

**ברצוני שבאופרוף שלי לא יזרקו סוכריות על החתן,
כי זה מפריד את המתפללים**

לכבוד הרה"ג רבי יצחק זילברשטיין שליט"א

בעזרת השם יתברך אני מתחתן בעוד שבוע, והשבת היא שבת אופרוף שלי, רציתי לשאול את הרב, שהנה זה רבות בשנים, שכואב לי רגשית ענין זריקת הסוכריות על החתן לאחר עלייתו לתורה, שלפעמים זה פוגע בספר תורה, וכמו כן תעמולת הילדים המסתובבים כבר הרבה זמן לפני הזריקה ומבלבלים את כל התפילה.

שאלתי היא, האם מותר לי לבקש מאמי, למנוע את זריקת הסוכריות באופרוף שלי?

תשובה

מקור המנהג הוא קדום, ואין לשנות ממנהגי ישראל, וגם המנהג שדווקא הנשים זורקות את דברי המתיקה הוא קדום ואין לשנותו.

מקורות ונימוקים

מקור המנהג הוא קדום, וכדאיתא בברכות (דף נ ע"ב) תנו רבנן ממשיכין יין בצנורות לפני חתן ולפני כלה וזורקין לפנייהם קליות ואגוזים, והטעם של המשכת יין כתב במשנ"ב (סימן קעא ס"ק יט) "שעושין כן משום סימן טוב, שימשך שלוותן וטובתן. וטעם זריקת החטים כתב הרוקח (אות שג) שהוא רמז שיהיו פרים ורבים כחטים. אולם הזורקים חטים לפני חתנים צריכים להזהר שלא יזרקו אלא במקום נקי, כדכתב המשנ"ב (שם ס"ק כא) וז"ל: "יש מקומות שהנהיגו היום לזרוק צימוקין לפני החתן בשבת שלפני חתונתו בשעה שקורין אותו למפטיר ולא יפה הם עושין שרכין הם ונמאסים על ידי זה",

והטעם שזורקים זרעונים רמז "יראה זרע יאריך ימים". והטעם שזורקים אגוזים, הוא בהיות שאגוז גמטריא "חטא וטוב", כלומר ימחלו לו חטאיו, ויהיה לו טוב, ושקדים, פרי הממהר להתבשל, לרמז שגם הוא יזכה להוציא פירותיו מהר. וצימוקים, הם ענבים גרועים לרמז שלא תוכל אשתו להביאו לידי חטא, כחזה שסחטה ענבים ונתנה לאדם הראשון.

וגם הטעם שדווקא הנשים זורקות את הסוכריות ולא האנשים, גם יסודתו בהררי קודש ואין לבטלו.

ושמעתי שטעם המנהג שדווקא הנשים זורקות את הסוכריות, מפני שהתפקיד של האשה הוא להיות עזר כנגדו ללמוד תורה, ובזה זוכות לחיי העולם הבא, ועל ידי זריקת הסוכריות בעת שעולה לתורה, הן כאילו אומרות לו, אם תלמד תורה כראוי, אשתך וכל בנות משפחתך יעזרו לך בלימוד התורה, שתוכל ללמוד תורה במתיקות. ותפקיד זה הוא דוקא על הנשים ולא על הגברים שלומדים עמו.

ולכן אין לשנות מנהגים קדומים שנהגו בו כל ישראל, גם אם יש איזה פקפוקים על המנהג. ויעוין בספר משנת יוסף (על אגדות הש"ס ביצה דף ד ע"ב) שכתב: בפתיחה לשו"ת חתן סופר מביא בשם האר"י הקדוש ז"ל לפרש מה שאמרו חז"ל (ביצה דף ד ע"ב) "הזהרו במנהג אבותיכם בידיכם זמנין דגזרו גזירה ואתי לאקלקולי", והיינו הזהרו לקיים מנהגים וסייגים וגדרים שגזרו אבותינו הראשונים, ואז אם ח"ו תגזור מלכות שמים רח"ל גזירה על שונאי ישראל, ימליצו אלה הרועים הנאמנים שאנו הולכים בדרכיהם ובמנהגים שיסודותם בהררי קודש, ויבטלו ויקלקלו גזירת מלכות שמים, ויגיגו ויתפללו בעדינו ותתבטל הגזירה בזכותם, עכ"ד. וכעין זה כתב גם בספר ייטב פנים (על ראש השנה עמ' 24), יעו"ש.

כסאות למשפט

כסאות לבית דוד



מקבץ מתוך דיני התורה שהגיעו לכולל בית דוד
ולובנו על ידי דייני כולל בית דוד ובראשם
מוריננו ורבינו הגר"י זילברשטיין שליט"א



גזל סופגניות בחנוכה, בימי "מבצע", כמה ישיב

תיאור העובדות

בחנותי אני מוכר סופגניות, הסופגניות שאני מוכר הם לא רגילות, יש להם יחודיות הם עשויות עם ריבת חלב, כל סופגניה כזו עולה ארבע שקל, כדי להכנס לשוק ולמשוך קונים, עשיתי יום אחד מבצע, שכל סופגניה עולה רק שתי שקל.

כמה ימים לאחר המבצע, כשהמחיר של סופגניה כבר היה המחיר הרגיל ארבע שקל, נכנס אלי בחור מבוש, הרגשתי מיד שהוא לא בא לקנות, אלא לדבר אתי, הוא קרא לי הצדה, ואמר לי, לפני כמה ימים נכשלתי, עשיתי מבצע של סופגניות, היו שם הרבה מאד סופגניות עם ריח משכר, לא עמדתי בנסיון, ולקחתי עשרה סופגניות, כדי לחלק לבני משפחתי.

כשהגעתי הביתה וחילקתי את הסופגניות, שאלו אותי מיד, מנין היו לך עשרים שקל כדי לקנות סופגניות יקרות אלו, התחמקתי ואמרתי להם, "זו מתנה מן השמים", אבל הורי הם לא טפשים, וחקרו אותי הלך וחזור, עד שהוצרכתי להודות על האמת שקניתי אותה בקנין 'משיכה' ללא קנין כסף, ההורים נבהלו מאד, ולמרות שהם לא משופעים בכסף, דאגו מיד לארגן עשרים שקל, ולתת לי כדי שאחזיר לך.

טענת בעל החנות

אני מודה לך על שהשבת את הגזילה, אבל דע לך שהמחיר האמיתי של הסופגניות הם ארבעים שקל, ורק למי שקנה באותו יום המחיר היה עשרים שקל, כי באותו יום היה "מבצע" אבל רק ללקוחות המשלמים כסף, ולא לגזלנים, ולכן תשלם לי ארבעים שקל כי זה המחיר הריאלי של הסופגניות.

תאר לך שבעל חנות נכנס לו שגעון ומכר עוף שלם בשקל, האם זה הוגן שמי שלקח עוף ללא לשלם, ישלם רק שקל, זה הרי ברור שעוף שווה לפחות עשרים שקל, והוא צריך לשלם את המחיר של העוף, גם אתה שמחזיר כעת את הכסף, זה כאילו שאתה קונה כעת את הסופגניות, ותשלם לי את המחיר האמיתי שזה ארבע שקל לסופגניה.

מענת הגנב

אני גנבתי סופגניות שבאותו היום היו שוים רק שתי שקל, ואילו הייתי משלם עליהם, הייתי משלם רק עשרים שקל, וגם אם לא הייתי גונבם היה אדם אחר קונה את הסופגניות והיה משלם לך עליהם רק עשרים שקל, נמצא שהפסדתי לך עשרים שקל, ואת זה אני צריך לשלם.

הצדק עם מי?

פסק דין

אין צריך לשלם אלא כפי המחיר שהיה שוה בשעת הגניבה, דהיינו עשרים שקל, שהרי אינו יכול למכרם למחרת שיהיו יבשות, ואילו לא היה גונבם היה מקבל עליהם מאדם אחר רק עשרים שקל, ונמצא שהגנב לא הפסידו אלא עשרים שקל. אבל אם היה נשאר לו סופגניות ומכרם גם למחרת צריך להשיב את כל הארבעים שקל, כי המוכר עושה מבצע כדי למשוך לקוחות, אבל אינו עושה מבצע עבור גנבים.

מקורות ונימוקים

נאמר במסכת בבא מציעא (דף צט ע"ב) אמר רבא הני שקולאי דתברו חביתא דחמרא לחנוואה, ביומא דשוקא מיזדבנא בחמש, בשאר יומי מיזדבנא בארבע, אהדרו ליה ביומא דשוקא מהדרו ליה חביתא דחמרא, בשאר יומי מהדרו ליה חמש, ולא אמרן אלא דלא הוה ליה חמרא לזבוני, אבל הוה ליה חמרא לזבוני, הא איבעי ליה לזבוני.

ונחלקו הראשונים בפירוש סוגיא זו מתי שברו הסבלים את החבית, מתי צריכים לשלם חמש, ומתי יכולים להחזיר חבית יין, ומתי די שישלמו ארבע, ומצינו בזה ג' שיטות:

שיטת הראב"ד והרא"ש

שיטת הראב"ד והרא"ש, שהסבלים שברו את החבית ביום השוק עצמו. ומכיון שאז היא שוה חמש, עליהם לשלם חמש, כי כך היה מחירה בשעת הנזק, ואין הם יכולים לשלם חבית יין כאשר היא שוה ארבע, ואם שברו את החבית בשאר הימים שאז היא שוה ארבע, צריכים לשלם רק ארבע. כפי שעת הנזק.

פירוש סבלים ששברו חבית יין לחנוני, כשביום השוק שאז יש ביקוש רב ליין, נמכרת החבית בחמש זוז, ובשאר הימים החבית יין נמכרת רק בארבע זוז.

שיטת רש"י

שיטת רש"י שגם אם הם שברו את החבית בשאר ימות השבוע שהחבית שוה רק ארבע, צריכים לשלם חמש, אבל אם הם משלמים לו ביום השוק, או לפני יום השוק הראשון שלאחר שבירת החבית, יכולים הם להחזיר לו חבית יין או לשלם חמש. ואם הם משלמים לו לאחר יום השוק מחזירים לו חמש וזו ולא חבית יין הנמכרת עכשיו בארבע. כי החנוני היה יכול למכור את החבית שנשברה בחמש.

ועל זה אמרה הגמרא, שדווקא אם היה חסר לו חביות יין למכור ביום השוק, שאז יכול לטעון הייתי יכול למכור את החבית בחמש. אבל אם היה לו יין ביום השוק, ולא מכר אותו, הרי היה יכול למוכרו ואין יכול לבוא בטענה, שהיה מוכר את החבית, לפיכך יכול הסבל לשלם חבית יין.

ולכאורה דברי רש"י צריכים ביאור, שהרי הדין הוא, שהגזלנים משלמים כשעת הגזילה והשומרין

כשעת הפשיעה (סימן רצא סק"א), והגזול חפץ זול ואחר כך התייקר משלם כמחיר הזול, ולמה הסבלים צריכים לשלם כפי המחיר שיהיה ביום השוק, למרות ששברו זאת ביום שהיה שוה רק ארבע.

ותירץ הקצות החושן (סימן דש סק"א) שכל הגזלנים משלמים כשעת הגזילה כשלא היה ידוע שהחפץ עומד להתייקר, אבל אם היה ידוע כבר בשעת הגזילה שהחבית ביום השוק תהיה שוה חמש, חייב מדיני דגרמי לשלם את התוספת.

אמנם בנתיבות המשפט (שם סק"ב) כתב שכל הגזלנים משלמים כשעת הגזילה, גם כשידוע הדבר שדרך אותו חפץ להתייקר בזמן מסוים². ויעוין עוד בערך ש"י מה שכתב בזה.

שיטת הרמב"ם

שיטת הרמב"ם וכן פסק בשו"ע (סימן דש ס"ה) שבין ששבר את החבית

ביום השוק, בין ששבר בימים אחרים, אין הולכים אחר שעת השבירה, אלא אחר זמן התשלום, וגם אם שבר ביום

ציונים והוספות

א. אלא שבאותו יום השוק ששברו את החבית, הם יכולים לשלם חבית יין, והגמרא מחדשת, שאם הסבלים לא שלמו עד יום השוק הבא, יכולים הם לשלם גם ביום השוק הבא חבית יין השוה חמש. ובזה יש תנאי, שאם כבר יש לו לחנוני יין למכור ביום השוק הבא, ולא יוכל למכור את החבית שיתנו לו בחמש, אין יכולים הסבלים לתת לו אז חבית יין.

ב. והטעם שמשלמים חמש, אף ששברו זאת ביום שהיה שוה ארבע, שמדובר שהסבלים נשכרו להוביל את החבית יין לשוק, כדי למכור אותה ביוקר ביום השוק, והסבל שבר אותה בדרך, ולכן חייב הסבל לשלם לו את מה שמנע ממנו להרויח על ידי זה, כיון שעל זה הוא שכר אותו, להביא את החבית לשוק כדי להרויח.

השוק, אם משלם בשאר ימים יכול לשלם ארבע, והוא הדין אם שבר בשאר ימים שאז החבית היתה שוה ארבע, ומחזיר לו ביום השוק, צריך להחזיר חמש.

לשלם לו הדבר שגזל ממנו, ורק חובת דמים עליו, וזה תלוי בשעת הגזילה, שאז נתחייבו לו בתשלומי הדבר, ומשום הכי אינו משלם רק כפי החיוב שהיה בשעת הגזילה.

לפיכום

ואף שכל הגזלנים משלמים כשעת הגזילה, במזיק בפשיעה משלם כשעת התשלום, והטעם ביאר בסמ"ע (סק"ט) בשם המגיד משנה, שהמזיק יש לו לשלם חבית יין, ואם משלמים כסף, רואים כמה היא שוה ביום החזרה, אם החזירה ביום השוק נותנין דמי שוויה ביום ההוא, לפי שאם ישלמו חבית יין ואין לו יין למכור היה מוכרה ומקבל חמש, וכשהם מחזירים בשאר הימים, אם היו מחזירין יין היו נפטרינן ביין, כשהם מחזירין דמים מחזירין בשוויה דשאר הימים, עכ"ל המגיד משנה. וביאור דבריו שלעולם הולכין אחר זמן החזרה, ואף על גב דכל הגזלנין משלמין כשעת הגזילה, מ"מ לא מיקרי גזלן, ואין עליו לשלם אלא מה שקלקל בפשיעה, ואין לו להחזיר אלא חביות יין והרי מחזיר הם או דמיהן.

לדעת הרא"ש בין במזיק ובין בגזלן משלם כפי המחיר שהיה שוה בשעת הגזילה או הפשיעה, ולדעת הרמב"ם במזיק משלם כשעת התשלום, ובגזלן משמע במפרשים שהוא מודה לרא"ש שמשלם כשעת הגזילה.

לדעת רש"י לפירוש הקצוה"ח אם ידוע בשעת הגזילה שהחבית עומדת להתייקר, משלם מדיני דגרמי מה שתהיה שוה ביום השוק, ולדעת הנתיב"מ גם רש"י יודה בגזילה, ורק בסבלים היה מקרה מיוחד ששכרו אותם להוביל את היין לשוק.

ומעתה בענינו שגנב סופגניות שבשעת הגניבה היה שוות עשרים שקל, לכאורה היה מקום לומר שבכל זאת חייב לשלם ארבעים שקל, ואין זה דומה לגזל חבית יין שמחירה בשוק היה ארבע, שאין משלם אלא ארבע, כיון שסופגניות אלו המחיר האמיתי הוא ארבעים, ורק בגלל המבצע היו שוות עשרים שקל.

אך בכל זאת יש לומר שלכו"ע אין צריך לשלם אלא כפי המחיר שהיה שוה בשעת הגניבה, דהיינו

ויצוין בטבעת החושן שביאר זאת ביתר ביאור, שהמזיק חבית של יין, עיקר חיובו הוא חבית של יין, אלא שיכול ליתן לו כסף מדין מה לי הן, מה לי דמיהן, וממילא כשמחזיר לו חבית של יין צריך ליתן מחיר כזה, שיכול כעת לקנות חבית של יין, שזה עיקר חיובו, אבל בגזילה אין עליו חיוב

עשרים שקל, שהרי את הסופגניות שמוכר היום אינו יכול למכור למחרת שיהיו יבשות, ועל סופגניות אלו אילו לא היה גונבם היה מקבל עליהם מאדם אחר רק עשרים שקל, ונמצא שהגנב לא הפסידו אלא עשרים שקל.

אמנם בדבר שיכול היה למכור גם למחרת, או שנשארו לו סופגניות ומכר אותם למחר, בארבעים שקל, צריך להשיב את כל הארבעים שקל, כי המחיר האמיתי של הסופגניות הם בשוק הוא ארבעים שקל, והמוכר עושה מבצע רק לקוחות כדי למשוך אותו שיקנו אצלו, אבל אינו עושה מבצע עבור גנבים, ומהם הוא רוצה מחיר מלא.

שבר כלי יקר ששוה שש מאות שקל, וקנה בקבוקי שמן במבצע של שקל אחד והחזירם למדפים

תיאור העובדות

יהודי עבר בחנות ודיבר בפלאפון בשעת הקניה, וכיון שהיה עסוק בשיחה, לא הסתכל להיכן הוא הולך, ושבר בדרכו כלי יקר ששוה שש מאות שקל.

כמובן שהוא ירא שמים והוא רצה לשלם את המחיר של הכלי השבור, לפתע הוא שמע כרוז שבעל החנות מכריז מבצע לשעה אחת בלבד, כל מי שקונה ממוצרי החנות, יכול לקנות בקבוק שמן ששוה שלושים שקל, בשקל אחד בלבד.

היהודי רץ מיד לעבר המדפים, וקנה עשרים בקבוקים, ושילם עליהם בקופה, והמתין שעה אחת, כשעברה השעה והמחיר שוב הגיע למחירו הרגיל שלושים שקל לבקבוק, החזירו למדפים, ונמצא ששילם את כל השש מאות שקל, שהרי עשרים בקבוקים ששוות שלושים שקל, זה שש מאות שקל.

כמובן שבעל החנות לא ידע מכלום.

ועתה מגיע אותו יהודי ושואל האם נהגתי נכון, שהרי אמנם לא החזרתי את הכסף, אבל בכל זאת החזרתי בקבוקים בשווי שש מאות שקל?

פסק דין

מסתבר שבעל הצרכניה לא עשה מבצע להזיק את עצמו שמי שחייב לו כסף, יוכל לשלם בשמן שמכר בשקל, אבל יכול למכור את השמן, ובכסף שיקבל ישלם את הנוק.

מקורות ונימוקים

לכאורה צודק אותו יהודי, שהרי כתבו התוספות בבבא קמא (דף ט ע"א ד"ה רב הונא) שבנזיקין יכול לשלם או כסף, או מיטב, דהיינו אפילו שיש לו כסף, יכול לשלם מיטב מוצרים טובים. אך נראה שבכל זאת אינו צודק, כיון שכולם מודים שמחיר של שמן אינו שקל, אלא שבעל החנות עושה מבצע ללקוחות שלו, אבל אינו עושה

מבצע בשביל להזיק את עצמו, שמי שחייב לו כסף, שיוכל לקנות את השמן כדי לשלם לו חובות, ואילו היה יודע מכך, זה אומדנא ברורה שעל דעת כן לא היה מוכר לו את השמן, אבל יש לו עצה אחרת, שימכור את השמן, ובמחיר שיקבל ישלם את הנזק שעשה לבעל הצרכניה. כי לאחר שקנה את השמן יכול לעשות עם זה מה שרוצה.



הישיבה קנתה כרטיסי טיסה לבחורים, ובעקבות הסבל שעברו, קיבלו פיצוי כרטיס נוסף

תיאור העובדות

ישיבה בחו"ל שלחה עשרים בחורים משיבתם לארץ ישראל, בשביל כמה מטרות, א. כדי שיבקרו בישיבות ויראו את הריתחא דאורייתא, וגם יבקרו אצל גדולי ישראל, וימשמשו שם מהקדושה השורה בביתם. ב. כדי להתפלל על תורמי הישיבה בקברי צדיקים שבארץ ישראל.

כמובן שהישיבה שילמה את הכרטיסים, ואת כל הוצאות השהות של הבחורים בארץ ישראל, ולבחורים לא היה רק להביא את הדרכון שלהם, ואת הכרטיס טיסה הרשום על שמם.

כשהבחורים עלו על המטוס לפתע כבה מערכת החשמל במטוס, והתחילו להרגיש מחנק, הבהלה היתה גדולה, והפחד והמתח היו בל יתואר, כאשר אנשים התחילו לצעוק מפחד ואימה, והבחורים התחילו לקרוא קריאת שמע, ואז רצו כמה דיילים ופרצו את דלת המטוס ונכנס אויר צח, וכולם ברחו מהמטוס כשהטראומה מלווה אותם, והם רועדים בידיהם ורגליהם.

הנהלת החברה הודיעה שכל הנוסעים יקבלו פיצוי של כרטיס טיסה נוסף, הכרטיס הוא בשווי אלף דולר.

מענת הנהלת הישיבה

אנחנו קנינו את הכרטיסים ולכן הפיצוי מגיע לנו, כי הפיצוי אינו ניתן לנוסעים בגלל הצער שעברו, הצער לא שווה מחיר גדול כל כך, אלא החברה נותנת את הפיצוי בשביל שהקונים לא יפסיקו לנסוע עמם, בגלל התקלה שקרתה, והפיצוי מפצה את עגמת הנפש, ואז יהיה להם חשק לנסוע עמם שוב, דהיינו לקנות אצלם שוב כרטיסים, אבל אתם בכלל לא קניתם את הכרטיס, ולכן ככל הנראה הכוונה אלינו.

מענת הנוסעים

הפיצוי שהחברה נותנת היא על הסבל שעברנו, ושלא נתבע אותם, ולא בגלל הקניה, ולכן כיון שהסבל היה שלנו, גם הכרטיסים שנתנו לנו כפיצוי שייך לנו.

הצדק עם מי?

פסק דין

הנהלת הישיבה נתנה לבחורים כסף או כרטיסים, אבל ברגע שהם שילמו על הכרטיס והכרטיס נרשם על שם הבחור, אין להם שייכות לזה, והכרטיס שייך במלואו לבחור, וכל הפיצוי שייך להם.

מקורות ונימוקים

השולח שלוח לקנות לו חפץ, והוסיפו מתנה לשליח, כתב השו"ע

(חו"מ סימן קפג ס"ו) אם היה השער קצוב וידוע, [כלומר שיש מחיר קבוע למוצר] והוסיפו לשליח במנין או במשקל או במידה, הרי הוא של שניהם, והשליח עם בעל המעות חולקים בתוספת.

ובחלקו הראשונים בטעם שחולקים, דעת רש"י משום שיש

להסתפק למי נתכין המוכר לתת, אם לבעל המעות שהוא המשלח, או לשליח שבא לקנות אצלו, ולכן חולקים מספק. ודעת הרי"ף הרא"ש משום שהשליח

נשתכר וקיבל מתנה על ידי מעותיו של בעל המעות, לכן מתחלק עמו בריוח.

ונפקא מינה כאשר המוכר נתנו במפורש לשליח, לדעת רש"י הכל לשליח, וכן פסק הרמ"א, ולדעת הרי"ף והרא"ש חולקים, כיון שהמתנה התגלגלה לידו ע"י מעותיו של בעל המעות, וכן כתבו הסמ"ע (ס"ק יח) והש"ך (ס"ק יב).

והנה נאמר בנדרים (דף נ"ב) רב גמדיא יהיב ד' זוזי לספונאי לאתויי בהון מידעם, לא אשכחו אתיוה ליה בהון קופא, אישתמיט על לחרתא, חפרו

עמו. וע"ז כתבו דהוי ממידת חסידות, אבל מחצה היה של רב גמדה מן הדין, ובזה יהיה מדויק לשון הגמ' אייתינהו כולהון, שלכאורה שפת יתר הוא, אלא שמדת החסידות הוא שהביאו הכל, ולא רק חצי, עכ"ד.

נמצא שלשיתת רש"י תלוי למי נתכוון הנותן לתת, ובספק חולקים, ולדעת הרי"ף כל רווח של השליח חולקים, כי בא לשליח בשותפות מממון המשלח, ומרגליו שהלך לקנותם. והמרחשת הוסיף עוד, שגם אם נגרם לראובן הנאה על ידי מעותיו של שמעון, וכמו בקוף שהנאה לא באה ממש מהקוף, אלא שהקוף היה סיבה לגרום לספנים למצוא את המרגלית, עם כל זה צריך להתחלק במציאה מעיקר הדין.

והנה בענינו מסתבר שמטרת הפיצוי היא רק כדי שהנוסעים לא יתבעו את החברה על הצער, ולכן כוונתם לתת את הכל לשליח, כי קונה הכרטיסים למרות שנתן את הכסף אינו יכול לתבעם, ורק מי שהיה במטוס בפועל יכול לתבוע, ולכן כוונתם ליתן את הפיצוי לנוסע בפועל.

לאור זאת לשיטת רש"י הסובר שאם נתנו מפורש לשליח הכל לשליח, הכא נמי בענינו מטרתם היא לתת לשליח, ולכן הכרטיסים מגיעים לבחורים.

בתריה אשכחיה דרביע על מרגלייתא, אייתינן ליה כולהון. [רב גמדה נתן ד' זוזי לספנים כדי שיביאו לו תמורתם סחורה זולה, לא מצאו כלום, וקנו לו בכספו קוף. כשהגיעו ליבשה ברח ונכנס לחור אחד שהיה באדמה. חפרו אחריו, ומצאו שרובץ על מרגלית. והחליטו ליתנו לרב גמדה].

וכתב הר"ן שנתנו לו זאת ממדת חסידות ולא מן הדין, וכ"כ התוס' והרא"ש. וביאר המהרש"א וז"ל: אייתינן ליה כולהון פירשו בו ממידת חסידות ולא מן הדין, וכלפי מ"ש בסוף קידושין הספנים רובם חסידים, והיינו דהקוף עדיין לא בא לידו כדמשמע אייתינן ליה כולהון, ודקאמר אתויה ליה כו' לאו בידו ורשותו ממש קאמר, עכ"ל.

אמנם בשו"ת מרחשת (ח"ב חו"מ סימן לה ענף א ה) כתב לכאורה למה לא זכה בה רב גמדה מן הדין, כיון שעל ידי הקוף שלו נמצאו המרגלית, ולולא הקוף שלו לא מצאו את המרגלית, נמצא שממונו של רב גמדה גרם לזה, ומן הדין הוא שלו, כמו שאמרין בכתובות (דף צח ע"ב) שאם שלח שליח לקנות לו חפץ, ונתנו לו מתנה, שהבעה"ב נוטל חצי כיון שע"י מעותיו באת הנאה לשליח. ונוכל לומר שמ"ש הרא"ש והר"ן דממדת חסידות הוא ולא מן הדין, היינו על מה שנתנו לו כל המרגלית, ועל פי הדין היה להם לחלוק

כרטיס, והרי זה דומה למי שנתן מתנה קוף לחברו, והקוף מצא מרגלית, היעלה על הדעת שצריך להתחלק עם הנותן, והמרחשת לא אמר דבריו רק שצריך להתחלק עם הבעלים בשעה שהקוף מצא את המציאה, אבל כשנתן את הקוף, ברגע הנתינה נגמרה בעלותו, ומעתה כל מה שהקוף עושה הכל שייך למקבל.

גם בענינו הנהלת הישיבה נתנה לבחורים כסף או כרטיסים, אבל ברגע שהם שילמו על הכרטיס וכל כרטיס נרשם על שם הבחור, אין להם שייכות לזה, והכרטיס שייך במלואו לבחור, והם גם בעלי המעות, וכל הפיצוי שייך להם.

ונראה שגם לשיטת הרי"ף הסובר שאם הגיע רווח לשליח על ידי מעות המשלח שניהם שותפים ברווח, וגם לסברת המרחשת בשיטת הרי"ף שכל שנגרם רווח לחבירו על ידי ממונו יש לו להתחלק עמו, בענינו הכל שייך לבחורים הנוסעים, כי דבריהם נאמרו כאשר המשלח שלח שליח לקנות חפץ לעצמו, והחפץ נשאר של המשלח, נמצא שמעות המשלח גרמו לשליח לקבל מתנה.

אבל בענינו למרות שהכסף לרכישת הכרטיסים שולם על ידי הישיבה, מכל מקום כל כרטיס נרשם על שם הבחור שנסע, נמצא שהנהלת הישיבה נתנה לבחורים מתנה, כסף כדי שיקנו בו



להתקין מזגן מעל מרפסת סוכה של השכן שהוציאו ברשות

תיאור העובדות

ברצוני להתקין מזגן מרכזי בביתי, המתקין אמר שהמקום הטוב ביותר להניח את החלק החיצוני, הוא מחוץ למטבח, ואם אניח את זה בכל מקום אחר בבית, זה יוסיף לי במחיר עוד כמה מאות שקלים.

בקשתי רשות משכני רשות להניח את זה מעל המרפסת שלו, והשכן לא מסכים, בטענה שזה יפסול לו את הסוכה, ולכן ברצוני לבקש אישור מבית הדין להניח שם את המזגן.

טענת השכן המתקין

לשכני יש סוכה אחרת בבית, ולפני כמה שנים הוסיף סוכה גם במטבח וכל השכנים נתנו לו רשות בשמחה לעשות כן, כעת אני רוצה להתקין שם

מזגן, איני חושב שאני צריך להפסיד עבור זה, וגם השכן לא יפסיד הרבה מכך, כי אם זה יפסול לו חלק מהסוכה, עדיין ישארו לו שתי סוכות יפות.

טענת השכן המסרב

המרפסת שלי שם משמשת לי כסוכה, וכבר החזקתי בו כמה שנים, והנחת המזגן מעל הסוכה, פוסלת לי חלק מהסוכה במקום זה, אמנם זה לא יפסול לי לגמרי את הסוכה, אבל כל ס"מ בסוכה נחוצה וחשובה עד מאד.

אם הרב יפסוק שיש בזה ענין לפני משורת הדין לוותר, אוותר, אבל בכל זאת קשה לי מאד לוותר על חלק מהסוכה.

הצדק עם מי?

פסק דין

בעל המרפסת יש לו חזקה בסוכתו, ואינו צריך לוותר אפילו לפני משורת הדין, כיון ששווי של כמה ס"מ בסוכה לאורך ימים שווה יותר מאשר כמה מאות שקלים, שהשכן צריך להוציא בהתקנת המזגן במקום אחר.

מקורות ונימוקים

כיון שהשכנים אישרו לשכנם לבנות את המרפסת לשם בניית סוכה, נמצא שמראש ויתרו על בניה במקום, כי הם ידעו שזה יסתור את סוכתו, והשכן שבנה את המרפסת החזיק במקום כדי לבנות את סוכתו, ואין השכנים יכולים כעת לקחת את חזקתו.

והשיב: שהדין עם ראובן והטעם שהרי כתב הריב"ש (חו"מ ס"ו קנד) שכל נזקי פרק לא יחפור, אינו חזקת ג' שנים אלא מכי מתברר נזקיה

ושתיק מחל, וכ"כ הרמ"ה וכן דעת הגאונים וכ"כ הרמב"ם ז"ל, א"כ כפי דברי כל אלו הרבנים, הדבר ברור שלא היה צריך חזקת ג' שנים, דכיון שראוהו בונה בית בחצר ושתקו, מחלו, דהשתא נזק מועט מכיון שמתברר הנזק שתיק, נזק גדול כבנין בית אחד, ודאי דפשיטא דמחלו, ואפילו לדעת ר"ת שלכל דבר צריך ג' שנים וטענה, בנידון דידן אפשר

לכך מהמבואר בשו"ת מהרשד"ם (חו"מ סימן רנד) שנשאל על ראובן שבנה בית [הוסיף חדר] על אויר חצר השותפין שהיה לו חלק בו ובני החצר ראו ושתקו, והחזיק בזה חמש שנים, ורצה אחד השכנים לבנות למעלה, אם יש כח בשכנים למחות ביד ראובן הנזכר, האם לראובן יש חזקה, או שהשכנים יכולים לסתור

לכך מהמבואר בשו"ת מהרשד"ם (חו"מ סימן רנד) שנשאל על ראובן שבנה בית [הוסיף חדר] על אויר חצר השותפין שהיה לו חלק בו ובני החצר ראו ושתקו, והחזיק בזה חמש שנים, ורצה אחד השכנים לבנות למעלה, אם יש כח בשכנים למחות ביד ראובן הנזכר, האם לראובן יש חזקה, או שהשכנים יכולים לסתור

שיודה ר"ת שהדין עם ראובן, דבשלמא בנזקין, שלפעמים אדם שותק לפי שעה ואינו מוחה, ניחא, אבל מי רוצה שיבנו בחצרו בית וישתוק ולא ימחה, כי ידע ודאי שהבונה בונה הבית על דעת לקיימה לעולם, וא"כ כו"ע מודו בנדון כזה שאינם יכולים למחות ביד ראובן על הבית שבנה, כל שכן כאשר היה לראובן זכות בשטח החצר, ואפילו את"ל שעדיין לא זכה לדעת ר"ת, מכל מקום אם יש לו טענה שנתנו לו רשות לבנות לכו"ע מהני חזקה.

גם בענינו כיון שהשכנים נתנו לו רשות לבנות את המרפסת והחזיק בסוכה, לכו"ע יש לו חזקה ואי אפשר להסתיר לו סוכתו.

ויותר מזה נראה שאין בזה גם לפנים משורת הדין, כי סוכה היא שוה כסף, וכל ס"מ של סוכה מוסיפה בערך הדירה, ומשמשת את בעלי הדירה כל שנה, משא"כ הוצאה חד פעמית של כמה מאות שקלים, אינה שוה את מחיר הפסד את הסוכה.



מי ישלם את הצריכה המשותפת שהעיריה גובה כתוצאה מפיצוץ בצינור, השוכר או המשכיר

תיאור העובדות

אני שוכר דירה, ובמערכת המים המשותפת של הבנין בה אני גר בשכירות, ארע פיצוץ בצנרת, וברוך השם זה תוקן, כידוע לעירייה יש שני מוני מים, א. מונה מים כללי לכל הבנין, ב. מונה מים לכל דייר.

בכל חודשיים העירייה לוקחת את חשבון המונה הכללי, ומחלקת את זה לפי צריכת המים של כל דייר, ואם החשבון לא מתאים, כגון שרשום במונה הכללי שבנין זה צרך 100 קוב מים, ולמעשה לפי החשבון הפרטי של כל מונה, מראה שצרכו רק תשעים קוב, העירייה מחלקת את ה10 קוב בין כל השכנים בשוה, וזה נקרא צריכה משותפת.

עקב הפיצוץ בצינור המים, היה הפרש מאד גדול בחשבון מים בין המונה הכללי לבין המונים הפרטיים, והעירייה חייבה את כל השכנים בחשבון מים מנופח, כל דייר שילם תוספת של כאלף שקל בחשבון המים.

מענת השוכר

כששכרתי את הדירה סיכמנו כפי המקובל, שכל נזק שיש בדירה, אם זה כתוצאה משימושי אני צריך לשלם זאת, אבל נזק שאינו תלוי בי, אלא נזק כללי של הדירה, כגון צנרת וכדו' המשכיר צריך לשלם, ואכן המשכיר שילם את עלות תיקון צינור המפוצץ, ואם כן גם המים של הצריכה המשותפת שאירע בעקבות הפיצוץ צריך המשכיר לשלם.

מענת המשכיר

אמנם שילמתי את עלות תיקון הצינור, אבל סיכמנו שאת המים השוכר משלם, וחשבון המים הגיע לשוכר, והוא צריך לשלם את החשבון.

הצדק עם מי?

תשובה

תלוי על שם מי השעון רשום בעיריה, אם השעון רשום על שם השוכר, הוא צריך לשלם זאת, אבל אם השעון רשום על שם המשכיר, ורק שהוסכם על ידו, שאת המים שהשוכר משתמש ישלם, אין המשכיר יכול לגבות ממנו את המים של הצריכה המשותפת.

מקורות ונימוקים

לכאורה שניהם פטורים לשלם על המים, שהרי לא נהנו מהמים, אלא שהעיריה עשתה הסכם שעל תנאי כן היא מספקת מים, שאם יהיה שימוש יתר בין הבנין לבין המונים הפרטיים הם יגבו זאת גם אם זה כתוצאה מפיצוץ בצינור.

וכן להיפך אם העיריה דורשת את התשלום מהמשכיר, אינו יכול

לחייב את השוכר בהוצאות המים, כי השוכר התחייב לשלם רק על המים שהוא צורך, ולא על המים שהעיריה דורשת ממנו לשלם, כתוצאה מפיצוץ בצינור.

ובענייננו כיון ששניהם לא נהנו מהמים, ורק צריכים לשלם זאת על פי דרישת העיריה, תלוי מי רשום אצל העיריה, כלומר ממי העיריה דורשת את התשלום, אם העיריה דורשת



עטלפים מגיעים לדקל של חברי, ואוכלים את התמרים ומלכלכים את חצרי

תיאור העובדות

שכני בבנין הסמוך נטע לפני כמה שנים עץ דקל, העץ נותן פירות תמרים טעימים, שהשכן היה מאד נהנה מהם, וגם בערב סוכות היה מוריד ענפים מהעץ והיה מסכך בהם את סוכתו.

בשנים האחרונות שכני הפסיק ללקט את התמרים, והם נשארים על העץ, בכל לילה מגיעים עשרות עטלפים ומלקלקים את התמרים, והתמרים נופלים לתוך חצרי ומלכלכים את החצר, כמו כן העטלפים מאד מפחידים כי הם טסים ממש קרוב לחלונות, ובגובה בני אדם, וגם שהם עצמם מלכלכים את החצר.

מענת השכן

אני רוצה ששכני יוריד את הפירות בזמן, ואם אינו יכול שיקצוץ את העץ, אבל ככה אי אפשר להמשיך, שהעץ מביא לכלוך נורא לחצרי.

מענת בעל העץ

נטעתי את העץ בשלי, וכשהייתי צעיר, והעץ היה נמוך היה מאד קל לקצוץ את הפירות כהיום אני כבר אדם מבוגר, והעץ מאד גבוה, וצריך לעלות על סולם גבוה כדי ללקט את הפירות, וזה גם מסוכן, וגם עלות מאד גבוהה, ולקצוץ את העץ אני לא רוצה, א. כי זה עץ פירות, ב. כי העץ מאד יפה.

אני מאד מבין את כאבו של השכן, אבל בכל זאת אני לא מזיק לו, רק העטלפים, ואולי יחפש פתרון למניעת הגעת עטלפים לאזור שלנו, אבל העץ שלי הוא רק גרמא, ולא הוא מזיק אלא העטלפים שלא שייכים לי.

הצדק עם מי?

פסק דין

בעל הדקל נטעו כדיון, והנזק של העטלפים הם רק גרמא, ולכן אינו צריך לקצוץ את הדקל, ועל הניזק להרחיק את עצמו.

מקורות ונימוקים

ממש חייב בדיעבד, גרמא דגירי אסור לכתחילה וחייב להרחיק ופטור עליו בדיעבד, וכל היכא דלא הוי אפילו גרמא דגירי אינו מרחיק כלל, והלכה כמותו.

ומסופר שם בגמרא, שלרב יוסף היו דקלים קטנים והיו מקיזי דם באים ויושבים בחצר אחרת עם רשות, ומקיזים שם דם, והיו באים עורבים ומלקקים את הדם שנשפך שם, ואחר כך עולים על הדקלים, ומלכלכים את התמרים עם דם. רב יוסף: ביקשם שיותר לא יקיזו דם מתחת נוף הדקלים שלו. שאלו אביי הרי זה רק גרמא, שהם רק גורמים שהעורבים יבואו ויטנפו את התמרים?! השיב לו רב יוסף, הכי אמר רב טובי בר מתנה, זאת אומרת, גרמא בניזקין אסור.

ופירש רבינו יונה (שם דף כג ע"א) היינו טעמא דהויא גרמא דגירי, דכי הוו אתי לעורבים היו האומנין מפריחים אותם. [ויעוין בתוס' (שם דף כו ע"א סד"ה זיקא) מה שכתבו בזה].

והנה בעניננו בעל הדקלים נטע את דקליו בהיתר, וכשנטעו לא היו מזיקים כלל אפילו בגרמא, וכתבו התוס' (שם דף כו ע"א ד"ה אבל בגפנים) שאם כשנטע לא היה מזיק ורק לאחר מכן

דעת רבי יוסי וכן נפסקה הלכה כמותו, שעל הניזק להרחיק את עצמו. כלומר אף שידוע שאדם צריך להזהר שלא יזיק את חברו על ידי ממונו, ואם ממונו הזיק חייב לשלם, מכל מקום שאני נזקי שכנים, שהמזיק פטור, ואדרבה על הניזק להרחיק את עצמו, והטעם כתב בנתיבות (סימן קנה ס"ק יח) שבנזקי שכנים המזיק משתמש בביתו שימוש רגיל, וזה גורם לנזק לשכנו, וכדי ששכנו לא ינזק אינו מספיק שמירה אלא צריך לבטל את תשמישו מרשותו, והתורה לא חייבו לבטל את תשמישו, ועל הניזק להרחיק את עצמו, ורק בד' אבות נזיקין שאין בזה ביטול תשמיש, רק שהתורה הצריכה שמירה על ממונו, והוא יכול לשמור את ממונו, והניזק אינו יכול לשמור, לכן אם לא שמר חייב המזיק לשלם.

ואמרו בגמרא בבא בתרא (דף כב ע"ב) מודה רבי יוסי בגירי דידיה, כלומר אף שרבי יוסי סובר שעל הניזק להרחיק את עצמו, מודה רבי יוסי בגירי דידיה, והיינו בחצים הבאים מגופו של בעל הבית ממש, [רש"י] או שהנזק בא מיד בשעה שעושה את הדבר המזיק [תוס']. עוד אמרו שם שגרמא בניזקין אסור.

וביאר הריטב"א (שם ד"ה והא) ונמצאו שלשה דינים לר' יוסי, גירי

התחיל להזיק, לא הוה גירי דיליה דגיריה, כי העטלפים מגיעים מעצמם, דממילא קא גדל. והשכן אינו מעיף אותם בידו, כמו העורבים שהמקיזים היו מעיפים אותם ובפרט שגם כעת אין הדקל מזיק בידם, ולכן אם זה מפריע לשכן, עליו לשכן, רק בגרמא ולא בגרמא להרחיק את עצמו.



**יהודי פגע ברכבו של נכרי, והנכרי נפצע,
האם חייב לשלם בדיני ישראל?**

תיאור העובדות

מעשה שהיה בארה"ב, יהודי נהג ברכבו, וברגע אחד של אי שימת לב, פגע קשות ברכב אחר, הרכב נפגע קשות ויצא מכלל שימוש, וגם הנהג נפגע ופינוהו לבית חולים.

היהודי הפוגע יצא מרכבו והתנצל לפני הגוי, ומסר לו את פרטיו, ואמר לו שלא ידאג שישלם לו בדיוק מה שצריך.

היהודי בא לבקר את הגוי כמה פעמים בבית החולים, וגם ילדיו של היהודי באו לבקרו ולעודדו, ומסתבר שמכל משפחתו ומכל ידידיו וחבריו, היהודי הפוגע ומשפחתו הם היחידים שבאו לבקרו והתענינו בשלומו.

הגוי מאד התרשם מהדאגה של היהודי ומשפחתו כלפיו, ולאחר שהגוי השתחרר מבית החולים, הוא התקשר אל היהודי ואמר לו מאד התרשמתי מאצילותך ומהתנהגות בני משפחתך, ולכן אני רוצה לדון רק בדיני היהודים, אני הולך אתך לבית הדין, וכמה שאתה חייב על פי דיני ישראל, תשלם לי, לא פרוטה פחות, ולא פרוטה יותר.

הדין תורה הגיע לבית הדין בארה"ב, בית הדין שמעו את טענות שני הצדדים והגיעו למסקנא שאכן היהודי פגע בשוגג ברכבו של הגוי, ואילו הנפגע היה יהודי, היה חייב לשלם הכל.

אבל הסתפקו מה הדין ביהודי שחבל בגוי בממונו ובגופו אם חייב לשלם, והיות והבי"ד בארה"ב מסיבות מובנות לא רצו להכנס לזה, שלחו את הדין תורה לארץ ישראל על דעת שני הצדדים כדי שהם יפסקו.

פסק דין

נחלקו הפוסקים אם יהודי הזיק לממון נכרי חייב לשלם, ויהודי שחבל בגופו של נכרי, פטור לשלם, וצ"ע אם חייב בדיני שמים.

מקורות ונימוקים

אדם המזיק. [ויעוין בחי' הגר"ש שקופ (סימן ה סק"ב) שלכאורה לא מצינו שום מיעוט בפסוק שהמזיק נכרי פטור, וכתב שיתכן שזה נלמד מסברא, דלא גרע מהפקעת הלוואתו שפטור, היכא דליכא חילול השם].

אמנם בחזו"א (ב"ק סימן י ס"ק יד) כתב דדווקא שור של ישראל שנגח שור של נכרי פטור, אבל אדם שהזיק ממנו של נכרי חייב, וכן מבואר בתשובת הרא"ש הובא בטוש"ע (סימן שעח ס"ט) ברוכב על סוס, שהזיק סוס של נכרי שהיה מושאל ביד ישראל, שחייב לשלם כפי שיווי הנזק, אבל אין חייב לשלם מה שהעליל עליו הנכרי לתבוע יותר מהנזק. ואם אדם שהזיק נכרי פטור, א"כ בדין הוא שישראל פטור נגד הנכרי, וגם השואל פטור מן הדין נגד הנכרי כדאיתא בשו"ע (סי' שא ס"ט), א"כ אין כאן רק עלילה, ולמה יהא חייב המזיק, אלא ודאי המזיק חייב גם נגד הנכרי.

הרי שלכאורה לדעת התוס' ישראל שהזיק בידים ממון נכרי פטור, והחזו"א הוכיח מהרא"ש שחייב.

בשאלה זו יש לדון בזה בג' דברים, א. יהודי שחבל בממונו של גוי? ב. יהודי שחבל בגופו של גוי, אם חייב לשלם את הנזק? ג. במקרה שחייב לשלם את הנזק, מה הדין לגבי שאר הדברים, ריפוי, צער, שבת, בושת, אם גם את זה חייב לשלם?

יהודי שחבל בממונו של גוי

בגמרא בבא קמא (דף לח ע"א) אמרו שור של ישראל שנגח שור של נכרי פטור, דהיינו ממון של ישראל שהזיק לממון של נכרי פטור הישראל, ויש להסתפק מה הדין כאשר ישראל בעצמו הזיק לממונו של נכרי.

ולכאורה נחלקו בזה הראשונים, דשנינו בבבא קמא (דף ט ע"ב) שחיוב תשלומין הוא בנכסים שאין בהם מעילה, [לאפוקי נכסי הקדש] נכסים שהן של בני ברית [לאפוקי נכסי נכרי], וכתבו התוס' (דף ו ע"ב ד"ה שור רעהו) שאדם שהזיק נכסי הקדש פטור, שהרי משנה זו קאי על כל האבות נזיקין, ואפילו על אדם שהזיק, למ"ד מבעה זה אדם. לאור זאת גם המשך המשנה שבאה לאפוקי נכרי, קאי גם על

ומצינו בזה גם מחלוקת האחרונים:

דהנה כתב במשך חכמה (ויקרא כד יח) 'ומכה נפש בהמה ישלמנה נפש תחת נפש'. נראה הא דלא כתביה קרא בפרשת משפטים, משום דכאן (פרשת אמור) מיירי אפילו בשל עכו"ם. לכן אתי שפיר דלא כתוב "מכה אדם מות יומת", רק "יומת" לחודיה, דמצאנו במיתה בידי שמים, וכמו (במדבר ג, י; יח, ז) "והזר הקרב יומת", דממית עכו"ם דינו מסור לשמים ויומת בידי שמים, וכמו שאמרו במכילתא (משפטים) איסי בן עקביא, יעויין שם..., ומזיק אינו בגדר הפקעת הלואתו, דשריא בעכו"ם, רק בגדר גזל, דאסור בעכו"ם.

אסור, מכל מקום לא מצינו שיהא אסור להזיקו. והא גם בהקדש פטור המזיק, ויעו"ש שהביא מהתוס' (הנ"ל) שפטור ודוחק לחלק דמכל מקום אסור לכתחילה להזיק אף עובדי כוכבים.

ובטעם החילוק שאסור לגזול עכו"ם ומותר להזיקו, יש לומר על פי מה שכתב בשו"ת חכם צבי (סימן כו) שאין האיסור לגזול נכרי, משום טובת הנכרי, אלא שאנחנו נצטוונו שלא לעשות מעשים מכוערים, ושלא להרגיל עצמינו לגנוב.

ישראל שחבל בנכרי לגבי ארבעה דברים

יהודי שחבל ביהודי, משלם לו בנוסף לנזק, עוד ארבעה דברים, והם צער, ריפוי שבת, בושת, והנה לגבי ישראל שחבל בנכרי, איתא במכילתא (שמות כא יח) על הפסוק 'וכי יריבן אנשים והכה איש את רעהו באבן או באגרף ולא ימות ונפל למשכב וכו' רק שכתו יתן ורפא ירפא'. ובמכילתא שם וז"ל: והכה איש פרט לקטן, רעהו פרט לאחרים [הכוונה לגוים, כמבואר בבבא מציעא (דף קיא ע"ב) וברש"י שם], מדברי המכילתא נלמד לגבי חיובי שבת וריפוי שיהודי שחבל בנכרי פטור.

וכן מצינו בגמרא (ב"ק דף פז ע"א) מחלוקת חכמים ורבי יהודה בחובל בעבד כנעני אם חייב בבושת,

אמנם בחתם סופר (פסחים דף ה ע"ב ד"ה יכול יטמין) כתב שישראל שהזיק לנכרי פטור, ואפילו אי גזל וגניבת גוי אסור, מכל מקום הפקעת הלואתו מותר לכו"ע אי ליכא חלול ה', ואיסורא איכא בהשבת אבדת נכרי, ואיך יתחייב לשלם נזקיו.

וכן כתב במנחת חינוך (מצוה נו סק"ו) אפילו פשע דגם מזיק בידים פטור דלא גרע מהפקעת הלואתו, והבאתי לעיל כמה פעמים דגבי הקדש נתמעט אפילו מזיק בידים, אם כן הכי נמי נכרי, ואפילו בלא הטעם דהפקעת הלואתו כנ"ל.

וכן כתב בשו"ת דברי מלכיאל (ח"ג סימן ל) דבעובדי כוכבים אף למ"ד גזילו

ובגמ' שם (דף פח ע"א) מאי טעמא דרבי יהודה, אמר קרא כי ינצו אנשים יחדיו איש ואחיו, במי שיש לו אחוה יצא עבד שאין לו אחוה, ורבנן אחיו הוא במצות עי"ש, ונמצא דגוי שאינו אחיו במצוות ודאי פטור מבושת.

וגם בצער פטור שהרי צער נלמד מהפסוק 'פצע תחת פצע', כמבואר בבבא קמא (דף פד ע"א), ופסוק זה נאמר בדמי וולדות, ופרשה זו נאמרה לישראל ולא לנכרי, כמבואר בחלקת יואב (תנינא סימן יד) כי נכרי נהרג על הריגת עובדין.

ישראל שחבל בנכרי לגבי נזק

אמנם ביהודי שחבל בנכרי לגבי נזק לא מצינו בפוסקים אם חייב או פטור, ולכאורה היה אפשר להביא ראיה שפטור, שאיתא בבבא קמא (דף פז ע"א) החובל בעבד כנעני של אחרים חייב בכולן. ואם גם בגוי חייב, כל שכן שבעבד כנעני חייב, ומה חידשה המשנה, ויש לומר שהמשנה חידשה שבעבד כנעני, חייב בחמשה דברים, אבל בנכרי, אינו חייב בארבעה דברים, אבל עדיין אין ראיה שגם בנזק פטור.

והנה לשיטת התוס' שמוכח מדבריהם שישראל שהזיק ממון גוי פטור לשלם, וראיה שהמשנה כתבה שבכל אבות נזיקין חייב רק כשהזיק לישראל, ואחד מאבות נזיקין הוא מבעה, שלרב הוא אדם, הרי שאדם שהזיק ממון נכרי

פטור, ויש לומר שמזה מוכח שגם אם ישראל חבל בגופו של נכרי פטור, שהגמרא (שם דף ד ע"ב) אמרה דרבי אושעיא אמר שיש שלושה עשר אבות נזיקין, ואחד מהם הוא אדם שהזיק אדם, ובמשנה שלנו לכן כתוב רק ארבעה אבות נזיקין, דתני אדם וכל מילי דאדם, הרי שבמשנה שכתוב מבעה כלול שם גם אדם שהזיק אדם, וגם על זה כתוב במשנה (דף ט ע"ב) שרק בישראל ולא בנכרי.

[ויעזיב בשו"ת חלקת יואב (מהדו"ת סימן יד) שכתב שישראל שהזיק ממון נכרי פטור, והביא ראיה מדברי המשנה, ויש לדקדק בדבריו שסובר שגם ישראל שחבל בגופו נכרי פטור, והראיה מדברי המשנה, אמנם כתב שמזיק לנכרי במזיד בוודאי חייב, והמשנה שפטרה מיירי בשוגג, יעו"ש בראיתו].

עוד נראה להביא ראיה שפטור לשלם, מדברי רש"י בגיטין (דף כא ע"ב) שכתב לגבי עבד כנעני, לא אפשר למקצייה [את ידו אם כתב עליה גט] - דשייך במצות ואינו רשאי לחבול בו, ואם חבל בו יוצא לחירות בראשי אברים, אלמא אינו רשאי לחבול בו.

הרי שרק לעבד כנעני דשייך במצוות אסור לחבול בו, וראיה שאם חבל בו יוצא בראשי אברים, אבל לגוי שאינו חייב במצוות אין איסור לחבול בו,

[חוץ מאיסור צער בעלי חיים לסוברים שזה נאמר גם באדם].

מבואר בשולחן ערוך הרב (הלכות נזקי הגוף סעיף ד).

ואין לדחות שעבד כנעני שאני, כיון שהוא קנוי לו היה מקום לומר שמותר לחבול בו, קמ"ל שאסור לחבול בו משום ששייך במצוות, אבל בגוי בלאו הכי אסור לחבול כיון שאינו קנוי לו.

והוא הדין לגבי נכרי, כמבואר ברש"י (בראשית ט ה) ואך את דמכם - אף על פי שהתירתי לכם נטילת נשמה בבהמה, את דמכם אדרוש מהשופך דם עצמו. ושם מדובר לגבי שבע מצוות בני נח.

וזה אינו מוכרח כי אם היה אסור לחבול בגוי, כי הוא מעשה ידיו של הקב"ה, גם בעבד היה אסור לחבול, כי אדם אינו בעלים על גופו לענין חבלה, שלגבי ישראל אסור לאדם לחבול בעצמו כמבואר במסכת בבא קמא (דף ז ע"ב), וכך פסק הרמב"ם (שבועות פ"ה הי"ז, חובל ומזיק פ"ה ה"א) דאין אדם רשאי לחבול בעצמו. ומבואר ברמב"ם (רוצח ושמירת הנפש פ"א ה"ד) שהאדם אינו בעלים על עצמו, אלא קנינו של הקב"ה, [שנאמר (יחזקאל יח, ד): "הנפשות לי הנה"], ועיין רדב"ז (פ"ח מהלכות סנהדרין ה"ו) שכתב שלכן אין הורגים אדם ואין מלקים אותו על פי הודאת עצמו, כאשר אין עדים, ואין אנו אומרים 'הודאת בעל דין כמאה עדים', כשם שאומרים ביחס לממון, כי למרות שממונו של אדם הוא שלו, נפשו אינה שלו. ומטעם זה אסור לחבול את חברו, אפילו כאשר חברו נותן לו רשות לכך, כי אין לאדם רשות על גופו כלל. וכן

ואם כן אף שנכרי יכול למכור עצמו לעבד כנעני, מכל מקום אינו בעלים למכור את גופו לענין חבלה, ואם כן אילו היה אסור לישראל לחבול בנכרי, גם בעבד כנעני היה אסור לחבול, ואין צריך ראייה לזה, כי בזה שהוא מכר עצמו לישראל, לא הותר לישראל לחבול בו, כי הנכרי אינו יכול למכור עצמו לענין זה, אלא משמע שלגבי נכרי יש צד שמותר לחבול בו, אבל בעבד כנעני, כיון שיש לו דין של ישראל לגבי כמה מצוות, לכן חידשה התורה שאסור לחבול בו.

ובזה גם מתורץ מה שדחה אחד מגדולי הדור שליט"א את הראיה שמותר לחבול בנכרי, ממה שרש"י הוכיח שאסור לחבול בעבד כנעני, משמע שדווקא בעבד כנעני אסור, אבל בנכרי מותר, ודחה שדברי רש"י אמורים כשכתב גט על ידו של עבד, וגם אם העבד נותן רשות לחתכו אסור, משא"כ בגוי אם נתן רשות מותר לחתכו, כי איסור חבלה הוא בגדר גזילה שבין אדם לחבירו.

ואינו נראה שלאדם אין בעלות על גופו, לתת היתר למכרו או לתת היתר לחבול בו, ואין זה ממונו, אלא על כרחך, שאם צריך איסור מיוחד שאסור לחבול בעבד, זו ראייה שמותר לחבול בנכרי.

עוד יש להביא ראייה שהחובל בנכרי פטור, שכתב רבינו יהונתן מלוניל על הרי"ף (בבא - קמא דף פז ע"א) החובל בעבד כנעני שלו וכו' פטור מכולן, שהרי גופו קנוי לו ובנטבל לשם עבדות מיירי דאצטריך לאשמועינן דסד"א כיון דחייב במצות שאין הזמן גרמא כאשה ליחייב לשלם לו נזק צער ורפוי, ועוד שאם הרגו רבו נהרג עליו רבו אם לא עמד יום או יומים, קמ"ל דבחבלות פטור, דהא כתיב (שמות כא) אך אם יום או יומים יעמד לא יוקם כי כספו הוא, ולא כתיב ביה אם יקום והתהלך וגו' כמו שכתוב בכן חורין, אבל בעבד כנעני שלא הטבילו כלל, לא אצטריך לאשמועינן דהא אם הרגו רבו נמי לא ינהרג עליו כל שכן שרשאי לחבול בו.

חזינן מדבריו שכל היכא שישראל פטור כשהרגו, כל שכן שפטור מנזקו.

והנה על הפסוק (שמות כא יד) וְכִי יִזְדּוּ אִישׁ עַל רֵעֵהוּ לְהַרְגוֹ בְּעֶרְמָה מֵעַם מִזְבְּחֵי תִקְחֶנּוּ לָמוֹת. כתב רש"י, וכי יזיד - למה נאמר, לפי שנאמר מכה

איש וגו' שומע אני אפילו גוי..., תלמוד לומר... על רעהו ולא על גוי.

עוד יש להוכיח שהחובל בנכרי פטור, שהרי חבלה הוא מדין מיתה, וכמו שאמרו חז"ל (בבא מציעא דף צה ע"א) מה לי קטלה כולה, ומה לי קטלה פלגא, וגם בחבלה יש נטילת נשמה מאותו מקום, ואם ההורגו פטור, כל שכן שהחובל בו פטור.

אך היה מקום לדחות, שההורג נכרי פטור, היינו ממיתה, אבל לא מיירי בתשלומין, ואולי בחבלה שהשאלה היא לגבי תשלומין, אולי חייב, כמו שאסור לגזול ממונו, ויש לומר שגם בגזילה אסור לגזלו, אבל אינו חייב בתשלומין, וכמו שכתב בנתיבות המשפט (סימן שמח סק"א) שמצות השבת הגזילה נאמר רק בישראל ולא בנכרי.

אלא שיש לעיין למה לגבי מזיק ממונו חייב לשלם, ובמזיק גופו פטור, ויש לומר שקיי"ל כאב"י שאין דמים לכן חורין, אלא שבישראל חידשה התורה שחייב לשלם כמו שעבד נמכר בשוק, אבל בנכרי אינו חייב.

אלא שלגבי הורג נכרי, כתב בכסף משנה (רוצח פ"ב הלכה יא) שחייב בדיני שמים, ויש לעיין האם גם בחובל חייב בדיני שמים, או שאולי מותר לחבול בו, ואינו חייב כלל גם לא בדיני שמים, וצ"ע.

שולחן חנוכה



שאלות ותשובות, פנינים נאים
עובדות והנהגות מגדולי ישראל
על חנוכה

בקשה מהלומדים

אם ידוע לך סיפור
בנושא השגחה פרטית,
או לימוד כף זכות,
או בשאר נושאים היכולים להביא חיזוק,
אנא פנה אלינו
ובעזרת השם נפרסמם בקובץ זה
ויהיה לתועלת ולחיזוק עבור הכלל,
ותהיה בכלל מזכי הרבים,
שאין חטא בא על ידם
אפשר לפנות לפקס 03-5011422
או במייל parnasyom@gmail.com

סימן א

חרש שאינו שומע ומדבר, מי ידליק את נרות חנוכה בביתו

לכבוד הרה"ג רבי יצחק זילברשטיין שליט"א

אני מסייע לכמה משפחות שצריכים עזרה ועידוד, עקב שאחד מבני המשפחה נולד עם מום, ובטבע הדבר שהבטחון העצמי שלו ירוד עקב כך, ולכן הם צריכים סיוע, כדי להגביר את בטחונם העצמי.

יש לי שתי משפחות ראובני ושמעוני, משפחת ראובני האבא הוא חרש, אינו שומע אבל מדבר רגיל, ויש להם שני בחורים, אחד בחור רגיל שומע ומדבר, והשני כמו האבא שאינו שומע אבל מדבר.

לעומת זאת משפחת שמעוני, היא להיפך הבעל ברוך השם שומע היטב, אבל האשה מדברת ואינה שומעת, וברוך השם כל ילדיהם שומעים ומדברים.

כדי לחזק את המשפחות בבטחון עצמי, אני אומר להם שלא התביישו עם המום, ולא ינסו להסתיר זאת, אלא אדרבה ידברו על כך בגלוי, וכשאדם מדבר על כך בגלוי, גם הצד השני מגלה סימפטיה, ואכן בעקבות זה הבטחון העצמי שלהם עלה.

אני גם לומד עמהם הלכות השייכות מיוחד לאנשים עם מומים אלו, ובין היתר למדנו את המשנה בתרומות שהובא בברכות (דף טו ע"א) חרש המדבר ואינו שומע, לא יתרום, ואם תרום תרומתו תרומה, והטעם שהמברך לכתחילה צריך שישמיע לאזנו את הברכה, אבל בדיעבד איזה מעכב.

כשמתקרב עתה ימי החנוכה התעוררה השאלה מי ידליק את נרות החנוכה במשפחת ראובני, כי הבעל אינו שומע, ולכאורה הברכה שלו הוא רק בדיעבד, ואולי עדיף שאשתו תדליק כיון שהיא שומעת והברכה שלה היא לכתחילה.

כמו כן התעוררה השאלה מה יעשו הבנים, האם ילדיקו שניהם, או שרק החרש, או שרק הבריא.

גם במשפחת שמעוני התעוררה שאלה, כי האשה לא שומעת את הברכות שהבעל מברך, ואולי עדיף שהיא תדליק בעצמה, כדי שתוכל לברך?

בנוסף לכך, התעוררה השאלה במשפחה, שכל שבת האשה מדליקה את הנרות ואינה שומעת את ברכתה, ואולי עדיף שבעלה ידליק את הנרות, כדי שברכתו תהיה גם לכתחילה?

תשובה

אם הבעל אינו שומע ומדבר, הוא ידליק את הנרות, ואשתו תצא ממנו ידי חובה, ואם האשה אינו שומעת, בעלה ידליק, והיא יוצאה ידי חובה גם אם אינה שומעת. לגבי הדלקת נרות שבת, היא תדליק כיון שזה מצוותה, ועל כל פנים בעלה יוצא ידי חובה.

מקורות ונימוקים

כתב בדרך אמונה (ביאור ההלכה תרומות פ"ד ה"ד ד"ה חרש) שבשו"ת מהרי"ל דיסקין (קו"א סי' קפא) כתב דמתני' שכתבה שלכתחילה לא יתרום, מיירי בשליח, דהיינו שלא יעשוהו שליח לתרום, אבל בתרומה שלו, ודאי דיעבד מקרי, ואין מחייבין אותו לעשות שליח.

אמנם מלשון הראשונים לא נראה כן, דז"ל הרשב"ץ בברכות (שם) יש תמהין א"כ זה החרש המדבר ואינו שומע כלל היאך יעשה בקריאת שמע וברכת המזון ומגילה ובכל מצות שחובה עליו לשמען, הוא אינו יכול להוציא עצמו לכתחילה, ולאחרים אינו שומע כלל, דבשלמא ברכת תרומה וכיו"ב אמרי' דלא יתרום לכתחילה דאפשר באחרים אבל אלו המוטלות עליו חובה האיך יעשה כו', ומסיק דהו"ל לגביה כדיעבד ויכול לברך כל הברכות, וכן נראה מדברי הרמב"ם שלא מיעט בשום מקום חרש המדבר ואינו שומע אלא בתרומה וכטעמא דכתיבנא, עכ"ל.

ובמאירי (ברכות שם) כתב, חרש המדבר ואינו שומע אף על פי שלעצמו אי אפשר שלא לקרות, שהרי כפקח הוא לכל דבריו, דבר שתלוי בו הוצאת אחרים ידי חובתם לא יעשה על ידו לכתחילה, לא יקרא את המגילה לכתחילה להוציא את הרבים..., כך הדין בו בשאר דברים לא יברך ברכת המזון להוציא אחרים, עכ"ל.

ומוסיף בדרך אמונה מיהו נראה דבנר חנוכה ומזוזה ומעקה אין חייב לעשות שליח, כיון דמצוה רמיה עליה, ולא דמי לתרומה, שהמצוה מוטלת עליו, משא"כ בתרומה שאין עליו מצוה לקנות פירות טבל כדי לתורמן, לא מבעיא לפי דעת המג"א (סימן ח) שאין מצוה לתרום, אלא שאם רוצה לאכול, צריך להפריש,

בודאי שהוא רשות, אלא אפי' לפ"ד הט"ז (יו"ד סי' א ס"ק יז) שיש עליו מצוה כיון שיש לו פירות, מכל מקום כיון שאם אין לו טבל אין עליו כלל מצוה לכן יעשה שליח לתרום.

ובנר חנוכה בלאו הכי יצטרך לברך ברכת הרואה לכמה שיטות, מיהו לא יצטרך לברך להדליק רק שעשה נסים, עכ"ד.

ופירוש דבריו האחרונים שנחלקו הראשונים (יעוין בשו"ע סימן תרעז ס"ג) אם כשאשתו מדליקה עליו בביתו, ולא שמע את הברכה, אם כשרואה נרות חנוכה צריך לברך ברכת הרואה.

לאור זאת אצל משפחת ראובני עדיף שידליק הבעל, למרות שאינו שומע, מכל מקום הוא מוציא את אשתו ידי חובתה, וגם שעל ידי זה הוא מוציא עצמו מידי ספק על ברכת הרואה, שלכמה שיטות כיון שלא שמע את הברכה צריך לברך בעצמו.

אלא שיש לחקור האם חרש שאינו שומע ומדבר שכתוב במשנה שלכתחילה לא יתרום, אם גם קיום המצוה היא בדיעבד, או שרק הברכה היא בדיעבד, וקיום המצוה היא לכתחילה.

ומלשון המהרי"ל דיסקין (שם) משמע שכל המצוה היא רק בדיעבד, שכתב שאם שלח שליח שאינו שומע לתרום עבורו, וכבר ברך השליח יכול לבטלו קודם שיתרום, ומחויב הוא בכך, כי עבירת חסרון ברכה מהוגנת חיילא על התרומה, ולכאורה יש להקשות למה בכלל חל השליחות, הלא אין שליח לדבר עבירה, וגם אם תרם לא יחול, מזה משמע בדברי סופרים לא בטל כלל המעשה.

כלומר למהרי"ל דיסקין פשוט שחסר בכל מעשה המצוה וכל מעשה המצוה הוא בדיעבד, ואולי לפי זה אף שהבעל הדליק נרות, מכל מקום גם האשה תדליק בברכה, ואף שכתב המשנ"ב (סימן תרעא סק"ט) שאין דין מהדרין באשתו, שאשתו כגופו, והוי כאילו הדליקה, מסתבר שכל זה כשהבעל הדליק כתיקונו, אבל לשיטת המהרי"ל שהדלקתו היא גדר של בדיעבד, אולי מן הראוי שלא תהיה שם בשעת הדלקתו, ותחשוב שאינה רוצה לצאת ידי חובה מבעלה, ותוכל להדליק נרות בעצמה.

אך זה אינו א. כי דברי המהרי"ל דיסקין שגם עצם המצוה היא אינה כתיקונה מחודשים, ובפשטות רק הברכה אינה כתיקונה וברכה אינה מעכבת את המצוה, ב. כתב המשנ"ב (סימן תרעז סק"ב) שאם אשתו הדליקה עליו, גם אם הבעל לא ידע

שהיא מדליקה ולא כיוונה לצאת, יתכן שיצא ידי חובתו, ועל כל פנים ידליק בלא ברכה. ויעוין עוד במשנ"ב (שם ס"ק טז) שאפילו אם הבעל אינו נמצא בביתו, וכיון במפורש שלא לצאת ידי חובתו מהדלקת אשתו בביתו, יש מן הפוסקים שסוברין אחרי דחז"ל פטרוהו ע"י הדלקת אשתו, לאו כל כמיניה לומר איני רוצה לצאת בשל אשתי, ולהדליק בעצמו. וכל שכן שלכו"ע אי אפשר לברך שני פעמים בבית אחד.

ולכן נראה שעדיף שהבעל ידליק, ואשתו תצא ממנו, ובוודאי שזה עדיף טפי, שהרי נר חנוכה ושלום בית שלום בית עדיף, ובוודאי זה לא יוסיף לשלום ביתם, אם אשתו תדליק, כי הוא חרש ויש לפקפק על קיום מצוותיו.

לגבי בניו בוודאי שצריכים להדליק בעצמם, ובפרט בנו הבחור שאינו שומע, כדי שיוכל לברך ברכה הרואה, אמנם אם הם בני ספרד שרק בעל הבית מדליק, לא ידליקו בעצמם.

כשאשה אינה שומעת, והבעל שומע

לגבי משפחת שמעוני, שהאשה לא שומעת את הברכה, מכל מקום הבעל ידליק את הנרות, כי בכל זאת זו המצוה המוטלת עליו, וכמו שנוהגים כל ישראל, ובפרט שבזה הברכה היא לכתחילה שהוא משמיע לאזנו, ואשתו לא תדליק נרות, אף שהם נוהגים כהרמ"א שכל אחד מבני הבית מדליק, מכל מקום באשתו לא תדליק, כי אשתו כגופו ויצאה ידי חובה בהדלקתו, אף אם לא שמעה את הברכה.

לגבי הדלקת נרות שבת, כשהאשה אינה שומעת

לגבי הדלקת נרות שבת, במשפחת שמעוני, לכאורה היה עדיף שהבעל ידליק את הנרות, כי אין נפקא מינה מי מדליק את הנרות, והעיקר שנרות יהיו דלוקים בבית, וכיון שהדלקתו היא לכתחילה, וכשאשתו מדליקה הברכה היא בדיעבד, כי אינה יכולה להשמיע לאזניה, עדיף שהבעל ידליק.

אבל מכל מקום כיון שכתב בשו"ע (או"ח סימן רסג ס"ג) הנשים מוזהרות בו יותר, מפני שמצויות בבית ועוסקות בצרכי הבית. וכתב במשנה ברורה (ס"ק יא) ואפילו אם ירצה הבעל להדליק בעצמו האשה קודמת. ובפרט שאצל אשה מצוה חשובה עד למאד, ומאד זהירות בהם, אינו יכול לקחתה ממנה, ותברך כמו שמברכת את שאר הברכות.

סימן ב

אלמנה שמנגנת את הברכות, האם חתנה יכול להיות שם

לכבוד הרה"ג רבי יצחק זילברשטיין שליט"א

אלמנה שבאים אצלה בתה וחתנה וילדיהם להיות אתה בשעת הדלקת נרות חנוכה, והאלמנה מנגנת את הברכות בניגון שבעלה ניגן, האם החתן צריך להעיר לה על זה?

תשובה

בספר אורחות חיים (ח"א הלכות מגלה ופורים אות ב) כתב בשם בעל עשרת הדברות, שאין הנשים מוציאות האנשים בקריאתן [מגילה], והטעם משום דקול באשה ערוה, ואע"ג דמדליקות נר חנוכה ומברכות, לא דמי לפי שאין צורך שיהיו שם האנשים בעת הדלקה.

ומסתמא כוונתו משום שקריאת המגילה וברכות חנוכה הם בניגון, ולכן חמור יותר קול באשה ערוה, מאשר ברכה רגילה, או סתם דיבור, ולכן בשאלתנו בשעת הברכה החתן יצא משם כדי שלא ישמע הברכה.

סימן ג

אלמנה שאינה רוצה להדליק בעצמה, ורוצה שבנה ידליק בשבילה

לכבוד הרה"ג רבי יצחק זילברשטיין שליט"א

אלמנה שמחמת צערה אינה רוצה להדליק נרות חנוכה בביתה, ומעדיפה לעשות שליח את בנה שאינו גר בביתה, שהוא ידליק במקומה, האם כדאי לשדל אותה שעדיף לה לקיים את המצוה בגופה, או לא?

תשובה

אמנם לכתחילה מצוה בו יותר מבשלוחו, אבל כבר נהגו אפילו נשים צדקניות שאין מדליקים בעצמם, אלא עושים שליח, ויתכן שזה על פי דברי החתם סופר (שבת דף כא ע"ב) למה אין הנשים מדליקות בעצמם, ואינם מן המהדרים מן המהדרים, שכל אחד מדליק בעצמו, ותיירץ כיון שתקנו נר איש וביתו על פתח ביתו מבחוץ, לכן אין ראוי שאשה תהיה מהמהדרים, כי אין כבודה לצאת בחוץ

ברשות הרבים לעתותי ערב, נהי אם אין האיש בביתו ועליה מוטל מצות הדלקה, על כרחא תצא לחוץ להדליק, מ"מ אם יש כאן זכר המדליק אין מן החסידות שתחמיר על עצמה בזה.

ויתכן שזה גם המנהג שיש נשים אלמנות שעושות שליח, כי הם צנועות, ואינם רוצות להראות עצמם על פתח הבית מבחוץ, כשכולם יסתכלו עליהן שמדליקות נרות חנוכה.

סימן ד

ללמוד בחנוכה את הדפים העוסקים בחורבן הבית

לכבוד הרה"ג רבי יצחק זילברשטיין שליט"א

ראיתי בחשוקי חמד על חנוכה (עמוד סב) בשם הגאון רבי יצחק בלאזר, שסיפר על רבו, שאם משהו היה מספר לו דבר מעציב בחנוכה, היה משתיקו ואמר לו "הס", מכיון דחנוכה אסור בהספד, אסור בעצבות.

רציתי לשאול במסגרת לימודי, יוצא שאנחנו צריכים ללמוד בחנוכה את מסכת גיטין דפים נה-נח, שאלו אגדות חז"ל על החורבן, ורצינו לדעת אם מן הראוי ללמוד סוגיה זו בימים שמחים אלו, כיון אולי זה נכלל שאסור להיות לספר דברים עצובים בחנוכה כמו שאסור להספיד.

יתכן שאם היינו לומדים סוגיות אלו בעיון היה מותר, וכמו שכתב המשנ"ב (סימן תקנ"ד) לענין הדברים שמותר ללמד בתשעה באב, היינו שילמוד בפשוטן של דברים, אבל לא דרך פלפול..., מטעם שיהיה לו שמחה אחר שיתיישב לו. אבל אנו לומדים את הסוגיא בגירסא לא דרך עיון ופלפול, ואולי אסור ללמוד דפים אלו בחנוכה שזה זמן שמחה?

תשובה

שמעתי מהאדמו"ר מסלונים רבי שלום נח ברזובסקי זצ"ל שאמר, בשם הספרים הקדושים, שאותם ילדים עליהם מסופר בגמרא בגיטין שהשליכו עצמם למצולות ים, כדי לא להטמא לשוביהם, גופם אמנם נאבד, אך את נשמותיהם השיב השי"ת לעם ישראל במהלך הדורות, והם נולדו מחדש בקדושתם ובטהרתם.

עינינו הרואות, המשיך הרבי, שזו הנהגתו של הקב"ה גם באשר למיליון הילדים שנהרגו ונשחטו על קדוש ה' בימי השואה. גם אותם משיב השי"ת לעם ישראל ונשמותיהם כמו נולדות מחדש, צחות, מאירות ובוהקות. ומכאן החזיון

הנפלא שזכינו לראות בדורותינו ילדים ברוכי-כשרון הטבולים כל-כולם בחמדת התורה וחשקתה. למרות החושך הנורא והיצר הרע המשתולל בראש כל חוצות, מפעפע השמן הטהור בנשמות הזכות הללו וממריצן לעסוק בתורה בקדושה ובטהרה.

והוסיף שחובה כפולה ומכופלת מוטלת אפוא על אמא יהודיה לשמור על הנשמות הקדושות הללו בעין פקוחה, ולנקוט בכל האמצעים העומדים לרשותן על מנת שיהיה כל חשקם של הילדים בתורה, ולבל יטמאו את עיניהם במראות לא-טהורות, שיהיה פיהם נקי ומצוחצח, ואזניהם אטומות לכל דיבור אסור וטמא.

כי האחריות שלנו כלפיהם איננה מתבטאת רק לגבי הדור שלנו, אלא גם לגבי הדורות הקודמים, שמסרו נפשם על קידוש ה'. כך עלתה במחשבה לפני הקב"ה, שדווקא הדור שלנו, ירפא את מזבחות ה' שנהרסו בדור הקודם.

לאור זאת כשילמד במסכת גיטין ילמד בכוונה זו, שכל מה שקרה הציל את עם ישראל, וכל האנשים שנהרגו ונשחטו בידים זדוניות, חזרו לבסוף לעם ישראל, ואדרבה באו ביתר שאת וביתר עז מתוך חשקת התורה, וזה פך השמן הטהור של זמננו, שאנו נלחמים את מלחמת תורתנו הקדושה, לשמור על פך השמן הטהור שלא יטמא בהיסט.

סימן ה

**להדליק נר חנוכה בחדר גדול כדי לכבד אנשים חשובים, סמוך
לחדר שבו מתפללים בקביעות**

לכבוד הרה"ג רבי יצחק זילברשטיין שליט"א

במקום עבודתי יש חדר קטן ששם אנו מתפללים מנחה וערבית בקביעות, ולכאורה היה מקום להדליק שם נרות חנוכה כדין בית הכנסת.

אך היות ואני עובד במקום ציבורי, והמנכ"ל רוצה לכבד אנשים [הנקראים] 'חשובים' בטקס הדלקת נרות חנוכה, ולכן מבקש שנעשה את ההדלקה בחדר הגדול הסמוך לחדר ששם אנחנו מתפללים.

האם ניתן לברך במקום כיון שבחדר הסמוך אנחנו מתפללים, או שמא צריך להדליק רק בחדר ששם אנחנו מתפללים, ולא בחדר סמוך?

תשובה

אי אפשר להדליק נרות חנוכה עם ברכה בחדר הגדול ששם לא מתפללים מנחה, ואילו היו יכולים לקבוע את המנין מנחה ומעריב בחנוכה שם, היה מקום להקל, אבל אם לא יתפללו שם כלל, יש לעשות את ה'טקס' בחדר הגדול, אבל את מעשה ההדלקה יש לעשות בחדר ששם מתפללים.

סימן ו

איש מד"א היכן ידליק נרות חנוכה

לכבוד הרה"ג רבי יצחק זילברשטיין שליט"א

בתחנות מד"א יש מטות ומטבח עבור אנשי הצוות, ובמצב חירום כגון מלחמה הם עלולים לשהות שם אפילו מספר ימים, אבל בזמנים רגילים המטות משמשות רק עבור מנוחה קצרה.

יש אנשי צוות שמדליקים נרות חנוכה בתחנה, וגם יצא כעת הודעה מסודרת מהנהלת מד"א על זהירות מאש, רציתי לשאול. האם אכן יש מקום להדליק שם נרות חנוכה, כי ישנים שם בעתות חירום, או שמא זה נדון כמקום עבודה, ואין להדליק שם בברכה?

תשובה

בחשוקי חמד על חנוכה (סימן קלד) נשאלנו על כבאים הנמצאים במשמרת, ונמצאים בתחנה כל הלילה ואוכלים שם, ולפעמים גם ישנים שם, כאשר חלקם נשארים ערים, כדי לקבל את הקריאה, האם ידליקו בתחנה עם ברכה?

והשבנו, מאחר וישנים שם באופן קבוע והוא מקום פרנסתם, ומזה מפרנס את אשתו הוי ביתו, ובימים שישן שם מדליק שם. והרי זה דומה למה שכתב מו"ח מרן הגרי"ש אלישיב זצ"ל, לגבי ר"מ כישיבה שישן כישיבה בקביעות כמה לילות בשבוע, במשך השנה, דינו כשהוא ישן שם בלילות החנוכה זהו ביתו ומקום ההדלקה שלו ואינו יוצא בהדלקת אשתו. וגם היא צריכה להדליק בביתם. ובימים שישן בביתו מדליק בביתו, דכיון שיש לו שני בתים מדליק בבית שהוא דר בו בזמן ההדלקה.

הגאון רבי אברהם גנחובסקי זצ"ל היה ישן כמה ימים בשבוע בישיבת טשעבין, והיה מדליק בחדרו בברכה, אך קודם שהדליק היה מתקשר לאשתו, לוודא שהיא עדיין לא הדליקה עם ברכה, ואז היה מדליק, ואחר כך אשתו הדליקה. וכך גם בענינו יודא עם אשתו שהוא ידליק קודם שהיא מדליקה, ואז ידליק בתחנה ויברך.

וגם יש לדמותו מה שכתב במהרש"ם (ח"ד סימן קמו) שהנוסע ברכבת ושילם בעד כל הלילה חייב להדליק שם נר חנוכה, כי דומה הוא לשוכר בית דירה לאכילה ולינה שחייב בנר חנוכה, ואף על פי שמרש"י (שבת דף כג ע"א ד"ה הוואה) משמע שהנוסע בספינה פטור להדליק נר חנוכה, דברי רש"י נאמרו בנוסע בספינה פתוחה ללא גג והרוח מנשבת בחזקה, אבל בספינה סגורה חייבים בהדלקה. ואע"פ שהאניה נוסעת וידוע הכלל שרכוב כמהלך דמי, לא נמצא בשום מקום שיהיה צריך בית קבוע למה שמצותו בשביל פרסומי ניסא. וכן פסק בערוך השלחן (סימן תרעז ס"ה) שנכון להדליק נר חנוכה כשנוסע ברכבת, ואם קשה לו להדליק הרבה נרות, ידליק לפחות נר אחד.

לסיכום: איש מד"א שישן שם באופן קבוע, או בעתות חרום, ידליק שם, אבל יודא להדליק קודם אשתו, אבל אם רק נמצא שמה עראי, אינו יכול להדליק שם.

סימן ז

כשיש חשש שבתוך חצי שעה יקראו לו למקרה דחוף, ויצטרך לכבות את הנרות

לכבוד הרה"ג רבי יצחק זילברשטיין שליט"א

נהג אמבולנס המתגורר לבדו בבית, שיש באפשרותו לעצור במהלך המשמרת בביתו להדליק נר חנוכה בזמן צאת הכוכבים, ויתכן שלא ישוב לביתו עד לאחר עלות השחר, אך יתכן ויוזנק בתוך חצי שעה מזמן ההדלקה ואין באפשרותו מבחינה בטיחותית להשאיר את הנרות ללא השגחה.

האם ידליק בברכה על אף שיש סיכוי שיצטרך לכבות את הנרות, ואז נאמר שמכיון שהוא אונס, כבתה אין זקוק לה, או שמכיון שהוא יודע שקיים איזה שהוא סיכוי שהנרות לא יוכלו לדלוק את שיעור הזמן הנדרש ידליק מלכתחילה בלא ברכה. [חשוב לציין כי קשה לאמוד

באחוזים מה הסיכוי שיוזנק בתוך חצי שעה ואפילו אם יוזנק אולי יהיה במקום משהו אחר שיוכל להשגיח על הנרות].

תשובה

כתב במשנ"ב (סימן תרעג ס"ק כה) המדליק נרות במקום הרוח, וכבתה, זקוק לה לחזור ולהדליקה, דזה הוי כאילו לא נתן בה שמן כשיעור. וכתב בשער הציון (ס"ק לא) שלכן יכול להדליק בפתילות שאין נאחז בהם האש יפה, דשם הוי רק חשש שיכבה.

כלומר אם כשמדליק זה בוודאי יכבה, על כל פנים זה חשש של רוח מצויה, צריך לחזור ולהדליק, אבל במקום שיש רק חשש, אם כבה לאחר מכן אין צריך לחזור ולהדליק.

והוא הדין בעניננו, כשמדליק מדליק כדין, ואף שלאחר מכן יצטרך לכבותו הרי זה ככבתה שאין זקוק לה.

סימן ח

לברך שהחיינו על מנורה חדשה כשהגביר הבטיח לאת לא מנורת כסף

לכבוד הרה"ג רבי יצחק זילברשטיין שליט"א

מעשה בגביר בעל לב רחב, שפתח בית מדרש, בני האזור באים שם להתפלל וללמוד תורה, ונהנים מבית המדרש מרווח וממוזג.

בהגיע ליל ראשון של חנוכה, קודם תפילת ערבית, כיבד הגביר את אחד המתפללים בהדלקת הנר, הוא שם לב שהוא מהסס להדליק, לשאלתו למה מהסס, השיב שהוא מסתפק אם הוא יכול לברך שהחיינו, כי אמנם בשערי תשובה (סימן תרעא) פסק בשם שו"ת זרע אמת, שמי שבירך בביתו שהחיינו, יכול לברך שהחיינו גם בבית הכנסת. אבל להיפך, אם בירך שהחיינו בבית הכנסת, שוב לא יברך שהחיינו בביתו, אלא אם כן מוציא בברכה זו את בני ביתו.

אך בכל זאת יש מפקפקין בזה, כי במשנ"ב (שם ס"ק מה) הביא רק את ההלכה השניה, שמי שבירך בבית הכנסת, לא יברך שוב בביתו, אבל את תחילת דבריו שאם בירך בביתו, יכול לשוב לברך, לא הביא, ומהשמטת הלכה זו, אולי יש להסתפק שהמשנ"ב לא סבירא ליה כן.

כששמע זאת הגביר, אמר לו המנורה עשויה מכסף טהור, אני מציע שתדליק ותברך שהחיינו, ולאחר שהנרות יכבו, תקח את המנורה של כסף לביתך, מתנה ממני וה"שהחיינו" שתברך יחול גם על חנוכית הכסף.

הלומדים נהנו מהרעיון, אלא שנסתפקו הלומדים, איך יברך שהחיינו שהרי בשעת ההדלקה עדיין לא עשה קנין במנורה, ומבואר בהלכה שקנה כלים חדשים מברך שהחיינו וכאן עדיין לא קנאו?

עוד הסתפקו הלומדים, אם השהחיינו הוא עבור המנורה, האם זה לא הפסק בין הברכה למצוה?

תשובה

ברכת שהחיינו מברכים על שמחת הלב, ולא על הקנין, רק מסתמא אין לאדם שמחה אלא כאשר קנה את הכלי, ולא כאשר הוא עדיין מונח בחנות, אולם בענינו כיון שהגביר אינו יכול לחזור בו ממתנתו, וכמבואר בשו"ע (חו"מ סימן רמג ס"ב) שאם הבטיח מתנה מועטת לעני, אינו יכול לחזור בו, אם כן בהכרזה זו שהוא נותן לתלמיד חכם את מנורת כסף, יש כבר לתלמיד חכם שמחה עצומה, ויכול לברך שהחיינו.

לגבי השאלה השניה אם ברכת שהחיינו לא הוי הפסק, נראה שלא, שהרי לרוב הפוסקים צריך מעיקר הדין לברך שוב בבית הכנסת, ורק מחשש אינו מברך, והרי זה כמו ברכת שהחיינו ביום השני של ראש השנה של קידוש ובתקיעת שופר, שמברך שהחיינו, ומספק מכוון גם על פרי או בגד חדש.

וגדולה כתב בבאר היטב (סימן תרעג ס"ק יג) שהמהרש"ל היה קונה מנורה חדשה לחנוכה, והיה מדליק בה רק מהיום השני, והיה מברך את ברכת השהחיינו על המנורה לאחר שתי הברכות 'להדליק' ו'שעשה נסים'. דהיינו שלא רצה לכלול בברכה אחת של השהחיינו ביום הראשון גם את הכלי החדש, ולכן המתין עם הברכה עד היום השני.

ומו"ח מרן הגרי"ש אלישיב זצ"ל, אמר שיתכן שהנהגת המהרש"ל היתה, שהרי ידועה קושית הבית יוסף למה מדליקים נר שמונה ימים, והרי הנס היה רק שבעה ימים, כי על יום אחד הרי הספיק השמן שנמצא בפך, ואחד התירוצים היא, שביום הראשון מדליקים את הנרות מחמת הנס של הנצחון במלחמה, ויום השני מתחילים להדליק על הנס של השמן, ולכן היה המהרש"ל מקפיד לקנות מנורה חדשה ביום השני, ומברך אז שהחיינו.

פניני חנוכה

מה הנם שהמהורים והצדיקים ועוסקי תורה נצחו,

וכי היפך המבנע שהם ינצחו

ב'על הניסים' אנו מודים להקב"ה על נס הנצחון שהקב"ה מסר 'טמאים ביד טהורים' 'רשעים ביד צדיקים' 'זדים ביד עוסקי תורתך', ולכאורה צריך ביאור, בשלמא 'גבורים ביד חלשים', 'רבים ביד מעטים', מובן שזה נס, כי בדרך הטבע, הגבור מנצח, והרבים מנצחים, אבל טהורים וצדיקים, ועוסקי תורה, למה זה נס, וכי הם לא יכולים לנצח במלחמה?

ותירץ הגר"מ זק"ש חתן הגרי"מ חרל"פ זצ"ל שלחשמונאים היו שלשה מלחמות, נגד היוונים, נגד המתיוונים, ונגד הצדוקים.

שלושת הדרגות נזכרות בעל הניסים, כנגד היוונים אמר 'טמאים ביד טהורים', אבל המתיוונים אינם טמאים שהם ישראל קדושים אלא שהם 'רשעים', וכנגדם אמר 'רשעים ביד צדיקים', וכנגד הצדוקים אמר 'זדים ביד עוסקי תורתך', שהם מזלזלים בעסק התורה וגילוי צפונותיה ע"י תורה שבעל פה, ומפרשים אותה כפי פשטה בלא עסק. [וציין ללשון הרמב"ם (פרה פ"א הי"ד) שמכנה את הצדוקים 'אלו הזדים שמורים מהעולה על רוחם לא מן הקבלה'].

המלחמה כנגד הזדים נמשכת עד היום

האדמו"ר בעל הפני מנחם מגור זצ"ל, אמר פעם בשיחה שבתפילה אנו אומרים, "ולמלשינים אל תהי תקוה, וכל המינים כרגע יאבדו, וכל איבי עמך מהרה יכרתו, והזדים מהרה תעקר ותשבר ותכניע במהרה בימינו".

ולכאורה קשה, למלשינים, רק לא יהיה תקוה, המינים יאבדו, איבי עמך יכרתו, אבל לזדים, לא מסתפקים בזה, אלא תעקר, תשבר, ותכניע, למה מחמירים בהם יותר משלושת הקבוצות הראשונות.

ואמר שעיקר עם ישראל זה על ידי התורה, שלשת הקבוצות הראשונות, נלחמים בגופים או בממונם של עם ישראל, אבל הזדים הם נלחמים עם התורה, ולמי שנלחם עם התורה, אותם צריך לעקור, לשבר ולהכניע.

ויתכן שזה עיקר נס חנוכה ומשום כך אנו ממשיכים להדליק את הנרות עד היום לזכר זה, כי בעוד שאת היוונים, הצליחו למגר, ומהמתיוונים לא נשאר זכר, אבל מהזדים, המלחמה נשארה זמן רב, ועד היום עדיין יש שנלחמים בתורה, ולכן אנו מדליקים לזכר המלחמה פך שמן, שמרמז על התורה, להורות שבימים ההם, ועד הזמן הזה, המלחמה עדיין בעיצומה, למגר את הנלחמים בתורה, ואת זה אנו עושים על ידי ריבוי לימוד התורה בזמן הזה.

ועל זה מרמז הדלקת הנרות, "נר מצוה ותורה אור" מדליקים נר מצוה, כדי להגביר את אור התורה בעולם.

ואמר על כך החידושי הרי"ם, שלאחר הדלקת נר חנוכה, יש ללכת ללמוד, וכלשון הפסוק, "נר מצוה", ומיד לאחר מכן "ותורה אור".

היוונים נלחמו בקרן השור, כוונתם להזיק, ללא שום רווח

כתוב במדרש רבה על הפסוק 'וחושך על פני תהום' – חושך זו מלכות יוון שהחשיכה את עיניהם של ישראל בגזירותיה, שהיתה אומרת להם 'כתבו על קרן השור שאין לכם חלק באלקי ישראל'. וצריך להבין מה הכוונה בזה שביקשו לכתוב זאת על קרן השור דווקא?

וביאר בספר 'קהלת יצחק' שהנה חז"ל (במסכת בבא קמא) חילקו את נזקי שור המזיקים לשלושה אבות נזיקין, קרן שן ורגל, שן – יש הנאה להזיקה, רגל – מזיקה דרך הילוכה, קרן – כוונתו להזיק.

גם באויבי ישראל ישנם כמה מיני אויבים ומזיקים – ישנם כאלו אשר 'הנאה להזיקם' כוונתם להלחם בישראל בשביל הנאת עצמם, לזכות בממונם ולשלוט את רכושם. ישנם כאלו אשר נלחמים בישראל 'דרך הילוכם', מתוך רגילותם בכך, כך דרכם – רוצים להתרחב ולהתפשט ממדינה למדינה ולוחמים באומות שונות, ובדרך הילוכם זו נלחמים גם בעם ישראל.

אך מלכות יוון, לא נלחמה בישראל בשביל 'הנאה להזיקה' ואף לא 'בדרך הילוכה', לא היה זה 'סתם' כיבוש ורודנות כדרכם של אומות אכזריות, אלא היא היתה בגדר 'קרן' – כוונתה להזיק! מלכות יוון נלחמה במטרה ברורה להזיק לעם ישראל – להשכיחם תורתך ולהעבירם מחוקי רצונך.

דוד המלך ע"ה אומר 'עד מתי רשעים ה' עד מתי רשעים יעלוזו גו' עמך ה' ידכאו ונחלתך יענו אלמנה וגר יהרוגו ויתומים ירצחו וגו', וכל זה אינם עושים בשביל הנאת עצמם, אלא 'ויאמרו לא יראה י'ה ולא יבין אלקי יעקב', כלומר כל כוונתם לגרום לישראל להרגיש שלא יראה י'ה, ושישראל לא יבינו את אלקי יעקב, למה נותן אותם למשיסה בפני אויביהם ובכך יבואו לכפור בקב"ה. זוהי מלכות יוון שכל כוונתה היתה להעביר ישראל על דתם.

דבר זה נרמז במה שציוו 'כתבו על קרן השור שאין לכם חלק באלקי ישראל', שכן 'קרן השור' מהותו היא 'כוונתו להזיק' כמו שמבואר בגמרא שם, וזו היתה כל כוונתה של מלכות יוון. עכ"ד ה'קהלת יצחק'.

ובאמת, ראוי להתבונן שג' הגזירות שגזרה מלכות יוון על ישראל כלל לא היו נוגעות למלכות ולשלטונם, שבת ר"ח ומילה, וכי מה אכפת לה למלכות

מעניינים פנימיים כאלו של היחיד היהודי, אין זאת אלא משום שכוונתם היתה לקעקע את יסודות הדת.

והנה אנו אומרים בעל הניסים שביקשו היוונים 'להעבירם מחוקי רצונך', ונראה שנרמז בזה הגזירה על ג' המצוות הללו, שבת ר"ח ומילה, שנקראו 'חוק'. שבת – ניתנה במרה, שם שם לו 'חוק' ומשפט. על ראש חדש נאמר – 'חוק' וזמן נתן להם שלא ישנו את תפקידם, וכן אנו אומרים בתפילת מוסף 'חוקי' ראשי חדשים להם קבעת. ועל מילה אנו אומרים – 'חוק' בשאר שם. כי למלכות יוון לא היה ויכוח וטענות על העקרונות והרעיונות היהודיים אלא על עצם קיום החוקים ושמירת הדת.

ויתכן שכיון שמלחמתם היתה בלא שום כוונה של 'הנאה' או 'דרך הילוכה', אלא מתוך 'כוונה להזיק', לכן אסור ליהנות מנר חנוכה, או להדליקה בדרך הילוכה, אלא דווקא בחוץ, במקום שאין הנאה, ואין מקום הילוך, רק לשלם מצוה לשם שמים, כדי לתקן ענין זה היפך ה'כוונה להזיק' של מלכות יוון.

המלחמה הראשונה של יון היתה שלא לעשות

את המצוות בשמחה

מה היתה הגזירה הראשונה של היוונים, כתוב במסכת תענית (דף כח ע"א) פעם אחת גזרה מלכות הרשעה [יון, רש"י] שמד על ישראל שלא יביאו עצים למערכה ושלא יביאו בכורים לירושלים גזירתם הראשונה היתה, שלא להביא 'קרבן עצים' [בתחילת בית שני שהיו משפחות שהתנדבו להביא עצים לבית המקדש לצורך הקרבנות, וביום שהביאו את הקרבן היה עושים יו"ט], ושלא להביא ביכורים.

ופירש המהרש"א יש לתת טעם שגזרו על ב' דברים אלו לפי ששני דברים האלו היו מביאין בשמחה דבקרבן עצים כל אחד עשה ביומו יום שמחה ויו"ט, וכן בכורים היו מביאין בשמחה, ועל כן גזרה אז מלכות יון לבטל מהם השמחה, והיה זה בבית שני שידם היה תקיפה עלינו ק"פ שנים קודם שנחרב הבית, ולא היה להם עדיין יד וכח לבטל עבודת קרבן בירושלים, אבל מחוץ לירושלים על הדרכים רצו לבטל ב' דברים אלו לגמרי.

כלומר מלחמת היוונים לא היתה נגד הגופים של עם ישראל, אלא נגד קיום המצוות, קיום הנשמות, והבינו שעיקר חוזקה וחוסנה של עם ישראל, נמצא בזה שהם מקיימים מצוות בשמחה, וידעו שאם עם ישראל יקיימו מצוות בשמחה, לא יוכלו להכריח אותם לבטלם משאר מצוות.

ולכן כעת בחנוכה היא, אדרבה לבטל את כח יון, שהיא נגד החשך, ולעשות את המצוות בשמחה, ובפרט בהדלקת נר חנוכה.

אנחנו וצאצאנו

במוצאי שבת קודש פרשת תולדות ר"ח כסלו בשעה 8:00 בערב הגיעו לביתנו של מו"ר שליט"א ילדים מצטיינים מארגון המיוחד 'אנחנו וצאצאנו' ושאלו את מו"ר הגאון רבי יצחק זילברשטיין שליט"א שאלות בהלכות חנוכה, ומו"ר שליט"א כדרכו בקודש קיבל אותם בחביבות, וענה להם בפרוטרוט על כל השאלות, אנו מביאים לכם את השאלות ואת התשובות, ביתר הרחבה, עם המקורות.

סימן א

להכין פתילות לבד, או שיקנה פתילות מוכנות, ובזמן הזה יוכל ללמוד

העיסוק בהכנת הפתילות לוקח לי זמן רב, האם בכל זאת עדיף לעשות את הפתילות לבד, כדי לקיים מצוה בגופי, או שעדיף לקנות פתילות מוכנות, ובזמן הזה אוכל ללמוד?

תשובה

אם הפתילות שהוא מכין בעצמו יהיו בטיב של הפתילות הקנויות, עדיף לעשות פתילות בעצמו, וכמו שמסופר על החפץ חיים שהיה מתעסק זמן רב בהכנת הפתילות לנרות החנוכה. וכן ראיתי את מרן בעל האבי עזרי זצ"ל שהיה יושב ומכין בעצמו את הפתילות להדלקה.

וגדולה מכך הקשה המרדכי (סוכה רמז תשסט) למה העושה סוכה יכול לברך שהחיינו על עשייתו, ואילו על הכנת נר חנוכה אין מברכים שהחיינו למרות שהוא בא מזמן לזמן, ותירץ דמשעת עשייתו לא מינכר שעושה אותם לשם מצוה, דשמא ידליקם לצורכו ולהכי לא מברך.

על כל פנים חזינן את גודל מעלת ההכנה של הנרות, שאם היה מינכר שעושה זאת לשם מצוה, היה צריך לברך על הכנה זו שהחיינו, [אמנם אינה ראייה גמורה, שיתכן שכוונתו על הכנסת הפתילות ומילוי השמן].

וכל זה כאשר מסתפק מה עדיף, הכנת הפתילות, או לנצל את הזמן ללמוד, שאע"פ כן יש ענין להכין את הפתילות בעצמו, גם אם בוער בקרבו התורה, ורוצה לנצל את הזמן ללימוד, הרי כל הלבבות דורש את ה'.

אבל אם רוצה לקנות פתילות מוכנות לא בגלל ניצול הזמן, אלא מחמת עצלות, שמתרשל להכין בעצמו את הפתילות, זה ההיפך מנס חנוכה, ואדרבה זה מסמל את הגזירה, שכתב הב"ח (או"ח סימן תרע) וז"ל: עיקר הגזירה היתה על שהתרשלו בעבודה, ועל כן היתה הגזירה לבטל מהם העבודה, כדתיא בברייתא שגזר עליהן אותו הרשע לבטל התמיד, ועוד אמר להם מצוה אחת יש בידם אם אתם מבטלין אותה מידם כבר הם אבודין, ואיזה זה הדלקת מנורה שכתוב בה (שמות כז כ) "להעלות נר תמיד", כל זמן שמדליקין אותן תמיד הם עומדין כו', עמדו וטימאו כל השמנים, וכשחזרו בתשובה למסור נפשם על העבודה, הושיעם ה' על ידי כהנים עובדי העבודה בבית ה', על כן נעשה הנס גם כן בנרות תחת אשר הערו נפשם למות על קיום העבודה, ולפיכך לא קבעום אלא להלל ולהודות שהיא העבודה שבלב, עכ"ל.

ואם כן כל הגזירה של חנוכה היתה בגלל שהתרשלו בעבודה, היינו שעשו את העבודה, אבל זה נעשה ברישול ומתוך כובד ועייפות, והנס היה בזכות שמסרו נפשם על העבודה, ואיך נבא להכין ולהדליק את הנרות מתוך רישול ועצלות, שזה מסמל את הגזירה ולא את הנס, ואדרבה כדי לסמל את הנס, יש להכין בעצמו את הפתילות מתוך שמחה של מצוה ובזריזות של מצוה.

אך אם הפתילות המוכנות מהודרות יותר, ודולקות טוב יותר, בזה הסתפק החיי אדם (כלל סח ס"ז) אם הוא יעשה המצוה לא יהיה מהודר כל כך, כגון הרוצה לכתוב לו ס"ת ואין כתבו מהודר, ואם ישכור סופר יהיה מהודר איזה עדיף וצריך עיון.

ובשו"ת דובב מישורים (ח"א סימן מז) כתב בפשיטות שישכור הסופר, והביא ראיה לזה, מהמבואר בירושלמי (יומא פ"ו ה"א) מצא [עבור מצות העומר] אביב קצור, ויבש שעדיין לא קצרו, אביב קצור קודם, ופירש הקרבן העדה (ד"ה אביב) שאע"פ שמצוה לקצור, מכל מקום הואיל וזה משובח בגופו שהוא אביב לח, מצוה בו יותר, אלמא שמבטלין מצות קצירה כדי שיהיה משובח בגופו, מכל שכן לענין מצוה בו יותר מבשלוחו שמבטלין היכא שהמצוה תהיה מהודרת ומשובחת.

למדנו מכאן, שכאשר הדברים יכולים להיעשות מתוך הידור רב יותר, כדאי לעשות את המצוה אפילו על ידי שליח, והוא הדין בענין הפתילות, כיוון שיש

אפשרות להשיג כיום פתילות מוכנות ומהודרות, יקנם, ובזמן שנותר ילמד, או ילמד עם ילדיו על גודל ימי החנוכה.

סימן ב

להדליק בחנוכה של כסף, או בחנוכה מזכוכית שאני מאד מחבב

צברתי כסף לקנות חנוכה מפוארת, אני אוהב חנוכה מזכוכית, השאלה שלי אם לקנות חנוכה מזכוכית כמו שאני אוהב, או לקנות מה שנחשב ליותר מפואר בעיני רוב העולם, למשל חנוכה מכסף. האם מתייחסים לדעתי או לדעת רוב האנשים?

תשובה

נאמר בבאר היטב (סימן תרעג ס"ק יג): בסדר היום האריך שכל אחד יטריח לעשות לו מנורה יפה, ומי שידו משגת יעשה כסף, עכ"ל. הרי שיש מעלה למנורה של כסף. ובכף החיים (שם ס"ק ס) כתב בשם חסד לאברהם: ט"ו מיני כלים ראויים לנר חנוכה וכל הקודם משובח. א. כלי זהב. ב. כסף. ג. נחושת קלל דומה לזהב. ד. נחושת אדום וכו' יעו"ש. הרי שיש הידור במנורת כסף ויש להעדיפה אפילו שבעיניו החנוכה מזכוכית יפה יותר.

וכן בירושלמי (יומא פ"ו ה"א) מבעיא ליה משובח בגופו, משובח במראיו, מי קודם? כלומר בתורה נאמר 'זה א-לי ואנוהו', ומצוה להביא קרבנות מהמובחר, והסתפקה הגמרא איזה מובחר עדיף, משובח בגופו או משובח במראיו. ופירש קרבן העדה משובח בגופו שהוא שמן ואין מראהו טוב, או משובח במראיו שמראהו טוב ואינו שמן כל כך איזה מהם קודם?

ופשטה הגמרא מעומר, שבעומר יש מצוה לקצור, וגם יש הידור להביא לחה, מה הדין כאשר מצא שעורים קצורים לחים, או יבשים שלא קצרום, ויכול לקיים בהם מצות קצירה, אבל זה לא משובח בגופו? תני אם נמצאה תבואה קצורה לחה, ושעורים יבשים שאינם קצורים, אביב קצור קודם. אף על גב שמצוה לקצור, מ"מ כיון שזה שקצור משובח בגופו, הוא קודם, ש"מ משובח בגופו קודם, יעו"ש.

מבואר בירושלמי שהמשובח מכריע את היפה. ולפי זה יש לומר בעניננו, שאע"פ שהזכוכית יפה יותר, מכל מקום מכיון שחנוכה מכסף יקרה יותר, ויש בו שבח שבא על ידי חסרון כסף, יתכן שמעלה זו גדולה יותר.

ובפרט שבענינו בעיני רוב העולם חנוכיה מכסף גם יפה יותר, ואם יקנה מתנה למלך, לא יקנה לו חנוכיה מזכוכית, למרות שהוא אוהב זאת, אלא יקנה לו חנוכיה מכסף, כך כשמדליק נרות חנוכה, למלך מלכי המלכים, יש לו להדליק את הנרות בחנוכיה, שבורא העולם כתב, שיש בזה יותר הידור.

סימן ג

הנוסע בממזם כל הלילה, האם ידליק שם נר חנוכה בפנס

אדם שנאלץ לטוס בלילה הראשון של חנוכה, והוא ישהה במטוס כל הלילה, ואין לו מקום אחר להדליק את הנר רק במטוס, וגם אין לו מי שידליק עליו בביתו, האם יכול להדליק נר במטוס, כמובן שאסור להדליק נר במטוס, השאלה היא, האם יכול להדליק פנס? ואם זה בלילה הראשון האם יברך שהחיינו?

תשובה

כתב במהרש"ם (ח"ד סימן קמו) שהנוסע ברכבת ושילם בעד כל הלילה חייב להדליק שם נר חנוכה, כי דומה הוא לשוכר בית דירה לאכילה ולינה שחייב בנר חנוכה, ואף על פי שמרש"י (שבת דף כג ע"א ד"ה הרואה) משמע שהנוסע בספינה פטור להדליק נר חנוכה, דברי רש"י נאמרו בנוסע בספינה פתוחה ללא גג והרוח מנשבת בחזקה, אבל בספינה סגורה חייבים בהדלקה. ואע"פ שהאניה נוסעת וידוע הכלל שרכוב כמהלך דמי, לא נמצא בשום מקום שיהיה צריך בית קבוע למה שמצותו בשביל פרסומי ניסא. וכן פסק בערוך השלחן (סימן תרעז ס"ה) שנכון להדליק נר חנוכה כשנוסע ברכבת, ואם קשה לו להדליק הרבה נרות, ידליק לפחות נר אחד. [דבריהם אמורים ברכבת של פעם שהיו נוסעים שם ימים שלימים, והיו אוכלים וישנים ברכבת].

לפי דבריו גם הטס במטוס כל הלילה, צריך להדליק נר חנוכה, וכן כתב בשערים המצויינים בהלכה (סימן קלט ס"ח) שהנוסעים באוירון ידליקו.

אמנם מו"ח מרן הגרי"ש אלישיב זצ"ל סובר שאין להדליק נר חנוכה במטוס, כיון שהוא עוף הפורח, והוא אהל זרוק, ובנר חנוכה אפשר להדליק רק בבית.

ובמקום שאפשר להדליק, ואין לו נרות, יכול להדליק בפנס העובד על בטריה, ויכול גם לברך שהחיינו.

סימן ד

למכור את ההדלקה בבית הכנסת בכסף למרבה במחיר, או בדפי גמרא, לכבד לומדי תורה

גבאי בית הכנסת רוצה למכור את ההדלקה של נרות חנוכה בבית הכנסת, ומתלבט אם למכור בכסף, ובכסף שיכנס מהמכירה יפתח שיעורי תורה בחנוכה, ויבואו שם ללמוד אנשים, שבלא זה ככל הנראה לא ילמדו בבית, או שעדיף למכור את ההדלקה לכל מי שיתחייב ללמוד יותר דפי גמרא בימי החנוכה, ועל ידי זה יכבד את לומדי התורה בבית הכנסת?

תשובה

יש כאן שתי מצוות כבודות משקל, כבוד התורה וביטול תורה, כי מצד אחד עומד על הפרק מצות כבוד התורה שהיא מצוה חשובה מאד, ואמרו חז"ל (שבועות דף ל ע"ב) כשיש עשה של כבוד התורה מול עשה אחר, עשה דכבוד התורה עדיף.

אמנם מצד שני יש כאן דבר חמור נוסף של ביטול תורה, שאם לא יפתחו שיעורי תורה האנשים יתבטלו בזמן הזה, ולא יבואו ללמוד.

ונראה שאיסור ביטול תורה חמור יותר מאשר כבוד התורה, כי את הלומדים אפשר לכבד בדרכים אחרים, אבל בזמן הזה אם לא ילמדו זה מעוות לא יוכל לתקון.

ואף שאמרו חז"ל במגילה (דף ג ע"ב) "כבוד תורה דיחיד חמור, תלמוד תורה דיחיד קל", שדוחין הרבה מצוות משום כבוד התורה, ושום מצוה לא נדחית מפני תלמוד תורה, שאני התם כי בזמן הזה שיתבטל מהתורה יקיים מצוות, ולכן ביטול תורה קל, אבל בעניננו שאם לא יפתחו להם שיעורים לא ילמדו ולא יקיימו מצוות, אלא יתעסקו בדברים בטלים, בזה אין לך עבירה חמורה יותר מביטול תורה.

**התחילו למכור את העליות בדפי גמרא, ולפתע קם גביר והכריז
שלושים אלף דולר!!!**

בישיבתנו הקד' מוכרים חלק מהעליות בדפי גמרא, באחד הימים הגיע יהודי לא מוכר להתפלל בישיבה, והוא התפלל יחד עמנו, כשהגיע למכירת העליות, מכר הגבאי את המפטיר בדפי גמרא, אחד הבחורים אמר 300, אותו יהודי קם ממקומו, ואמר שלושים אלף דולר!!!

התברר שאותו יהודי לא מוכר, הוא אדם עם אמצעיים כספיים, והוא מעונין במפטיר, כי יש לו יארצייט של סבתו, והוא מוכן לתרום עבור זה לשיבה שלוש אלף דולר טבין ותקילין.

ראש הישיבה עמד בהתלבטות מאד גדולה, מצד אחד, הישיבה נמצאת במצב כלכלי מאד קשה, ושלשום אלף דולר מאד יעזרו לשיבה, מצד שני אולי יש כאן ענין חינוכי, להראות לבחורים שראש הישיבה מוותר על סכום עתק כזה, בשביל כבוד התורה?

תשובה

כבר מאות שנים ואולי גם אלפי שנים עם ישראל נוהג למכור את העליות בדמים, וכתבו הפוסקים (יעוין בביאור הלכה סימן קלו, ובמשנ"ב סימן תרסט סק"א) שנהגו לקנות עליות בדמים מרובים, ויש בזה כבוד התורה, שעם ישראל משלם דמים מרובים עבור הזכות לעלות לתורה.

מצד שני המנהג למכור את העליות בדפי גמרא, אמנם זה מנהג יפה, אבל מנהג חדש, ואם יש אדם שמוכר לתת סכום עתק של כסף תמורת העליה, יש לשמר את המנהג הקדום, למכור את העליות תמורת כסף, ולא לפי המנהג החדש למכור תמורת דפי גמרא, שמנהג זה נוסד במקומות שאין כסף.

סימן ה

היוצא מביתו עם סוכריה בפיו, האם צריך לברך שוב

כשיוצא מהבית

קיבלתי סוכריה מסבתא במסיבת חנוכה, ברכתי והכנסתי לפה, ואז יצאתי עם זה לאוטובוס, בנסיעה העיר לי אחי שעלי לברך שוב, כי ההלכה היא, ששינוי מקום מחייבת ברכה על סוכריה, אח אחר טען שמאחר והסוכריה לא יצאה מפיו, אני לא צריך לברך, מי צודק?

תשובה

סיפר מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א, פעם אחת יצאתי עם מרן החזו"א מהבית, והיה לי סוכריה בפה, אמר לי שזה שינוי מקום כשאני יוצא מהבית, וצריך לחזור ולברך, וכשחוזרים הביתה צריך שוב לברך אפילו מאה פעמים, וכך כשיצא ויכנס אפי' מאה פעמים.

אמנם יש מקילין בזה, וכמו שכתב באגרות משה (או"ח ח"ב סימן נז) שאם אין הפסק של כדי דיבור בין אכילה לאכילה, שינוי מקום לא חשוב הפסק, וכן דעת מו"ח מרן הגרי"ש אלישיב זצ"ל, שכיון שהסוכריה בפיו, לא חשוב שינוי מקום.

סימן ו

מכר שמן קנולה, וכתב עליו "שמן למאור" והקונה חשב שזה שמן זית למאור

מפעל מסויים מכר שני סוגי שמן, אחד היה מורכב משמן זית והשני משמן קנולה, על שני הבקבוקים כתבו "שמן למאור" והיו נראים בדיוק אותו הדבר, רק ברכיבים היה הבדל, אדם ששם לב לזה ביקש ששיבו לו את כספו. בעל המפעל לא הסכים להשיב את כספו, וטען שלא שיקר, והבעיה היא של מי שלא עיין ברכיבים, ובפרט שגם השמן הזה כשר בדיעבד להדלקת נרות?

תשובה

שנינו בבבא קמא (דף מו ע"א) שהמוכר שור לחבירו ונמצא נגחן, שמואל אמר שאינו מקח טעות, כי המוכר יכול לומר לו, מכרתי לך את השור שתשחטנו ותאכל את בשרו, ואפילו שרוב העולם קונים שור עבור חרישה, מכל מקום אין הולכים בממון אחר הרוב.

וכל שכן בענינו שכתב "שמן למאור" וגם שמן קנולה נקרא שמן למאור, וגם ברכיבים כתוב שזה קנולה, וגם הדמים מודיעים שהמחיר של שמן זה נמוך משמן זית, שאין זה מקח טעות, [בפולין היה פתגם כשהטיפש מגיע לשוק, כל הסוחרים שמחים].

סימן ז

להצטלם על רקע נרות חנוכה

אני רוצה להצטלם, וכדי שהתמונה תצא יפה, צריך רקע יפה מאחורה, האם מותר להצטלם ליד נרות חנוכה, כדי שהנרות ישמשו כרקע יפה לתמונה?

תשובה

יתכן שאסור, כיון שאסור להשתמש לאורה, והרי הנר עצמו מועיל לתמונה, ונהנה מהנרות. ואפילו במקום שהנר לא מועיל לתמונה, יתכן שיש מקום לאסור, כי רוצה שהנרות ישמשו כרקע לתמונה, והרי זה דומה לאדם שנעמד ליד הכותל המערבי, ומצטלם שם, כדי שהכותל ישמש לו כרקע. שאין בזה דבר ישר, שמותר להצטלם כשעומד ליד הכותל, אבל לא שהכותל ישמש לו כרקע לתמונה. ואף שמראה אין בו מעילה, איסורא איכא, ונכון להזהר.

וגם בענינו אם מצלמים אותו מדליק נרות, אין בזה פגם, אבל אם נעמד ליד הנרות כדי שהנרות ישמשו לו כרקע, אין זה ראוי, שאמנם חז"ל אסרו איסור השתמשות לאור הנרות, וכשנעמד ליד הנרות, כדי שהנרות ישמשו לו כרקע אינו משתמש עם האור של הנרות, מכל מקום אין זה ראוי, וכמו שאנו אומרים "ואין לנו רשות להשתמש בהם אלא לראותם בלבד" ובלראותם לא כלול להצטלם עמם כרקע.

סימן ח

לחנך קטן במצות מעשר כספים

קיבלתי דמי חנוכה מסבי, האם עלי לתת מעשר כספים מהכסף שקבלתי?

תשובה

טוב לחנכו, ויש קצת להביא סמך לכך, שכתב במשך חכמה (בראשית יח יט) שבתורה לא נזכר מצות חינוך בנים, רק עשה ד"ולמדתם את בניכם", הוא בתלמוד תורה. ואמרו בנזיר (דף כט ע"א) דהאב חייב לחנך בנו במצוות. וכתב דמקור מצות חינוך במצות עשה, מקורו מהפסוק שנאמר אצל אברהם אבינו "כי ידעתיו למען אשר יצוה את בניו ואת ביתו אחריו ושמרו דרכי ה' לעשות צדקה ומשפט", שצוה את בניו בקטנם על המצוות.

והפסוק "חנוך לנער על פי דרכו" (משלי כב ו) שהביא הרמב"ם בסוף הלכות מאכלות אסורות הוי מדברי קבלה, אבל העיקר מאברהם.

ובפסוק זה נאמר גם "צדקה" הרי שיש מצוה לחנכו גם למצוות צדקה.

אמנם אמריןן בשו"ע (יו"ד סימן רמח ס"ג) שאין פוסקים צדקה על יתומים קטנים, היינו שאין כופים אותם, מכל מקום על האב יש מצוה לחנכו גם למצוות צדקה ומעשר כספים.

סימן ט

להשמיע קלטת של הספדים בחנוכה

משפחה שאביהם נפטר בחנוכה, רוצים לעשות עצרת ביארציט שלו, אבל מכיוון שאסור להספיד בחנוכה, הם רוצים להשמיע הקלטה של ההספד שעשו עליו בשלושים, האם שמיעת קלטת של הספדים בחנוכה, הוא דבר ראוי, או שכיון שזה מעורר בכי, גם זה אסור?

תשובה

גם בשאר ימות השנה אין ענין להשמיע הספד, הספד הוא בשעת ההלוויה או בשעת השלושים כדי לעורר את הקהל, אבל בסתם יום עדיף להשמיע דברים ממעשיו של הנפטר שיכולים להביא לידי התעוררות וללמוד ממעשיו ודברים אלו יביא תועלת לחיים.

ודברי התעוררות ממה שאפשר ללמוד ממעשיו של הנפטר אין לזה דין הספד, ואפשר לעשותו גם בחנוכה.

סימן י

כיבד את המלווה בהדלקה בבית הכנסת, האם יש בזה רבית

גבאי בית הכנסת ביקש ממני הלוואה של 100 שקל, כשהגיע זמן ההדלקה בבית הכנסת כיבד אותי הגבאי בהדלקה, ואמר לי, אני מכבדך, כי עשיתי לי טובה והלוות לי כסף, אמרתי לו שזה רבית, השיב לי הגבאי, שאין זה רבית, כי מצות לאו ליהנות ניתנו, מי צודק?

תשובה

שנינו בנדרים (דף לה ע"ב) שהמודר הנאה מחבירו מלמדו מדרש הלכות ואגדות, והטעם כתב הר"ן דמצוות לאו ליהנות ניתנו, [אבל לא ילמדנו מקרא והטעם אמרו שם בגמרא (דף לו ע"א) שאסור ליטול שכר על לימוד תורה, אבל על לימוד מקרא מותר יעו"ש הטעם].

ואילו לגבי רבית כתב הרמב"ם (מלוה ולוה פ"ה הי"ב) מי שלוה מחבירו, אסור לו ללמד את המלוה מקרא או גמרא, כל זמן שמעותיו בידו אם לא היה רגיל בזה מקודם, שנא' נשך כל דבר.

הרי שלמרות שלימוד גמרא נחשב למצוה, ומצוות לאו ליהנות ניתנו, בכל זאת פסק הרמב"ם שיש בזה משום רבית דברים.

ויעוין במהרש"ל (בבבא קמא פ"ט סימן יא) הביאו הש"ך (יו"ד סימן קסו סק"א) שכתב, בעונותינו העולם אינם נזהרים בריבית, ודמיא להיתר בעיניהם, ולא עוד, אלא שהמלוה מקפיד שהלוה יחניף לו, וטועים בדברי הפסוק (משלי כב ז) 'עבד לווה לאיש מלוה', וסוברים שצריך להיות נכנע תחתיו, ואינם יודעים שאפילו שלום אסור לומר לו. ובענין לכבדו בקריאה לס"ת אפילו אם גם לפני ההלוואה היה קוראו לס"ת, או היה מכבדו במצות, כגון שהוא מחותנו, או הוא למדן מופלג, או שאר שייכות אסור. אף על פי שהוא יודע בעצמו, שבלאו הלואה נמי עבד ליה. אפילו הכי מאחר שאוושא מילתא, הרי זה דומה לחצר שאסור לדור בחצירו חנם. אם לא שידוע לכל שהוא עשה כן שלא מחמת הלוואה. ולא גרע מריבית דברים, ושאר חניפות. על כן נראה שירא שמים ידקדק בדברים אלו מאוד, אם רצונו להיות זוכה ליום התחייה, עכ"ד.

ובדרכי תשובה (סימן קסו סק"ד) כתב שהוא הדין שאסור לכבדו במילה ובסנדקאות, והביא משו"ת טוב טעם ודעת (תליתאי ח"ב סימן לה) שכתב שאם יתן המלוה ללוה מעות במתנה שאילו היה המלוה נותנו לעני היה מכבדו בסנדקאות מותר, דבאופן זה הרי לא מהנה הלוה את המלוה.

לוה שקנה מפטיר עבור המלוה שלו, האם יעלה לתורה

מעשה באחד שהלווה לחבירו כסף, והנה בשבת שומע שמכריזים את שמו לעלות למפטיר, כשבירר מי קנה עבורו את המפטיר, התברר לו שהלוה קנה זאת עבורו, ומסתפק האם מותר לו לעלות לתורה, מאחר שכבר הכריזו את שמו, וזה גורם לקיצור ימים אם יסרב לעלות, או שמא הוי רבית ואסור?

תשובה

נראה כיון שכבר הכריזו את שמו, צריך לעלות לתורה, אך יכריז מקודם שהוא ישלם את כל העלות של העליה, ולא יהיה בזה רבית ממון, אמנם גם עצם הכיבוד הוא חנופה, ויש בזה רבית דברים, אבל את הנעשה אין להשיב.

גרבן עולם בהיכלה



לעלוי נשמת

יצחק יעקב בן פיבל
נלב"ע ביזום כ' שבט תשמ"ז

יכט יזכבד בת משה
נלב"ע ביזום ט' תשרי תשנ"ג

חנה אסתר בת יצחק יעקב
נלב"ע ביזום כ"ז תשרי תשע"ה

בזרשטיין

ת.נ.צ.ב.ה.